

MAKKAI SÁNDOR
MAGYAROK CSILLAGA

REGÉNY

ELSŐ FEJEZET

1

Zuhan a nap a Bakony mélyére. Előtte elkékül, aztán elfeketedik a dombokon hullámzó erdőség. A Balaton partjára mély árnyék kerül. Távolabb, a nagy tó gyöngyházragyogású tükrén messzire szétterülnek a sugárlegyező szárai. Odaát a mocsaras oldal nádrengetege már fakószürkére sápad. A keleti ég alját, arra Koppány úr szállása felé, tömörödő szennyes párok fátyolozzák. Nehéz a levegő, mint az ólom.

A dombok lába s a part között fővenysáv fut délnek, pocsolyás, nádas zsombikokba.

Ott, ahol a fővény véget ér, bokrosodó lejtőn apró halászfalu sárkunyhói guggolnak magas nádsüvegük alatt. Asszony, leány forgolódik előttük, belezik s öblítik a halak sokaságát, amit reggel óta fogtak a férfiak. Odébb a bokrok hűsében óriási gyékényszatyrokban, árvacsihány s keserűlapu közé rakva már a kése: csupa kifejlett, rengő fehér húsú, urak asztalára való remek példány. Az aprójából nagy csomót visszahajigáltak a tóba, hadd nőjenek még. Amit meghagytak, abból fő a halászok vacsorája láncra akasztott bográcsban, a kunyhók előtti fővényen.

Szép fekete leány kavargatja lapátjával a fortyogó levet. Jobb keze fejével néha a szemét törli, s tikog. Az esti szél, alighogy felébredt a Bakonyban, mindjárt idesurrant, hogy őt hergelje: csipős füstöt csapdos arcába a bogrács alól.

Mint a gyíkok; cikáznak purdó kölykek a fővény s az erdő között. Száraz gallyat hordanak a tűzre.

A parton hálóikat mossák a halászok. Felfordított, korhadó csónak farán bozontos öreg ül, kócos sörénye fakózöld az időtől, képe szőrbozót, s ami kilátszik belőle, mint a repedezett szürke iszap. Csak apró fekete szemei maradtak fiatalok: rá-rávillantja az emberekre, s olykor mordul egyet, hogy siessenek. Boncs, a halászgazda. Néha összehúzott szemmel pillant a homályosodó túlsó felé: a dereglyét várja, ami mindennap estefelé jó a halért. Hetek óta hordják Koppány úr szállására a töméntelen zsákmányt. Boncs véli, hogy sok vendége lehet az úrnak, s nagybendőjű. Vél ő egyebet is. Lát-hall egyet-mást, s még többet kitalál. De urak dolga, nem az övé.

Halászember komor ember. Hallgat naphosszat, lesi a hálót. Amit észre is vesz, megtartja magának. A halakkal nem lehet beszélgetni. Szótalanul teregetik hálóikat a legények is a meleg fővényre. Nap-, szélcserezette szíjas férfiak, befele nézők, mogorvák. Nagy ritkaság, ha holdvilágnál, jó messze, benn a parttól, dúdolni kezd valamelyik, s az is mind szomorút. Tán ma éjjel is megesik, mert telehold lesz. Küzd is már a ködökkel ott messze délkeleten. Azért nem siet, úgy látszik, a dereglye se, holdvilágnál is ráér majd visszamenni. Szélednek a halászok erre-arra, amíg a vacsora elkészül.

Lassan ballag egy nagyszál legény a bogrács felé. Boncs apó szép leányunokája odapillant a közeledőre.

Lángba borul az orcája, mélyen hajlik a bogrács fölé, s rápattog a gallyrakó kölyökre:

- Apróbbat tégy, hallod-e? Mind a képembe csap a tűz! - De a szája mosolyog, s a szeme ragyog. Most már csak a félig csukott pillák selyemernyője alól lesi a legényt, ahogy az megáll előtte.

- Jestét, Döli bátyóm.

- Jestét, Bogárka.

Döli bátyóm azzal lekuporodik, elkanyarítja a kölyök karjából a gallyat, tördeli, s rakja a tűzre, a bogrács alá. Szót se szól többet, csak fel-felpislant a leányra. Szemét keresi a szemével. Bogárka ide-oda kapdossa fejét. Mert sok a szúnyog, a füst is csíp, meg minden egyéb... De hogy egyszer mégis odatéved a tekintete, fogva marad. A legény nézése kicsit szűrő, kutató. A leányé kitágult, örvénylő, hívogató. Kezüik azonban kavargat, tördel, munkálkodik tovább szorgalmasan.

A dombok felől éktelen hujjogtatás, pokoli rőfögés, visongás, ostordurrogás robban bele az alkonyat csendjébe. Disznócsorda zúdul le a partra, vad, szennyes pásztorok ordítózása közt. Beste dögök. Elöl csattogó agyarú ordas kan törtet, hátán vasfogú fésűként meredezik a hosszú szálú fekete sörte, alattomos, apró szeme gonoszul villog, s gégéjén vérszomjas hörgés gurgulázik fel. Lógó hasú, nagy rideg kocák furakodnak utána, visítva. Szemérmetlenül marják el egymást a kan oldalától. A kondások üvöltözve előzik s csattogó karikásokkal terelik össze a víznek futó csordát, míg végre elfekszik a zombékok tocsogóiban.

Beő apó, Koppány úr bakonyi kondáinak számadója, lomhán ballag a csorda nyomán. Törpe, szikár ember, feje is csontra aszott, kicsi, fekete tők, vékony bajusza, mint a hőscincéré, kanyarodik le kétfelől a nyakába. Karjai majdnem a térdéig érnek, s inasok, kemények, mint a cserfaág. Ahogy a csorda elfeküdt a sárban, odatappogott Boncs gazdához, mordult köszönésül, s letelepedett melléje, a csónak szélire. Rettentően szennyes, zsírba avatott inge-gatyája ontotta a disznószagot. Boncs viszont halbúzt terjesztett, s megültek békén.

- Megin? - bökkentett Boncs.

- Öreg kan e, meg harminc emse, a mai - bólított Beő. Előkotorta tüszőjéből a rováspálcát, megnézte, gyökintett. - A múltkori is ennyi vót. Az udvarbíró üzent, jövő héten megin ennyi legyen. Vagyon hasuk az uraknak, odaát! - Lustán kólintott redves keze bütykével a túlpárt felé.

Hallgattak. Boncs méltósággal vakarózott. Csak úgy szökdelték át rá a bolhák a disznók atyjáról. Beő merengve szemlélgette lyukas bocskorát.

Később a halászgazda bökte oda:

- Háromszáz öreg halat visz ma a dereglye. De a tiszt szitkozódik, hogy csekély.

- S túl?

- Semmi. Mind erre húznak a sekélyből. Itt mély. De kieszik innen is, ha így megy.

Ezen sokáig rágódtak. Beő pillogva mordult egyszer:

- Én is ott lehetnék...

- Ott?

- Ott. Koppány úrnál. Bulcsú-maradék vónék... Örökös rab...

Boncs csak nézte. Nem szólt. - Nem jó a dereglye, a hal megbüdösödik - ez járt a fejében.

De Beőben már nagyon benne volt a mondóka. Kikíváncozott, kiadta:

- Szabadságot túlköltetett az úr a Bulcsú-maradváknak, ha a zászlójához állnak.

- S mér?

- Valami löbög.

- Úgy - hümmögött Boncs. - Löbög valami... S mentek hát?...

- Mentek. Sokan. Alig maradt szegénylegény a Bakonyba. Mások is gyűlnek oda, ha igaz. Más törzsbéliek... Botondiak, Ondiak, Kendék, Hubák.

- Urak dolga - legyintett Boncs.

Beő oldalról pislogott rá. Látszik, hogy nem Bulcsú-vér, gondolta. De csak magyar ember mégis. Hozzátette hát:

- Böszpörémbe láncüngösök gyöttek. Németek. Esztergámból...

Boncs csakugyan felkapta a fejét erre:

- Fene a csontjukba!...

- Fejérvárba meg - kapott a szón Beő - affélék, akiknek, vasfazék van a kobakjukon, s bárddal csapkodnak... Ami pedig a gyeput illeti, el van állva mindenütt, a nagyúr szállásföldje körül...

Boncs azonban tüstént lehiggadt:

- Urak dolga - ismételte. - Mink Koppány úr vendégeit hizlaljuk, ez a rótánk.

Beő már csak úgy magának dunnyogta, az egyik bajusza szálát csavargatva ujjára:

- A gyeput el van állva, mondom... Minap átment a Bakonyon Tarkács úr, a táltos s vele a szent kobzos, aki látja az Izeket. Arra fel tartottak, a nagyúr felé... A szó meg a rögelés áthallik a gyeput is... s a magyar vért megforrik tőle...

- Ahol a dereglye! - szakította félbe Boncs hirtelen. Felállott, kinyújtott karral mutatott a szürkülő távolba.

A messzi nádasok közül lomhán úszott elő a lapos, szurkozott alkotmány. Ahogy közeledett, kivehették az orrában álló tiszt alakját. Sastoll lobogott a süvegén.

- Győr úr - magyarázta Boncs.

A tiszt mögött két láncsás katona állott. Négy meztelen rab hajtotta a dereglyét, csak kurtagatya volt rajtuk. Hosszú lapátjaik körül magasra freckelt a hab.

Mire a dereglye kikötött, a halászok már megvacsoráztak. Meg a kondások is, de a disznók körül maradvá. Csak tarisznyából szalonnáztak, a késüket hosszú hajukba törölve utána.

Bogárka ott sürgött-forgott a szatyrok körül, a többi asszony néppel. Még mindig akadt maradék, azt rakták lapuk közé. A férfiak rúdra vetették a szatyrokat, vitték le a dereglyére. Boncs ott állt Győr úrral az asszonyok között, rovással adta át a szállítmányt.

A tiszt mind kevésbé ügyelte. Bogárkán futkorászott a szeme, ahogy hajladozott, dolgozott fűrgén. Akkor már a hold is feltolta fél pofáját, a víz fölé, s odavilágított kíváncsian. Bogárka karjai vállig meztelenül ragyogtak a munka lázában, derekán körülkötött ingét csak két vászonpánt tartotta a mellén. A verejték harmatának két kis kerek foltjában mintha rózsák volnának odatűzve.

Ahogy egyszer felegyenesedett, s szemébe hullt haját keze fejével elsimította, hátradöntve kissé a fejét is, Győr úr odakapott a melléhez.

Bogárka sikoltott, elugrott. Boncs felpillantott a rovásról, rá meg a tisztre. Aztán egykedvűen folytatta dolgát. Semmi az efféle.

Csak Döli ne ért volna éppen akkor vissza a dereglyétől, s ha jött is, ne látta volna. Látta pedig, pontosan. Mintha az istennyila vágott volna bele, megdermedt. Aztán villant a szeme, derekához kapott, a kés nyelére, s szája kinyílt, hogy ordítson...

- Fogd a szatyrot, Döli! - mordult rá, busa szemöldöke alól pillantva, Boncs gazda. - Siess, egy-kettő!...

Döli megrázkódott. Keze lehullt a késről. Odalépett, lehajolt, emelte a terhet, s lódult szó nélkül. Összeharapta a száját. Képe hol lángolt, hol elfehéredett... Szinte marhaságot csinált!... Katonára, tisztre akart ugrani!... Bogárka!... Igaz, sikoltott, elugrott. Látta... De előbb vajon?... Dörömbölő bordákkal, lüktető halántékkal loholt Döli a dereglyéhez... Düh szaggatta a torkát, s iszonyú féltés... Belevágta a szatyrot a többi közé, s elszédelgett a zsombikokba. Nem is látták többet aznap este.

Hogy a hal elfogyott, Beő apó is odaténfergett a tiszt elé.

- Mi legyen a disznókkal, uram?... Őrizzük reggelig, s más dereglyét küldesz értük?

Györnek még mindig Bogárka után ugrált a szeme. Mérgelődött, hogy a leány eltűnt valahova, s nem vette észre, mikor. Nagy nehezen tért vissza a figyelme Beőhöz.

- A disznók?... Ejnye be jó, hogy mondd! Hol a fenébe búttál eddig, hogy csak most éktelenkedel elém?... Még elfelejtettem volna!

- Nincs neked orrod, uram? - vigyorgott Beő szemtelenül. - Vagy virágot szagoltál?

- Majd nem lesz neked mindjárt, ha beverem a fejedbe! - ordított rá Györ. - De dolgozod, az lesz ma éjjel, mondhatom. Az udvarbíró üzeni: öljétek le őket itt. Ördögök ezek a tieid, nem tisztességes disznók. Majd felfordították múltkor a dereglyét. Hát azért. És pörzsölitek, vakarjátok is őket, érted? Takarjátok lombbal. Reggel dereglye jön a húsér.

Beő elszontyolodott. Egy ilyen beste kant s harminc kocát leölni, pörzsölni, vakarni reggelre!... Káromkodott magában éktelenül.

Györ úr továbblépett, de mindegyre tekergette a nyakát jobbra-balra. Hova a csudába lett az a leány? Ujja begyében bizsergett az emlékezés. Mintha tüzes tűkkel ingerelnék... Egyszerre a fejéhez kapott, pattintott utána az ujjáival, s elfütyentette magát:

- Tisztára megháborodtam! - húlt el. Hátrafordult, rikkantott Beőnek: - Hé! Gyere csak!...

Az öreg kényszeredetten cammogott oda.

- Te izé... hogy is hínak?... Ide hallgass! A legfőbbet nem mondtam... Hogy a vért fogjátok fel s rakjátok kártyusba. A beleket meg a halászasszonyok mossák ki... A beleket meg a vért el ne feledd!... Fejed rajta, vén lator, érted-e?

Hogyne értette volna Beő! Egyszerre megvillant a szeme, s elpárolgott minden bújja.

- Belek meg vér?... Hát háború lesz, uram?

Györ úr körülpillantott, dühösen ripakodott reá:

- Fogd meg a szád!... Ki beszélt háborúról?

- Csak gondoltam - sunnyogott Beő. - Belekbe töltött alvadt vér... Háborúzó katonák kenyere... Nyargalóké...

- Hallgass!... Mi közöd hozzá?... Te igen sokat tudsz... te büdös!

Beő a tiszt arcába hajolt, rekedten, tompán sziszegte:

- Véres Bulcsú maradéka vagyok!... Szabadságot túlköltetett az úr nekem is, ha...

Győr megtorpant. Csodálkozva nézett az öreg szörnyű képébe:

- Nem itt a helye... És te már öreg is vagy... - dörögte oda aztán, de látszott, hogy megingott.

- Öreg vagyok, az... - csikorogta Beő. - Én igen... Ámbátor... De vagyon két fiam, erősebb s vadabb a legvadabb kanoknál is, uram!

Győr intett, s ment tovább, a partnak. Beő utána. Ahol senki se hallhatta őket, a tiszt ismét rádörrent:

- Biztosan járatod a pofádat ezek között is, mi?... Halál fia, aki parancs nélkül beszél, tudod-e?

- Ölni akarok, uram, ölni! - dobantott Beő a rongyos bocskorával. - Németet, papot!... Minden gyűttmentet!... minden idegen farkast!... Véres Bulcsú az én öregapám!... Örökös rab vagyok én érette, ija-fiaától!...

Most már érezte Győr, hogy fele se tréfa ennek, s Koppány úrnak tetszene, ha itt volna.

- Jó, jó - csitította a nekihevült Beőt. - Szabad lehetsz még te is!... Küldd a két fiadat a zászlóhoz, és tanúkat, hogy nem hazudsz!... Te meg csak öld a disznókat Koppány úr népének!... Öld őket, mintha németek volnának, keresztények. Sok disznót, hallod-e? Nincs annyi a Bakonyba, hogy a mi hadunknak elég lenne, ha egyszer együtt leszünk!...

- Kire, uram? Csak azt mondd meg: kire s mikor? - lelkendezett Beő apó.

- Majd!... Most elég!... Hallgass!...

- Uram, Böszpörémbe láncüngösöket küldött a nagyúr. Fejérvárba fazékfejűeket. Én mindent ügyelek s tudok.

- Tudjuk már mi is. De jó, hogy mondtad. Ebből látom: csakugyan emberünk vagy. Vigyázz tovább, s jelents majd nekem, mikor jövök. Hét múlva fordulj ide új kondával... Igen, szólok felőled s a fiaid felől Koppány úrnak... Eredj, megügyelnek!...

Beő hálálkodva csókolta Győr úr köntöse szélét, szeme nedvesén csillogott, s visszakullogott a konyhókhoz.

Izgalmas éjszaka következett a parton. Senki se akart aludni, még az apróságok sem. Asszonyok, lányok, suhancok, kölyköcskék egész kazalt hordtak össze száraz nádból a víz szélére, jó messzire a konyhóktól, hogy ha tán szél kerekedne, bajt ne okozzon a disznók máglyája. Ekkora öldöklés gyönyöre lázba hozta a legkomorabb halászt is.

Hát még a nagy tűzipompa látványossága! Pásztornép, halásznép imádja a tüzet. Bogrács-melegítő, szalonnát sercegtető apró esti tüzeckéi odabúvölik szemét a titokzatos lánglelkecskék tündértáncára, szívét csiklandja a szertepattogó szikrák csillaghullása, kimondhatatlan édes mélabúval tölti el a lassan hunyó parázs játéka, melyben múltak képei s jövendők sejtelmei váltakoznak. Nemcsak azért gyújtja őket, hogy főzzön s melegedjék, saját napkeleti lelkével játszik, s beszélget általa. Játszani a tűzzel, játszani ismeretlen önmagával: magyar gyermek s gyermek magyar örök szenvedélye. Ma pedig nagy tűz lesz, piros kardok, láncsák, nyilak süvöltözése, sárga lángkarikások durrogása, szikrázó horgok s szigonyok röppenése. Lélekszabadulás, lélekszárnyalás ünnepe. Magyar ünnep: tűz és vér, a két nagy titok együtt.

Ennyi szilaj disznó megöklése nem kicsi dolog. Tudta ezt Beő apó előre. De sejtette még a pendelyes kölyök is, sikongatva nyargalt le valamennyi a partra. Cikáztak összevissza az izgalomtól, mint a fecskék vihar előtt.

A csorda mit sem sejtve túrt, rőfögött, hentergett a zsombikok sarában. Ha észrevenné, mi készül, világgá futna. A kan meg is böszülne, agyarral védené a kocákat. Hát nem szabad észrevennie!

Beő azért úgy rendelkezett, hogy a kondások maradjanak a csorda körül, s ha neszeznek majd, karikásokkal tartsák össze őket. Az áldozatokat egyenként kell kiszakítani s a vesztőhelyre terelni.

Valamennyi halászegény vállalkozott, hogy a lefogásban részt vegyen.

De mikor az elsőt, az iszonyatos nagy busa kant látták véres szemmel loholni Beő karikása előtt, megtorpantak. Egyik se mert volna hozzákapni, hogy lefogják, s kihúzzák alóla a földet. Nem ok nélkül féltek, hogy majd oldalt csapkod szörnyű agyarával, s felhasítja, akit elér.

Beő apó nagy elégtétellel kacagta magában a halásznép nyámnyilaságát.

- Most láttok majd valamit! - hebegett befelé gőgösen.

Kedves mulatsága volt a Bakonyban, hogy meglovagolta a kanokat. Hozzánevelte ehhez őket, s a pásztorok nagy hahotájára szokta gyakorolni. No, rúgkapált eleinte valamennyi. De ő, ha egyszer a hátukon volt, megmarkolta a sörényüket, s lába közé kapta a vékonyukat, úgy tudta szorítani, hogy hamar elállt a lélegzetük, s engedelmeskedtek, mint a bárányok. Veszedelmes játék volt, tudta jól. Ha hörgött már a hajszolt állat, s ő könyörült, engedve a szorításon, csak megvillant a kan ördögi szeme, lesunyta hosszú orrát, s csodálatos hajlékonysággal felvágott agyarával az ágyéka felé.

De néhány seb árán kitanulta Beő ezt a fogást, s nem hitt többé a halálos fáradást színlelő bestiának. Szorította irgalom nélkül, amíg megbicsaklottak a lábak, s térdre esett a disznó. Olyankor villámgyorsan csusszant le róla s ugrott félre, mert a dög tüstént felpattant, ordított, csapkodott, s veszett dühében felszaggatta körös-körül a gyepet, mintha megszántották volna.

Most hát a közönség rémületére, csodájára és gyönyörűségére vetette fel magát a nagy kan hátára akkor és úgy, hogy az egyenesen a vízbe rohant vele. Éppen ezt akarta az öreg is. Mikor már az orráig benne volt, teljes erejéből ráfeküdt, s lenyomta otromba fejét a vízbe, hogy ne tudjon sivalkodni. Ugyanakkor hosszú késével leszúrt a szívébe, a két lapocka közt. Így is hányta magát iszonyúan a fene pára, hogy lerázza gyilkosát. De ő szorította két térdével a vékonyát, szorította kegyetlenül, teljes erővel, s forgatta szívében a kést ádázul, amíg csak össze nem rogyott alatta. Mikor kitántorgott a partra, nyikkanás nélkül, tátott szájjal bámulta mindenki, s a fehérnépek összeborzadtak tőle.

Csak jó sokára szólalt meg Boncs apó, tisztelettel pillogva:

- E már igen!

A varázs megbomlott, tódultak a vízre, s lábánál, farkánál fogva vonszolták ki a dücső kant a partra. Holtában még órjásabbnak látszott, s a gyermekeknek csak most jutott eszébe, hogy megfutamodjanak tőle, éktelen sivitással.

A vezér eleste után a kocákkal könnyebb volt elbánni. Megjött a bátorság is.

Négyen-hatan estek neki a meglepettnek, kapták el kurta lábait, döntötték a hátára, s térdepelték meg. Egyik halászegény, akinek roppant mancsai voltak, azzal mulatott, hogy összemarkolta a disznó állkapcsait, s nem hagyta visítani. Nagy ügyességre tett szert ebben, alig volt egy-egy hördülés, s a következő jelölt boldog tudatlanságban cammogott sorsa elé.

Rettenetes gyilkolást végzett Beő apó ezen az éjszakán. Mert a szúrást egynél se engedte volna másnak, a világért. - Öld őket, öld, mintha németek vónának! - csikorogta a foga közt, s reccsenve döfte a biztos halált a sörte közé, a gége alatt... Mire mind ki volt terítve, egy vérmocsok volt, ő maga is, s zihálva, félholtan támolygott a tóra, mosdani.

Később, hogy tisztálkodott, elnyúlt egy nádkévéen, s gyönyörködött a hatalmas máglyák égre dohogó vörös lángcsóváiban. A tótükör, mintha az is vérből volna, messzi nagy felületen verte vissza a ragyogó tűzfényt.

Boldog volt kicsi-nagy. Ujjongtak, kacarásztak, ünnepeltek. Játszottak a vérrel, a tűzzel. Lihegve hordták a nádat az aprók, adták kézről kézre a nagyoknak, zuhintották a feketedő tömegekre. Nagyszerű volt, ahogy a friss nádcsomó pillanatra elnyomta a tüzet, mintha fekete szárnyú nagy madár huppant volna aranytojásokkal rakott fészkére, aztán egyszerre lángoló tollakkal robbant föl a magasba, s szállt utána a kikelt fiókák szikrázó serege. Ilyenkor minden lélek felsikoltott a diadalmas örömtől.

Majd rocsákban hordták a tó vizét ide-oda futkosó gyermekek; s visongva döntögették az ingerlően illatozó pörzsölt tetemekre. A vakaróemberek kormos füldarabkákkal kedveskedtek nekik, s az apró fogak kéjjel ropogtatták az álombavaló csemegét. Izgalmas látnivaló volt a boncolás is. Menyecskék, lányok néha sikítva kacagtak s szétszaladtak. A legény, aki megtréfálta őket, vígan nyerített utánuk.

A telehold már az ég tetejéről bámulta bamba képével a mulatságot.

Ebben a kedves lázban ki az ördög törődött volna azzal, hogy Döli és Bogárka hiányzanak.

Bogárka eleinte a sötét kunyhóban szipogott. Remegve várta Döli füttyét. Úgy tudott füttyülni neki Döli, mint a nádirigó. Senki se mondta volna, hogy nem madár, de Bogárka megismerte. Szerelmes füle kihallotta belőle a párját hívó legényszív lüktetését.

Most is, azonnal.

Óvatosan surrant ki a házikóból, lapult az árnyékba, s osont a zsombik közé. Sokszor megtette ezt az utat vaksötétben is, sohasem tévesztette el a lépést. Ma éppen az a baj, hogy úgy ragyog a hold, mintha fényes nappal lenne. Szerencsére mindenki lenn van a parton, messze a máglyák körül. Senki se törődik velük. Boncs nagyapó is ott bámul a tűzbe, s azt se tudja, a világon van-e?

Nagyapó Bogárka egyetlen oltalmazója. Apja-anyja a Balaton fenekén fekszenek egy régi, hirtelen vihar óta, ami künn lepte őket a nagy vízen. Nagyapó nem sok szót veszteget rá, de Bogárka érzi és tudja, hogy azért szereti őt, gondoskodni akar róla. Dölit is kedveli az öreg gazda; legkülönb legényének becsüli. Tán azt is tudja, hogy ők igazán szeretik egymást; s örökre. Ha tudja is, nem sokat töpreng rajta. Halászberek nem csinálnak nagy dolgot a szerelemből. Akadály nincs köztük, egyformán szegény féreg férfia-asszonya. Baj csak akkor lehet a fiatalja közt; ha éppen vetélytársak. Az egyik aztán eltűnik. A Balaton hallgat.

Dölivel azonban senki se mer vetélkedni. Így van, de azért most még titkolózni kell, lappangani. Ezt kívánja a szokás s a halászbecsület. Nagyapó is ezért teszi magát, hogy nem tud semmiről. Ugyancsak képire mászna annak; aki megszólná Bogárkát.

Mert ha az áldott szegénységben szabad is a halászegény s halászeány szívének szeretni, napvilágra az csakis a táltos előtt jöhet, aki az Öregisten s az Izek előtt megköti őket, nyírfát ültet, s azt megöntözi a hozzá vitt áldozati állat vérével.

Ahhoz hát legalább egy tinó kell, meg ajándékkal, lakodalmi köntös is, pántlikák a vándor böszörmény kalmártól, s ki tudja, még mi minden. Áldomást is kell adni a falu népének. Hát nem lehet, s nem lehet. Eleget török rajta a fejüket, hasztalan. Igaz, Boncs apó kap egyet-mást az udvarbírótól, mert számadó. Volt is egyszer-másszor Böszpörém várában, vásáron. De ha, mondjuk, neki gyűjt s kupogtat is valamit lakodalomra, meg kell várni, amíg szól. Így hát csak titokban lehet, éjjel s messzire. Rendje van mindennek, hiába.

Döli a csónakban várta, a nád között. Bogárka melléje lebbent. A legény eltaszította a ladikot. Remegett a leány szíve, mert Döli egy szót se szólt, csak nézett előre, s evezett, evezett. Bogárka odasimult a hátához, hajladozott vele előre-hátra. Reszkető szájjal csókocskát lehelt barnapiros nyakára. De Döli elkapta a fejét, mintha előrehajolna. Összeszorította a száját mogorván. Haragszik. Könny szökött a leány szemébe, s félénken elhúzódott párjától.

Most félelmes helyre érkeztek, szűk, hínáros nádcsapásba. Sötét is lett hirtelen, az óriásira nőtt bozót összehorult fejük felett. Bogárka tudta, hogy itt kísértenek a bögük, a víziboszorkányok, s lehúzzák azt, aki nem vigyáz. Hiszen ismerték ők jól ezt a rejteket, azért is választották, mert Dölin kívül senki nem mert itt soha keresztültörni, s túl rajta biztonságban voltak lelkődő szemektől, kíváncsi fülektől.

De máskor békességes szerelemben siklottak át a gonosz csapdáján, s Bogárka hitte, hogy még a bögük se mernének igaz szeretők útjába állni. Most azonban zavar van közöttük, Döli haragszik, s nincs ennél alkalmatosabb állapot a kísértő számára. Nem szabad, hogy észrevegyék ezt a boszorkák! Vérködbe borítanak Döli szemét, megzsibbasztanak a karját, a csónak félrebillenne, s vége!... Odamerészkedett ismét kedveséhez, hátához simult, keze közé fogta a varázsszert, ami a nyakában lógott, s hétszer suttozta az igéket, mikre a tudós asszony tanította.

Hirtelen billent s forgott egyet a csónak. Döli káromkodott, előrebukott, aztán hátravágta magát, s minden erejéből rántotta ki az evezőt a rácsavarodó hínárból.

Bogárka sikoltott, s a nyakába kapaszkodott:

- A bögük!... - didergett.

Döli csak lerázta magáról, vad erővel nyomta le a lapátot, pattanó erek kígyóztak a halántékain, nyakán, nekidőlt az evezőnek, s egy lendülettel előrelódította a csónakot.

- Fene a sörényükbe!... - lihegte verejtékezve. De hogy megjött a hangja, engedett a harag nyomása is a mellén. - Ne félj, amíg engem látsz! - mordult Bogárkára. Most már hagyta, hogy a leány sírósan kacagjon, vállára ejtse a fejét, odacsókoljon a füle alá didergő s forró szájával.

Ott voltak kedves szigetkékük előtt. A nádgyűrűben, mély vízzel körülfolyva, törpe mocsári fák sűrű lombja alatt bújt meg a puha pázsitos fészek.

Döli kiugrott, kezét nyújtotta, kiségitette a leányt. Aztán előrement. Bogárka keblére szorított kezekkel imbolygott utána. Félelem rohanta meg újra. Most mi lesz?

Döli ledobta szűrét a gyepre. Lezökkent. Párja csak állt előtte szorongva, s ő nézte sokáig, szembe. Némán kutatózott az arcában, szemében. De ott csak bánat s hűség sugárzott. Nem!... Ettől a leánytól nem kaphatott bátorítást az a gazfickó!... Enyhülten szólt rá:

- Gyeride!

Bogárka odalebent. De nem szorosan. Csak a szűr szélére mert lekuporodni. Szemei riadtan kérdezték: megölelsz?... elkergetsz?...

- Mutasd! - parancsolta Döli keményen.

Bogárka elérte. Reszketve oldotta ki a bal válla kötőjét. Jobb kezével levonta róla az ingét, de karját keresztbe fektette a mellén, úgy mutatta. Éppen ott, ahol bal keble finom emelkedéssel indult ki melle bársonyából, csúnya kék folt mutatta a durva ujjak csípését. Felzokogott ekkor:

- Mit gondolsz rólam?... - tördelte. - Nem vagyok oka!... Láthatod, hogy fáj!...

- Gazember! - csikorogta Döli. - Jól van, Bogárka... Hiszek neked...

- Soha ne kételkedj bennem többet, soha!... - zokogta a leány, átfonva a nyakát. - Tóba ugrom, ha még egyszer, érted?... És most már szólok nagyapónak... s szólj te is!... Talán segít rajtunk... Ne kelljen többet bujkálni... Akkor merjen még valami disznó!... - Beléfúrta fejét a legény mellébe, s szakadozó sóhajokban csitítgatta vergődő szívét.

- Bogárka - mormogta Döli, magához karolva -, ide hallgass!... Nem szólhatunk nagyapádnak... Még nem...

- Mért nem? - nézett fel a leány fátyolos szemmel. - Ha szeretsz, ne várjunk tovább... Nem bírom!...

- Hajnalba elmegyek! - szólt Döli tompán, s keze nyugtatva simogatta a sötéten szikrázó hajsátort.

- El... mész?... - hebegte Bogárka, kikerekedett szemmel. - Hová?... Mér?...

Lángot vetett Döli szeme, markai ökölbe szorultak:

- Mert... hitvány halászlegény... nem állhat szembe katonával... tisztel!...

- Szembe?... De mér is állnál?... Mér?... Utálok azt a disznót!... Elém nem kerül többet, ne félj!... Felejtük el!... Felejtsd el!... S szeress!...

- De katona szembeállhat katonával! - csattant ki Döliből keményen. - A harcban szembeállhat!... Ott szembe!...

Bogárka két karjával ellökte magát a legény melléről. Kinyílt szájjal, rémült tekintettel csodálkozott reá... Aztán egyszerre megértette. Elfehédett még a szája is:

- Katona... akarsz... lenni?... Harcban szembeállni? - vacogta eltorzult ajakkal. - Hol van most harc? - kiáltott fel utána, mintha rossz tréfa lenne. - Nincs is, már régen!...

- Lesz! - jelentette ki Döli nagy bizonyossággal. - Katonának állok. S megölöm. Meg. Mer hozzád nyúlt.

- Ne!... Ne!... - rimánkodott Bogárka. - Sohase voltál fegyverben... Ő öl meg téged, ő!... S én meghalok!...

- Hallgass. Ne ríjj!... Hiába, el kell hogy menjek!... S megölöm!...

- Jaj, kitéped a szívemet! - sikoltott Bogárka. Ismét odavetette magát Döli mellére. - Ne menj, édesem!... Úgyse adna fegyvert Koppány úr... Tán még elkergetne, s kacagna rajtad az a piszok tiszt!...

- Koppány úr? - kacagott fel Döli szilajul. - Mit beszélsz, számárka?... Éppen nála szolgál az a fickó... A nagyúrhoz állok én be, értsd meg. Hallottam valamit. Harc lesz a nagyúr s Koppány úr közt. Hadak gyűlnek... Szembekerülök én veled, s jaj neki!...

Cirógatta, hintálta karjában a leány esengve hozzásimuló testét. De nem látta könyörgő szemeit, égő könnyeit. Nem rá nézett. Hajthatatlanul meredt a távolba, úgy susterogta:

- Lemosom rólad azt a foltot... A vérrel mosom le!...

Bogárka feljajdult... - Itt vagyok a karjában - gyötrődött -, az övé vagyok... Tudhatja, hogy csak az övé!... S mégse engem lát!... Nem akar látni!... Félő dühe csak, a bosszúját látja, csak azt... Nézz ide hát, bolondom, édességem!... Amit úgy féltesz, a tied, csak a tied!... - Hirtelen jött forró lendülettel tépte le vállairól az inget. Igéző erőszakkal karolta magához a makacs fejet, odakínálva sebzett mellét kedvesének:

- Inkább csókold le - lihegte. - Inkább! Inkább!...

A hold odalötte ezüstnyilát Bogárka szíve fölé, s Döli szája szomjas féltékenységgel tapadt rá szegény megbántott, engesztelést váró keblére.

Oltalmazó szél borzolta meg a lombokat, s betakarta őket a puffedt hold kéjenc vigyorgása elől. A sűrűben szíve szakadtából fuvolázta nászmuzsikáját a rigómadár. Végtelen, mélabús kíséretet szolgáltatott hozzá a békák kara. A náderdő karcsú szálai egymáshoz hajolva, halk suttogással titkolóztak.

De Boncs gazda mégis hiába kereste reggel Dölit.

Bogárka árnyékos szemmel ödögött ide-oda, s hallgatott.

2

Egyedül Beő apó tudta, amit tudott. Mert ő akkor se aludt, mikor hajnal előtt már minden lélek belefáradt az izgalmakba, s mélységes álom borult a halásztelepre. Az öreg a zombék szélére húzódott egy száraz nádcsomóra. Onnan láthatta a kikötőhelyre hordott, lombos ágakkal takart húst, s ügyelhette a bóbiskoló ör helyett is, hogy nem lopja-e valaki. Csak a nappal együtt érkezék a dereglye is, mert ha nem, hamarosan kutyáknak való lesz az egész, ebben a hőségben.

Közben a hold is elunta, s legurult az erdőbe aludni. Hajnal jöttét előző sötétség, némaság. Beő csak meregette a szemét tovább. Bizseregtek a csontjai a fáradságtól, de az esze ébren járt-ment, mint a motolla, s nem hagyta leragadni a pilláit.

Nagy dolog ez az ő dolga, hiába. Mióta szabadságot ígért az úr az ő örökös rabságra vetett törzsének, nincs többé nyugta. Már bajszos legényke volt, ezelőtt negyven esztendővel, mikor Véres Bulcsú népét a nagyúr igája alá vetették a hadnagyok, büntetésül a vesztett háborúért. Nem elég, hogy felakasztották Bulcsú horkát a németek, itthon még árulónak is bélyegezték az urak, s rabul osztották maguk közt a családját. Úgy mondták, fejedelem akart lenni, megszegte az öreg Árpádnak tett vérszerződést, ezért adták egész szállásföldjét az Árpádoknak, s rajta mind a szabad törzset cselédnek, baromnak, örökre. Ő már volt szabad legény, az apja is úr, s minden őse: tudja hát, miből esett ki.

Sohase felejtí el azokat a pofokat, rúgásokat s ostorcsapásokat, amikkel a cselédbírók beleverték akkor: mit tesz rabbá aljasodni. Még ma is visszaálmodja sokszor a derekán csörömpölő kardot s a fején kérkedő tollas süveget, szabad vitézi voltának büszke jelvényeit. Hogy is lehetne ilyet elfelejteni, s békén nézni két vad baromnak nőtt erős fiára, kikből úr,

vitéz vált volna, s ímhol disznópásztorok maradtak a Bakonyban!... Ő még a tulajdon két szemével látta Véres Bulcsút, és látja most is, ha lehunyja a szemét, s rá gondol... Soha nem volt olyan hadnagya a magyariaknak, s vaj lesz-e még valaha?... Az után a tüzes pokolba is énekelve rohantak a harcosok... Megdúlta a világot végig. A legutolsó legény is rogyásig tetézve zsákmánnyal került vele haza... Hát ha nagyúr akart is lenni, ki más lehetett volna méltóbb arra?... Bezzeg most nem hánynák itt magukat a németek, s nem híznának pöffedtre a mi zsírunkon!... Ő se volna mocskos kondás a fiaival egyetembe, hanem szabad ura erdőnek-mezőnek... No, de most eljött az ideje, csak megsegélje az Isten Koppány urat!... Mi volt ez? - neszelt fel hirtelen, s mereven felült.

Evezőcsobbanás. Ladik ütődik a zombékhoz. Halk lépések alatt roppan a tavalyi torzs... Tolvajok ezek; s a hústra mennek!...

De nem. Boncs gazda kunyhója felé surrannak. Beő sasszeme kivette árnyékukat a sötétből. Egy nagy s egy kicsi. Egy legény meg egy leány.

- No, nem a disznókra!... - nyugodott meg az öreg. - De sose tudhatja az ember, mire jó, ha ügyel. S jó tudni, amit lehet. Azt is, hogy ezek mit akarnak.

Akár az éjjeli vad, olyan nesztelenül lopakodott utánuk az erdő öreg fia. Odatapadt alkalmasan a kunyhó szegletéhez. Ekkor már szürkülni kezdett kicsinyég, Beő megismerte a leányt, akire a tiszt nyála csordult, s meg a nagydarab legényt is, aki ezért szinte felhasította az urat... Kívánatosan csókolóztak, ölelkeztek most, s nehéz lesz nekik kettéválni, vélte Beő. Pedig éppen hogy búcsúzkodtak, s még hozzá hosszú időkre, azt hamarosan megállapította. Hegyezte is a fülét egyre jobban. Fojtott leányzokogásból, vigasztaló legénydörmögésből, csókok halk csattanása közben felszakadozó féltő s biztató szókból furcsa, tetsző bolondságot hámozott ki az ő nagy esze. A leány aztán besurrant a kunyhóba, s ott matatott darabig. Halpénzt se ér az öreg Boncs füle, vigyorgott Beő magában. A legény állt a fal mellett, a sápadó éjszakában, mint sötét vártorony. De jött a párja, s hát púpos tarisznyát akasztott a nyakába, mindjárt odacsimpajkodott ő is, eleredtek a könnyei megintlen, s biz a legény is törülgette a magáét, akármekkora volt is. Csak megemberelte aztán magát mégis, nagy hirtelen eltaszította a leányt; s futva törte be testét az erdőszél bokrosába. E meg itt a falnak esett bújában, s a két karjára borulva bögcicsélt szegény, tán el is olvad reggelre.

De ezt már Beő nem várta meg. Észrevétlenül jutott vissza éjjeli vackára, s mindjárt törni kezdte a fejét erősen. Sajnálhatná is őket, nem vadállat ő, de nincs neki érkezése másokat sajnálni magán s a fiaik kívül. Az ő dolga a fő, minden csak arra jó, hogy azt előrelökje. Ez is, amit most itt hallott s látott... Mert szökik ez a legény, s még hozzá katonának, a marha!... A nagyúrhoz szökik, ő, a Koppány úr lába kapcája, cselédje... Szökött szolga, elbitangolt tulok! Beléndeket evett ez a nagy barom!... Beléndeket, hogyne, annak a szép begyes galambnak a csókoló csőréből!... Álljunk meg, hó!... Csak az ő baja eddig... Eddig igen... De most jó a másé... Győr úr megkívánta a leányt, hozzácsípett, jól látta Beő az egészszet, volt neki szeme. A fehérchseléd riadását s a legény ölteni kész dühét... Hát ezér akar katona lenni, hogy bosszút álljon az úron... Ezér... Micsoda isten számar, hogy ezt csak úgy elképzeli magának, s neki az erdőnek!... Ha elcsípi, kicszerzik a bőrét... ugyan ki is lyukasztják tán előbb nyilacskával... Úgy szokták szökött cseléden, ha kiáltnak, s nem áll meg... Jobb is úgy, de így is, úgy is egyedül hagyta itt a leányt az a kerge... S most Győr úr könnyebben megkaphatja... S ha ő kedveskedne neki ebben valamit... ha elősegítené kicsit ezt a dolgát!... A leánynak még jó is: úri szeretője lesz... Rúgkapál tán előbb, de csak addig, amíg a másikér érdemesnek tartja... Ha aztán megtudja, hogy az már nincs, megbékül az újjal... Fehérnép!... S Győr úr jobb szívvvel lesz ezért szegény Beőhöz meg a fiaihoz. Pártjukat fogja Koppány úrnál...

Így elmélkedett az öreg disznópásztor, még akkor is, mikor kevéssel napkelte után megjött a dereglye.

Egy főlegény érkezett vele, hogy átvegye a szállítmányt. Amíg berakták, Beő ott sunnyogott, morgolódtól körülötte. Mind hangosabban elégedetlenkedett.

- Nem jól rakjátok - zsörtölődött. - Több lombot kell közibe tenni, rétegesen. Ne hányjátok halomra, fene a csontotokba!... Nyüves lesz, mire hazaértek!... S ki vigyáz rá az úton? - fordult hirtelen a főlegénynek.

- Kell is azt vigyázni! - legyintett a katona. - A bögük csak nem kapdossák le a dereglyéről! Ahogy kaptam, úgy adom át.

- De ki forgatja, azt kérdeztem - meresztette rá szemét Beő rejtelmesen. - Értesz te ahhoz?

- Ért a guta!... Nem vagyok én disznópásztor, se mézárós!...

- Akkor meg is eteti veled az udvarbíró a büdösét, de mind, hogy az orrodon jó kifelé!... De mit bánjam?... Nem az én dolgom, te viszed, s én intettelek.

- Hát forgatni kell? - hökkent meg erre a főlegény. - S hogy?

- Amíg azt én megtanítom, itt rothad az egész! - gőgölte le Beő. - Hanem, látom, bajba kerülsz. Segítenék szívesen.

- S mivel?

- Vigy át magaddal. Az úton majd én forगतom... Olyan marad, mint a harmat.

- Az jó volna... - hümmögött a másik. - De akit nem hívtak, oda nem jöhet az. Kiontja Györ úr a belemet s a tiedet is.

- Attól egyet se félj! Van szavam Györ úrhoz is. Inkább kapsz valamit tőle, ha átviszel. Nem pofon lesz az, elhiheted.

A vitéz még tétovázott volna, de a nap csakugyan erősen kezdett már tüzelni a húsrá. A lombok mintha szemlátomást zsugorodnának össze rajta. Nagy aranyzöld legyek dongtak valahonnan oda, s szentelenül lepték el a gallyakat.

- Ezek tojják belé a nyüvet! - csapdosott Beő egy felkapott ággal közéjük. - Ne várj, siessünk!...

- Gyerünk hát! - szusszantott a főlegény megadással, s ellökték a dereglyét a parttól.

...Györ úr fejéből csak nem akart kimenni Bogárka, vagyis „az a leány”, mert még a nevét se tudta. Ilyen se esett meg vele, mióta férfitermészet mozog benne. Nem is érti, miféle csuda ez. Csak úgy szokásból is odakapdos az ember néha a jó formájú fehérnéphez, ha hozzáférhet. Katonaszokás ez, közönséges tréfa. Se ő nem veszi semmibe, se a leányféle. Sőt a lányoknak rendszerint tetszik az ilyesmi, ebből tudják, hogy szemrevalók. Sikítanak, hogyne. Ez az illendőség. De a szemük kacag.

Hanem ez a leány másképp sikoltott. Mintha szíven szúrták volna. Vélhetted, mérges kígyó csípte meg, úgy ugrott el. S a gyönyörű mély szeme tele lett a harag keserű könnyével.

Valami történt ekkor. Györ fel nem foghatja, mi. Nyílhegy tört az ő szívébe is, olyanforma. Iszonyúan s édesen megvonaglott. Azóta nem bírja kivetni szeméből búvóló tekintetét, szépséges formáját, tünde mozdulatait. Ha ismét s ismét rádöbben erre a képre, kalimpálni kezd a szíve, egyszerre kiszárad a torka, szomjas lesz, mint tikkasztó nyargalások után.

Töviseként fúródik bordái közé az a bizonyosság, ami ott mindjárt, ösztönösen előntötte: ha egy szép leány így védi magát, akkor az csak egyet jelenthet. Azt, hogy már nem a magáé, hogy a más tulajdona, testestől-lelkestől.

De mi az ördögért fáj ez Györnek?... Hiszen semmi köze hozzá!... S mégis, féltő düh borítja lángba az agyát, ha erre gondol!...

Nem látta meg akkor Dölit, se a gyilkos tekintetét, se a párduclapulását. Mit is törődött volna ő egy bűdös-koszos halászlegénnyel? Azt se tudta, hogy Boncsnak van-e valami köze a leányhoz. Vad szélvészként rontott rá az egész, piros tűzhullám csapott keresztül rajta, s odalökte kezét a leány pihegő melléhez...

Nem aludt ezen az éjszakán szemhunyasnyit se. Ezért még jobban ette a méreg. Káromkodott, hányta magát, vergődött, éppen mint csikasz a törben, amelyen sokszor olyan jókat kacagott. Folyton ott ugrált előtte az édes boszorka képe, és ő akár tűzbe-vízbe rohant volna, hogy a karja közé kaphassa, s kiszorítsa a lelkét.

- Megvert a szemével, biztos! - hördült fel, csapkodva magát erre-arra. Dőlt róla a veríték.

Reggelfelé biztatni kezdte magát: borba, ölelésbe fojtom ezt a veszettséget! Koppány úr szállásán van erre mód bőven. Mióta a sereglés tart, a bor is úgy folyik itt, mint a patak, s ahol a vitézség hányja magát, dűl oda a könnyen hódoló asszonyi állat, a senki lánya s mindenkié. Úgy születik az ilyen, mintha a por állna össze estére, s szétfújja a hajnali szél névtelenül.

De hiába... Mikor elgondolja, már tudja is, hogy bor s csók egyformán savanyú-keserű ezután neki. Hasztalanul képzelné karjai közé, ezeket a rongyokat ölelve; azt az egyetlen... csak dühösebben kívánná, s utálatos szájában a képzelődés sepreje.

Még nem virradt, s ismét tusára kelt önmagával. Végre is ki s mi az a leány? Csakúgy senki-semmi, mint ezek itt. Halászó aljanép szülötte, cseléd, rab. Bizton úgy pázották az ég alatt, valami zsombékban, mint a vadmacskakölyket. Az ilyen szinte csak úgy véletlenül keletkezik, s majd akkor lesz belőle egy szám a többi mellett, mikor dolgozik már valamit az úrnak. Ha most rá nem téved a szeme, olyan mintha nem is volna. S mi vár reá?... Összeáll valamelyik halászlegénnyel, szül néhány porontyot, dolgozik, mint a barom, elszárad, s belekorhad a földbe!...

...Ostobaság!... - vetette fel magát fektéből. - Nem olyan göröngye ez a földnek, amit lábbal elrüg az ember, s továbbmegy. Gyönyörű, gyönyörű vízitündér, arra termett, hogy megbolondítsa a férfit... S ha amolyan senki jószága is, földi sorsa szerint, bizonyosan tudja a szépsége hatalmát. Asszony, hát hogyne akarna hódítani?... S lesz esze meg hiúsága, hogy ha katona, úr kívánta meg, hátat fordítson érette valami gatyás baromnak!...

... De ha nem?... De ha nem? - tépte magát kerengve. Megrázkódott, felvetette a fejét: - Ha addig élek is, enyém lesz az a nádi boszorkány!... Letépem, elragadom magamnak!...

Ebben állapotodott meg Györ úr saját hánykódó szívével.

Mikor aztán Beő megérkezvén elmondta, amit tudott, új reményre gyúlva kezdett tervet szőni a pillangóvadászatra. Először is azt a legényt kell félretenni az útból, végképpen. De úgy, hogy a leány szemében mégse ő legyen az oka. Viszont a hatalmát mégis meg kell mutatnia ebben, mert megfélemlítés, ígéretés jó kerítők lehetnek. Előkészítői a vigasztalásnak, megbékítésnek.

Az ostoba halászlegényen csak kacagott. Még jó, hogy maga dugta fejét a csapdába. Tőle ugyan futhatna maszlagos álma után. De a leányért végezni kell vele. Halott szeretőt lehet csak szépen elsiratni a más vigasztaló karjában.

- Megteszek érted s a fiaidért mindent, amit tudok - mondta Beőnek. - De a szökött cselédet nem tűrhetem. Te jól ismered az erdőket. Mit gondolsz, merre futott?

- Ahogy kivettem, Esztergámba akar jutni; egyenesen... Ez már ilyen veszett bolond, uram... De több ész van ebben, mint hinnéd... Más barom csak Böszpörémbe futna, ha a nagyúrhoz akar állani. Vélem; ezt meggondolta: szökött cselédet tüstént kiad a várnagy. Mer hiszen ma még csak csörgés-csattogás van egymás felé, hogy lássa a másik, s kushadjon. Amúgy békesség vagyon, jól mondom?...

- Nagy a te eszed, hallod-e? - nyílt el Győr szeme.

- Azér - bólított Beő. - Hát ahogy én kifőztem a kobakomba, abból, amit szedegettem belé, a nagyúr lábához akar ez térgyelni egyenesen. Már ha odaérhet... Így csakis a hadi út mentén próbálkozhatik, az erdősézlben.

- S te ismered arra a helyet?

- Mint a tenyerem ráncait, uram.

- Mondom, szólok felőled Koppány úrnak... De vezesd rá a legényeket, s fogd meg.

- Erős az, uram, akár a vezérkan. Nem lesz könnyű megkötni. S vélem, nem akard, hogy... izé... kisírja a szép szőmit a süldőcske...

- Fogd meg a szád!... Ha lehet, hozzátok élém élve...

Ezt akarom... Érted, ezt, s örökkön csak erről tudj majd... Én nem akartam, hogy nyilat kapjon a bordái közé.

Beő szeme értően villant meg:

- Már hogy is akartad volna, uram?... Nem tehetsz te arról, ha netán... Arról csak ő maga tehetett vóna, a bolond...

Két lovas íjászt adott Győr Beő mellé, s lovat alája is. Dereglyén keltek át a túlpartra, a tó északkeleti csücskének, távol a halászteleptől, fedve a nádasoktól. Még jól fenn járt a nap, mikor Böszpörém alatt elnyargalva, az erdősézlbe értek. Beő azt remélte, hogy bevágták a szőkevény útját máris.

Boncs apó délig ügyelte a halászok munkáját a parton. Kémlelte őket, mit szólnak Döli eltűnéséhez. Sok minden járt a fejében. Azt már kitalálta, hogy összefügg ez a dolog a Győr úr legyeskedésével. Mert csak annak tartotta. Utóvégre nem ette meg vele Bogárkát, s az az ostoba Döli minek vette úgy a szívére?... De furcsa legény volt ez kölyökkora óta. Más, mint ő s a többiek. Mindent nagyba vett, s nem lehetett vele tréfálni. Aztán eleget figyelte, észrevette rég, hogy Dölinek csak a keze van itt a munkán, a lelke örökkön messze jár, unja ezt a cselédi sort. Nem érti ő, mi rágta a szívéét mindig. Olyan, mintha tátos lenne. Azt igen, azt látni lehetett, hogy a katonamber láttán meglobbant a szeme. Egy-egy tört szócska; különösen amíg siheder volt, ki is szakadt belőle, hogy: hej, ha én is vitéz lehetnék!... De ez amolyan kölyökvágy... Elfelejtí a halászember a sorsa vasmarka alatt... S megadja magát mind, lassacskán, az örök ígának, mit is tehetne egyebet?... Az úr úr, s a szolga szolga...

Boncs apó nagyon megszerette Dölit, a maga módján. Árva volt ez is, akár Bogárka. Ő vette maga mellé, mikor még a porban játszott. A két kölyök együtt cseperedett fel aztán. Döli mint idősebb s erős, hátán hordta a leánykát, úgy úszott vele be a tóba is. Kagylóhéjat, kecskekörmöt gyűjtött neki. Horgászni tanította. Később csónakázni. Bolyongtak a nádas közt. Döli veszedelmes bürük közül hozta ki Bogárkának a legszebb vízi virágokat, s koszorúba kötötte a nyakába, fejére. Így szerették meg egymást, mint gyermekek. S egymásnak is

szánta őket mindenki. Szépséges szűzzé bontakozott Bogárka, igen jó lány is lett belőle, gondozta nagyapót hűségesen. Döli is bikaerős, délceg legénnyé nőtt, bár mind szótalanabb, komorabb lett. Hogy megnöttek, illendőség szerint kerülték egymást az emberek előtt. Azért senki se mert volna szemet vetni Bogárkára, tudták, hogy Dölié. Kívánczoktak, irigykedtek biztosan, de félték a Döli markát. Még tréfálni se mertek. S most ez a tiszt, né, hozzákapott!... De mi a fenéért kellett ezért Dölinek elbujdosni?... Mit akar?... Csakis bosszút állani, ez biztos... De hogy?... Boncs apónak hirtelen világosság gyúlt a fejében: hát katona akar lenni, ez az!... Hogy is állhatna szembe másként egy katonával?... De micsoda számár ez, mennybéli Úristen!... Szökött cselédet minden várnagy kiad!... S neki pedig most az a kötelessége, hogy tüstént jelentse Győr úrnak. Éppen annak... Hú, aki teremtette, mi lesz ebből?... S mi lesz Bogárkával?...

Ezek is ugyan hallgatnak itt, ezek a halászok... Igaz, máskor se mondják ki, amit gondolnak... De ma még komorabbak... Dühösek Dölire, hogy ellógott... Így is mindig keveslik az urak a fogást, s Döli legtöbbet szerzett rendesen... No, nagy baj kerekedik ebből mindőjükre!...

Már csak beszél avval a kölyökkel, nem állhatja tovább!... Kiszedi belőle a dolgot, bottal is!... Felkászolódott, kunyhójához cammogott, nyugodtan látszólag. Bogárka benn kuporgott a dohos szegeletben, tétlenül s magába meredve.

- Nincs dógod? - hörkent rá Boncs apó.

A leány felemelte égő szemeit, a szája megremegett, s dadogott valamit.

- Ide hallgass! - mordult az öreg, elébe állva. - Tudom, Dölié vagy... Ne vakkanj, minek?... Akartam is... Neked kuporgattam meg neki... Hogy a fene belétek: nem tudtatok várni egy kicsit?... Na, de az a marha!... Orrára esett, ugye, hogy az a tiszt hozzád kapott?...

Bogárka hüppögve bólintott.

- S hova lett?... mit akar?...

Nagy zokogások közt kiadott Bogárka mindent. Boncs apó lángolt a haragtól:

- Ördög hallott ilyet!... Meg vagytok ti gárgyulva, hallod-é?... Nem tudta az az úr, lehet-e veled... S különben se tört el a derekad... Az a Döli, az magát ette meg... Ha a tiszt jó, fel kell hogy adjam, tudod?...

Bogárka sikoltott, térdre vetette magát, nyöszörögve esengett:

- El ne árulja ked, bapókám lelköm!... Istenre kérem, el ne árulja!...

- S mi a nyavalyát mondjak, he?...

- Hogy... maga küldte... hogy visszajő... hogy, tudom is én... Csak egy hétig húzza valahogy, lelköm bapókám... amíg odaér, ahová akar... Osztán mondhatja, hogy né, nem jött vissza, megszökött... s maga nem tehet róla...

- Ezt hát kitalálad! - dohogott az öreg. - De elhiszi-é?... Az én fejem, az semmi, ugye?...

Bogárka a nyakába borult, magához húzta a bozontos öreg koponyát, könnyeivel öntözte, csókolgatta, cirógatta durva üstökét, s szócskák szakadoztak ki a szívéből:

- Bapó... bapókám... mentse meg...

- Jó, jó - dörmögte az öreg ellágyulva, s közben nyersen rázta le magáról Bogárkát. - De felképelem én azt a te veszett bolondodat, ha elém kerül valaha!...

Alkonyatkor megint ott volt Győr, a katonáival. Boncs ezúttal teljesen készen várta már a szatyrokba rakott hallal. Sajnos, keveset fogtak ma, nem volt szerencsájük. Hiányzott Döli, erősen. Bogárka, akármennyire kerülni akarta is Györt, mégis mint a fecske, ott csapongott a közelben. Odabúvólta a Döliért való rettegés.

Amint várni lehetett, Győr káromkodott éktelenül.

- Ezt a semmiséget vigyem át? - dörrent rá Boncsra. - Az udvarbíró már a tegnapit is kevesellte. Azt üzenté: ha dögöltök s nem dolgoztok, az úrnak fog szólni!...

- Rogyásig dolgoznak az enyimek, uram - dörmögte Boncs szelíden.

- Hány embered van? - csapott le rá Győr hirtelen.

Boncs, mintha mellbe vágták volna, megdubbant... Félve s gyanakodva pislantott szemöldöke seprője alól a tisztre... Mi a fene ez?... Csak nem?...

- Ti... tizenkettő, uram - nyögte ki.

- Hívd ide őket! - parancsolta Győr kőarccal.

Hallotta, ahogy Bogárka melléből halk sikoly rebbent, s a leány odatántorodott a falhoz. Látta, figyelte már előbb is ideges keringelését. Vigyorgott a bajusza alatt. Boncs is megrezzent, a leányra lőtte tiltó tekintetét, s lódult az emberekért.

Győr állt egy helyben, moccanás nélkül. Bogárkára nézett, összehúzott szemmel. A leány meglapult. Kezei ösztönösen tapogattak hátra, a falhoz, mintha védelmet keresne. S igézetten szegezte tekintetét a tiszt szemeire. Györnek vadul ugrált a szíve. Gyönyörű őzike... a vadász előtt... Már csak a kezét kéne kinyújtania... Meg se tud moccanni a rémülettől... Enyém, enyém!...

Mogorván közeledtek a halászok. Félkörbe álltak az úr előtt. Győr leteremtette őket cudarul, s fenyegette, hogy megbotoztatja, ha nem igyekeznek. Aztán végigfuttatva rajtuk szemeit, Boncsához fordult:

- Tizenegy... A tizenkettedik hol s ki?

A halászokat ette a méreg a mocskolásért. Az egyik dühösen odavakkantotta:

- Döli hibázik, uram... Pedig a legtöbbet bír köztünk. Nem láttuk még ma, s te miatta piszkolsz minket.

- Hol az a Döli? - dobbantott Győr, Boncsra villantva szemét.

Izzadt az üstöke Boncsnak. Pillogott. Veresedett. Makogott.

- Izé... én küldtem el... Böszpörémbe... hajnalosan... - Nagyot nyelt, aztán: - Horgokér ment... meg szigonyér... egyetmásér, no... Csak holnapra gyühet vissza, csak...

- Úgy? - szegte le a fejét Győr sötéten. - Böszpörémbe?... S te küldted? Jó... - Hirtelen felkapta az állát, keményen szólt: - Holnap este élém állítod, itt! Holnap este, értetted?... S ha nem: az úrnak számolsz róla, gazda!...

Boncs kínlódott, sötéten meredt a földre:

- Netán ha... - nyögte -, mert sok a dolga... Adj még rá egy napot, uram...

- Egy pillantást se! - csattant fel Győr. - Nincs hal, s a legerősebb legény csavarog!... Holnap este, hallottad! - Leeresztette a hangját, tompán dörmögte: - Ha pediglen úgy véled, hogy

megszökött, legkésőbb akkor jelented... Mert különben annyi, mintha rejtenéd, s egyenlő vagy vele... Tömlöc az, gazda, vagy hegyes karó!

Boncs feje lekókad. Bogárka ezt már nem bírta. Hiába, nem tudott tovább parancsolni magának. Ott térdelt Győr csizmája előtt:

- Uram... ne büntesd nagyapámat!... Döli nem jöhet meg holnap estig...

- Takarodj! - ordított rá Boncs dühödten s elrémülve. - Az unokám ez, uram... féleszű! - lihegte Győrnek. Megint Bogárkára ripakodott: - Fenébe eredj!...

Győr színlelt közönnyel szólt le a leánynak:

- Állj fel. Maradj, s beszélj. Mért nem jöhet?

- Bö... Böszpörémbe ment... ahogy nagyapó mondta... azér... Csakhogy én is kértem... nekem is hoz valamit... idő kell...

- Úgy hát a szeretőd, mi?

Bogárka lángba borult:

- Izé... Bátyóm... Ösmerősöm...

Bolondítóan szép volt zavarában. Győr alig fékezte magát.

- Úgy... Az már más! - bölintott, s rámosolygott. - Ilyen szép leányhoz bizonyosan visszajön...

A halászokra ordított:

- Lóduljatok, s kezdjétek hozzá! Reggelig, ha kell! Ötszázat akarok holnap estére a nagyjából!... Vagy annyit kaptok a feneketekbe, amennyi hibázik!...

Az emberek véres szemmel kotródtak, dühöngve belül.

- Te - hajolt Bogárkához suttogva s lobbanó szemmel -, maradj a ház körül. Beszélünk még erről a dolgról ma... Csak ketten...

Boncs hoz lépett:

- No, gazda, a leányunokád kedvéért, két napot... De a katonák itt maradnak... Meg ne bomolj vén létedre, hogy ellépj te is... Azért... Osztán ma később indulok vissza... s te gondolkodj!...

Megfordult, hetyke léptekkel ment le a dereglyéhez.

Boncs lehorgadt fejjel meredt utána:

- Gondolkodjak!... - morogta magában. - Mi a fenét?... Megmondta tisztán, mi kell neki... S nincs is egyéb!...

Ment a háznak, ott látta Bogárkát, kikerekedett szemekkel, gyötrődve bámulni a tiszt után.

- Bé! - dörrent reá. Utánarobbant, bevágta az ajtót, megmarkolta a haját, s térdre nyomta: - Mit töttél, vízibornyú?... Vele, velem s magaddal?... Mit?...

- Üssön agyon, üssön ked!... - zokogott Bogárka. - Jobb is úgy!...

De kiadta már a mérgét bapó. Elengedte, s ott hagyta a földre omolva. Maga a padkára zökkent, kezeibe temette fejét, úgy dörögte:

- Katonákkal őriztet... S aztán tömlöc vagy karó!... Ezt megcsináltátok, taknyos!...

- Nem hagyom... nem hagyom!... - fuldokolt Bogárka, könnyeit nyeldesve. - Inkább engem öljön meg!...

Boncs parázsló szemmel nézett föl. Ez az, gondolta. Csak másképp.

- Nem akar megölni téged, ne félj... Mást akar... S te tán megmenthetsz engem s Dölit is... Egyedül csakis te...

- Én? - rebegette Bogárka. - Értem - dideregte aztán. - Gondolja, bapó?

- Van szemem. Csakis érted csinálja... Talán ha te jó lennél hozzája...

- Akkor... nem kergetné Dölit?... S kedet se büntetné?... Úgy?...

- Úgy lehet...

- Értem... Azt mondta, ma még beszélünk erről... csak ketten... S én aztán meghalok!

Viaszsápadtan emelkedett fel. Szava már nem volt, csak a könnyei folytak peregve.

- Jó-jó! - hümmögött Boncs, hozzálépve. - Nem kell mindjárt a végire jutni. Nem gondoltam én azt... Tik csak tudtok ehhez, lányok... Hagy teljék az idő, s felejtse... Ígérj neki, s halogasd, no... Hogy ne kergesse, s engem ne térgyeljen... Csak úgy, érted?... - Kérges mancsával megborzolta unokája haját, simogatásképp. Az ajtóból még visszafordult:

- Én lemék a dereglyéhez. S ha jó, tudjad a dolgod!

Ott lenn szó nélkül megállt Györ előtt. Az se beszélt, csak kérdőleg nézett rá. Boncs biccentett. Elfordult, a dereglye szélére lépett, s beleköpött a vízbe. Györ azt már nem látta. Sétáló színnel indult a kunyhó felé.

Egy dolog gyötörte most Boncsot erősen. Véletlen volt-e, hogy az emberek számát kérdezte ez a lator? Vagy tudta már Döli szökését, s így akarta megfélemlíteni őt s a leányt, hogy célját érje? Pedig Boncs remélte, egy hét is eltelhetik, s nem jó rá. Máskor csak elvétve, ha számolták a cselédeket. Olyan ez, mintha beárulta volna valaki... De ki?... nem tudhatta azt senki; ami történt. S ha ő küldte valamelyiket valahová, rendjin volt eddig... Hát még ha tudta volna, hogy Beő az íjászokkal a vad sarkában cserkészt!... De ez esze ágába se jutott az öregnek. Ő nem volt Bulcsú-vér, ahogy Beő is megállapította.

Györ a leereszkedő homályban messziről látta már a leányt a kunyhó náderesze alatt állani. Ahogy az is megpillantotta őt, megindult lassan a bokros felé, s ott beolvadt az árnyékba.

- Okos! - gondolta Györ. - Nem kell mindjárt mindenkinek tudni.

Maga is nagy kerülővel, ide-oda támolyogva tért arra, de azt a bokrot, ahol a leány szoknyája utoljára villant meg, nem tévesztette szem elől. Ott is találta, egy kis túrason ülve.

Már elég sötétes volt, a hold még nem jött fel, csak derengett az ég szélén. De így is látta, milyen sápadt a kicsi, s hogy tágulnak reá a szemei, félelemmel.

- Ne félj! - köszöntött reá. - Hogy is hívnak?

- Bogárkának, uram! - suttogta az felállva. S reszketett.

- Ül vissza, Bogárka. Úgy... Szép neved van... De te még szebb vagy, tudod?

Bogárka nem válaszolt. Lesütötte a szemét. Összegubbaszkodott. Várt.

- Döli - úgy híjják, ugye? - nem jó vissza két nap alatt se... - kezdte Györ.

Jól számított. Megremegett a leány, s felvetette rá döbbent tekintetét.

- Megszökött a szeretőd, Bogárka...

- Nem!...

- De. Hagyd. Tudom... Katona akar lenni...

- Ki volt az a gonosz? - sírt fel Bogárka.

- Ne törődj vele. Senki. Kitaláltam. Ha tudtam volna tegnap: másé vagy, nem bántottalak volna... Haragszol?...

- Uram... - hebegte Bogárka ámulatlan.

- Megbántam én azt. Ha ez nem esik, nem kellett volna elszöknie a szeretődnek...

- Nem... Én nem... Bapó azt mondta... Olyanformát... Nem értem!

- Nagypád félti a bőrét. Van oka. Hazudott, eltitkolta a szökött cselédet. De engem rosszul ismer...

- Ugye nem?... Most már látom: te jó vagy.

- Nem lesz baja - bólintott Győr. - Úgy veszem, hogy feladta.

- S Dölit... nem kergeted? - Szívére szorított kezekkel hajolt előre, a szeme reménykedve ragyogott.

- Én nem, Bogárka. Nem én. De az úr tudja már, s lehet, hogy ezóta...

- Ó, Istenem! - zokogott fel. - Ki árulhatta be?... Nem segíthetsz?

- Sajnálak. Mert neked tán nem számít, de én megkívántalak tegnap... Ne. Ne félj. Ne húzódj el... Ha te nem szerethetsz engem, ujjal se nyúlok hozzád többet... De a szeretődön csak az Isten segíthet... Imádkozz érte, Bogárka... Te meg nagypád azonban nyugton lehettek... Ennyit akartam mondani, s most megyek... Várj még kicsit itt... ne lássák, hogy velem...

Bogárka rettentően viaskodott magával. Szégyellte iszonyúan, hogy mit hitt erről az áldott úriemberről.

- Ő meg akar ölni téged... mert nem tudta... nem ismert...

Győr vidáman kacagott:

- Nem félek, Bogárka.

- De én... valahogy... én megízenem neki... én nem tudom, de az nem lehet...

- Jól van. Kedves vagy, Bogárka. Én barátod maradok. Rám számíthatsz, érted?

Természetes mozdulattal kinyújtotta kezét, búcsúzóra. Azt a kezét. Bogárka rezzelve meredt reá kemény, hosszú ujjaira. Egy vér lett az arca. Aztán tétován elindult az ő keze is. Azok az acélujjak ráfonódtak. Forrón, mint tüzes bilincs. A szívén csapott át a lángja. S Győr kilépett a sűrűből.

Szikrázott a szeme diadalmasan.

Bogárka mélyen elgondolkozva nézett utána.

Döli eközben mind messzebb fürta előre magát az erdőszélben, északkeletnek. Sohase járt távolabb Bőszpörém váránál, ahova néhanapján halat szállítottak a piacra. De ezek a ritka alkalmak feledhetetlenek maradtak neki.

Maga se tudna számot adni róla, mit művelt ilyenkor szeme-füle, de ezek az éles, romlatlan érzékek magukba szívtak mindent, ami érintette őket, s az őszerejű emlékezet felhalmozta kincstárában a legkisebb benyomásokat is. Ott benn, a tudat alatti mélyben titokzatos szövőszék munkálkodott, s az ösztön forró motollája járt fáradhatatlanul.

Igazán csak elejtett szóbeszéd foszlányaiból hallott ki egyet-mást a nagyúr távoli szállásáról s váráról, Esztergámról. Szinte a semmiből képzelte maga elé az oda vivő utat, bozontos hegyek között, fel északkeletnek. A bőszpörémi piacon mindig lehetett találni esztergámiakat meg vándor böszörményeket, akik onnan ide s vissza közlekedtek áruikkal. Ezek hullogatták el, véletlenül, összevissza, azokat a morzsákat, amik Döli képzeletét táplálták.

Ennél azonban még fontosabb volt az, hogy látott vitézeket is a nagyúr várából, könnyűlovas magyariakat meg vasas németeket. Az utóbbiak böffenéseiből nem értett bizony ő egy kukkot se, a magyariak pedig szük- s kurta szavú urak voltak. Mégis-mégis összeállott a fejében apránként valami, amire ezek egymás közt célozhattak, hogy nagy idő készül.

Döli ugyan távolról se értette az urak dolgát, s mindegy is volt neki, melyik fél mit akar. De a katonákat epekedve bámulta, s a csikó odabent a mellében veszett izgalommal rugdalta a bordáit, ha valamelyik a közelébe került.

- Istenek ezek, nem is emberek! - szakadt ki belőle a csodálat sóhajtása.

Kölyökkora óta így volt ez: lobogó tollas süvegek, ragyogó sisakok, villámló fegyverek, táncoló katonalovak egyszeribe megbolondították, tőle ugyan ellophatták ilyenkor a halat szatyrostól, ment utánuk, mintha madzagon húznák.

Odahaza a halásznép jókat mulatott a gyermekén, mikor nádparipáján nyargalva, utánozta bálványait. Később elmaradt az efféle, de a mozdulatai, nézése, ritka szavai, felkapott feje tartása éppen elég okot adtak társainak a morgásra. Csak maguk közt sustorogtak; féltek az öklétől. De annál inkább meggyökerezett bennük valami irigy s gyűlölködő érzés, hogy né, a senki fia be fenn hordja az orrát, s ugyan mi a fenéért?

Döli tán észre se vette az effélét. Az ő szeme messze nézett, mindig a katonákat látta. Ahogy egy ilyen gögös vitéz lépdelt, szót ejtett, kiköpött, káromkodott vagy kacagott, elnézett a paraszti tökfek felett, s fellökte az útjába botló cselédfélét, attól megnyilallott s megmámorosodott a Döli szíve.

Nemigen tudott különböztetni köztük: ki főember, ki közlegény. Előtte mindenik egyformán elérhetetlen magasságban tündökölt, s úgy érezte, tán meghalna a boldogságtól, ha valami csuda folytán csak a legutolsó lehetne is köztük.

Nem tehet ő róla, de örökkön rabnak, baromnak érezte magát a cselédi sorban. Ha jobban végezte is a dolgát akármelyiknél, ez is csak érthetetlenül kínozta azzal a homályos gyötrellemmel, hogy nem közéjük való, s valami másra, különbre temett. Hanem ez azért csak szűrő-fájó, névtelen vágy maradt, a reménytelen robot utált igájában. Valóság és álom között végtelen sötét mélység tátongott. Világ sorja, urak dolga, távoli történések értelme rettentő tudatlanság ködébe veszett előtte, s ennek a ködtengernek peremén lebegtek tova elérhetetlenül a csillogó katonák, más világ fenséges látomásai.

Így volt ez mindaddig, amíg most csodamód megvilágosodott s eldőlt minden. Ez az eset Bogárkával villámlásként hasított bele a sötétségbe. Egyszerre összeállott a fejében mind a sok széthulló semmisség. Azonnal tudta, mit kell tennie. Van már ellensége, akit megöljön, s van már ura, akihez beálljon!... Mert az ő helye csakis ott lehet a nagyúr mellett, arccal ennek a bitangnak, aki Bogárkához mert kapni!... Harc lesz, s a nagyúrnak kell az erős, elszánt, dühös legény. Nem fogja elkergetni, ha felajánlja neki bosszúra ordító véré!...

...Bogárka!... Méz gyűlt össze a szájában, s a szíve megzendült, ahogy visszagondolt arra a forróságos éjszakára. Szegény Bogárka!... Édességes tévedésben adta oda magát szerelmesének. Azt hitte, ezzel ott fogja örökre, a karjaiban. Nem fordult meg csacsi fejében, hogy éppen így gyújtotta máglyává Döli szívében a messzi röpítő vágyat... Mert nagy ez a szerelem köztük, s örök. Dölinek ki kell szakadni érte a porból, s magával ragadni asszonyát is. Bogárka nem maradhat halászegény szeretője, fejedelmi vitéz felesége lesz. Döli méltó akar lenni a legszebbhez, legédesebbhez, aki az övé, csodálatba akarja borítani a szívét, úgy akar elébe állani, mint asszonya sérelmét megtorló hős. Mint egy olyan csillogó katonaur, félelmes az ellenségnek, s gyönyörűség a szerelmesnek. Tán a nagyúr maga is ott lesz a lakodalmukon!...

Ilyen kedves képzelődések közt törtetett Döli előre, távoli célja felé.

Estefelé járt az idő, mikor a bozotos erdőszél egy nyílásából megpillantotta Böszpörém várát. Eddig szerencsésen elkerült minden bajt. Mert az a furcsa érzése volt, hogy csak addig fenyegeti veszedelem, amíg ismerős helyen jár. Miért, miért nem, úgy hitte, hogy az ismeretlen rengetegben ő maga is ismeretlen marad. Innen kezdve csak annyit tud, hogy mindig északkeletnek kell tartania.

Hanem Böszpörém várát, azt messzire el fogja kerülni. Boncs gazda, remélte, nem fogja feljelenteni s üldöztetni, talán Bogárka is megmondja neki a dolgot, ha már nem bírja szíve terhét tovább, s ketten csak eltitkolják valameddig. De mégis jó lesz a várat minél messzibb hagyni, ismeri a szökött cselédek sorsát, s minden várnagy gyanakodó. Még elfogatná, s tán éppen annak a leányevő farkasnak fogára kerülne!... No, attól óvja meg az Öregisten!... S meg is óvja, mert a mellében érzi, hogy az ő dolgát nagyobb hatalmasságok, titkos Izek rendezik. Ezek súgták neki, lám, azt is, mindjárt az első pillanatban, hogy egyenesen a nagyúr lábaihoz siessen, csak ott remélhet meghallgatást, sehol egyebütt... Most tehát késelem nélkül napnyugatnak fordul, s holdjöttéig egyet megy el a vártól be az erdő sűrűjébe. Ott eszik, pihen valamicskét, s hajnal előtt majd nagy félkarikában fordul ismét északkeletnek.

Ez mentette meg Dölit attól, hogy mindjárt az első este belefusson Beő apó váró karjaiba, aki az íjászokkal lesett rá a hadi út mentén húzódó cserjésben, a vár felett, északra. Azt bölcsen gondolta az öreg kondás, hogy a szökevény nem fut Böszpörémbe, de erre az óvatos, nagy kanyarodóra nem számított. Hajnalig ette a méreg, s majd kiszökött a szeme a folytonos duvasztástól, hogy el ne tévessze valahogy. A füle felől nem volt kétségben, ismerte az erdő legkisebb neszt is. De csörtető éjjeli vad nem tévesztette meg. Ember nem osont át itt az éjszaka. Pirkadáskor dühös káromkodások közt nyargalt előre az úton, mert belátta, hogy Döli túljárt az eszén.

A szegény lihegve szedte a lábát valahol az őserdő homályában. Igyekezett előre, amennyire a föl-fölbuktató gyökerek, túrások, vackok hagyták. Olyan sűrű lombok borították be feje fölött az eget, hogy a nap járását sehogya se tudta megállapítani, s ugyan félt, hogy eltéved végképp.

Fáradtságtól, félelemtől verejtek patakzott le a hátán, a horgasinára. Nagy időt veszített, s ha nem jól fordult, soha ki nem kerül élve ebből a végtelen erdőből.

Igaz, Bogárka megrakta tarisznyáját a halászkunyhó szegény kamrájából, tán egy hétig is eléggel, ha szűken bánik vele. Esztergám olyanformányi, ha a vásárosok igazat beszéltek. Ők nagy kerekű szekéren döcögnek, gyalog ember tán még hamarabb elérheti. El, ha nem másfelé tart.

Nem is evett Döli egész nap, törte, vonszolta magát tovább, hogy megbizonyosodjék. Felfelé vette útját egy oldalon, hogy tetőre érjen, s lásson valamit. Amit aztán keserves erőlködése jutalmául, az alkonyat utolsó fényénél látott, még jobban megrémítette, mint a bizonytalanság. Nem tévedett el, sőt túlságosan is jól vette az irányt, szinte belefutott a hadi útba. Ott kigyózott el az a domb lábánál, bele az erdőbe, de távolabb egy tetőn megint felvillant, s tányérkerekű sátoros szekér kapaszkodott rajta, lovasoktól kísérvé. Olyan volt innen, mint mikor a hangyák a tojásukat lökdösik.

Döli rohant, bukdácsolt, csúszott le a dombról, vissza az erdőbe. Örvendett is, hogy jó felé jár, de mégis elijedt a veszedelemtől. Amíg a lélegzete bírta, loholt a sűrűben, s egészen sötét volt már, mikor holtfáradtan ledobbant egy óriási tölgy tövére, mely jókora tisztás szélén sátorozott.

Majdnem felordított az örömtől, mikor érezte, hogy tocsogóba lépett. Gyötörte a kegyetlen szomjúság. Vékony vízerecske szivárgott a gyökerek alól, s apró pocsolyába gyűlt. Döli odahasalt, s csak azon reszketett, hogy hamarabb kiüssza az egész forrást, mielőtt szomjúsága csillapulna. Aztán csak leejtette fejét a mohára.

...Bogárkánál van, a kis szigeten, s puha, rugalmas mellén pihen forró feje. A leány remegő kis keze simogatja arcát, s meleg könnycseppet ejt a kezére. Álmában is érzi, hogy nedves a keze, s olyan furcsa Bogárka simogatása...

Felrezen, riadtan ül fel. A hold bizonytalan világa alig szűrődik át a lombokon. Két zölden izzó szem mered reá, s fájdalmas morgással húzódik vissza valami az árnyékba.

Döli borzongva ugrott talpra, s kapott a botjához... Jóságos Öregisten!... Erre nem gondolt... a Bakony dúvadaira!... Elszántan vetette hátát a faderéknak, s csapásra lendítette a botot.

De az a valami nem támad. Nyöszörög keservesen, s mint a kutya, lapulva sunnyog ismét közelebb. Most kiveszi alakját Döli a homályban. Fiatal farkasszuka. Füleit félénken hátracsapta, farkát a földön húzza maga után, s könnyörögve pislant fel ijedt szemével.

Tán a tarisznya szaga csábította ide?... De miért közeledett hozzá így, s nyalogatta a kezét?... Nem így kezdi a toportyán, ha valakinek a torkához akar kapni.

- Biztosan sebes! - villámlott fel Döli fejében az igazság.

Leeresztette a botot, közeledett. A farkas nem húzódott vissza. Lapult, nyöszörgött, s fejét csüggedten ejtette az ember lábához.

- De megjuháltál! - ásított Döli. - Mifénét tegyek veled?

Lekuporodott melléje, meregette szemét a vibráló homályban. Egyszerre meglátta a nyilat a vad oldalában. Tolla töredezett volt, nyilván minden fatörzshöz odadörgölte a nyomorú, hogy kirázza magából. Közben sok vért veszíthetett, most is fekete csomóban alvad a seb szája körül. Elég mélyen járt a vessző, de nem halálosan. Csak szörnyen legyengítette a komát.

- No te - szólt neki Döli -, én kihúzom, ha akarod. De az istenödöt, hozzá ne kapj a kezemhez, mer akkor agyonváglak!

Nem a. Ahogy hozzányúlt, csak elfeküdt szépen a farkas a jobbik oldalán, mereven kinyújtotta a lábait, fejét elfektette az avaron, s még a szemét is behunyta. Úgy várakozott, csendesen nyöszörögve.

Döli hát odatérdelt, bal keze két ujja közé fogta a vesszőt, tenyerével lenyomta a seb peremét, jobbával óvatosan megmozgatta s szép lassacskán kihúzta a nyilat.

A farkas búsan vakkantott egyet, aztán elnémult. Ahogy Döli felállt mellőle, egyszeribe odakunkorodott merev nyakával, kiöltötte hosszú nyelvét, sebesen kezdte nyaldosni a serkedő vért. Nyalta, nyalta fáradhatatlanul, csodamód, míg csak el nem állt a vérzés.

Döli várta, mikor kullog el. De annak nem volt szándéka erre. Lihegve elnyúlt megint, kicsit nyöszörgött, néha rándult egyet a bőre, s úgy maradt fekvé.

A legény kilépett az árnyékból a telehold fényében fürdő tisztásra. Megvizsgálta a nyilat. Katonanyíl volt, nehéz, szakállas. Óriási íjról repíthették. Jó volt ezt megtudni. Koppány úr vitézei járták hát a Bakonyt, aligha farkasok mián. Ez a féreg csak véletlenül került az útjukba, s elég bolondul belelőtt valamelyikük. Könnyen lehet, hogy az ő bordái közé volt szánva. Mert a szökött cselédet előbb lelövik, s csak azután vonják kérdőre: mért s merre. Hallotta elégszer. Isten küldte hát hozzá ezt a dögöt, figyelmeztetésül, hogy iszkoljon, ahogy csak bírja. Szeretettel nézett a farkasra. Meleg ömlött végig a mellén, mert úgy érezte: csoda ez.

Hajnalig most már mégsem tanácsos. Ha csakugyan keresik, ebben a homályban könnyen a markukba futhat. Visszaballagott farkasához. Az könnyebbülten pihegett, felemelte fejét, s emberi módon bámult rá karikára nyitott, ragyogó szemével.

- Tán elátkozott lélek vagy s most oldóazol? - kérdezte Döli.

Leült a fa tövére, s ahogy a tarisznyáját megpillantotta; rárohant az éhség. Hozzálátott. A farkas kiöltötte nyelvét, nyála csurrant, s bátortalanul kúszott közelebb. Döli megszánta. Vetett neki egy sült halacskát. Ő magának kedvenc étele volt, parázson szokta készíteni Bogárka nagy ügyességgel. A koma nem ismerte. Csak szimatolta előbb gyanakodva. Aztán mégis hozzányúlt. Tetszett. Nyalogatta. Végre elszánta magát, bekapta. Farka új kedvre éledve billent meg. A másodiknál vidáman csattant ragyogó éles fogsora. Így eddegéltek. Nézték egymást állhatatosan. Döli érezte, hogy a pillái nehezednek. De elaludni világért se akart. Akárhogy megbarátkoztak is, farkassal szemközt nem jó elszundítani. Meg indulni is kell hamarosan. Ezeket gondolván, feje a mellére billent, s ültében lesüllyedt az álom fekete tavába.

Szemébe nyilazott a lombok közt kelő nap, arra ébredt. Vagy tán a farkas zörgése serkentette fel? Mert abban a pillanatban, ahogy kinyitotta szemét, látta a vadat eszeveszetten iramodni a sűrűbe. Cseppet se kényeskedett a sebével. Nem volt azonban ideje efelett csodálkozni. Rögtön jelentették az ő fülei is a farkas megfutamodásának okát. Lovasok törtettek át az erdön, errefelé, már alig nyíllövésnyire.

A rémület cselekedett most mindent az ész helyett. Felszökkent Döli, s csak szempillantásig nézett körül tétován. Aztán ugorva kapta el kampós botjával a tölgy legalsó ágát, felhúzta magát sebesen, s ágról ágra kapaszkodva tört a sűrű lombok között föl a faóriás tetejébe. Az ész azonban ott hagyta a tarisznyát a fa alatt, s távolabb ott hevert a fekete vérrel mocskolt nagy nyílvevő is a fűben.

Hanem az öreg tölgyeknek ezt a nagyapját bölcs előretudással teremtette ide a bujdosók istene. Döli olyan nyeretget kapott odafönn egy ágvillában, hogy akármeddig fáradás nélkül lapulhatott a védelmező törzshöz. Még itt a tetőhöz közel is olyan vastag volt, hogy elfedte egészen. Alulról áthatolhatatlan homályba burkolta a sűrű lombozat, s hála az égnek,

szélségek is volt, egyetlen levél sem moccan, hogy áruló rést nyisson a kutató szemeknek. Ő maga azonban, ha óvatosan mozgatta a fejét, kikandíthatott közöttük a tisztásra.

Szíve vadul dobogott az ijedelemtől s az erőlködéstől. Ahogy mellét odaszorította a fához, az ághegyek levélkéi megremegtek a lüktetésétől. Szikra híja, hogy el nem rikkantotta magát ámulatában s örömeiben, mikor Beő apót látta a tisztásra robbanni az íjászokkal. Hirtelenében az villámlott át a fején, hogy talán Bogárka vette rá valahogy az öreget: jöjjön utána, s vezesse át a Bakonyon. Már a szája is nyílt, hogy kiáltson neki, mikor valami ösztön megdermesztette. Beő kutató tekintetében, ahogy körülvizslatott a tisztáson, s csaknem azonnal a nagy fának szökken, vad rikkantásaiban, amint a nyilat és a tarisznyát félelmes gyorsasággal meglátta s fölkapta, Döli borzadva érezte meg a halált. Annál rémítőbb volt ez a megézés, mert fogalma se lehetett az okáról.

Beő morogva lovagolta körül a tölgyet, szeme elé emelt tenyere alól kémelve felfelé. Dölit szinte perzselte a sasszemek kegyetlen sugara, mintha a meztelen bőrén siklana végig. Állhatatosan, sokáig, minden oldalról folyt ez a vizsgálat. De a faóriás hú maradt, körülölelte, eltakarta, s dermedt csendet parancsolt minden levelére.

Végre leugrott Beő a lóról, odatappogott a fához, s a törzset kezdte apróra fürkészni: nincs-e rajta valami jele a kapaszkodásnak? A repedezett kéreg azonban ép volt, s régi, száradt hegei megcsalták Beő okos szemeit. A kampós botra pedig a legokosabb ember sem gondolhat hirtelenében.

De Beő nem az az ember volt, aki feladja a küzdelmet.

- Lőjétek a fát! - mordult az íjászokra.

Döli Istennek ajánlotta szegény lelkét, lehunyta szemeit, s odasimult az ághoz, mint egy gyermek.

- Isten veled, Bogárka! - gondolta, s még egyszer mosoly villant el az arcán a halálváró kín görce előtt.

Az íjászok hátrafaroltatták lovaikat, s jobbról-balról nagy rendszerességgel kezdték nyilazni a lombkoronát, alulról felfelé. Döli hunyt szemmel hallgatta a vesszők süvöltését maga alatt, elébb mélyen, aztán magasabban, közeledve. Némelyik csattanva vágódott a törzsbe, ágakba, apró szilánkokat röpítve széjjel.

Végtelen szívszorító pillanatok múlva ott sivített, kacagott, csapkodott a halál Döli körül. Mintha hideg kéz ereszkedne agyára, s a szíve megállt.

Hiszen ha védekezhetne!... Ha visszalöhetne!... Ha csak egyet ricolthatna, hogy könnyebbüljön ez a nyomás a mellén!... Ha dulakodás közben, harci mámorban kerülgetné a halál!... De ez a mozdulatlan lapulás, ez a tehetetlen várakozás, ez a „most mindjárt” megsibbasztja minden porcikáját. Érzi, hogy szédül, elernyed, s tüstént lefordul az ágról... Szinte jótékonyan rebben meg a szemhéja, s éledve rándul egész teste, mikor pontosan szívének csapódik a nyíl az oltalmazó ágba, s a toll rezgése a fán keresztül is furcsán bizsergeti végig a gerincét. Aztán a feje fölött szisszen el egy, s tágult szemekkel néz villanó röpte után a kék levegőbe... s aztán csönd...

- Fene beléje! - hallja lentről Beő szitkozódását. - Megint kiugrott a markunkból!... Hagyjátok abba, nincs a fán...

- Nincs - erősíti az egyik íjász is -, ha ott lett volna, a nyavalyatöréstől is lepottyant!

- Pedig csak itt bujkálhat a közelben - morog Beő. - Meghallotta a jöttünket, befutott a sűrűbe hirtelen. Csak így lehetett, másképp nem hagyta volna itt a tarisznyáját a marha...

- Az a vessző az enyém! - mutatott rá a másik íjász a talált nyílra, melyet Beő a markában szorongatott. - Ezt lőttem tegnap a csikaszbába... Hogy az ördögbe kerül ide?

Beő is ezen törte a fejét, már előbb. Gondolt rá, hogy tán megtámadta a vad Dölit, s viaskodás közben hullt ki a sebből. De a tisztáson semmi nyoma a dulakodásnak. Csak az idekullogó állat vérnyomai itt-ott. Gondolkozott, s rájött, hogy mi lehet az igazság. A nyilat csak Döli húzhatta ki a farkasból, s elvetette. Bolond történet, de így volt... Nézte a véres vasat meg a tarisznyát. Megszagolta a nyilat, hümmögött:

- Győr úr nem... de a leány... mit tud az vérről?...

Szeme hirtelen ravaszul megvillant... Elvigyorodott... Jókedvűen pattintott az ujjával.

- Ez jó lesz! - kacagta el magát. Bedugta a vesszőt a tarisznyába, azt átvette a hátán, s az íjásokhoz fordult:

- No, fiaim, még ezt a karéjt itt járjuk meg... Hátha?... Estére aztán fordulunk haza... Győr urat nem várhatjuk tovább...

- Nekünk mindegy - bólintott az egyik íjász. - Csakis te felelsz az úrnak...

- Én - hagyta helyben Beő. - Ne féljete. A nyíl meg a tarisznya elég lesz neki.

- Mi nem hazudunk! - csattant fel a másik. - Ha netán azt akarnád...

- Jó-jó!... Majd Győr úr megmondja, mit láttatok. Ismeritek az öklét, ahhoz tartsátok magatokat!

Megszorította a ló oldalát, s beugratott a fák közé. Az íjások utána.

Döli még sokáig lapult, szorongott a fa tetején. Az elmúlt halálveszedelem csak azután kezdte igazán borzongatni, hogy üldözőinek zaja elhalt a rengetegben. Különös gyengeség vett rajta erőt, hidegen ömlött végig a verejték a hátán, lábain. Nagy nehezen oldódott fel elszorult lélegzete, s megkönnyebbült, mély sóhajtással, mely kitört a melléből, újszülött gyermekként pillantott körül a világon.

Az erdőség végtelen zöldjét észak felé éles, hosszú sziklagerinc szakította át. Mint véres fogak, meredtek ki belőle a csupasz, rozsdaszín szirtek. Legmesszibb lejtőjének nyergén féhéren villant meg a hadi út fordulója. Nagy fekete sas keringett az ég tetején, vijjogva. Alásiklott hirtelen, aztán villanó szárnyakkal kavarintva meg a levegőt, kilőtt nyílként suhant a sziklák felé, mintha az utat mutatná. Döli Isten madarát látta benne, s új erőre kapva ereszkedett le a fáról, hogy kövesse.

Később maga is alig tudott volna számot adni róla, hogy törte át gyötördő testét, bogyókon, gyökereken rágódva, kínzó éhségben s szomjúságban, lerongyolódva, összevissza tépve-hasogatva, dúvadaktól környékezve, lázalmokba összefolyó nappalok és éjszakák bódulataiban, ezen a kegyetlen, halálos szövevényen. Ha káprázó szemei előtt nem lebegnek csillogó katonák a távolban, hogy maguk után hívják, s ha Bogárka nem hajlik föléje bársonykeblével, mikor elterült valahol, hogy védelmezze s vigasztalja, biztosan ott veszett volna, s olyan simára rágott, fehér csonthalom marad csak belőle, mint amilyeneket maga mögött hagyott nemegyszer.

Talán jobb is volna meghalni, gondolta néha, ha már minden elsötétült a szeme előtt, s az éhség-szomjúság kínját elviselhetetlennek érezte. Bizonyára végképp el is tévedt már, ebben az őrjítően egyhangú, fullasztó zöld tengerben. Vagy talán csak mese az egész Esztergám

vára, nagyurastól, katonástól, és ő hiába is vánszorog mezítlenre kopott sebes talpain, soha el nem érheti azt, ami nincs...

Most már nem csodálkozott, hogy Beő nem üldözte tovább: bizonyos volt felőle a kegyetlen öreg, hogy ügyis elpusztul, s Bogárka Győr úr prédája marad... Mert Döli lázas fejében folyton ott jártak Beő szavai, amiket meghallott a fa tetejéről: elég lesz Győr úrnak a nyíl meg a tarisznya!... Akkor nem törődött az értelmével, de ezeken a rémes, homályos éj-napokon kikalapálódott lüktető halántékain a gyalázatos gondolat: azt fogják mondani Bogárkának, hogy lelőtték az íjászok, tanú rá a véres nyíl meg a tarisznya, s az a gaz Győr vigasztalni fogja, míg el nem szédíti!... Ez, ez égette Döli szívét, mint a pokol lángja, felrángatta félholtából, s kergette tovább, reménytelenül is, maga se tudta már, hova, miért.

Hányadik napon is történt?... Az Isten tudhatja csak... Álom is lehetett... Vagy csoda volt?... Döli ájultan feküdt egy fa alatt, ahol összeesett... Egyszer arra eszmélt, hogy sötét köpenyeges, furcsa, magas süvegű öregember hajlik föléje, mély szemei áthatóan nézik, s hosszú fehér szakálla jólesően csiklandja az arcát. Egyik karját a feje alá dugta, s lassan felemelte. Döli álmában is csodálkozott: hogy bírja?... Ő maga úgy érezte, hegynél is nehezebb... Az öreg kinyújtotta másik karját valaki felé, s ekkor, Döli látott egy másik öregembert is, szikár, alacsony termetűt, akinek feje búbján lángszerű fehér üstök lobogott. Kulacsot nyújtott át a nagyszakállúnak. Az pedig a Döli fogai közé szorította a kulacs csecsét, s megitta. Kumisz volt, erjesztett lótej, hűsítően s melegítve ömlött szét Döli testében. Minden ere, porcikája, egész teste szívta magába az éltető, mennyei italt. Aztán mintha a törpe öreg a fejénél ült volna, s kobzot pengetett, halkán, rekedten dúdolva. Az Izeket hívta, hogy segítsenek Dölin. Szép álom volt, s utána mélységes, megújító alvásba merült. Harmatos, zengő hajnalra ébredt. De a csodálatos álom után még csodálatosabb volt az, hogy gyötrő szomjúsága elmúlt, s szívét biztató reménység dobogtatta.

A másik álma, talán egy napra rá, félelmes volt. Rikoltást hallott, ordítózást, lódobogást. Valaki rohant át az erdőn, s fekete, lovas árnyak suhantak a nyomában. Aztán a szakállas nyilak jól ismert, borzongató surrogása... vért nyelő, bugyborékoló hörgés... s csend...

Döli sokkal gyengébb volt, semhogy a valóságot meg tudta volna különböztetni az álomtól. S nyomban vissza is zuhant az eszméletlenség sötétjébe...

...De másnap, alig hogy odábtámolygott egy cserjésben, megrázta a hideg, s visszatántorodott. Hullára lépett a bozót között. A halott arcra borulva feküdt, s olyan helyzetben, mintha behányták volna oda. Csaknem meztelen volt, a ruhát letépték róla, valami ing maradt rajta, összehasogatva. Hátról lötték le, a nyíl a tarkójába fúródott. Fiatal legény lehetett, sűrű fakőfekete haja előreborulva elborította az arcát.

Dölin egyszerre átfutott a rémület s az öröm kettős árama. A nagyúr gyepűjénél van!... Megérkezett... Nem álom volt mégse, amit látott... A gyepű őrei kergették ezt a szerencsétlent... Talán kém volt, vagy csak tolvaj... Nem állott meg a kiáltásra, meg kellett halnia... De őt nem szabad meglátniok, elfogniok... Neki egyenesen a nagyúrhoz kell jutnia, különben minden hiába...

Most rendült belé igazán; hogy micsoda bolond vakmerőségre szánta magát!... Bozontosan, rongyokban, mocskos baromként ténfereg itt, s azt hiszi, hogy a nagyúr színe elé kerülhet!... Igaz, tiszta örültség... De hát nem csoda s intés mindaz, ami eddig történt vele?... Nem isteni hatalom vezette-e át idáig a halál minden törén?... Nem súgta-e valami szellem folytonosan, a láz s a kétségbeesés örvényében is, hogy tovább kell mennie, míg célját éri?...

Utolsó elszánással továbbvonszolta magát. S lám, gombákat talált és forrást. Nem akármilyen forrás volt ez. Sustorogva buggyant ki bőséges üde vize a sziklák közül, s emberi kezek által

mélyített, kikövezett medencébe folyt. Köröskörül a nyomok sokasága mutatta, hogy az erdő vadjai ide járnak inni, s hogy a nagyúr vadőrei éppen ezért csinálták a medencét.

Még ivott Döli, nem győzve betelni az üdítő gyönyörűséggel, mikor egyszer csak érces lőnyerítést hallott. Nem messziről hangzott, egy-két nyíllövésnyiről csak, de fentről, mintha valami csúcson állana a lovas. És sokkal távolabbról egymásután két másik ló nyerített vissza rá.

Döli riadtan ugrott a sűrűbe. - Őrjárat! - nyilallott belé a rémület. Talán éppen a forráshoz tart, itatni... Meg kell lesnie őket, hogy elkerülhesse... Óvakodva kúszott előre a bokrok, fák között. Az erdő csakhamar megszakadozott. Ritkulni kezdtek a fák. Sziklakoloncok szakították át magukat a talajon. Aztán szétszórt, magányos bokrok következtek, s az erdőszél nagy, köves fennsíkra tárult, melynek szélén meredek domb púposodott a levegőbe. Mögötte a végtelen kék ég ragyogott, sejtetve a messzi kilátást erdők, síkok felett.

Döli egy bokor mögött rogyant le, s szemei bűvölten tapadtak a dombtetőre. A csúcson szoborként állt egy mozdulatlan lovas. Paripája előrenyújtott nyakkal, emelt fejjel figyelt a távolba, s nagy szeme bogara csillogott a napfényben, mint a drágakő. Ifjú gazdája sötét szálfaként magaslott fel a nyeregben, egyenesen, mint a jegenye. Aranyos forgó villant csúcsos süvegén.

Dölinek elállt a lélegzete az áhíttától, mintha fiatal katonáistent csodálna. Alig merte szemét az ismeretlen arcára emelni, s mikor mégis odarebbent félő pillantása, a szíve gyökerében rendülést érzett, szomorúságot és hódolatot.

Az az arc szomjas vágyódással fordult a messzeség csillogó ködfátylai felé.

Döli látott egyszer Böszpörém várában egy rabot kitekinteni a börtön rácsai közül. Az jutott most egyszerre az eszébe. Az nézett így láncából a szabad világba.

Mély sóhajtástól emelkedett most a lovas vitéz melle, s a szája keserűen rándult meg. Aztán hirtelen fordította paripáját, s lelépetett vele a dombtól. Egyenesen Dölinek.

- Nagyuram! - kiáltotta elszántan, félőrülten Döli, s odarohant, térdre vetette magát előtte. - Könyörülj rajtam, nagyuram!...

Az úr visszarántotta lovát, s komoly csodálkozással pillantott rá sötét szeme mélyéből.

- Ki vagy? - kérdezte nyugodt, halk szóval. - S mit akarsz?

Döliből őrzöngve ömlöttek a szavak, összevissza, katonákról, Bogárkáról, Györről, bosszúról, bujdosásról, harcról, álmokról, jelekről, csodákról. Mellét döngette, sírt, esküdözött; végre értelmetlen dadogásba fulladt, s arcra vetette magát a földön, várva életet vagy halált.

Néhány pillanatig csend volt, csak a paripa kapálta első lábával a földet türelmetlenül. Aztán hallotta Döli azt a halk, nyugodt hangot:

- Állj fel!...

Döli engedelmesen ugrott, s megállt előtte. Most már csendesebb volt. Valami nagy bizalom öntötte el a szívét. Alázatos várakozással pillantott fel a komoly, szomorú arcba.

Az ismeretlen hosszasan, fürkészve vizsgálta arcát, termetét. Döli állta. Végre megszólalt az úr:

- Zavarosan beszéltél. Lássuk még egyszer. Szökött cseléd vagy, a Koppány úré?

- Az, uram.

- Koppány úr tisztje, Györnek mondtad, ugye, megbántotta a kedvesedet, aki szép s jó, és a feleséged lesz?
 - Úgy van, uram.
 - Ezért meg akarod ölni azt a Györt. S ezért akarsz katona lenni?...
 - Most ezért... De mindig az akartam lenni... Ez csak nekilódított.
 - Ki mondta neked, hogy harc lesz a nagyúr s Koppány úr között?
 - Mindenki beszél arrafelé, uram. S hadat gyűjt Koppány úr. Annak kell a töméntelen hal meg disznó...
 - Te meg csak úgy nekivágtál a Bakonynak?... Hogy találtál ide?...
 - Kölyökkorom óta lestem a szavakat, amik útbaigazítanak. De az Öregisten s az Izek vezettek, uram. Egy vezeklő szellem farkas képibe, akinek kihúztam az oldalából a bűnét... meg egy öreg lélek, aki égi tejjel itatott...
 - Tudsz engedelmeskedni?
 - Neked halálig, nagyuram.
 - Tudod, hogy ki vagyok?
 - A nagyúrról tudom, hallottam, hogy öreg... De mégiscsak te lehetsz a magyariak nagyura.
 - Miből gondolod?
 - Itt belül súgja valami! - mondta Döli egyszerűen. A szeme azonban áhítatosan ragyogott.
- Az úr arcán komoly mosolygás suhant át:
- A magyariak nagyura az én apám... S te engem fogsz szolgálni.

MÁSODIK FEJEZET

1

Azon az éjszakán, mikor Tarkács úr született, a Fiastyúk csillagsirkéi mind az anyjuk szárnya alá bújtak. Bömbölő, tüzes sárkánybika nyargalt el mellettük, közibük csapkodva lángfarkával. A fene szörnyeteg a fiút akarta elnyelni, s csak azért nem tehette, mert a Tejúton égi lovasok vágattak utána, s belenyilaztak a farába. Nagy dörgés-csattogás közt puffant a sárkány a meghasadt földbe, a Balaton közelében. Kiszakadó párája forró vízben ugrott kukra belőle, s máig is ott zaborog.

Ugyanakkor kelt ki tojásából, a százesztendős Gyok hóna alatt, a lüderc. Boszorkamester volt az öreg Gyok, mindenki tudta, s ellensége a születendőnek. No, a lüderc igyekezett is kivágni a gyermek szemét, de ott állott az őrző Iz, a fiúcska egyik ősének lelke, s elbillentette a fejcskét a gonosz csőre elől. Így a lüderc az anya szívét vágta csak keresztül, az meg is halt egy sikkantással, de a csecsemőnek nem lett egyéb baja, hanem hogy a nyaka maradt kicsinyég félrebillenve ez mái napig.

A szakállas farkast Tarkács apja űzte el a küszöbről, pofájába vágva a holt anya vérét. Attól kisült mind a két ördögseme, s vonyítva terült a föld alá. Csupán a fél fülére siketült meg Tarkács apja az üvöltésétől, más kára nem esett.

Ellenben maga jószántából bekocogott istállójából az öreg Pejko, akin Árpád úr hadát járta valamikor a gazda, s rálehelte a szegény árvára, úgy melengette kihűlt anyja helyett.

Ennyi jel, amiről messze földön tudott mindenki, eléggé bizonyította, hogy kicsi Tarkácsból az Öregisten nagy táltosa nő idővel.

Úgy is lett. Előbb Véres Bulcsú, aztán Zerénd és Koppány urak tartományában nem ismertek hozzá fogható bölcsét. Még a térde kalácsában is több ész volt, mint más ember koponyájában, mert előre megsúgta neki a nagy üdöt, akár zivatart, akár háborút. Orra a szélből kiszagolta a közelgő döghalált. Füle madarak szavából kihallotta a szerencsét vagy a csapást. Szeme vaksötétben látta az Izeket, beszélt velük arról, ami rég volt, s ami majd lesz. Minden nyavalyát, fenét, sülyt, gutát kiűzött csörgődobjával emberből, baromból. Ha meg sebesen pördült, s habot túrva földre szédült a kobzos rögelése közben, egyszeriben ott termett a halottaknál, s kivette belőlük, amit elfeledtek megmondani az örökségről.

De volt is becsülete, nemcsak a szegénység, hanem a nagyurak előtt is. Véres Bulcsú nem indult hadba tanácsa nélkül, s mindig az ő szájából lehelte a tüzet a vitézek szívébe, hogy jól nekivaduljanak.

Csak egyetlenegyszer nem engedelmeskedett a vezér, de akkor vesztére. Negyven esztendeje annak, hogy ez történt, mikor Ottó császárra mentek Lélel. Tarkács nem javallta:

- Rosszat látok a szívedben, horka! - mondta neki ekkor.

Bulcsú úrnak pedig elveresedett a nyaka mérgében, s hátat fordított neki. Ma is vannak, akik hallották, mit szólt erre Tarkács úr, noha csendesen ejtegette:

- Holló csőre szagatja ki a szívedből, horka.

De az mégis elment. Ott is hagyta ganéjnak ötvenezer vitézét, két törzs legjavát, közte egy fiatal töményt is, Magyarország virágoskertjét. Maga meg meztelenül lógott Henrik tornyán, s hollók szaggatták ki szívéből a nagyravágyást, árulást, ahogy a táltos megjövendölte.

Fejedelem akart lenni a horka, a vérszerződés ellenére.

Egyedül akart győzni, ezért dobta oda Lélt, a fiatal töménnyel, áldozatul. Egyedül akart hazajönni, Ottó fejével a láncsáján. Ő lett volna a magyariak nagyura, ha ez sikerül. De nem sikerült, mert rossz volt a szívében.

Tarkács mégis összehasogatta orcáját, s vérkönnyeket sírt Bulcsú vesztén. Attila s öreg Árpád óta nem volt ilyen hadnagy a világon! Hős volt, az Óperenciáig rettegték nevét. Nagyot akart, de megbotlott s elvágódott. Emberen esett, iszonyúan bűnhődött bűnéért.

Hanem a gyalázatos halál, melyet a németek szabtak rá, latorrá aljasítva a magyarok bálványozott vezérét, bosszúért ordított Tarkács minden csepp vérében. A magyar nagyúr büntethetett itthon: elvehette Bulcsú szállásföldjét, rabul oszthatta családját, szolgaságra vethette népét. A vérszerződés törvénye jogossá tette ezt. De fennmaradt az egész nemzet sérelme, ott égett az arculcsapás szégyene minden magyar orcáján, s azt csak a nagyúr tüntethette volna el, bosszúálló harcban, az egész nemzet élén...

Nem tette. Egészen mást cselekedett ő is, a fia is, a mostani nagyúr. Megalázkodtak, békét kunyoráltak a némettől... Utat nyitottak az idegen istennek, papjainak, katonáinak... Tengernyi meg nem szállott föld került német kézre. Bennük bízik a nagyúr, velük védi magát: vérei ellen, ők nevelik a fiát, Bajkot.

Iszonyodva látta Tarkács, mi lesz ebből... Éhes, szapora népség nyomja beljebb a gypút egyre, ellepik a magyart, mint a tetvek, s megeszik... Mért is ne ennék, ha hagyják s még segítik is?... Ember meg nem értheti, miféle ördög szállotta meg a nagyúr elméjét... Kőtemplomot építtetett Esztergámban az új istennek. Mi árad ki onnan, mint a métely? Sötét, alantas, elsorvasztó nyavalya, mely szolga barmot, vágójuhót csinál a napkeleti magyar tigrisből... Ez az! Gyáva félelem a magyar velőben, mely nem ismert rettegést!...

Mondta ezt ő eleget Kopasz Zeréndnek, aki Bulcsú tartományát kapta. Mondhatta. Meg se vakkant az a koncon, csak evett-ivott a máséból, holtáig.

Mihály úrral barátkozott, a nagyúr öccsével. Ez a két Árpád-ivadék ugyancsak messzire pottyant a termőfától. Örvendtek rajta, hogy nem kell ország dolgával bajoskodniok. Asszony, bor, vadászat, ebből állt az életük. Utálták az idegent, istent, papot, lovagot egyformán. De hogy felejtsek, annál dühösebben szeretkeztek, ittak, üzték a vadat. A többit a nagyúrra hagyták: főjön a feje, arra való. Ezekkel semmit sem kezdetett Tarkács, hamar belátta.

Hanem ahogy Zerénd úr fia, Koppány felserdült, lángot vetett a táltos szívében az öröm: ez igazi Árpád-fi lesz, ezzel érdemes törődni!

Kemény öklű, villámló elméjű, vad akaratú fickó volt már kölyökkorában, s gyönyörű nagydarab legénnyé sudárodott. Vérében örökölte szertelen büszkeségét Árpád-fi voltára, mint a honfoglaló fejedelem fiának, Tarhosnak unokája. A táltos korán kezébe vette a fiút, Véres Bulcsú ragyogó hadjáratainak meséivel nevelte bosszúra, világnyargalásra. Apja halála után pedig megtöltötte a lelkét azzal az öntudattal, hogy a mostani nagyúr után ő a legidősebb Árpád-fi. A borissza, pipogya Mihály úr úgyse számít, s nem is kíván számítani. Így az ősi jog szerint egyedül Koppány lehet majd a magyariak nagyura.

Húszéves volt már Koppány, mikor a nagyúr fia, Bajk született. Akkor még a Duna könyöke alatt, a derék szigeten lakott a nagyúr. De csakhamar fölszedte a sátorfáját, s Esztergamba

költözött, a pilisi hegyek zugába. Olyan volt ez, mint a menekülés. A törzsek hadnagyai már rég zúgolódtak a németbarátság s az új hit pártolása miatt. De Tarkács a jelekből hamar rájött az igazi okára: ezt az egyetlen, későn jött fiút féltette a nagyúr s a nagyasszony, őt dugták el a bevehetetlen sarokba, amíg felnő. Mert... ebből a fiúból akarnak nagyurat nevelni. Erre tették fel az életüket... Az idegenek segítségével, csakis azzal, hiszen ez a terv teljesen ellenkezett az ősi joggal, a legidősebb Árpád-fi hadnagyságával... Évek teltevel ez a féltett fiú, Bajk, tökéletesen eltűnt az emberek szeme elől. Nem látta, nem ismerte senki a törzsek hadnagyai s a szabad urak közül. Csak kósza hírek szállongtak át a hegyeken, erdőkön arról a furcsa világról, amiben a titokzatos fiú Esztergámban nő. Néha úgy tetszett, csupán a mesében él.

De Tarkács más jelekből nyomon követte egy ravaszul szőtt háló fonódását a szabad törzsek körül. A kabarok s a Lél törzset házasságok fűzték a nagyúr családjába, fejedelmi őrségek, telepek, várak kezdtek alakulni a törzseket elválasztó gyepek között, egy-egy ingoványt, erdőrészt, pusztaságot idegenből hozott szolganép lepelt meg s vett művelés alá a lovag úr számára, akit a nagyúr befogadott mint hazájából űzöttet vagy kalandort... Itt ország készül; uraság, hatalom valaki számára, állapította meg Tarkács. És iga, zsarnokság a szabad magyarok nyakába...

Tarkács nyakába vette a világot, törzstől törzshöz vándorolt, viharadárként sivította a veszedelmet az urak fülébe... Hitték is, nem is eleinte... Amikor felnyitotta a szemüket, pislogtak kicsit, s mintha látnának is valamit... De az egész olyan meseszerű; távoli s találós volt nekik, hogy végtére csak legyintettek reá... Ott ragyogtak előttük a szabad erdők-mezők, dús lakomák s forró asszonyok öröme borított piros ködöt agyukra... S ha volna is valami készülöben, a magukét majd megvédik!... Fő, hogy a nagyúr gyáván félrekezdődött, nem zavarja őket, s nem él örökké... Az idegenek?... Az új hit?... Maguk közül emelnek pajzsra annak idején olyant, aki kiteszi majd a szűrőket ezeknek a jöttmenteknek, s az új hittől nincs mit félni: cselédek, rabok kapnak azon csak, nekik való, még jó is, alázatra s engedelmességre tanítja őket. Szabad ember sohase vállalja az effélét, az biztos... Hogy pedig egy fiú is volna, akit a nyakukra akarnak ültetni?... No, ezen csak kacagni lehet!... Akit senki se látott, aki nem evett-ivott, vadászott, barátkozott senkivel, hogy lehetne az mindnyájuk fejévé?... Meggárgyult az öreg táltos, ez az igazság.

Nem így Koppány. Ő Tarkács bölcs szavait, jó tanácsait, buzdító nevelését mélyen a lelkébe fogadta. Elszánta magát, készült a vezéri hivatásra.

Az igazat megvallva, Bajkra nem volt kíváncsi. Kölyök az hozzá képest. Neki magával a nagyúrral s a nagyasszonnyal kell leszámolni. Zárkózott életükbe ugyan csak egyszer-kétszer pillanthatott be, s azokat meglepni nem lehetett. A fiút mindig eldugták jó előre. Hozzá mint rokonhoz, szívesek voltak, dús vendéglátók, a szavaikra azonban nagyon tudtak vigyázni. Koppány csak a nagyúr rejtelmes szeme mélyén vélt valami ravasz csillogást látni, s a nagyasszony...

Igen, a nagyasszony!... Az első érzése az volt, mikor meglátta, hogy mindennek ott a titka, ennek a nőnek szívében... Ahányszor hazajött tőlük, lerázta, le akarta rázni magáról zsidbasztó bűvöletét a hírheft boszorkánynak, a rettenetes és gyönyörű Saroltnak... Mégis, miért nem beszélt erről soha a táltos előtt?... Férfibüszkesége összemarkolta a torkát... Később gondolt reá: talán ez az Izekkel ismerős öreg segíthetett volna... Mert minden világos egyébként előtte, csak egy tompa nyomás a mellén, ha az asszonyra gondol, szorongatja: mintha volna valami hiba, valami lekicsinyelt, elhessegetett fenyegetés az egészben... Aztán nagyot fűjt, s más gondolatokkal erősítette magát.

Mert a tekintélye, becsülete egyre nőtt, az bizonyos. Nem is szólva Mihály úrról, aki erősen kedvelte s csodálta, lassanként benne látták az igazi Árpádot olyan főurak, mint Bács, a Botondiak, Szemere, a Hubák, Barsa, az Ondiak és Kaplony, a Kendiek hadnagyai.

Igaz, a hatalmas Ajtony úr, az erdőelvi vajda, bizonytalan volt. Nemcsak azért, mert a nagyasszony bátyja. Tarkács járt nála is. Nem találta a nagyúr barátjának, s az idegenekre dühösebb senki nem lehetett nála. De fene ember az, nem láthatni a szeme mögé. Koppányt nem ismeri, s csak pillogott a nevére, de nem szólt a dologhoz. Hiszen csak ne szólna bele ezután se. Messze van, s elég baj közt bolgárral, göröggel. Talán, ha itt sikerül, majd meggondolja...

Az erők idő teltével élesen kirajzolódtak Koppány szemei előtt, a Tarkács ujja nyomán. Látni való volt, hogy a nagyúr körül a fejedelmi törzs hadnagyai: Bicske, Kurszán, Baracs, Ákos és Szalók urak állanak, ezek kötik a gyűrűt az esztergámi szállásföld köré. Aztán az Aba úr három kabar törzse, a Tisza felett. No meg nyugat felől a Lél-törzs, amelyik a Dunát őrzi. Ennek most Doboka-nembeli Csanád úr a hadnagya, Árpád-vér az is. Nincs több. Az egész szabad nemzet szemben velük, nagy zárt karajban. Ide számít Tonuz Aba is, a besenyő nagyúr. Ezeknek nem kell új hit s rabló idegen. A túlerő óriási, erősítette Tarkács lelkesen...

Azt nem tudhatták, mit hoz hátán a Duna... Csanád úr gyepűőrei még a madarakat is lelődözték, ha a nagy folyó felé mertek repülni.

Végre megérett Koppány vezéri terve. Olyan egyszerű volt, mint a nap az égen, de úgy melegítette is az igaz magyarok szívet. Előbb itt ölni ki a bitorló németet, aztán minden törzs, az egész nemzet egyesített erejével nyomni a gyepűtől, megnyargalni, sarcolni, vérbe köpülni otthon, hogy soha többet ne merjen idebújni egy fia se. Aki ezt nem érti, aki ebben nem hisz, aki ezért lángra nem gyúl, nem magyar ember az, s vesszen még az írmagja is!

Már-már magától guvadt ki a kard hüvelyéből, mikor egy hír röppent át a pilisi hegyeken, Esztergám várából. Gazdája nem volt. Mindenki mástól hallotta, nagy titokban. Egyszerre csak megtelt vele a levegő Koppányék körül.

A nagyúr beteg. A betegsége halálos.

A szabad törzsek hadnagyainak tehát nemsokára pajzsra kell emelniök valakit Árpád véreből, minden magyarok nagyurává. Ősi kötés szerint, a nagyúr temetése után, közakaratóból.

S a kard visszasimult hüvelyébe. Beteg nagyúrral szemben fegyvernek nincs helye, szava.

Várakozó csend dermedt a világra. A nagyúr tudja kötelességét. Hívnia kell, s hívni fogja a hadnagyokat fejedelmi tanácsába. Mert a közakaratót az ő életében megejtendő jelölésnek kell biztosítania.

Jó lett volna valami biztosat tudni a nagyúr állapotáról, hogyne. De hívei most még jobban bebújtak a gubájukba, s hallgattak állhatatosan. Közeledési kísérleteket szép halogató szóval, kémekeket szisszenő nyíllal hártottak el tőle. Mesteri kéz rendezte ott a dolgokat. Korán lehunyott szeme előtt el-ellillant karcsú, illatos ujjainak látomása... De némely jelek mégis beszéltek. A gyepű fokozott őrzése, a Böszpörében s Fejérváron feltűnedező német zsoldosok... Tarkács nem ok nélkül figyelmeztette Koppány urat, hogy a hadnagyok tanácsát farkasverembe hívja össze a nagyúr.

A táltos, látva a jeleket, elszánta magát, hogy révületben felkeresi Véres Bulcsú Izét a halottak országában. Maga mellé vette a szent kobzost, s eltűnt a Bakonyban. Csak hetek múlva került elő, lefogyva, szédelegve. De a szeme győzelmesen lobogott.

Koppány úr ettől kezdve hirdetett szabadságot a Bulcsú-maradváknak, ha a zászlója alá állnak. S ének kelt szárnyra a rengetegben, bosszúra hívó Véres Bulcsú csatáiról, izenetéről. Gyűlt a szabadsággal, zsákmánnyal, nyargalással kecsegtetett nép a hadnagyi szállásra.

De az, amitől Koppány úr megszédült s lángba borult, még a napról napra dagadó erőnél is serkentőbb, mámorítóbb volt. Csakugyan a halott vezértől jött a táltos, emberi észtől ilyen nem telhetett. Ő maga soha, egy szóval nem mondta neki, az se érintette ezt a lehetőséget előtte. S most egyszerre milyen világos, milyen mindent megoldó ez az izenet!... Ha a nagyúr meghal, a legidősebb Árpád, akit pajzsra emelnek, köteles feleségül venni özvegyét!...

Kötelesség ez, ősi törvény, melynek gyakorlására ugyan száz esztendeje nem került sor, de a vének jól tudják, hogy így van, s így kell lennie, ha a körülmények úgy hozzák... S most úgy fogják hozni!...

Koppány tekintete fürkészve szűrt a táltos sötét szeme mélyére... Észrevett ez valamit emberi módon, vagy csakugyan földöntúli rendelést tolmácsol?... De Tarkács úr szeméből senki emberfia nem olvashatott ravasz mesterkedést... Koppány megborzongott a csodától... És egyszerre elöntötte a forró bizonyosság, hogy győzni fog.

De Tarkács még egyebet is hozott magával az árnyak világából... Magyar ne öljön magyart, ez volt a parancs. Minden erőt, együtt, a német ellen, gyepűn innen s gyepűn túl!... Véres Bulcsú izenetét a nagyúr népének is meg kell hallania, s akiben igaz vér lángol, meg is hallja!...

Elindult hát Tarkács úr, a táltos, s vele a szent kobzos, aki látja az Izeket. Arra fel tartottak, a nagyúr felé... A szó, meg a rögzítés áthallik a gyepűn is... s a magyarai vér megforrik tőle...

2

Deodátó megunt a gitár halk pengetését, félrelökte, s hanyatt vágta magát a gyepen.

Kicsit még vigyorgott magában, éles fehér fogait simogatva kunkorított nyelvével, mint a jóllakott ordas.

Nem kell kényeskedni. Lám, sikerült ma is elcsípnie a „mindennapit”. Míg a herceg Veczelinnel a vadat üzte, ő alkalmasan félrekanyarodott egy birkanyáj kolompja után. Buta kis juhocska volt maga is, az a kócos pásztorleány, úgy ment a gitárpengés után a bozótosba, mintha bűvöletben tenné. Előbb elnyíltak a szemei csodálkozva, s megdermedt a lovag úr forró, gyors ujjainak futamai alatt. Pattanó húr sikkantásához hasonlított kicsi jajdulása. Aztán engedelmesen olvadt el az ölelésében.

A Madonnára!... Szépek ezek az itteni csillagok, az égen is, a földön is... Nem Itália csodái, persze... De mégse bánta meg, hogy örökké sustorgó vérének engedve, ide is eltévedt, új kaland szomjúságában.

Őt nem kergették éppen hazulról, mint ezeket a németeket. Benne volt ugyan a körme egy-két dologban neki is, de mindig más vesztett rajta. S a politikát unta is már. Cselvetés, tőr s méreg örökké. Minek?... Igaz, égett már kicsit néhány város földje az ő talpa alatt is, de nem politika miatt. Csakis szép, hazug szemű asszonyokért.

Derék, vastag hasú kalmárok donnái szerették hallgatni a gitárpengést, s meghallgatni a tüzesen elsuttogott vallomásokat. Tanulékonyak voltak, de nem elég óvatosak. Rendhez szokott férjeik elcsodálkoztak szemérmes hitvesük hirtelen támadt szerelmi tudományán, gyönyörködtek benne, de hegyezni kezdték a fülöket.

Deodátó aztán errefelé lépett egyikükkel, aki a barbárokról hallott sok mesén felhevülve, selymeket s szagos olajakat hozott az esztergámi bazárba, busás nyereség reményében... Védelmezőül ajánlkozott melléje a veszedelmes útra, gondolván, hogy így altathatja el legjobban a gyanúját. Meg is érkeztek baj nélkül.

Tetszett azonban az égieknek, hogy a fáradozása dús gyümölcsén örvendező kalmár vérhast kapjon itt, mely jobb hazába költöztette. Deodátó is mehetett volna haza, a gyászoló özvegyet vigasztalni. De egyelőre megszerette Esztergámot, és rövid időre kölcsönvette a megboldogult aranyait s portékáit, melyeket úgyis ő őrzött meg a rablóktól.

Mint fényes öltözetű lovag, ajánlkozott a nagyúr házába, mert hallotta, hogy fia van, akit mindenfélére tanítanak. S minthogy ő a világon mindent tudott, ami a hét szabad művészethez tartozik, s azonfelül veszedelmesen értett a törrel való víváshoz is, a nagyúr ott marasztotta.

Deodátó ezerféle módon tudta hasznossá tenni magát; szent és világi dolgokban egyaránt. Ügyesen illeszkedett bele a nagyúr kitapogatott terveibe, s alkalmas pillanatokban ejtett találó szavakkal felköltötte érdeklődését. Nem mondta a nagyúr, hogy is mondta volna, de Deodátó belül mosolyogva konstataulta, hogy mind több dologban követi tanácsát, s egyre becsültebb lesz a várban.

Radla úr, a szigorú szent morva pap, eleinte ugyancsak gyanakodó szemekkel méregette a léha széltolót. Csakhogy Deodátó mindent tudott a pápai udvarról, s az Ottók császári álmairól, amit Radla úr eddig hiába akart megtudni, pedig moccanni se lehet neki enélkül. Így aztán megvetése fenntartásával hagyta, hogy a tekerdő kioktassa világpolitikából.

Sőt, uram bocsá', még a nagyasszony is!... Tőle, egyedül, iszonyúan félt Deodátó, s a csontjáig reszketett, ha belészúrt kutató zöld szemével... De azért nyakába húzott fejvel mégis kuncozott, ha észrevette, hogy a nagyasszony úgy félfüllel hallgatja az olasz paloták s nagyúri élet fényéről ejtett fecsegéseit. Mert, szinte észrevétlenül, utánaalakult az esztergámi udvartartás ezeknek a levegőbe fújt csillogó buborékoknak.

A német lovagok azonban nem titkolták, hogy utálják. Dühítette őket fullánkos tréfáival. Az ilyet pedig nem érti a merev, nagy csontú ember. Hanem az okosságát és éberségét még ők se vonhatták kétségbe.

Legnehezebb dolga mégis István úrfival van. Deodátó mindig kész a szolgálatára. De ez az önszívével örök csatában tépődő komor fiú nem tud hozzámelegedni. Idegenkedve hallgatja tréfáit s víg kacagását. Az asszonyozásért pedig megveti, szinte borzad tőle. Talán beteg, gondolja Deodátó. Mindenesetre rosszul nevelték. Nem lehet megérteni a szülőknek ezt a mániáját, túlzott féltését. Valóságos rab ez a fiú, láncoltabb a rabszolgánál. Hóbortosan zárják el azok elöl, akiken uralkodni fog egyszer, nemsokára. S legalább értene hozzá, hogy kárpótolja magát itt, aranyos ketrecében!... De csak a láncait rázza, s maga se tudja, mit akar...

Deodátó mindent elkövetett, hogy lehazudja ezeknek a béklyóknak súlyát, jobban mondva megértesse vele, hogy nem érdemes törődni velük. Hiába. Homályos messzirevágás, megfoghatatlan kísértetekkel való birkózás az élete...

S miért ez a folytonos nyugtalan csapongás a gyepű körül?... Mire hallgatódzik, mit kémlel, mit vár örökösen az erdők, hegyek felől?... Vadászat örve alatt miért hurcolja őket maga után, mindig erre, nap mint nap?... Hiszen nem ügyeli a vadat, elsétálhat előtte akár csordástól...

Ostobaság ez. Az élet apróságokból áll. Egy ilyen szép fiatal hercegnek pompás teste minden ízecskéjére külön-külön öröm jut, ha akarja. A nap Esztergámra is elég fényesen és melegen ragyog, sugarai szép vágyó szemekből tüzelnek vissza, s kitűnő borok topázán, rubintján

törnek át. Nem tud ez a fiú ujjongani az izmainak, ezeknek a nagyszerű ajándékoknak, melyeknek kéj ölelni s ölni egyaránt?

De okos volt, óvakodott túl közel bújni a titokhoz. Szerelmesen rejti bánatát az úrfi, féltékeny reá, szentül őrzi ezt a fenségés bút, s rettentő fekete ökle tán képes volna összezúzni azt, aki ebben a szenvedélyében sérti meg.

Neki nem is érdeke. Szigorúan tartja magát a szülők rendelkezéséhez: törvívásra tanítja, vadászik vele, beszél neki a világról s - örködik felette. Azon túl tudomásul veszi tompa közönyét, s megy a maga apróka örömei után, elpusztíthatatlan optimizmusával, ösztönösen s gond nélkül, mint valami bársonyaltalpú fekete kandúr.

Mégis volt egy pont, ahol, jól tudta, István lelkéhez ér. Csak úgy, esetenként, szinte véletlenül villant fel ez előtte. Ha mélyebb zengésű húrokat rezzentett meg a gitáron, s valami méltóságosabb melódia bomlott ki ujjai alól. Ha az épülő új templom előtt a görög mesterrel vitatkozott a forma titkáról, mely a holt anyagban rejtőzik. Ilyenkor magán érezte a barbár herceg mély tekintetét, mintha kérdezné: talán ez az, talán itt van az, amit keresek? Deodátónál vele született ösztön volt a forma érzékelése s önfeledt élvezése. Nem titok. Nem probléma. Nem „az a valami”. Nevetségesnek tartotta, hogy valaki a fejét törje rajta, s titokzatos animát, szubsztanciát szimatoljon a játékos gyönyör elszálló illatában. Bolond ez, gondolta ilyenkor, komor örült...

Most nagyot nyújtózott, s a csillagokra bámult. Más itt az éjszaka is, vad puszták, erdők szorongató megelevenedése. Fekete, mint a korom, s óriási ígész csillagok reszketnek benne. De ha sokáig meregeted, a szemed, mintha szikrázó porrá omlanának, s tejféle köd folyik szét mindenben, mely vad füvek izgató szagától terhes. És a füled is, ha hegyezed, ezer tört hangot, furcsa neszt fog ki az éjszaka sűrűjéből. Nem látsz és látsz, nem hallasz és hallasz... Igazuk van ezeknek a pogány hunoknak: az éjszaka az Izeké, kik mindent eltöltenek kísértő párájukkal. Veszedelmes ilyenkor élő embernek kandikálni. Deodátó, mint az egyház hú fia, imát mormolt, keresztet vetett, s elhatározta, hogy aludni fog.

Veczelin már mélyen, szabályosan szuszog a közelében, csergébe burkolózva a harmat hűvöse elől. Okos, óvatos, rendes, hideg német. Egy páncélban s egy lovon érkezett annak idején a wasserburgi gróf, futva a császár haragja elől. Politika! - vonta el a száját Deodátó, gúnyosan. Ezek a németek mindig összeesküsznek valamiért, amit jobbnak hisznek. Nagyot akarnak, felhőből isznak, sárkányvérben fürödnek. S közben foglalnak, szorgalmasan.

Veczelin idekötötte magát a nagyúrhoz, s jól szolgálja. Mert azóta haza is mehetett volna. Az ő pártja győzött. De nem. Szép birtoka van már, s a Dunán egyre tutajozza lefelé az atyafiságát, cselédeit, zsoldosait. Ez már elhatározta, hogy magyar lesz. De különb magyar a magyarnál. Cseppenként megőrzi véréát az unokái unokáiban is, oktatni fog, vezetni s parancsolni. Még a magyar ló is ein-zwei-ra lépdél majd az ő földjein. Barátja a fiatal hercegnek, hú szolgája, igazán. Ha kardra kerül a sor, vágni fogja előtte a pogány rendet, pontosan, az utolsó szálig. Mert megesküdött erre a nagyúrnak, Krisztus keresztjére tett kézzel. Krisztus lovagja ő, s szent hite, hogy Krisztus csakis a németeket rendelte ráncba szedni a fene pogányságot. Mindenre csakis őket rendelte, tudni való. Ki csodálhatná, ha nem értik a tréfát?

Odébb, a béklyózott lovak mellett az az egyenes árnyék nem fa, hanem nagydarab ember. Dölly - így mondja Deodátó.

Egyszer, hogy a herceg, szokása szerint, ismét megugrott előlük, ott kapták vele ezt a legényt, mikor rátaláltak. Olyan volt, mint egy piszkos medve. De a hercegnek akkor ismét feljött volt a holdja. Ott fogta, s katonát csinált belőle. Ejtett róla néhány furcsa szót, hogy töméntelen

ilyen vadállat él a gyeplőn túl, s azok küldték ezt hozzá, vagy valami ilyest. Meg kell adni, hogy elrémítő szép katona lett a fenevadból, s imádja urát. Éjjel-nappal rajta a szeme. Igazi árnyéka: zajtalanul, elválthatatlanul tornyosul mögötte. Különös, de az úrfi kedvét leli benne, hogy fennhangon gondolkozzék előtte, s ez a nagy barom teszi magát, hogy érti: bólogat hozzá. Mióta itt van, a herceg vele tűnik el ide-oda. Deodátó voltaképpen örvend ennek: nagyobb biztonságban tudja, s a saját felelősségét kisebbnek érzi.

A herceg is ott fekszik egy bokor alatt. Talán alszik már. Egész nap járták az erdőt, vad után. De az úrfi egyszer se lőtte ki nyilát. Alkonyatkor egyszer csak felfigyelt valamire, s megfutamodott, Dölijével. Csak sötétben tért vissza, a kürtszóra.

Deodátó hirtelen kerekre nyitotta már-már leragadó pilláit. Valahol, nem tudná megmondani, közel-e vagy távol, kísérteties vonítás nyítt bele az éjszaka neszeibe. A hideg végigfutott tőle a hátán. Éneklő farkas, rémült el. Gonosz lélek! Mert akármilyen volt is, de ének volt, szabályosan szállt fel-le, s ismétlődött. Állat nem is tudná ilyen fülszagatóan.

A sötétség különös vibrálásában úgy képzelte, a herceg zajtalanul felül, talpra szökken, s Dölihez surran. Kis zörrenés. Nyeregben mind a kettő. Álomként suhannak el a fák között.

- Nem kötelességem, hogy sötétben lássak! - mormogta Deodátó. - A kötelesség német dolog.
- Veczelin felé pillantott, s már aludt is.

- Hallottad? - suttogta István, mikor már künn jártak a gyeplőnél, egy dombtetőn.

- Hallottam, nagyuram! - dörmögte vissza Döli. - Először, mikor a nap lement, akkor hallottam. Másodszor most, abban a pillantásban, mikor felültél.

- Ki az, mit gondolsz?

- A szent kobzos, nagyuram, akit az Izek lovagolnak. Én már hallottam régebben is, a Bakonyból. Mert ott bódorog. Énekel. Kiénekei a nagyüdőt.

- Láttad is valamikor?

- Azóta, hogy a Bakonyon áttörtem magam, mindinkább gondolom, ő ült a fejemen akkor éjjel az erdőben. Ő adta az égi tejet a nagy öregnek, hogy megittasson, s ő énekel az Izekhez, hogy segítsenek. Fehér láng ég a feje búbján, mintha az üstöke volna. Ő lehet csak...

István mellére szorította ökleit, robbanó szívére.

- Végre! - lihegte. - Nem vártam hiába! Tudtam, hogy hívni fognak!

- Kik, uram? - kérdezte, inkább csak a feje mozdulásával, Döli.

- Hívnek! - ismételte István, rebegve. - Engem hívnak!... A szabad magyarok, Döli... Az enyimek, túl a gyeplőn... Ahonnan te is jöttél, elsőnek... Jere, jere!...

Dölinek rándult a szája. Nagyot nyelt. A sötétben kereste ura arcát a szemével.

- Arra! - sürgette István. - Csak ott lehetnek a szikla alatt, a barlangban. Amit mutattam neked... Hányszor vártam őket oda!... Végre, most!... Utánam!...

Döli szó nélkül nyomta sarkát a ló vékonyába, s lesuhantak a dombról, a sűrűnek.

De az erdőszél bokros volt, a lovak torpanva tiltakoztak.

- Leszállunk. Kösd őket amoda, a nagy fához, Döli.

Körülpillantott a feketeségben. Minden talpalatnyi helyet ismert itt. A csillagokra nézett, tájékozásul. Aztán szilárdan mondta:

- Tudom. Vigyázz az ágakra, s ne üss zajt.

Döli éjjeli vadként suhant ura után. Mindketten értettek hozzá, hogy kell zörrenés nélkül lopakodni előre a bozót között. A talaj emelkedni kezdett.

- Jó hely járunk! - lehelte István. - Mindjárt sziklák következnek, a meredekig. A pereme alatt, túl, nyílik a barlang...

Még alig mondta ki ezt, összerezzenve álltak meg. Ismét felsírt a különös ének. Most már közelebből, előttük, de mégis tompábban, mintha a föld alól jönne.

- A barlangban vannak - suttogta István izgatottan. - Oldalt kell kerülnünk, hogy szembemenjünk velük.

Döli megmarkolta törét.

- A tüzes pokolba is! - gondolta elszántan.

Nagy félkört téve kerülték meg a meredeket, a barlang felé lopózva. Egyszer csak szemükbe lobbant a parázs fénye. A barlang mélyén égett, azért nem láthatták eddig. Most már csak meg kell bizonyosodni, kik beszélnek odabenn, izgatott dörmögéssel.

Elmaradtak a bokrok is. Kövek közt tapogatóztak előre, a barlang tisztásán. S egyszerre ismét hallották az éneket. Az, ami távolról ritka, szaggatott rikoltásnak hangzott, most monoton éneksorok vijjogva felkapott végévé csattant ki. Élesen, tisztán csapódott a fülükbe:

Vérös Bulcsú, hújj!...

István felegyenesedett a sötétben, s meredten, előreszegett nyakkal fülelt oda.

Döli kezét érezte a karján:

- Nagyuram!...

- Csend!...

- Nagyuram!... A Véres Bulcsút hívja!... Nem téged... Koppány úrért énekel, ellened!...

- Hallgass!... Megbolondultál?...

A rikoltás szabályosan megismétlődött, s utána valami dongás, dübörgés. Mintha sokan ismételnék, mintha bűvöletben esküdnének: Véres Bulcsú, hújj!...

Közelebb, közelebb... István már nem tud várni, most már látni, ismerni akar mindent. Döli vizsgoló háttal, de elszántan csúszik utána. Mert ellenség van ott, tudja már... Ő százszor is meghalna uráért, ha kell. Nem magáért fél. De mi lenne, ha lebírnák?... Fogai összecsikordulnak, s vér önti el a szemét.

- Én elől!... - sziszegi, s ura elé lendül.

De tüstént megállnak mindketten. A doboló vér zaján át, mely fülükbe lüktet, most már a szót hallják. Félig mondja, félig elnyújtott, idegtépő hangon énekl, s a végén üvölt a kobzos, szerszámát zöngögtetve hozzá:

*Vaj te Taljánország, négyször miér reszkötsz,
Vaj te Némötország, hármul miér nyíssz te?
Császár aranyvára, sorkodból mér röndülsz,
Mit vacogsz, szerecsöny, az nagy hegyekön túl?
Óperenciásba kinek lova ferdik,
Maga vérbe-lángba ahun mosakodik
Vérös Bulcsú, hújj!...*

- Akkor volt mér élni! - döndül egy mély hang, mintha magyarázná. - Nyitva állt a gyepű... Röpülhettél a zsákmányra, mint a héja... Nem kellett ebként vinnyogni idegenek rúgását!...

Rá valaki:

- Így van, a teremtésit!...

S rá sokak ordítása:

- Vörös Bulcsú, hújj!...

A kobzos belevágott, sikongva:

*Hallod-e dögvarnyú: gödölénnyé híztál,
Hallod-e pejlovam: ezüstpatkót rúgtál.
Halljátok ti rózsák, száz szép szűzi rabok:
Eggyé-eggyé százon löttetek asszonyok.
Aranyköntöst hozott a szeretőd néköd,
Még az fényös nap is mind azt irigyöli!
Vörös Bulcsú, hújj!...*

- Hej, fiaim! - folytatja az a hang -, miénk volt akkor a világ minden kincse!... Az édesapánk volt Vörös Bulcsú, minden magyariaknak!... S felakasztatta tornyára a német, örök gyalázatunkra!...

Vad, üvöltő sírásba tör a kobzos, s a húrja jajong:

*Ti sok saskeselyűk némöt torony körül:
Az kit megettetek: idősapánk húsa!
Az kit kivágtatok: idősapánk szöme!
Te föld, kit megrágtál: idősapánk csontja!...
Ahány némöt város: porrá legyön érte,
S verje örök átok, ki meg nem torolja!
Vörös Bulcsú, hújj!...*

- Vörös Bulcsú, hújj! - zúg fel a láthatatlan csapat haragos mámora.

Még pendült egyet a koboz, s aztán hirtelen csend lett.

Izgatott kérdezősködés indult, s tompa, fojtott hangú felelgetés.

Aztán kiáltások:

- Koppány úr!

- A somogyi úr!

- Bulcsúért, hújj!

Alig észrevehetően szürkülni kezdett az ég. Döli kivehette ura arcát. Halálosan sápadt volt. A szája reszketett.

- Menjünk innen, nagyuram! - kérlelte.

De István nem mozdult. A barlang szájára meredt. Sötét árnyak váltak ki onnan, s lopakodtak tova a hajnali derengésben. A nagyúr vitézei. Akikre Esztergám s István őrizete van bízva. Őt, tíz, húsz, egymásután. Elnyelte őket az erdő.

Döli felhördült, s dühös káromkodást harapott szét a szájában. Nyomban utána szinte felordított. A barlangból két ember lépett ki: a nagy öreg, s a lángüstökű kicsi kobzos.

Mielőtt egyet moccanhatott volna, István kilépett a szikla mögül, amely fedte őket s szilárd léptekkel szembement velük.

Az öreg táltos megtántorodott. Keze rezzenve kapott a törhöz. Aztán elengedte, s nyugalmat parancsolva magára, keményen szembenézett Istvánnal:

- Hát kihallgattál! - szólalt meg tompán. Aztán hozzátette: - Mindegy. Nem titok... A várból való vagy, ugye, s főember, fiatalon?

- Nem ismeresz? - kérdezte István, a szemébe nézve. - Igaz... ti nem ismertek engem... Honnan is? Hiszen rab vagyok én!... De a hívást hallottam, s itt vagyok!...

A kobzos kiterjesztette feléje reszkető kezeit. Lehunyt szemekkel sipította:

- Látom az Izeket... Öreg Árpádé lebeg körülötted... Bajk úrfi!...

A táltos döbbenten hátrált:

- Bajk!... Te Bajk úrfi vagy?...

István szó nélkül bólintott.

Tarkács fürkészve nézte. Majd csendesen megszólalt:

- Fel kellett volna ismerjelek. Igazi Árpád vagy.

- A tietek vagyok - mondta István egyszerűen.

Tarkács összevonta szemöldökét. Hidegen szisszent a szava, mint a kés:

- Nem kellesz nekünk, úrfi.

István, mintha megdöfték volna, rázkódva kapott melléhez:

- Én?... Nem kellek?... Nektek?... A magyaroknak?...

Kegyetlen sötét szemek meredtek rá:

- Megmondtam, úrfi... Idegen isten szolgája, idegenek barátja, Bulcsú gyilkosainak ura... Nem kellesz... Ne hidd, hogy a szabad magyarok nyakára hághatsz!...

István szédülten nézett körül. Megroggyant a térde, mintha taglóval vágták volna fejbe... Felkiáltott:

- Nem!... Ez nem lehet igaz!... Te nem tudod, mit beszélsz!... Veletek, érettetek akarok én élni, egyedül csak ezt akarom!...

Tarkács vadul rázta meg fejét, hogy sűrű ősz haja arcába omlott. Szilajul vetette vissza, s felcsattant:

- Van Árpádnak romlatlan vére is!... Koppány úr a mi vezérünk... Következik, az ősi törvény szerint!...

Most dac öntötte el Istvánt; s keserű harag:

- Hát összeesküvés, lázítás a nagyúr ellen, minden magyariak ura ellen, aki van és él?... Ez történik itt, mi?...

Tarkács végigmérte tetőtől talpig. Pillanatig habozott, küzdve magával. Aztán leszegett fejjel mondta:

- Tévedsz, úrfi. Mi tiszteljük atyáink törvényét s a nagyurat. Mi nem lázítunk ellene senkit. Se magyart magyar ellen. Mi csak az idegen ebek ellen, a szolgálid s barátaid ellen tüzelünk. Koppány úr megesküdt, hogy kiirtja őket innen, s aztán rájuk megy odaki, minden igaz magyarral... A nagyúr vitézei is csak ezt akarják... Erre ígérkeztek itt... Bulcsúért, hújj!...

- Apám szándéka, parancsa ellen?

- Nem - hangzott a válasz. - Értsd meg, úrfi. Mindenki csak addig parancsol, amíg él.

A kobzos hunyt szemekkel, égre emelt arccal dünnyögte:

Huhimadár, halálmadár, esztergámi toronyra száll...

Istvánnak minden vére a szívébe zúdult vissza. Szürke arcából egyikről a másikra rebbent égő tekintete. Tarkács vasarca, mint a sors, meredt reá:

- Amíg a nagyúr él - tagolta lassan -, egyetlen kard se moccan... Mondom, úrfi!

- Ti tehát... azt hiszitek... nemsokára... - dadogta István.

Tarkács komoran bólintott, de most hirtelen meglágyult a tekintete. Hozzá lépett, keze István vállára súlyosodott. Hangjában mélyen bűgő forróság lüktetett:

- Hallgass ide... Hallgass meg, úrfi!... Minden magyar tudja Esztergámon kívül, hogy ősi kötés szerint a legidősebb Árpád-fi következik majd, nemsokára... Koppány úr az, a te atyádfia... Csak apád; anyád tapodja a törvényt. Téged akarnak, most, mindjárt... Ezért rejtegettek, ezért adtak melléd idegeneket... mert soha, érted, soha nem állana melléd, törvény ellenére, egyetlen magyar véred se!... Most rajtad a sor: döntened kell. Meghajtod fejed engedelmesen őseid törvénye előtt, vagy idegen karddal, magyar vér ontásával próbálsz bitorló lenni?...

István töprengve, kínlódva nézte. Évek során vergődött vissza a lelke, örömtelen gyermeksége s ifjúsága pusztájába, a válaszolatlanul maradt kérdések süket csendjébe...

- Ősi törvény! - dadogta. - Soha, senki...

Tarkácsnak hirtelen láng borította el az arcát:

- Bajk úrfi! - kiáltotta. - Árpád vére vagy te! Nem lehetsz idegen farkasok zsákmánya!... Látom a szemedből, ki vagy te!... Ide hallgass!... Én mondom neked, nem késő... Lehetsz még nagyura a magyaroknak!... Jöjj velem, úrfi!...

- Hova? - suttogta István összerázkódva.

- Koppány úrhoz!... Igen, csak ezt teheted, ezt kell tenned!... Tépd le a láncodat! Fordulj velünk az idegen torkának, Koppány úr zászlója alatt!... Nyargalj velünk, mint őseid, az Óperenciáig, Bulcsúért, hújj!...

A kobzos héjakarmokkal csapott a húrba:

*Óperenciásba kinek lova ferdik?
Maga vérbe-lángba ahun mosakodik:
Vérös Bulcsú, hújj!...*

- Akkor majd minden magyar emel téged! - csattant a táltos szava, s marka keményen szorította István karját, maga felé húzva.

Egy szempillantásig tartott az édes szédület... Aztán István jobbja szilajul tépte le a táltos ujjait, s eltaszította magától:

- Nem tudod, mit beszélsz, te!... Én, én megmondom neked: nem lehet nyargalni többet... Vége, örökre!... Halálba visz a nyargalók útja, öregember!... Menjetez innen azonnal!...

- Magad döntesz, úrfi! - lépett el Tarkács, megsötétedő arccal. - Koppány úrral minden magyar a tied lesz. Ellene minden magyar átka rajtad!

A kobzos vijjogása visszasüvöltött az erdőből:

*Verje örök átok, ki meg nem torolja!
Vérös Bulcsú, hújj!...*

Mellére hullt súlyos feje Istvánnak, szíve mint a kő, nehezedett el.

- Nem engem hívtak... Tévedtem... Nem kellek nekik!...

- Mennénk, nagyuram! - dörmögte Döli. - Kél a nap. A lovak...

István ránézett:

- Megértetted, Döli?

- Meg, nagyuram... Mondtam, harc lesz Koppány úr s közötted.

- Nem úgy mondtad. A nagyúr s Koppány úr között, úgy.

- Te leszel akkor a nagyúr - bólított Döli szilárdan. - Nemcsak én ismertem rád a buta fejemmel, de lám, a nagy öreg is azért...

- Egy szót se erről, Döli, értetted?

Megindult előtte, a hajnal mindent elöntő fényében. Döli térde áhítatosan rogyant meg. István sötét fejét lángoló koronával sugározta körül a nap.

A lovagok ma későn ébredtek. István jó ideje ott ült már éjjeli pihenőhelyén, tenyerébe hajtott fejjel töprengve, mikor ők szemüket dörzsölve, csontjaikat ropogtatva felültek fektükből. Döli állt a lovak mellett, mozdulatlan tekintetét urára szegezve.

Veczelin gyanútlanul ásítózott, Deodátó szája szögletében cikázó kis mosollyal kívánt jó reggelt a jó alvás után.

Bolond nap következett. István csörtetett előre, árkon-bokron át, befelé néző szemekkel, semmit se ügyelve. Vadul hajszolta lovát, a sűrűbe fűrődve, mintha az erdő szívéen akarna áttaposni.

Kísérői fejcsóválva nyomultak utána.

Valahol aztán visszarántotta a mén száját, leugrott, s a kantárt Dölinek vetve, gyalog tört tovább, mintha nem is a világon volna.

Az urak is lezörrentek, persze, s Veczelin szinte futva, utána.

Deodátó tüstént a fűre hemperedett, s fogait villogtatta Dölire.

- Hagyd enni lovakat, legény, és aludni te kicsit, mai éjszaka után.

Elővette gitárját, s pengetni kezdte, utánadúdolva valami szerelmi dalocskát.

Döli komoran nézte, de aztán ura után rebbent a tekintete, nyugtalanul.

Az messze bent törtetett valahol, s mögötte hallatszott Veczelin gallyroppantó sietése.

- Uram! - szólalt meg Döli. - Ügyelnél kicsit, uram?... Hadd menjek... - Deodátó kaccanva intett, s tovább dúdolt. Döli már trappolt is a távolodó zaj iránt.

Még nem tett száz lépést, mikor a sűrűből vad sivítás, hördülés, recsegés, robogás zúdult a fülének. Nekilendültében hallotta még Veczelin úr elszörnyedt kiáltását, s hogy mögötte Deodátó futva közeledik. Vetette magát a bozótnak, arcába csapkodó, szaggató ágak közt tiport előre, a rémes csend dermedt titka felé.

Döbbsen állott meg a harasztos csapás szélén. Fialat ura összefont karokkal, mozdulatlanul nézett maga elé. Arcán távolba hallgatózó figyelés kövült meg. Veczelin úr lihegve támaszkodott egy faderéknak. Elfehért arcán kövér verejtékcseppek gördültek alá, s iszonyodva bámult Istvánra. Annak éppen a lába előtt vérében fetrengett s hörögve vonaglott a fene kan, vérhabos agyarával szaggatva a földet, melyhez Veczelin dárdája odaszegezte, átszakítva a gégejét. Messziről hangzott a menekülő kocák s malacaik visongása.

Ahogy Döli közéjük robbant, István rezzelve emelte rá tekintetét. Pillanatig körülnézett, s már fordult is visszafelé.

- A dárdámat! - intett Veczelin Dölinek, s ő is a herceg után lépett.

Később, mikor az első csillagok áthunyorogtak a lombok közt, a tűz mellett pihelve, Veczelin mégis megkérdezte:

- Miért nem dobtál kopját a kanra, uram?

István rápillantott, s halkán mondta:

- Vártam, mit fogsz csinálni.

Veczelin pillái megrezzentek, s elvörösödött:

- Kétkedhetél?

- Dehogy! - legyintett István. - Egészen másért. Keresztény létedre nagyszerűen ölsz, gróf.

Veczelin megzavarodott, nem értette. Kényszeredett mosollyal mormogta:

- A kereszténységnek meg a kannak semmi köze egymáshoz... De kettőnknek talán mégis...

Gúny vonaglott át István ajaka ívén, s élesen nézett a lovag szemébe:

- A vadkan s a pogány magyar közt alig van különbség... Vagy nincs is, mi?...

- Nem... nem értem, mit akarsz tőlem? - hebegte a lovag, kínosan feszengve. - Én hűséget esküdtem a nagyúrnak s neked...

- S én is a magyaroknak, itt! - döndült István ökle a mellén. - Vadkanok ők, Veczelin. Senki se bántja a vackukat, de azért rámennek az emberre... Ez az én fajtám, tudd meg!... Rögtön öl, ha haragszik... És minden pillanatban haragszik... De ha jó kedve van, akkor is öl, gyönyörűségből... Ez az én népem... Mikor feléje megyek, belém hasít... De én az övé vagyok, érted, az övé, örökre!...

Felugrott keserű kacagással, s belerúgott a tűzbe, hogy pattogó szikraeső özönlött szertesztét.

Veczelin összeharapott szájával meredt a szikrazáporba. Hallgatott. Várt. Nézte az összeszorított öklöt, amíg elernyed, kinyílt, s a kar lehanyatlott.

- Bocsáss meg, gróf úr! - higgadt meg István, nagyot fújva. - Tudom, hűséget esküdtél, s betartottad, ma is... Köszönöm.

- Nem érdem, uram! - hajolt meg Veczelin. - A nagyúr s te jók voltatok hozzám. Menedéket adtatok nekem, barátságot, tisztességet s vagyont. Tartozom, az egész életemmel. Akárki támad reád, kész vagyok megölni, s meg is ölöm, Krisztus nevében!...

...A véreinek nem kell! - dörömbölt István szívében a kín -, s ez az idegen, ez a keresztény itt kész ölni s halni érte... Krisztus nevében!

- Igen, ez az én kereszténységem, uram! - tette hozzá Veczelin szilárdan.

Deodátó, aki az egész jelenetet néma érdeklődéssel nézte végig, komoly arccal szól most közbe:

- A német urak igazi keresztények. Azt teszik, amit Krisztus parancsol nekik. Hunt és Pázmány urak például Krisztus parancsából tanítottak meg téged németül, uram. Egyébként is hívő lelkek. Azt tartják, hogy mielőtt az ember odavágna, a pallossal kavarintson keresztet a levegőbe, de gyorsan...

Veczelin sötéten nézett rá:

- A kötelesség teljesítése a fő...

- Én gyakran gyónok - bólintott feléje Deodátó nyúlt képpel.

István komoran szólalt meg:

- Krisztus!... Miért áll köztem s népem között?...

Veczelin tisztelettel vetett keresztet:

- Krisztus némelyeket fejedelemnek rendelt, és sokakat szolgálknak...

István egy reggel János atyához, a vén baráthoz menekült vergődő szívével. Még Pilgrim püspök papjaival került az ide, mikor a nagy keresztelő volt. De hamar meglátta az igazat. Csak máz maradt a magyar urakon a keresztvíz, alatta vad pogány szív vert tovább, s folyt az istentelen ragadozóélet, mint azelőtt. János atya csendesen elhúzódott a várból, a hegyek közé. Ott egy barlangban durva keresztet s oltárt rótt össze fából. Csakhamar gyűltek oda a szegény rabok s cselédek, akiknek egyedül az édes Jézus s az ő égi országa maradt vigaszul, sorsuk vasökle alatt.

Krisztus úr sovány, kicsi rabja csipogva imádkozott a kereszt alatt térdepelve, s énekelt boldogan, mint az elhullott magvakból élő kismadár. Neki semmi se kell ebből a világból, nem is látja, csak a mennyországot, ahová dalolva készül. S ha mégis érdekli valami itt, csak ezeknek a szegény idegen vérű cselédeknek s raboknak vigaszt kereső szenvedése az. Jézus kicsinyei az ő öröme a földön. Szinte mámorosan szökdécsel szennyük, sebeik körül. Égi illatokat szagol állati verejtékbűzükéből. Ráveszi őket, hogy örvendjenek nyomorúságuknak, mert ilyeneké a mennyeknek országa... Igen, sokszor látta is az arcukat ragyogni István.

Kár, hogy félték tőle, s ha ott találták, riadtan kotródtak el, hamarosan. Nem ment be a fejükbe, hogy mit kereshet a nagyúr fia a szegények együgyű templomában...

Pedig tudták róla, hogy keresztény, s nem bántja őket. De úgy látszik, ők is azon a véleményen vannak, hogy két Krisztus van, egyik az uraké, s az olyan, mint ők: parancsoló s haragos. A másik: Isten szelíd báránya s ez az övék, szegény, üldözött, tűrő, akárcsak ők maguk. Amaz az új templomban lakik, ahová csak gazdagok járnak, ez azonban itt él, s jól megvan, hiszen barlangban is született. Minek jár ide az úrfi, mikor mehet a másikba is?

János atya szeretettel fogadta Istvánt. Mint emberke, együgyű volt. Istvánból furcsa kérdések szakadtak ki, ilyenek:

- Mondd meg nekem, atyám, a fejedelem lehet jó keresztény?

Zavarba jött a kicsi szent:

- Nagyurak számára nem kaptam izenetet, fiam! - hebegte. - Isten szelíd báránya nem kell azoknak... az apádnak se... - Köhécselt, aztán elhallgatott.

- Menj Radla úrhoz! - tette hozzá később, látva István gyötrődését.

- Atyám! - emelte rá István égő szemeit -, a magyarok azért gyűlölnek, mert keresztény vagyok... Hogy legyek nekik szelíd gondviselőjük?... Vagy Krisztus azt kívánja tőlem, hogy verjem őket?...

Az öreg sokáig nézte. Látta mély sebét, de nem tudott rá olajat önteni. Végül mégis megszólalt:

- A gazdag ifjúhoz így szólt Jézus: add el mindenedet és kövess engem... De az az ifjú elméne búsán, mert sok jószága vala... Mégis, kérdezd meg Radla urat!...

Radla úr más ember volt. Ő tanította Istvánt latinul. Írni, olvasni is. Szikár, csontos, nagy orrú ember volt Radla úr, a szeme s a szája szigorú. Csakugyan, mintha egy más Krisztust szolgálna, mint a kis öreg. Komoran imádkozott s misézett.

- Tanuld meg, s ne kérdezz! - intette Istvánt, ha a hit dolgában fennakadt.

Radla úr írta a nagyúrnak a leveleket, s ő olvasta fel azokat, amik jöttek. A lovagokkal is többnyire ő közölte a nagyúr parancsait. A nagyasszony előtt pedig mindig lesütötte a szemét, s lehetőleg csak annyit mondott: igen vagy nem.

Az ő ura az a fenséges Krisztus, akinek képe a templomban, az oltár felett ékeskedik. Mennyei király, kihez képest minden ember, a nagyúr is, por és hamu. Ha a nagyurat szolgálja is, csak Krisztus szolgálja ő egyedül, s megmondja keményen az igazat, kertelés nélkül.

István lefekvés előtt ment be hozzá, s köszöntötte.

- Rég nem láttalak, fiam! - pillantott rá Radla úr. - Elhanyagolod a lelked üdvét, félek.

- Csak a lelkemmel törődöm én, atyám! - rázta fejét István. - Azzal birkózom...

- Krisztus megbirkózott azért helyetted, s az ő szentjei könyörögnek érted! Jere, imádkozzunk, az kell neked!

Mindjárt térdre is hullt, s István melléje, lehajtott fejjel.

Bűnbánó imába kezdett Radla úr, latinul. István utána mondta.

- Hangosabban! - szólt rá a páter két mondat között. S buzgón zengte tovább.

István, mint kisfiú korában, mondta utána. Szeretett volna beleszédülni, elmerülni a komor szent szólamokban, hogy kimossák kízó gondolatainak salakját.

De a fejében most mind csak ez kalapált: - Add el mindenedet és kövess engem, add el és kövess...

- Ne állj meg! - horkant rá Radla úr. - Mi van ma veled?... Hangosabban, még hangosabban!... Reszkessen s fusson az ördög!...

Sokáig imádkoztak így, térdre borulva. Végre Radla úr befejezte, keresztet vetett rá, s megáldotta.

- Reggel gyónnod kell, fiam! - mondta búcsúzóul. - Zavar van benned, látom.

- A gazdag ifjú jár a fejemben - nézett rá István. - János atya idézte ma.

Radla úr összerántotta sűrű szemöldökeit:

- A te dolgod más. Te fejedelem leszel.

Beő apó nyargalt Győr úrhoz a tarisznyával s a véres nyíllal.

Nincs az Istennek olyan tölgyfája, amelyiken ő meg ne látná azt, amit akar. Meglátta Dölit is, az ághoz lapulva. Meg is tett mindent, amit tehetett, hogy teljesítse a parancsot. Ha az a veszett kiállotta az íjászok lövöldözését, s nem esett a nyakukba félelmében, s el se találták: ember hogy merjen az ilyen ellen tovább erősködni? Nincs még egy a világon, aki megmenekült volna a helyében. Különben is: a Bakonyon át nem juthat étlen-szomjan s fegyvertelenül. Vissza meg nem fordul semmiért, amíg vitézként nem teheti. Egyébre tartogatja azt az Öregisten, nyilván, nem arra volt rendelve, hogy ő fordítsa ki a bőréből.

Célhoz érhet így Győr úr is, ha van hozzá esze s mersze. Beő megszolgált a maga és fiai szabadságát.

Győr be is látta ezt, némi káromkodások után. El is csitult, ahogy az öreg előadta, mit akar. Dölitől nem félt. Ha tán élve bújt is ki az erdőből, hóbertos álmát el nem érheti. S ha csodamód el is érné valamiképpen, mikor lesz fegyverben járatos? Győr kölyökkora óta gyakorlott, s nem ijed meg egy otromba halászegénytől. Most maga zárta el magát Bogárkától a marha, s ez a jó. A többi a Beő dolga, meg az övé. Az íjászok hallgatni fognak, van eszük.

Ártatlan pofával cammogott Beő apó a konda után egy nap a halászfaluba.

Boncs hoz szegődött, s szó közben elővette condrája alól Döli tarisznyáját.

- Hol kaptad? - hörkent fel Boncs, mert rögtön megismerte.

- Róla vettem le, szegényről! - pillogott Beő szomorúan. - Böszpörémtől fél napi járásra, benn az erdőben feküdt... Kár érte, kemény, szép legény vót... De hiába, elvette az Isten az eszét... Biztosan a böszpörémi várnagy íjásza lőtték meg... Ehol a nyíl, a mejjiből húztam ki!... Osztán elföldeltem, tisztességesen...

Boncs reszkető kézzel tapogatta a száraz, fekete vért a vason. Megszagolta. De szagja már nem volt. A tarisznya pedig kétségtelenül a Dölié, még benne bűzlik a hal romladéka is, amit Bogárka sütött. S Beő állja szúrós, kutató tekintetét.

Lehorgasztotta fejét, sokáig nézett a földre, komor bánattal, hang nélkül.

- Mi lesz a leánnyal? - mordult fel végre, Beőre pillantva. - Szeretője volt a leányunokámnak.

- Az a szép lány? - hümmögött Beő. - Vigasztalást találhat még... Tán jobb is neki így - tette hozzá óvatosan -, ha már úgyis elhagyta a legény...

- Nem hagyta vóna - bökkentette ki Boncs. - Nem tudod te...

- Hát? - csodálkozott Beő ártatlan képpel.

- Bolond dolog vót e! - legyintett Boncs keservesen. - Ki értené?... A tiszt miatt történt... Győr úr legyeskedett a leány körül...

- Tán nem? - ámult Beő. - S történt valami?

- Semmi. Ez nem fér a fejembe éppen. Mer úgy volt, hogy történik. S a leány tudta, várta szegény. De az úr azt mondta, ha mást szeret, nem nyúl hozzá. Engem se térgyepel azóta Döli miatt. Csoda e, vagy mi?

- Ládd-é, becsületes ember! - kapott a szón Beő. - S ha így van, még szerencsét csinálhat most a lány vele...

Boncs magában gyötrődött. Kételyek tépték. Fejét rázta.

- Hogy a fenébe? - dörmögte. - Úr az, ez meg itten csak porszem. Eltapossa s ott hagyja.

- Hát iszen a ti dógotok - merengett Beő. - De hallottam én már olyant. S utóvégre jobb dolga lenne úgy is, ha csak... Elvinné innen, s nem engedné el üres kézzel... ha el is engedné eccer... Neked meg éppen csak jó származna belőle... könnyebb vóna miatta a rótád... No, de mit ártsam- belé magam?... Csak vigasztalásképp szóltam...

Felkászolódott, mintha menni akarna. Boncs azonban visszahúzta.

- Várj csak... Jól fogott a jó szándékod... Nem is azért... Hiszen akadna itt elég jó ember, aki szívesen menne vele a táltoshoz. De nem kell annak más, csak Döli. Utána vész ez, meglásd... S nekem más senkim a földön!...

Beő illendően hallgatott erre. A halászgazdának Dölin járt az emlékezése. Fájalta is erősen, meg számított is rájuk késő vénségére. Bogárkáért is ette a bú: mit fog tenni, ha megtudja?... Valami mégis mozgott az elméje fenekén, ami birizgálta. Többször is Beőre sandított szemöldöke alól. De annak olyan volt a ronda képe, mint a háromnapos esős idő. No, bánkódik rajta, látszik. Ugyan miért is hazudna?... Igaz, megvan neki a saját baja is: szabad akar lenni, s Györtől reméli. Láttta volt, hogy mindig annak a sarkát tapodja. De hát tudni semmit se tudhat, s ihol a tarisznya!... Azt ugyan le nem vehette a legényről, amíg az élt. Mert miből is élhetett volna a nagy úton? S az ennivaló egy része még itt rothadozik a tarisznyában... Ez, ez bizonyítja, hogy keserves igaz... Csak meg kell mondani a szegény leánynak is...

Beő sóhajtozott, hogy az ő szüve nem bírja ezt. De Boncs kérlelte, s végre ráállott, hogy este, a munka után, legyen...

Jó is, hogy erősen szürkült akkor, s a konyhóban meg éppen sötétes volt. Beő mégse mert volna Bogárka szemébe hazudni. Így is nehéz volt, cudarul.

Bogárka már akkor megrebbent, mikor Boncs a konyhába hívta, s szorosán maga mellé ültette, keményen fogva a kezét. Beő túlfelől ült le, kicsit távolabb.

- Ne hagyd el magadat! - kezdte Boncs. - Mer még fiatalka vagy, s az élet hosszú... Beő apó hozott neked valamit... Nem jót, lelkem... Ne remegj, no!...

- Ihol e - tette ölébe Beő a tarisznyát. - Ezt kaptam. Sült hal van benne, romlott, száradott kenyér, miegymás...

Bogárka tétova kezekkel tapogatta a tarisznyát. Összerázkódott a büztől. Leejtette a földre.

- Mi... miféle tarisznya ez? - hebegte. - Nem láthatom a sötétben...

- Ez lelkem egy szegény szép legényen volt, aki már nem vehette hasznát - nyögte ki Beő.

- Dö... Dölin? - vacogta Bogárka, s Boncs vállára dőlt. - Bapókám... az istenért!... Mi történt vele?...

Boncs átfogta a vállait:

- Ne reszkess úgy, lelkem!... Immár megtörtént!... Mondd ki már! - hördült Beőre.

- Úgy volt... úgy - szotyogtatta a szavakat Beő -, ahogy mondám is... Böszpörémtől fél napi járásra, naplemente irányába, az erdőben... Majdnem ráléptem a gaz között... Napok óta feküdhett már ott, olyan volt... Ez a tarisznya a nyakában... s ez a mejjébe, né!

Odatartotta a nyilat a leány elé.

Bogárka, inkább a mozdulatra, odakapott, s felsikoltott, ahogy keze a vashoz ért.

- Ó... ő volt?... Honnan gondolják?...

- Dölié a tarisznya - morogta Boncs. - Ha meglátod, te is megismered... S száradt vér vagon ezen a nyílon...

- Ó volt - erősítette Beő. - Sirt ástam neki, s eltemettem becsülettel... Ez már így történt, s mit tegyünk?...

- Döli... Döli!... - szakadt ki Bogárka szívéből, s ismét: - Döli... Döli!...

Boncs szorosan magához fogta, s durva kezével simogatta a haját.

- Nono - motyogta -, nono!...

Várta már, hogy jajgasson, tépje magát a karjából, zokogjon, könnyeiben enyhüljön. De Bogárka nem tudott jajgatni, se zokogni, csak reszketett szörnyen, s folyton a nevét tördelte, folyton, szakadatlan: - Döli, Döli, Döli...

- Sírj lelkem! - biztatta Boncs. - Sírj, hogy oldódjék a szüved!...

De Bogárka csak folytatta: - Döli, Döli, Döli...

Beő mormogott még valamit, s kisunnyogott. Ott hagyta őket. Künn felszusszant, s kiköpte keserű nyálát. Utálta magát, szörnyen. De mit tehetett mást? Ez volt az ára a szabadságnak, s a többi végezze el az a lator!...

Mégis borzadva nézett kezére a fogyó hold halvány, rőt világánál, s odafente az oldalához, mintha csakugyan véres lenne. Futva menekült, mert sikoltott most már odabenn a leány, s ez megszibbasztotta a vén hazug betyár tarkóját.

A beszűrődő holdfénynél ismerte meg Bogárka Döli tarisznyáját. Erre sikoltott fel, s egyszerre kitepte magát Boncs karjaiból. Őrjöngve szorította szívére a szörnyű tanúbizonyságot.

Boncs hagyta most, hogy a fájdalom zivatara tomboljon szabadon. Rettentő volt. Hogy is fér meg ennyi bú s kín abban a kicsi szívében? - borzadozott. Igazán úgy érezte magát, mint a nagy balatoni viharban. Összegubbaszkodott a sarokban, s szorongó mellel leste, tisztul-e már. A leány száraz, szívszaggató nyögése olyan volt neki, mintha késsel szurdalnák. Végre már csak kimerülten pihegett.

Az öreg ekkor felkarolta, s a nádcsomóra fektette, ahol aludni szokott. Dörzsölte, simogatta, szölongatta.

- Hála istennek! - szusszant fel, mikor érezte, hogy már csak csendes, forró könnyek csorognak végig a keze fején, a csukott pillák alól. - Most már könnyebbül!...

De még sokáig tartott, amíg Bogárka dermedt álomba sírta magát. Hajnalodott már akkor. Boncs felállott mellőle, s ahogy az ablaknak tartott, ellökte a nyílvezzőt bocskora orrával. Utánahajolt, felvette, s gondolat nélkül nézegette a derengésben. Egyszerre a fejébe villámlott valami.

- Miért van úgy összetörve, zúzva a tolla?... - hökkent meg. - Mit is mondott Beő? Hogy Döli úgy feküdt, mellében a nyíllal, a gaz között... Ezt csak úgy lehet elképzelni, hogy előlről belelőtték, halálosan, s ő hanyatt esett... Lesből történt, vagy nekik rohant?... Mindegy... De bárhogyan is, ezzel a nyíllal nem!... Ezt sokáig, erőszakosan dörgölték kemény valamihez, fához, több fához is, bizonyosan... A toll rendre, foganként töredezett le, egyenetlenül... S ha egy halott mellében állott a vas, tollával felfelé, hogy csorgott ez a vastag vér a toll fogai közé?...

Verejték kígyózott le Boncs arcán izzadt üstökéből, úgy törte, gyötörte eszét, hogy megfogja a szeme előtt táncoló titkot... Meredten nézte a roncsolt vasat, s kemény körmével töprengve kapargatta ott, ahol kis göbbe száradt rajta az alvadt vér. Feketén porzott immár többnyire... De a közepe összeállva, pikkelyszerűen vált le, s ott maradt, a körméhez tapadva... Boncs a világosságához tartotta, óvatosan másik markába rázta, s lassan szétdörzsölte a tenyere közt... Felhördült... Szórszálak tapadtak a vérbe, attól állt össze!... Vadállat szőre, talán farkasé!... Vadba lőtték ezt a nyilat! - cikázott át fején az igazság villáma. - Úgy volt, úgy!... Ki akarta rázni magából, fától fáig loholt, odadörzsölte mindenikhez, úgy töredezett le a toll s keveredett a vérbe a vad szőre... Ha pedig az egyik hazugság, a másik mér volna igaz?... A tarisznya, az a Dölié... Hogy került Beőhöz, nem tudni... De immár nem biztos, hogy halotról!...

Zörrent a nádcsomó, s Boncs megfordult. Bogárka mereven ült fel, kitágult szemmel nézett s különös, távoli hangon rebegte:

- Nem igaz, bapó!... Nem igaz!... Döli itt volt!...

- Bár úgy volna! - sóhajtott az öreg. - De minek e, lelkem?... Csak álmodtad!...

Bogárka fejét rázta:

- Döli, ő maga... S kacagott, bapó!...

- Lehet, hogy jel, jó jel, lelkem!... Mer az biztos, hogy ezzel a nyállal meg nem ölték!...

Bogárka új reményre gyúlt, ahogy Boncs elmagyarázta neki, mire jött rá. De azért rettentő napok következtek, fel-le a remény s a csüggedés viharzó hullámain.

Boncs számlálta a napokat, nyolcig. De akire várt, Győr úr, nem jött. Vagy csakugyan igazat mondott Beő mégis, s nincs gonosz szövetségben az úrral, vagy... ravaszabbak ezek minden rókánál!... Közben csak nézte nagy keservesen, hogy sápasztja, fogyasztja Bogárkát a gyötrő kétség s csüggesztő bánat.

Nem beszéltek többet a dologról. Minek? Jöttek a napok, sürgető robotjukkal. Szegény cseléd-emberek nem búsonghatnak ölbe tett kezekkel. A leány hősiezen összeszorította a száját, s végezte dolgát, ölte magát a munkába, hogy estére holtfáradtan zuhanjon fekhelyére. A halásznép még szótlanabbul mozgott körülöttük, mint máskor. Tudtak már ők is mindent, s nem akarták kérdezősködéssel piszkálni fel a sebüket.

Egy este aztán átjött Győr úr. Láttá Bogárkát is az asszony nép között. A leány leírhatatlan tekintettel nézett reá. De Győr közönyösen biccentett, s tovább számádoztatta Boncsot. Tőle kérdezte csak meg, búcsúzáskor:

- Mi van az unokáddal, gazda?... Beteg színe van.

Boncs elmondta rövid, szaggatott szavakkal, ahogy Beőtől hallotta.

Győr úr a fejét rázogatta. Sajnálkozott.

- Szánom a leányt, gazda. De tudni való volt - tette hozzá. - Azért csak adj neki dolgot, minél többet. Jobb, ha dolgozik. Felejtí.

- Nem áll meg annak a keze, uram! - mondta Boncs, s nézte sokáig, ahogy a dereglye elúszott. Győr úr arccal a túlpart felé ült benne, s nem nézett vissza egyszer sem.

...Mondja, ne mondja?... A maga részéről ezek után mégis elhiszi, hogy Beő igazat mondott, Dölinek vége, s a tiszt ártatlan a dologban.

De Bogárka csak ránézett kitágult, árnyékos szemével, s állhatatosan rázta a fejét: - Nem!...

A következő napokban Győr kétszer is megfordult a halásztelepen. De ismét csak köszöntötte Bogárkát, ha éppen útjába került, s meg se szólította.

Hanem a disznókkal más pásztor jött le a Bakonyból. Az mondta el Boncsnak a csodát: katona lett a Beő két fiából odaát, s maga Beő is kardot hord, úr lett belőle. Urak között forog, s szava van náluk Győr úr által, mert sok az esze, azt mindenki tudja.

Ez a hír ismét meglódította Boncs elméjét. Összetartozik ez a két dolog valahogy, a Döli veszte s a Beő urasága. Mégiscsak van valami csalafintaság ennek az egésznek a mélyén. Érezte azt is, hogy csak a leányért. Hiszen mondta is Beő, hogy jó lenne. Mondta. De az úr úgy viselkedik, mint akinek már nem kell. Lehet, s mégse lehet! - morgolódott Boncs magában.

Egyszer aztán cifra selyemkendőt lelt Bogárka a kunyhóban. A legszebbet, amit a vándor bőszőrmény árul. Félretette. Tudta, csakis Győrtől származhatik. De színes pántlikák is következtek, amilyeneket módos menyasszonyok viselnek lakodalmukon. S végre egy valódi nagy bizánci aranypéNZ. Bogárka csak sejthette, mekkora kincs, nem ismerte a pénz értékét. Meg kellett volna mutatnia nagyapónak. Miért, miért nem, mégis eldugta a nádcsomó alá.

Mikor Győr legközelebb átjött, észrevette, hogy a szeme sarkából kémleli őt. De Bogárka máshova nézett; s a tiszt ismét elment, szó nélkül.

Így telt el, lassanként, szinte egy egész hónap. Tenger idő, s Dölről semmi hír. Győr se mozdult többet. Végre Bogárka szívében is lankadni kezdett a remény. Nem felejtette Dölit, s most se hitte, hogy meghalt. Álmaiban visszajárt hozzá, hol mint együtt játszó gyermek, hol mint édes szerető. De a valóságban mégis szörnyen lankasztó volt ez a néma csend.

Ki tudja, hogy viselhette volna tovább ezt az ólomsúlyú életet, ha egyszer csak a testében, a vérében meg nem érzi, hogy nincs többé egyedül... Riadt-édesen döbbent rá erre Bogárka, s árvaságában égi vigasz ömlött el a szívében. Másként baj s szégyen lehetne, de most annyi, mintha magát Dölit rejtegetné s védené, boldog, titkos ölelésben...

Néha halvány, önfeledt mosoly suhant át az arcán, ha erre gondolt...

Így látta meg egyik estefelé Győr, ezzel a rejtelmes mosollyal száján, szemén. S azt hitte, hogy végre neki szól ez!...

- Beszélhetnék veled? - súgta oda neki.

Bogárka megrezzent, s a mosoly lehervadt ajkáról.

- Azt hittem - rebegete -, már nem is emlékszel rám, uram... S miért is?...

- Barátod vagyok, megígértem... Menj a házba, de észrevétlenül...

Elfordult... Sok dolog volt éppen, az asszonyok is hordták a halat a dereglyéhez. Győr egyedül maradt Bonccsal.

- Gazda - mondta neki -, ide hallgass! Az unokád szeretője, tudod, odaveszett...

- Úgy... úgy kell lennie... - dörögte Boncs.

- Eleget vártam, amíg felejt... Úgy vélem, most már kicsit...

- Úgy lehet... Ő tudja, uram.

- Mit akarsz vele? Szép lány, s okos is. MÉR maradjon így?... S meddig?...

- Tán elveszi valaki, uram. Hozzáilló, szegény, itt... Ha ő is akarja, majd...

- Nézd, gazda... Nem való ez a te unokád cselédi emberhez... Mondok valamit... Én... elvinném innen...

- Úgy, uram?... Nagy dolog ez, szegény cselédlánynak... De mi lesz belőle?... Majd, ha elengeded?... Itt nem maradhat meg aztán, ezek között... S hova legyen akkor?... Mer a táltos elé nem mész vele, tudom...

- Azt ne is kívánd, gazda... Háború készül, tudhatod már... Háború előtt ilyet nem lehet... De van egy házam

Somogyban, s földecském. Oda vinném... Te is odajössz később, s ha én hadba mék, vigyázol rá... Holtodig ott élhetsz, mint a magadén, s nem leszel többet cseléd... De mit beszéljek itt?... Kik vagytok ti, s ki vagyok én?... Nagy szerencse ez, no!...

- Az, hogyne volna - vonakodott Boncs. - De mégis ő kell akarja...

- Ajándékokat küldtem neki, s elfogadta...

- Ajándékokat? - ámult az öreg. - Sohase mondta!... Igaz vajon? - döbönt el.

- Megkérdeheted. Egy olyan aranyat is közte, amiből két ökröt vehetnél, érted?

- Hogyhogy kételkedhetném én úri szavadban? - kínlódott Boncs.

Magában tépődött. Lehet, hogy igaz. S lehet, hogy elfogadta. Tán felejteni akar. Meg is kedvelhette ezt. Leány, fiatal, s élni akar... Arra jutott, hogy mégis odavan Döli, s akkor minek, meddig?... Lehet, lehet... nincs benne semmi lehetetlen... S lám, tisztesen várt ez egy egész hónapot, úr módjára. Nem kényszergette, nem bántotta... S te nagy Isten!... Ha én végső időmben a magam gazdája lehetnék!...

- Vele beszélj - bökte ki végre. - S ha ő akarja, én mit ellenkezzem?

- Jó! - villant meg Györ szeme. - A házba küldtem. Menj most te is, a partra. Tartsd ott az embereket, asszonyokat. Ne zavarjanak, érted, jó darabig. Amíg beszélek vele, s megérti, elfogadja...

Boncs kifáradt s megingott. Életében se volt efféle s ennyi baja asszonydologban. Utóvégre mi a fene ő, hogy mind erősködjék? Más, ha Döli élne, itt volna... S van szája a leánynak is, meg foga-körme, ha éppen nem kívánja... Bólintott, s elindult a part felé.

Bogárka a kunyhóból figyelte ezt a hosszú beszédet közöttük. Elnehezült a szíve, mikor nagyapó távozott, s Györ a háznak fordult. Most vette észre, hogy sehol senki, lenn, a parton nyüzsög az egész falu.

Hirtelen gondolt egyet, s mire Györ benyitott, selyemkendőt, pántlikát, aranyat odatartott elébe:

- Itt vannak, uram. Megőriztem. Nesze!

- Bogárka! - torpant meg Györ. - Azt hittem, elfogadtad... Eleget vártam, nem zavartalak bánatodban. Láthatod ebből, ki vagyok, s hogy szeretlek!... És ma végre rám mosolyogtál...

- Rád? - nyílt el Bogárka szeme. - Nem, uram... Idebe mosolyogtam! - a szívére mutatott, s elpirult.

- Szeretlek, Bogárka! - kiáltott Györ. - Ne tréfálgj!...

- Te nagy s jó úr vagy... Látom, hiszem... De én egyet szeretek csak, s örökre!

Györt elöntötte az indulat. Türelmetlenül toppantott:

- Odaveszett, tudod... Amíg élt, ugye nem szóltam?...

Bogárka rejtelmesen mosolygott.

- Ki tudja?... Én nem hiszem... Mindig látom, s beszélek vele álmomban. És visszavárom, elevenen!...

- Bolondom!... Nagypád szólt nekem a tarisznyáról s a nyílról...

- Igen... a tarisznya... Tán elhullatta valahogy... De a nyílra farkasszőr volt ragadva, s tán farkasvér volt rajta, uram!...

Győr rámeredt. Ezt nem hallotta eddig. Megtántorodott s elsápadt... Az istennyila vágjon a vén latorba, ha igaz!... Nem tudta megügyelni?... S ez a gyermek itt, meglátta?... Akkor hiába minden kertelés!... Micsoda barom volt ő, hogy ilyen sokáig várt, alakoskodott, kímélte, s álmatlanul viaskodott ordító vérével!... Ördögbe ezzel a marhasággal!... Most csak nem szalasztja ki a karjaiból?!

- Bogárka - lihegte -, mit beszélünk itt, ontjuk a drága időt?... Nézd, van két erős karom, s tud ölelni!... S nem vagyok utolsó ember... úr vagyok... mit akarsz?... Nálam jó dolgod lesz, házad, földed, s nagypád is veled lehet!... Hagyjuk a halottakat, Bogárka!... Hiszen élünk, élünk!... S próbáld meg csak, meglásd, szeretni fogsz, istenemre!... Jöjj, Bogárka, hadd szorítsalak ide!...

- Nem... nem ezt ígérted!... - rémült el Bogárka, s az éhtoportyán lobbanó szemét látva, iszonyodva hátrált a sarokba.

Győrrel fordult a világ... Mit?... Itt van, egyedül, vele... Mi fenét nyavalyogni tovább ostoba mesékkel?... Nem volt elég?... Minden csontja reszket belé, egy hónap óta!... S szebb ez az édes kis dög, mint valaha!... Végre is, nem anyámasszony katonája ő!... Szó, szó, szó, a mennykő csapjon abba a vén disznóba!... Birokra, hűjj, csókos csatára!...

Bogárka sikoltott, vergődött, tépődött karjai vad szorításában. Győr állattá vadultan, durván nyomta le s térdelte a recsege széthulló nádcsomóra.

Tüzet lihegő szájjal üldözte kétségbeesetten ide-oda kapdosott ajkait, s fullasztó csókkal fojtotta bele a sikolyt. Bogárka aléldozott, szédülten kezdett ernyedni. S ekkor a vaspántok szorítása hirtelen engedett, Győr fél karja lazulva, keze a tiport mellet kereste, s ordaskörmei vércsíkot hasítva rajta, tépték le az inget róla...

...Felordított... Bogárka éles fogai végső erővel átharapták az ajakát... Forró vér csorgott a szájába s kegyetlen kín lüktetett át a gerincén... Önkéntelenül kapott a sebhez, s zsibbadva engedett a másik karja is... A leány fellökte, kisiklott alóla, kemény kis öklei jégzáporként csapkodtak szemébe, arcába, feltérdelt, s hátratapogatózó kezeivel felhúzta magát reszkető lábaira.

- Te rongy!... Te szajha!... - üvöltötte Győr vért köpködve, s nekiesett. Rúgta, ütötte, verte, gyilkos dühvé keseredett szerelemmel.

Bogárka szívet tépő sírással borult a saroknak, arccal. Az arcát védte csak.

- Ezért... meghalsz!... - sikoltotta.

Győr őrzöngve vágta fejbe öklével. Bogárka összeesett.

Az fordult, s káromkodva szédelgett az ajtónak.

A küszöbön Boncs toppant elébe.

Sokáig várt, de végre mégis erre jött... Hátha?... Ha csend van odabenn, legyen... De sikoltás, dobogás, dulakodás, sírás!... Rohant, s betaszította az ajtót.

Egyetlen pillantással látta az alélt leányt a sarokban, elomolva, Győr véres száját, szakadt ruháit, vadállati szemét, s már rárohant az:

- Lesködtél, vén gazember?... Megkapta a magáét a szajha unokád!... S majd te is!... Nincs kegyelem többet!... Karóba, karóba!... Hát farkasvér volt, s él a szökött bitang?... Jó! Nagyon jó!... Éppen ezért kerülsz te nyársra!... Te!... Te!... Pokolba rúglak!... - Felemelt ököllel ment neki.

Bogárka jajdulva mozdult, s erre a hangra Boncs eszét vesztette. Mellen ragadta Győrt szörnyű mancsával, másik keze ökölbe szorult, s mint a buzogány, zuhant az úr halántékára. Félrelökte Boncs, mint egy halom rongyot. Ugrott, karjaiba kapta Bogárkát, futott vele, ki a házból, a nádasba.

Maga se tudta, mit akar... Csak hogy futni kell, futni, a halál elől...

Már sötét volt, nem látta meg senki. Az emberek csak akkor kezdtek szállingózni a partról, mikor ő már mélyen bent a zombékok közt ugrált, Bogárkával a karjaiban. Lihegve tette le egy zombékra. Markába szúrt vízzel mosogatta véres mellét, hűtötte kékre vert karjait, hátát, homlokát.

Bogárka gyorsan tért magához.

- Futni kell, futni! - hörögte az öreg. - Leütöttem azt a zsványt... De örvendj, lelkem... Hazugság volt, lám, minden, s most már én is azt mondom, él Döli!...

Bogárka boldogan sírt fel erre, s egyszerre csodaerőt érzett előmleni minden erében.

- A csónakhoz! - rebegte. - Ott, ott, a bokrok alatt!...

Boncs megint felkapta; loholt vele. Ott volt a csónak, az evezőkkel, kikötve, ahogy akkor éjjel hagyták Dölivel. Boncs gyorsan beleültette Bogárkát, melléje ugrott, eloldotta s eltaszította a csónakot az egyik evezővel. De Bogárka most, a veszedelemben, egészen magához tért.

- A rejtekút s a sziget! - villámlott át a szívéen. - Oda, oda!... Ott megőrizheti Dölinek a jövődöt, ha Isten akar ja!...

Előbb csak mutatni tudta az utat nagyapónak, de később maga is evezőt fogott, s fájó, dermedt karjaival segített.

- Csak a bögük ne tegyenek akadályt! - sóhajtotta, mikor a veszedelmes folyosóba siklottak s összeborult mögöttük a sűrű nád.

De a bögük még nem ébredtek fel, gyilkos hajukba burkolózva aludtak a fenéken, s a csónak bántatlanul suhant át felettük.

Végre ott voltak, Döli s Bogárka szerelmének titkos fészkében, a kis szigeten. Megmentve... vagy halálra ítélve?...

Győrt alig tudták életre cibálni a halászok s a katonák. Cipóvá dagadt fejével, mintha tüzes hordót emelne, őrzöngött, s fáklyafényénél, csónakokkal kereste a szökevényeket, egész éjjel.

De a szerelmesek útjára egy halász se mert betörni, mind elkerülte, s ha sejtette is az igazat, lehazudta, mondván, hogy ott nincs mit keresni. Belevesztek azok a hínárba, ha tán arra próbálkoztak.

Boncs s Bogárka szorongva lesték a fáklyák rőt visszfényét az égen, s megkönnyebbülten lélegzettek fel, mikor távolodott s elenyészett.

Meghaltak a világra nézve, s a világ is számukra, tudták.

De Bogárka megmentette Döli becsületét, s szíve alatt a boldog viszontlátás zálogát.

HARMADIK FEJEZET

1

A Nyírkő tarfejű szikla, ott meredezik az Esztergámra nyíló völgy torkában. Tetejéről messzire be lehet látni a pilisi hegyek zegzugai közé. A Böszpörémből induló hadi út, szemközt vele bújik ki az erdőből s lábánál kanyarodik a várhegy felé. Aki ezen a sziklán őröködik, annak tudta nélkül Esztergámot meg nem közelítheti ellenség. Valamikor, vadászat közben, ez a szikla adta a gondolatot a nagyúrnak, hogy ebbe a védett völgybe húzódják vissza a Duna síkjáról, titkolt terveivel. Mióta itt lakik, a Nyírkőn éjjel-nappal erős őrség vigyázza az utat és környékét.

Innen még jó néhány ezer lépés maga a várhegy, s ekkora távolságot sem lehet csak úgy egy hoppra átugrani. Előbb az ingoványos, mély és széles patakot kell meggázolni, azután át kell valahogy surranni két jókora domb mellett, s úgy torpansz meg a Hévíz-tó füstölgő, izmos partján. Mert a nagyúr vára még ezen is túl, közvetlenül a Dunánál fölmagasodó, meredek sziklakúpon áll. És körös-körül és túl a Dunán mindenfelől erdő borította hegyek ölelik ezt a dús, ragyogó síkot, mely csak nyugat felé tárul ki, a folyó két partján. Maga az Úristen alkotta ezt a helyet tápláló menedéknek, bizton ringató bölcsőnek s nagy idők viharsarkának.

Szép gazdasága virul itt a nagyúrnak, fehér árpaföldek s arany búzatáblák, tágas legelők gulyáinak, méneseinek, édes szénát termő kaszálók. Makkot a tölgyrengeteg ad kondáinak, halat a Kis-Duna-ág háza népének.

Délnyugat felé, a várhegy alatt, szétszórt sárputrikban lakik a cselédnép meg a rabok turmája. Ők művelik a földeket. Nagy részük a foglaláskor behódolt szlovénség maradéka. A rabok között mindenféle nemzetű van, apáikat vagy anyáikat még a nyargalók hurcolták ide nyugatról, délről. A várhegy keleti lábánál, túl a forró tavon, a katonák hosszú, alacsony szállásai s istállói terpeszkednek. A két telep között, a palánkhöz támasztva húzódik el a bazár, böszörmény, német, zsidó és morva kalmárok mindig zibongó árusítóhelye. Embernek, állatnak menedéket adó színek környezik.

Már a pásztorok: a lovak, marhák, juhok, disznók örei és gondozói künn tanyáznak állataikkal erdőn-mezőn. Ezek nagyrészt magyar emberek s lovasok, csak a juhászok s disznópásztorok között akad idegen, többnyire rab.

Mindezeket kipróbált főemberek vigyázzák, udvarbíró, béresbíró, bazármester, számadók, s mindenekfelett lovastisztek, főlegények és katonák.

Délkeletről a patak mellől hajnaltól estig cseng-csattog a fegyverkovácsok műhelyeinek lármája.

Az életnek ez a sok keze-lába azonban csak a palánkon kívül jár-kél, dolgozik, zajongva világra való felsírásától kezdve nyomtalan földbe korhadásáig.

A palánk, két sor vesszőből font, agyaggal bedöngölt, hatalmas gerendáktól tartott magas fal, átöleli az egész várhegyet, kétfelől a Dunáig. Mögötte, belül a nagyúr s a belső emberek világa van, csend és titok. Földre szegzi szemét, s legörnyed alázatosan a pór nép, ha onnan lerobogó, csillogó urak vágtatnak el mellette, s csak messziről mer utánuk bámulni. Legtöbbnek nem is látja soha tündöklő orcáját, csupán hátukról ismeri őket. Ami leszáll közéje éjszakai szellők szárnyán, mind találós mese, s furcsa, néha borzongató, néha csiklandozó álom.

Maga a nagyúr, akár az Öregisten: inkább azon imádkozz, hogy meg ne lásd. Elég, hogy az ő nevében parancsol mindenki, aki teheti.

A palánk keleti kapuja rakva fegyverrel, akár sötét van, akár világos. Östölgyek sűrű lombátora borul az enyhén emelkedő útra, mely a fejedelmi épületekhez vezet. Előbb a nagy kőfalba ütközik, amit tán tíz esztendeig is raktak, a keleti lejtő védelmére, két saroktoronnyal. A felső oldalán az őrség s a vári cselédség házai bújnak meg a fák között. Fenn, egészen a tetőn, a hegy megmunkált laposán áll a nagyúr palotás háza, s tőle jobbra, ismét sűrű fákkal elválasztva, az új templom, melyet most fejeztek be a görög mesterek. Kívülről nem sokra becsülnéd, de benn a homály megnöveli, s a kerek kupolájából áradó fény egyenesen a Keresztrefeszített orcájára hull, az oltár felett úgy, hogy csak ez az arc világít a sötétben, félelmesen s térdrogyasztó fenséggel. Mintha magából a megnyílt mennyből nézne Radla úrra, figyelmesen vigyázva, hogy misézik. Így, a kaputól jövet, csak a hátát láthatod a nagyúr házában. Terméskőből rakott hosszú-hosszú falat, itt-ott néhány szűk ablaknyílással jó magasan, s a fölébe épített fa emelet vastag, vöröslő boronáit.

Nyugatról kerülj eléje, akkor látsz valamit, ami megérdemli. Itt a főhomlokzatnak jobbról-balról két szára van, s együtt tágas, kövezett udvart ölelnek körül. Annak közepén egyetlen, óriási tölgyfa. Az udvar szegélyét bokrok alkotják, s azokon túl gyepes, sziklákkal beszórt terasz ugrik ki a Duna fölé, pereme alatt zuhanó mélység.

Földszint, a kőházban őrszoba, szolgálattevő személyzet kamarái, vendégszállások. Közül, a kapu torkából széles lépcsők emelkednek, s fenn kétfelé ágazva visznek az emeletre.

Gyönyörű, illatos, vörös szálfából van összeszerkesztve az egész, csodálatos napkeleti mesterséggel faragott oszlopperendák tartják tarkára festett zindelycserép tetőzetét. Derekat a Duna tündöklő kígyójára s a messzi kék hegyekre táruló nyitott terem alkotja, az ebédlőpalota. Eresze remek farácsozattal ékes, széles oszlopközeit súlyos bizánci bíborbársony függönyök szárnyai zárhatják. De inkább félre vannak húzva, hogy szabadon járja a levegő a palotát, s messzire nézzen heverőágyáról a nagyúr. Mert itt szokott pihenni is.

Ezt a helyiséget szerette a legjobban: őseinek szellős, pompás sátorházára emlékeztette. A sötét, nyirkos kőlyukakat gyűlölte, mindig a sírverem hidege borzongatta bennük. Innen nyíltak, a terem mélyéből, a nagyúr belső hálólhelye, fegyveresháza, valamint az asszonyház szobái is.

István úrfi Radla úrral az épület jobb szárnyát lakja, bal felől pedig az idegen lovag urak szállásai sorakoznak.

A nagyúr hunyt szemekkel feküdt heverőágyán, melyet előrevitetett a palota védőrácsáig, hogy süsse a nap. Szürke, szomorú az arca. Magas homlokára koraősz fűtök csüggedeznek alá. S mély fekete árkok a szeme gödrében. Egyik keze hosszan elnyújtva az oldala mellett. Sárga, mint az ócsont, s nagy kemény körmei kékek. Másik kezét bal oldalához szorítja. Ez megrándul néha, s görcsösen tép az ingbe, tiltólag, mintha a halál csontujját akarná lefogni.

Beteg a nagyúr. Élete derekán, hirtelen roppant meg, mint a legtöbb Árpád-fi. A halál titkos lehelete ott borongott ezeknek magasra fölnyúló nagyszerű teste, s zordon fenségű sötét feje körül. Talán ezért is csodálta ösztönös hódolattal ezt a különös családot minden magyar. Torkában érezte szívét a legvadabb is, ha rájuk nézett. A faj végzetét hordozták: határtalan lehetőségeket, melyekre irigyen vigyorog a halál. Érezte ezt a nagyúr is magáról, s ma különös bizonyossággal, mintha hívták volna.

Reggel a nagy fa alatt heverve, az udvaron, fiát nézte, amint a meleg fényben ragyogó testét gyakorolta. A lovagokkal vívott, előbb törrel, aztán karddal.

Deodátó, az olasz; könnyed, szökellő ugrásokkal kerülgette a fiút. István derekasan forgolódott; de ahhoz a fekete párdúchoz képest nehézkesnek, lassúnak látszott. A tör végére erősített kis vasgömb többször megkoppant mellén, karján, míg az övé a levegőbe szúrt, a villámgyorsan lebukó ellenfél fölött. Bosszankodva dobta el a tört:

- Nem magyarnak való!... Csupa hazugság, csalás!

Az olasz nevetve hajlongott. Fekete arcából vakítón villogtak ki a fogai.

- Kardra! - kiáltotta István Veczelin felé.

A csontos, nyúlánk német rostélyos sisakokat, könnyű láncingeket s kétélű, egyenes kardokat vett át a szolgálától.

Felöltöztek. A nagyúr szeme érdeklődéssel csillant fel. Veczelin fürgébb volt, de István erősebb, biztosabb. A játék mögül félelmesen érzett ki karjának rettenetes ereje s csapásainak ellenállhatatlan súlya. De Veczelin is mester volt, kitűnően háritott, s merészen támadott. István szinte mozdulat nélkül küzdött. Állta a rohamot, mint a kőfal. Támadó lendülete csak a vállából indult. Éppen ezért volt megdöbbenő.

S ahogy a nagyúr önfeledt gyönyörködéssel nézte, egyszerre, akárha hangosan mondta volna valaki a fülébe, megértette, hogy eljött az idő. Ő is kész a halálra, s a fiú is az életre. Eddig gyermek volt, úgy kezelte, talán nagyon is sokáig. De most, itt, ebben a ragyogó reggeli fényben megjelent a férfi, az utód... Miért is várt eddig, hogy mindent elmondjon neki, s átadja hosszú, fáradságos munkájának terhét, gyümölcsét, ígéreteit?... Hiszen imádkozta ezt a nagy, zord, fojtott lángolású gyermeket!... S kemény volt hozzá, semmit se magyarázó, mindent parancsoló, engedelmességet követelő... Éppen azért, mert annyira féltette... Mert ezt az egyet, ezt a legcsodásabb ígéretet ki akarta tépni a végzet vasmarkából... Hiszen azért is kereszteltette meg, mert az idegen pap azt állította, hogy a keresztség újjászületés feredője, mely elmosza az átkot, a halált... Ő maga nem sokat remélt tőle, magának... hanem a fiún mindent meg kell próbálni!... Neki épített országot, mennyi bajjal s csellel, csak az Isten a megmondhatója! Még nincs kész minden, még nem kapart össze minden erőt körülötte, s tudja, hogy nagy ellenséges akaratok feszülnek szembe vele... De most az a legfontosabb, hogy végre beszéljen előtte világosan, ő maga, mint férfi a férfival, előd az utódjával... Hogy magyarázatát adja béklyózott ifjúságának, s felszabadítsa a sasmadarat szabad repülésre.

S hívatta a nagyúr a fiát, Istvánt, esti csillaggyúlásra, a palotásházba.

- Nagyuram! - jelentkezett István, megállva előtte, s tisztelettel emelte homlokához jobb kezét.

Az apa sokáig nézte, összehúзва éles pillantású sasszemeit, mint aki- nagyon messzire kémlel. Úgy is volt. A maga egész életét meg a fia egész életét röpülte be a lelke.

- Űlj ide a lábamhoz, szembe velem - mondta aztán tompán. - Beszédem van veled, Bajk. - Még mindig a régi, pogány nevéen szerette szólítani.

István ráemelte várakozó tekintetét, s hallgatott.

- Nekem - kezdte a nagyúr lassan - más volt a rótám, mint a híres nyargalóknak... Itthon kellett megmaradni s úrrá lenni... Érted?

István elmerengve bólintott. Szemei tisztelettel néztek apjára, de a gondolatai még torpanva várakoztak.

- Itthon... - mormogta halkán. - Még nem jártam Esztergámtól háromnapnyi nyargalásra! - Kemény, komor arca elsötétült, s fekete tűz lobbant meg a tekintetében.

A nagyúr félig csukott szemhéjai alól figyelte, s ráfelelt:

- Én is szerettem volna... Repülni, hódítani... Csodákat látni... Hogyne!...

István összerezett. Meleg hullám csapott fel a szívéből.

- S te is - folytatta az apa. - Értem. Hogyne érteném. Ketreben éltél. Semmit se láttál. Ha egyet futamodsz, a gyeprübe botlasz... S nem volt szabad ez sem, az sem... Rejtettelek, mintha csomás volnál... Bajk, szegény fiam!...

- Nagyuram! - kiáltott fel a fiú. - Most...

- Most mindent meg fogsz érteni - bólintott az apa zord mosollyal. - A vad is összehúzódik, mielőtt ugrana, Bajk... A régi szállás, ott a Duna-síkon tág volt, szabad... De magam hoztam ide, ebbe a zugba... Téged dugtalak el a hadnagyok elől... Amíg megnősz... Most már megnőttél.

A fiú keze önkéntelenül kinyúlt, s rátévedt apja hideg kezére. A nagyúr odapillantott, s ujjai megrándultak.

- Úgy, úgy - dörmögte, s megcsillant a szeme. - Már messze künn vannak ma a körmeim, Bajk... Minden gyeprüközben van, ahol megvetheted a lábad... Birtokok, őrsegek a törzsek között... Vejeim parancsolnak a kabaroknak s Lél népének... Az erdőelvi vajda az anyád testvére... Jól markold meg, hogy minden magyar ura légy!

István lelkén e szókra ismét átnyilallott a félelmes öreg táltos kegyetlen ítélete. Te nem kellesz nekünk!... S keserűség futott a torkára... Ő s a szabad magyarok?... Hogy is kellene nekik?... Sohase látták, nem ismerik... Mit remélhetnének tőle ők, kiket világnyargaló álmok szédítenek?... Tőle, idegenek tanítványától s barátjától?... Apja hurkot vetett a nyakukba, s most ő szorítsa össze!...

- Be kell végezned a munkámat - hallotta apja fáradt hangját. - Mindent előkészítettem... - Hirtelen érdes, kemény lett, s megcsattant a szava: - Parancsolom, Bajk!... Nincs többé széthúzás s apróka hadnagyok külön fejedelemségei... Utánam csak egy úr lehet: te, s csak egy akarat: a tiéd!... Mert különben... nincs többé magyar nemzet!...

A fiú kínlódva tépte magát, s aztán kirobbant belőle:

- Nem kellek nekik, nagyuram!... Már tudom, nem akarnak!...

Ónszürke lett a nagyúr arca, s az oldalához kapott... Beteg szíve vadul meglódult, a bordáit verdeste... Nagyot nyelt aztán, s lerázva a fájdalmat, merőn szegezte szemét István szemébe.

- Fegyver kell hozzá! - sziszegte. - Sújts le akárkire, aki ellenszegül!... Magyarok lesznek, tudhatod!... De átkozott légy, ha tétovázni fogsz!... Miért fogadtam be ide melléd az idegen lovagokat?...

- Igen! - kiáltott fel István gyötrődve. - Tudom, nagyuram!... Ők fognak megvédeni! A véreim... a magyarok ellen!...

- Pártütők, rablók, farkasok ellen! - csattant fel a nagyúr. - Bajk, Bajk, érts meg engem!... A lovagok keresztények...

István meghökkent. Zavartan pillantott apjára. Mi ez?... Az öreg barát halk, szomorú szavai jutottak eszébe: Látod, csak a szolganép talál benne vigasztalást... Isten szelíd báránya nem kell a magyar uraknak... az apádnak sem!...

- Szabad kérdezniem valamit? - suttogta, felpillantva.

- Kérdezz!

- Nagyuram nem keresztény?

- Tudod, hogy meg vagyok keresztelve - legyintett a nagyúr.

- Nem úgy, nagyuram... Azt szeretném tudni... mit tart erről... belül?

- Ki tudhat mindent? - mordult az apa. - Egy vallás sincs az igazság csilláma nélkül. Én egyet se bántok. Van itt keresztény, böszörmény, még zsidó is. Elég nagy úr vagyok hozzá, hogy mindenik imádkozzék értem... De nem erről van szó... A kereszténység beletartozik a terveimbe, Bajk.

- Nem... nem tudom megérteni - lihegte István, s egész lelke felkavarodott.

A nagyúr nehézkesen felemelkedett az ágyról, s bal könyökére támaszkodott. Jobbját lassan kinyújtotta:

- Nézd a Dunát! - parancsolta elfulladás hangozva.

István megfordult, s kitekintett a nagy folyó tükrére. Az este leereszkedő árnyai közül sejtelmesen csillant fel az ezüst óriáskigyó lomhán gyűrűző teste, messze valahol előbb, s aztán közelebb és közelebb... Háta mögül hallotta most apja borzongató, ki-kihagyó, rekedt dörmögését:

- Így néztem... esztendőkön át... reggeli fényben s fekete éjszakában... a halál folyót... a sorsunk kegyetlen folyóját... Amíg megértettem a szavát... Értsd meg te is... A Duna jön, jön... sohase apad el... nem lehet megállítani... Ha gátat vethetnék neki, saját földemet fullasztanám bele... Csak egyet tehetek: hátán vitethetem a hajómat... Érted?...

István kikerekedett szemekkel fordult vissza:

- Értem... s gyűlölöm!...

A nagyúr visszahanyatlott ágyára, s furcsán felkacagott:

- Ez a nyugalom, a kereszténység... S most nézz ide, Bajk, erre a te bolond fajtádra, itthon... Idetrappolt a végtelen keleti pusztákról, ebbe a farkasverembe... S azt hiszi, pedig eleget próbálta hiába, nyargalhat tovább, a világ végéig, ölvé s ragadozva... Ki-ki magának, hajrá... Bulcsú is ezt tette... Veszett bika... S hol van?... Átcsapott rajta a keresztény Duna... Ellepett volna, Bajk, ha én útjába nem állok akkor... De ésszel, nem bolond fegyverrel... Szerencsém is volt, nem mondom... Ottó, a császár letaposhatott volna minket, mindjárt a győzelme után... De más baja is volt, hál' istennek... Csak a határait őriztette ellenünk... S én aztán ajándékot küldtem neki bosszú helyett, s üzenetet: keresztény akarok lenni, népestől...

- Ez az, amit nagyuram ellen kiáltanak! - vágott bele István, ébredve.

- Ez... - bólított a nagyúr. - Ezér is akartak eltenni láb alól, tízszer is... S ezér kellett neked máig rejtőzni előlük... De csitt!... Magukat gyilkolták volna meg bennem s benned... A barmok, a veszettek!... Miért hajtottam ötezer férfit és asszonyt a keresztvízre, hogy a papok szinte táncra perdültek örömben, s a táltosok úgy üvöltöttek, mint a veszett farkasok?... Miért keresztelkedtem meg magam is, s te mért lettél a kereszténységben István, ama vértanú tiszteletére?... Hogy aki rád támad, azt te pogánynak kiálthasd, s aki veled lesz, azt mind kereszténynek!... Ezért vannak melletted a lovagok, Bajk!...

- Nagyuram... én... csak most kezdem látni! - tört ki István ámulva.

- Mindjárt, egészen! - intett az apa. - Ha nem is értenek, ha gyűlölnek is érte, azért a magyart csak mi szeretjük, akik beverjük a fejét, ha kell... A német abban a szempillantásban kiirtana, amint alkalma, módja adódik rá... S ez a kedvező pillanat nemsokára itt lesz, fiam...

Ahogy most mélyen lehunyta a szemét, s elhallgatott, István megértette, mire gondol. Kezére hajolt, megcsókolta.

A nagyúr felnézett reá, s folytatta:

- Ha meglesz, aminek meg kell lennie... a magyarság egymás torkának esik a fejedelmi kardért... Koppány azt hiszi, mind őt akarják... De téved... Akkor majd ez is, az is magát fogja feltolni... Ha egyszer a vérszerződést megtapossák, a testvérharc nem áll meg többet, az utolsó csepp vérig... Ez lesz a soha vissza nem térő alkalom a keresztény nyugatnak: rárohanni az egymást marcangolóra, s végezni vele, mint ahogy végeztek sokkal nagyobb népekkel, Attila s Baján birodalmával is. Szent pofával s bús örömmel taposni vérkásává az istentelen pogányt: ez az, amire készülnek, amiért epekednek... De nem így lesz, ha te engedelmeskedsz nekem!... Ha keresztények harcának látja a világ a te harcodat pogányok ellen, akik kereszténységédért támadnak reád!... Sőt inkább segíteni tartoznak neked Krisztusuk nevében, hogy úrrá lehess népeden... Ezért kell az idegen lovagokkal s keresztény zsoldosokkal menned lázadó önvéredre, Bajk!... A Duna viszi a te hajódat, ez a rászédett vén kígyó, a győzelem kikötőjébe!... Ezért éltem, gyötrődtem, ez minden, amit most már tudsz, fiam... Én végeztem... s te folytasd...

István lehajtotta a fejét... A világosság, ami most eláradt benne, rettentő volt, s csaknem elviselhetetlen... Igen, így kellett ennek a lángeszű embernek, az ő apjának cselekednie... Minden eszközt jónak s igaznak tartani, vérontást, színlelést is, az egyetlen cél: a győzelem érdekében... Így kellett befogni a halálos ellenség sárkányát a hámba, hogy őt testvérei hulláján át is az uralom székébe húzza... Így kellett iszonyú szeretettel szeretni a magyart... s elrabolni, megmérgezni, börtönné tenni az ő gyermekségét s ifjúságát!... Mi is ő ebben a tervben?... Büszke korona vagy puszta áldozat?... Mit is számított a nagyúr gondolatában az ő lelke, szíve, akarata, boldogsága?... Az ember maga?... Hát van is emberi cél ebben egyáltalán?... S ő folytassa, folytassa!... Hágjon a nyakára annak a népnek, amelyik nem ismeri, s előre gyűlöli mint árulóját?... Idegen fegyverrel?... S Krisztus nevében?...

Hideg, súlyos kéz nehezedett a fejére.

- Megértettél, Bajk, s engedelmeskedsz?

- Mi lesz a vége? - suttogta István, mintegy magának.

- A vége? - kérdezte a nagyúr. A szeme ravaszul villant. Kemény tigrismosollyal hajolt fia arcába: - Majd... egyetlen akarattal... megfordítod azt a kardot, nyugat felé...

2

Belépett valaki. A palota mélyéből, az asszonyház felől közeledett. Gyors, surranó járással jött, a levegő illatosan zizegett körülötte.

Mikor még gyermek volt, a magyar nagyurak udvaraiban török volt az előkelők beszélgetési nyelve. Ő is török nevet kapott. Apja, az öreg Gyula, Saroltnak nevezte, ami magyarul fehér menyétet jelent. Férje, a magyar nagyúr s utána mindenki csak Gyönyörűnek hívta. Ez a név is talált reá, akárcsak a másik.

Fehér villámlás volt a megjelenése. Legtöbben soványnak mondták, pedig csak nagyon magas volt. A karcsú, hosszú lábak, a finom hajlású nyak még fokozták ezt a benyomást. Sima, fiatalos arca valami nemes ragadozót juttatott az ember eszébe, valószínűleg rövid, egyenes orrának ideges remegése s nagy, virító szájának kemény mosolya miatt. Nyílt, domború homloka felett magas hajkoronát viselt, gyöngysorokkal átfűzve. A haj hosszú fonatokban végződött, melyek kétoldalt füleire simulva, gyöngéd mellére feküdtek, mint két pihenő kígyó, szikrázó ékkő szemekkel. Mélyzöld szemek ragyogtak a bágyadt fényű fűrtök keretében, rejtelmes tavak ezüst levelű nyárfaerdő tisztásában. Hosszú, könnyű köntös suhogott rajta, bíborsávos fehér selyemből. Bizánci munka, még anyjától örökölte. Pici lábain tarka kígyóbőr saruk villogtak, karcsú bokáira tekeredő szíjakkal.

Ilyen volt a nagyszony, amint a sötétedő palota mélyéből elővillant.

Átsuhant előttük, az urára mosolyogva, s könnyedén végigsimítva István meghajló fején.

Közismert szokása volt ez az ide-oda cikázás. Mindenütt ott, s ugyanabban a pillanatban már el is tűnt a fehér menyét, a Gyönyörű. Félelmes titkok lengtek körül. Azt tartották róla, hogy sötétben is lát, s mindent tud.

Országszerte az volt a meggyőződés, hogy Esztergámban az asszony uralkodik. Bizonyítani senki se tudta volna, mert kifelé csak a nagyúr hatalmas alakja látszott. De az ő szemén és szaván át az asszony mindent leigázó lénye áradt. Úgy állott a dolog, hogy Sarolt urának élet-ösztönévé és fantáziájává vált. Engedelmesen belesimult, s ellenállhatatlanul vitte magával. Szolgálat és uralom egyben. Nélküle sohase valósulhattak volna meg a nagyúr tervei. Mert a fehér menyét minden ellenséges szándékot halálos hűséggel szimatolt ki. Legalább tízszer megmentette az életét a hatalomra törő hadnagyok törvéteiből. De ennél is több volt számára. Mert kitalálta csirázó gondolatait, s szárnyakat adott jövőbe tapogatózó terveinek.

István három leánygyermek után érkezett. Sarolt addig csak gondos, kicsit hűvös és szigorú anya volt. Ez a magatartása végig meg is maradt a leányaival szemben. Mint saját magát, őket is beleszótta férje terveibe, s úgy is adta férjhez, az egyiket Aba úrhoz, a kabarok hadnagyához, a másikat a Lél törzs fejéhez, a harmadikat egy szláv herceghez.

De mikor a fiú megszületett, ő maga is újjá, mássá lett. Az a Sarolt, akiről a legvadabb s legfurcsább hírek keringtek mindenfelé, voltaképpen fiáért remegő, féltő szerelmében mindenre képes anya volt. Ez a lénye nőtt uralkodóvá. Élete egyetlen értelmévé vált örökké égő lámpaként virrasztani István jövője felett.

Az ura iránti szerelme nem változott, csak mélyebb értelmet nyert az is. Kivirágzott, beteljesedett a fiúban. Sarolt büszke álmokat hozott szívében apja udvarából. Eleinte, hogy lányai születtek, azt hitte, a férje s a maga életében fognak azok valóra válni. De most megbizonyosodott, hogy ők csak előkészítőiül rendeltettek a jövődönnek, mely a gyermekben szendereg. Milyen különös is volt az ő sorsa!... Megborzongott tőle, ha Istvánka bölcsője fölé hajolva elmélyedt a kicsi arcocská vonásaiban... Ő, ő volt az akadály a valamikor, hogy apja, a nagy Gyula nem lett minden magyarok urává... De most általa egyesült a büszke vér az Árpádokéval, ebben a fakadó embervirágban... s a nagy álmom benne fog testet ölteni!...

...De ezt, éppen ezt, a száz év óta vajdó s annyiszor vérbe fulladó megoldást, a magyar titok értelmének kiragyogását fenyegeti halálos veszedelem mindenfelől... Ha tudnák, mi világít az ő szívében, minden pillanatban százan is rátaposnának erre a lángra... Nem szabad elérniök, még csak meglátniök sem... És mire ezek a szemecskék értelemmel kezdenek nézni a világra, el kell zárni előlük is ezt az ostobán marakodó, késbe futó, átkozott, halálra ítélt magyar életet...

A jóslat parancsolja ezt, melyet Sarolt még leánykorában kapott, otthon, a Gyulafehérvár feletti hegyek között. Ajtonnyal vadászott akkor, a bátyjával, s eltévedt tőle valahogy a bozontos erdőben... Jobban mondva másvalakit talált a bátyja helyett abban a barlangban, ahol megbeszélés szerint találkozniok kellett volna éjszakai pihenőre. Pedig ahogy háttal állt néki, mikor a barlangba lépett, s a tüzet rakta, Sarolt úgy látta, Ajtony az. Hangja is az övé volt, mellyel köszöntésére visszamordult. De Sarolt nagyon fáradt volt, s álmosan hevert a tűz mellé, nem sokat ügyelte... Csak később fordult feléje a másik, s akkor a tűz lángjain keresztül ismeretlen arc tekintett reá... Ő zsibbadtan bámulta, nem tudott megmozdulni s hangot adni sem... Bronzarcú, sötét szemű ifjú volt az idegen. Sokkal magasabb, mint Ajtony, most már jól látta. Saroltnak hevesen dobogott a szíve. Nem ismert ilyenforma férfit erre felé. A legfurcsább az volt, hogy úgy érezte, már régóta beszélgetnek. A gyermekről. Az idegen úgy beszélt, mint aki csak folytatja, egyetértőleg, természetesen... A gyermeket el kell rejteni előlük, mondta, mert ezek sohasem ismernének el uruknak valakit, aki közöttük nőtt fel, s mindennap látták. Azt gondolnák, csakolyan, mint ők, s miért éppen ő?... Idegenül, csodamód kell megjelennie előttük, s hatalommal... Ha előbb sejtenék, ki lesz belőle, ezerszer is megölnék... Mert másféle úr lesz, mint elődei... Igazi úr, egyetlen, s a szava törvény, századokra...

Sarolt értően bólintott. Így kell lennie, gondolta, természetes. Az idegen azonban tovább beszélt, arról, hogy a gyermeknek se szabad ismernie azokat, akiken uralkodni fog. Minden a szívéből kell jöjjön, mondta. Mindent magának kell kitalálnia. Addig fog gyötrődni, amíg rájön, miért született.

A láng felcsapott hirtelen. Sarolt összerázkódva ült fel fektéből. Ajtony horkolva aludt a kihunyó parázs mellett. Derengett a hajnal, s hűvös szellő lebbent meg a barlangban. Künn valahol fájdalmasan s édesen csattogott egy madár...

Másnap megérkezett a vár alá a magyar nagyúr fia, a fejedelmi zászlóval. Ellenségesség feszült a nagyúr s Gyula úr között. Sarolt tudta ezt. Apja bizalmas volt hozzá, nagy terveinek tudójává tette. Küszöbön állott a háború. Miért jött az Árpád-fi, nem tudni, de aligha jár jóban. Sarolt féltette az apját, megérezte a veszedelmet. Szemébe akart nézni a hívatlan vendégnek. Bele is nézett... Földbe gyökerezett a lába... Alig tudott kiszédelegni... A nagyúr fiában ott állott előtte eleven valóságban az az álomkép, akivel a barlangban beszélgetett. Nem, nem éppen az, de mégis ő. Mintha most ennek a fiatalembernek szeme mélyen rejtőzve nézne reá. Mint valamennyi ősenek, az egész babonás hírű Árpád-családnak titkos Ize.

Soha, senkinek nem mondta el Sarolt ezt a csodát. Szíve legmélyére temette. Volt idő, mikor el is homályosodott az emlékezetében. De mikor a fia megszületett, egyszerre parancsoló erővel tört fel belőle megint, s attól kezdve didergő engedelmességgel vitt végbe mindent. Így épült meg az esztergami vár, s így lett a fiúcskából rejtegetett fogoly. De Sarolt nem az a valaki volt, aki megelégedett volna ennyivel. Eléje ment a veszedelemnek, hogy saját testével fogja fel azt. A nőtény tigris vérszomjas gyanúja fejlődött ki benne. Mindenki gyanús lett előtte, s mindenben fia ellen csúszkáló veszedelmet látott. Álmatlan rettegés lett az élete, maga, mint a nyugtát nem találó kóbor lélek. Félelme lassanként valóságos betegséggé növekedett. Ahogy az évek teltek, mind lobbanékonyabb lett, sokszor igazságtalan, sőt kegyetlen is.

Rémülettel s botránkozva beszéltek róla mindenfelé. A valóságot híresztelések, kitalálások, rágalmak vastagították. Igaz is, hogy efféle nagyasszonya nem volt még a magyaroknak. Gonosz bizánci vér, talán boszorkány is, rebesgették. Úgy lehet. Különben is Erdélyből hozta az ura, a babonás rengetegek közül, ahonnan csak vad mesék jutottak el a Tiszán s a Dunán át, az itteni magyarok szállásaihoz. Miféle asszony lehet ez, hogy a legvadabb, leggarázdább

férfiak között forog, vadúzásban s ivásban túlesz rajtuk, állítólag még verekedett is velük, mikor részegen megkörnyékezték?

Igaz lehetett ez is, az is. De a legigazabb mégiscsak az, hogy mindent kiszedett belőlük, azt is, ami talán még csak készülődött, ami alig ébredő vágyként moccanat bozontos koponyájukban.

Nem volt titok, hogy sok férfi dicsekedett szép ígéretekkel. Egyébbel azonban egy se dicsekedhetett. Viszont susstorogták, hogy akadt olyan is, akit úgy cipeltek el a találkáról, tórszúrással a bordái közt.

Közben pedig állhatatosan, kegyetlen eréllyel épült az álcázott hatalom István számára. Erről azonban maga a fiú keveset tudott. Hiszen mindent magából, magának kell kitalálnia, parancsolta a jóslat. Sohase magyarázták meg neki, miért kell eltűnnie a váratlan vendégek elől. Csak rideg, szigorúan ellenőrzött s megtorolt parancs volt, hogy soha nem szabad átlépnie a kijelölt játszóhelyet vagy vadászterületet. Soha nem beszélhetett mással, mint akit melléje rendeltek, vagy akihez küldték. S mivel nem volt szabad megismernie azokat, akiken uralkodni fog, idegen pap s idegen lovagok nevelték, fejedelmi utasítás szerint. Hagyták birkózni a saját szívével. Csak Sarolt tudta, mit jelent ez, milyen iszonyú szenvedést az anyaszívnek. Így kellett szeretnie az egyetlenegyet, akiért pokollá tette a saját életét is...

...Most, mióta belenyilallott szívébe ura életerejének hirtelen megrendülése, az egész asszony egyetlen fürkésző, nyugtalan, égő szemmé vált, lesve: észrevették-e mások is a halál árnyékát azon az arcon, s mire készülnek, mit forralnak, hogy elrabolhassák István örökségét?

Ahogy átlebbent előttük, a nagyúr hosszasan nézett utána. Vad fájdalom vonaglott az arcán, szívébe szúrt az elválás szörnyű félelme. Szemében az életért való sóvárgás égett. István megrendülve nézte.

Aztán valami emlék jött, szelíd tündérmézzel elsimította a fájdalmas görcs barázdáit, s megnyitotta a szemek kínos nézését. Fény derült a homlokán, s megszólalt:

- Így ment át előttem akkor is... De akkor az apját féltette, tőlem... Engem kémlelt... Mikor az öreg Gyulánál jártam... Igaza volt... Mert le akartam számolni a nagy bölénnyel...

S hogy István izgatott felfigyelését látta, nekieredt:

- Tán jó, hogy megtudd... Most, amikor már tudod, mi vár rád... Hallottál-e erről a nagyapádról?

- Anyámtól - bölintott István. - Valódi, nagyúr volt, a Tiszától keletre a székely hegyekig s le a Dunáig parancsolt.

- Bulcsú után csak ő volt félelmes hadnagy - hagyta helyben az apa. - De a fekete magyarokon s székelyeken kívül a kabarok is mind az övé voltak, s a nagy bolgár cárok szövetségben vele... Már készült, s biztosan jött volna, hogy errefelé is egyedüli úr legyen... Magában már végzett a vérszerződéssel, velünk. Ezt megtudtuk. Kicsibe vett, azt tartotta rólunk, elhitványodtunk, nem vagyunk méltók a fejedelemségre. Hát így...

- S miért nem jött?

- Mert én megelőztem. Én mentem el hozzá... Beledugtam a fejem a medve barlangjába... No, csak látogatni mentem, apám nevében. De elszánt legényekkel... Marosvárt kerestük, de a nagyúr éppen felment volt fiával s leányával a folyó mentén a régi bolgár várba, Beligrádba, amit ő Gyulafehérvárnak nevezett el.

- Ismerem - suttogta közbe István. - Anyám elmondta, milyen erős vár volt.

- Úgy... Éppen az országa közepén állott, borzasztó hegyek és rengetegek között, egy mocsaras sík felett. Alatta folyt a Maros, tele tutajjal, sóhajóval. Oda akarta ő gyűjteni a székelyeket meg a bolgárokat, hogy aztán visszajövet magához húzza a magyar törzseket, s rájuk jöjjön. Volt is már jókora had a vár körül, gyapjas süvegű, kicsi, fekete székelyek, nagy bolond íjakkal, meg bivalybőr páncélos, láncsás bolgárok... Mi vagy ötvenen...

- Bátor dolog volt, nagyuram! - mondta István komoly mosollyal.

- Jórészt magam is csodálom, fiam, hogy mertem odabújni.

Hanem annyi mégis volt benne, hogy Marosvárt megtudtam: onnan nem vitt magával sok fekete magyart, nem többet, mint a velem levő kíséret... Így én azt gondoltam ki, hogy alkalmas módon megölöm a nagyurat... Most furcsán hangzik, hogyne... De ne zörrenj, tudod, hogy nem öltem meg... Akkor azonban reméltem, a székelyeket meg tudom nyerni az Árpád-zászlónak, mert azok az öreg Árpádot ma is úgy tisztelik, akár Attilát, az ősapjukat. Ezért szántam rá magam, hogy utánamegyek a nagyúrnak Fehérvárba... Irtóztató út volt... Mindegy. A végén mégis ott álltunk a vár alatt, a fejedelmi zászlóval... Gondoltam, vagy most mindjárt megesz, vagy beenged, s aztán meglássuk...

- Hogy történt? - ugrott fel István, izgalmában kipirulva.

- No, nem evett meg, láthatod... Biztos volt a maga fészkeben, hát szívesen fogadott, s urasan vendégelt. Kérdezett is mindenfélét, s én feleltem, ahogy illett. De furcsa dolog lett ebből, fiam. Mert én úgy megszerettem, mint az apámat, s ő engem; mint a fiát... Ha kell, azért csak megöltem volna, s ő is meg engem, de már nem szívesen egyik se... Ő is arra gondolt, hogy tán másképp is lehetne segíteni a dolgon, én is törtem a fejem, mit is lehetne csinálni fegyver nélkül az Árpád jussáért... Hát ahogy ott egymást kerülgetjük a szóval, csak átvillan a nagy kőpalotán egy gyönyörű leány... Az apját féltette, meg akarta tudni, mi van a vesémben. Rámosolygott az öregre, az meg őrá... Engem meg átszúrt azzal a zöld szemével... S csak megrebent, mint az őzike, ahogy visszaneztem a szemébe. Megszelídült egészen. Kiszédelgett... Az anyád lett, Bajk... Isten csodájára ő oldotta meg a nagy kérdést az Árpádok s a Gyulák között...

3

Sarolt felrettent, s mereven, egyenesen felült az ágyán. A nagyúr hálótermének függönye előtt szokott lepihenni, egy-egy röpke órai nyugtalan alvásra, ebben az előszobában, mely a palotateremből nyílt.

A szőnyegen, az ágy lábánál hű kutyaként virrasztott a vénasszony.

- Semmi lelkem, semmi!... Aludj csak, édesem! - motyogta csillapítólag.

Keresztény rabnő volt, réges-rég hozták görög földről a zsákmánnyal hazatérők. Valaha nagyon szép lehetett, hogy a fejedelmi udvarba osztották. Most már fekete aszalt szilva, s csak a nagy, bágyadt tehénszemei élnek.

A nagyasszony, mióta csak itt van az uránál, mindig maga mellett tartotta. Szótalan, örökké virrasztó eb volt ez a vénség, Sarolt megszokta, hogy dűnnyögő imái szenderítsék el ismét és ismét, ha éjszakánként tízszer is felriadt.

- Nem hallottál semmit, anyóka? - suttogta tágra nyílt szemmel.

- Horkolt a nagyúr, tán arra ébredtél, lelkem.

Sarolt a függöny mögé hallgatózott. Mély csend...

Mégis felugrott, s átsuhant.

A vénasszony keresztet vetett, s fejét ingatva vékony nyakán, utána pislogott.

- Mindig... mindig! - dörmögte. - Ördög égeti szívét szegénynek! - S imádságba fogott.

A fehér menyét nesztelenül surrant ura ágyához. Künn holdvilág volt, s fénye átszivárgott a kárpitokon. A nagyúr hanyatt feküdt, s olyan mozdulatlan. Saroltnak elállt a lélegzete. Térdre ereszkedve odahajolt az urára.

Ver, hála istennek!... Csak rendetlenül... Egy nagyot... csend... aztán két kicsit... Megint csend... Most gyöngö kalimpálás... Egy nagy koppanás, ismét... Csend, csend...

Hangtalanul sóhajtott. Mint a lehelet, olyan gyöngéden tette tenyerét ura homlokára. Hideg verejtéket érzett. Elsimította lágyan.

Az alvó megmozdult.

- Aludj... aludj... Én vagyok, lelkem uram - duruzsolta fülébe, az arcára hajolva.

A nagyúr félálomban magához ölelte, s ő arcához fektetve arcát, puhán odasimult hozzá egészen.

- Gyönyörű! - lehelte a nagyúr.

Sarolt most a saját gyors, erős, szabályos lüktetésű szívéen hallotta a beteg szív forró nekiindulásait s torpanó elmaradozását. Babusgatva cirógatta ura izzadt haját, s csókolgatta mélyen hunyt szeméit. Szerelmes örömmel érezte, hogy meleg élete mint árad át az ólmos tagokba s a csüggedt szív - lassanként új kedvre gyúlva, ütemre ver az övével... s most már csak egyet hall.

István se tudott aludni. A holdas kertben barangolt, s kiült a sziklára, mely meredeken ugrott az ezüst Duna-tükör fölé.

Tele volt a lelke apja szavaival.

A víz zsongása halkán szüremlett füléig az éjszaka csendjében.

- Jön, jön! - mormogta magában. - Nem lehet megállítani...

Ez a Nyugat, a kereszténység?

S itt az én bolond fajtám!... A mellével akarná vissza lökni.

Átzúdul rajta, s engem hoz hátán az ár!

Összeborzadt. Ma feltárult előtte apja lelke egészen. Amit félig tudott vagy sejtett, most bizonyossággá, egyértelmű képpé állott össze.

Férfiúvá avatta, utódjává.

Örvendeni kéne. Hiszen vége van a sok megválaszolatlan, szívbe fojtott, ki se ejtett kérdésnek. Az értelmetlen, örömtelen, sivár rabságnak. Szabadon, maga uraként folytathatja nemsokára azt, amit apja elkezdett, előkészített.

- Majd... egyetlen akarattal... megfordítod azt a kardot, nyugat felé! - hallja sunnyogó párduckurrogását.

Ez volna hát a cél, az ő életének s népe életének célja!...

Ezért minden nagyszerű, pogány, kegyetlen számítás, amit apja csinált. Ezért markolta össze a hatalmat, szelíd mozdulatokkal. Ezért lapult meg, mint a tigris, ugrás előtt. Hogy itthon úrrá lehessen, tétlen nézővé nyugozta a mohón várakozó világot. Sőt segítséget akar tőle mint keresztény; pogányok ellen, saját véri ellen. S ő, ő az, akinek ezt be kell tetőzni, végbe kell vinni!... Érte, az ő uraságáért, hatalmáért történt minden! Hogy aztán forduljon, s neki a torkának, mielőtt még felocsúdíthatna csalódásából a rászédett keresztény Nyugatra!...

De mit érne ez, a játék, még ha sikerülne is?... Az egyesített erő nagyobb lenne bizonyára, mint külön törzsek s hadnagyok rablóvállalkozásaiban volt. S az egyetlen, igazi úr akarata több, mint uraságért tülekedők versengése... De ha ez az akarat önámítás, s amit akar, céltalan, sivár üresség?... Győzelem! Győzelem!... a keleti agy egyetlen gondolata... Ragyogó gyümölcs tündérváros fáján... de belül üres, hazug... Irtóztos kérdés settenkedik mögötte miért? miért? miért?... Hány mámoros, öntelt hulláma duzzadt már napkeletnek, eddig is, harcra a győzelemért?... Hol vannak?... Minden harcuknak egyetlen győztese a halál!... Ott lebeg szürke árnyéka apja arcán is már... Ezt a halálos hazugságot folytassa ő is?...

De hiszen azoknak, akikkel folytathatná, ő nem is kell. Fülébe vijjogta ezt a táltos, kegyetlenül. Véres Bulcsú hívja őket, hújj!... Rohanásra, rohanásra!... De hova nyargalnak vérvörös szemükkel? Tengerbe; halálba. Külön-külön vagy együtt? Óvatos készüléssel, mint apja akarja, vagy most, mindjárt, bolondul? Olyan mindegy!... Mire született egy nép, amelyik mindenképpen csak meghalni akar? Mi értelme van a zivatarnak, amely magát emészti meg pusztító mámorában?... Üresség, céltalan, iszonyatos, értelmetlen üresség!... Szívéből fekete mélység ásít reá, s hull; hull egy oktalanul elhajított kő a dermesztő űrben...

Összegörnyedt a kintől. Halántékán mázsás kalapácsok roppantó ütései dübörögtek, s szívét éles csőrű sasok szaggatták...

Ott látta magát a sziklán, lova hátáról meredni a távoli, elérhetetlen síkokra. Hányszor, ó hányszor! Milyen forró epedéssel vágyott közéjük, a szabad magyarok közé! Hogy elképzelte, kiszínezte magának arcukat, lelküket, életüket! Úgy érezte, mind feléje fordulnak a ködökön át, reá várnak, s ő a szívét szerette volna áthajítani nekik a hegyeken, hogy örömet igyanak belőle mind!

De, íme, ők kiütik a kezéből, s rátaposnak.

- Fegyver kell hozzá! - szisszen fülébe apja hangja. - Mi, akik egyedül szeretjük, beverjük a fejét a magyarnak, ha kell!

Igen... Csak parancsolni kell, s az idegen lovagok zsoldosaikkal kitapossák az útját népe szívébe. Majd helyeslőleg bólogat hozzá a német császár, s a kereszténység imádkozik érte, hogy alaposan kiirthassa pogány testvéreit, a bolond magyar fajtát. Föllélegzik s tapsol az egész világ, mikor csontjaikból rakott székébe ül. Nincs többé barbár veszedelem, a kegyes István Krisztus nevében maga oltotta ki a tüzet, melyet apái hoztak Ázsiából!

Majd főnek jámbor keresztény népek, s megszállják a kiirtott pogányok földjeit. Reccsen a német ekevas a dögtől kövér magyar televényben, s kifordul alóla a régi pogány úr koponyája. Keresztet vet az istenfélő Hans, s áhítatosan elrúgja magától...

Felugrott, s görcsösen ökölbe ránduló kezével fenyegetve suhintott a Duna felé, nyugatra.

- Ti... ti hozzátok nekünk Krisztust? - lihegte reszkető szájjal.

Egyszerre lehanyatlott a karja... Feltűnt előtte a fenséges Megváltó titokzatos, figyelő arca az új templom oltára felett... Most mintha egyenesen csak az ő szívébe nézne mélyen, kérdezve, várakozva...

- Nem, nem kell ti hozzátok! - suttogta. - Neve, arca itt hánykódik bennem, tépi, őrli a szívemet rég! Csak megszólalna már!... Csak felfedné már egyszer a titkot: mint egyesül benne a mindenható Úr s Isten szelíd Báránya... Az igazság pallosa s a szeretet simogató keze?...

A nagyúr jótékony álomba szenderült Sarolt karjaiban. Az asszony óvatos-gyöngéden bontakozott ki öleléséből. Aztán kisurrant a szobából.

Fáradhatatlan lábai az egész házat beszaladták. Majd a konyhákban, vendégszallások körül, a kertben, a védősáncon bukkant fel villanó alakja. Rettenetes volt, kiállhatatlan. Még a fülemilék is elköltöztek a várból, mert a madarak idilljeiben is összeesküvést sejtett, s elzavarta őket... S jaj volt annak az embernek, aki szerelmesével a sötétbe bújt. Életével játszott az olyan. Kietlen, titoktalan sivataggá tette az életet maga körül.

Az öröket rendben találta. Mozdulatlan-éberén álltak helyükön, egyenesen tartva hosszú dárdáikat. Jól tudták a szokását. Reszkettek zöld szemétől. Suttogták a konyhákban, hogy valamikor aludva talált egyet, s megvakította.

Az egyiket most élesen szemügyre vette. Sohase látta ezt a szálfamebert eddig. Az ör kihúzta magát, s tisztelgett.

- Te ki vagy? - vont össze szemöldökét Sarolt.

- Döli a nevem, nagyasszonyom - jelentette a katona, s állta bátran a kutató tekintetet.

- Mióta vagy itt?... S ki rendelt ide?

- A fiatal nagyúr vett maga mellé nemrég, nagyasszonyom.

Vele járok, vagyis a lovát gondozom... S éjjel is őrzöm, mint a szemem fényét... Várnagy uramtól esdekeltem ki...

Saroltnak tetszett a legény, s a beszéde is.

- Úgy! - bólintott. - Majd megkérdem.

István összerezte, mikor anyja, mintha a földből nőtt volna ki, egyszerre csak szemben állt vele.

- Van egy Döli nevű legényed? - kérdezte azonnal.

István igenlőleg intett fejével, s az arcán mosoly derült, futó villanással.

- Különös fickó - mondta. - Az egész Bakonyon s a gyepeken is átszökött, hogy katona lehessen.

- Nem kém ez? - villant Sarolt szeme.

István a fejét rázta:

- Ártatlan, mint a gyermek, s hű, mint az árnyék. Csodamód tanult hozzá a fegyverhez, napok alatt. Rettentő erő van a testében, és nem ismer félelmet. Ilyet csak a magyar föld terem, anyám. S lásd, milyen becsület van benne: harcban akar megívni egy tiszttel, a szeretőjéért.

Néhány szóval elmondta Döli történetét.

- Mintha nem is pór volna - mosolyodott el Sarolt.

- De az, s én örülök rajta, anyám... A síkság, a föld, a nép vele izent nekem először. Sohase látott ez engem, s együgyű szíve van, amilyent csak a szabad föld adhat a gyermekének. S ez a szív megsúgta neki, hogy ki vagyok.

- Ezért vetted magadhoz?

- Ezért. Ezer és ezer lelket jelent nekem. Akik rám várnak, s majd felismernek... Talán...

A nagyasszony leült a kőre, s maga mellé intette Istvánt. Hallgatott egy darabig. Szívszorító csend lett, mintha minden élet elszállt volna a földről. Bizonyára minden bogár érezte a rettenetes asszony jelenlétét, s egy tücsök se merte összeverni a szárnyait, hogy táncra csábítsa a fűszálak tetején búsan üldögélő tündéreket. A fogyó hold is úgy vitorlázott az égen, mint halott utasok hajója, melyet holt kormányos vezet lakatlan kikötőbe.

- Vártál valakit? - szólalt meg egyszerre a nagyasszony.

- Senkim sincs, anyám!... Egyedül vagyok. A rabszolga egy rableánnyal elfelejtheti a nap robotját. De én egyedül verekedem, magammal.

Sarolt fia fejére tette kezét. Halkan mondta:

- Így van jól. Te nem vagy rabszolga. - Aztán felemelte a hangját: - Ma mindent megmondott apád. Most már tudod, miért volt minden úgy, ahogy volt, s mi vár reád. Nagyúr leszel, nemsokára... Mi elvégeztük.

- Te is akartad, anyám? - kérdezte István égő szemmel.

- Akartam? - Mintha elfojtott sikoly lett volna ez a hang. - Igen... Akartam... - hangzott aztán szilárdan. - Mindent. Kellett... Egyedül vagy?... Én téptem ki körülöttem minden virágot, hogy le ne hajolhass valamelyikhez... Hogy meg ne érezd az asszony illatát... Én láncoltam meg a szívedet, fiam... Kegyetlen anyád voltam, ugye?

István ráhajolt a kezére:

- Lelkem anyám, ne mondd ezt!

Sarolt vonagló szájjal lehelte:

- Mondd csak: hallottál valamit... mit hallottál rólam, másoktól... olyat?

- Ki merészelt volna? - kapta fel fejét István.

- Nem úgy... Csak úgy... A széllel, ami befúj az ablakon.

- Nem hallgatok a szélre, anyám. Hiszem, tudom: te vagy a legjobb. S apám ma elmondta, hogy lettél az övé.

- Erdélyé voltam, s az övé lettem - bólintott Sarolt merengve. - Apám Kelet fia volt. Gyűlölte az Árpádokat. Azt akarta, forduljunk vissza, ott van a mi életünk, áttörhetetlen gyepünk Nyugat ellen. Az ő birodalmának Erdély lett volna a közepe, bevehetetlen vár, s körülötte a Tiszáig, a Fekete-tengerig a szabad nép nagy kifutója... De ezt az álmod én öltem meg, én. Idejöttem, apád után.

Elnézett a messzeségbe, túl a dombokon, folyókon, nagy pusztákon, oda, ahol az erdélyi hegyek karmolnak bozontos lábaikkal a Tiszahát homokjába. Ahonnan, az ég peremén, vérszemű csillag hunyorog.

- Így kellett lennie - suttopta.

István lelke riadt csapkodással igyekezett beszárnyalni anyja gondolatainak távolát.

- Erdély most Ajtony bátyámé - szólalt meg, félértelemmel.

Sarolt összeszorította ajkait. Nem, nem szabad!... Minden a szívéből kell jöjjön. Mindent magának kell kitalálnia. Addig kell gyötrődnie, amíg rájön, miért született. Ez a jóslat, a parancs.

- Ha - mondta töredeztve - minden megtörtént... én ott szeretnék pihenni... apám várában... Gyulafehérvárt.

István rezzelve nézett az arcába.

- Ne felejtse el, fiam! - suttogta Sarolt.

Hirtelen egész más hangon tette hozzá:

- Ajtony bátyádat meghívjuk ide, vadászatra. És másokat is, a hadnagyokat mind. Itt az ideje, hogy lássanak, s megismerd őket... a szolgálóidat...

- Anyám! - dadogta István - ők Koppány urat akarják. Az ősi törvény szerint...

Különös valami történt most. Sarolt kacagott. De ez a kacagás összeszorította István szívét. Rettenve nézett anyja arcába. Ilyennek nem látta soha. A szeme villanása szinte gonosz. S a szája kegyetlen kígyó vonaglása. Gyönyörű volt és félelmes. Egy pillanatig.

Mintha láthatatlan kéz törülte volna le hirtelen, Sarolt arca fájdalmasan megnyúlt, s a szavából bánat sötétlett:

- Majd téged fognak akarni - mondta, s felállott. - Új törvény van, Krisztusé.

- Krisztus törvénye! - kiáltott fel István, megragadva anyja kezét. - Mi az, anyám? Szelíd türelem s szeretet, vagy irgalmatlan pallos? Báránnyér a magyar tigrisbe, hogy jó húzó barom legyen, vagy német bárd ellenszegülő nyakára? Te jó keresztény vagy, anyám! Mondd meg!

- Jó keresztény? - villant Sarolt szeme. - Görög papok kereszteltek meg. Nem fürdenek; s bűdösek. Félték tőlem. Addig bámultam rájuk, amíg vér lett az arcuk, s keresztet hányva futottak meg... Itt is, körös-körül, keresztény tornyok... Dárdahegyek: aki nekik megy; véres rongyként foszlik le róluk... S nincs imádság, ami apádat megtarthatná!... Mi nem kellettünk Krisztusnak, csak te... S téged neki adtunk... Mert Krisztus törvénye nem a legidősebbet, hanem a legalkalmasabbat rendeli! A tisztát. A magával gyötrődöt. Aki szívét át- meg átverve nyújtja neki. Aki azért született, hogy beoltsa a báránnyérét a tigrisbe. Sóvárgó lelket a boldog állatba. Ezért adja Krisztus neked a hatalmat néped felett...

Másnap megérkezett a várba a két testvér: Hunt és Pázmán urak, a birtokukról. Marcona nagy svábok, veres szakállukban, sörényükben már fakuló szálakkal.

A nagyúr várta őket fegyveres házában. Ott volt a nagyasszony is. Radla úr írószerszámokkal piszmogott egy asztalnál. Veczelin és Deodátó az ablaknál állottak.

István apja heverőágya mellett.

Lent az udvaron lovas küldöncök vártak a parancsra.

A nagyúr a svábokra pillantott, kérdő szemmel.

Hunt úr jelentett, s Pázmán úr a fejével bólintott hozzá:

- Megjöttek, nagyuram. Tegnap érkeztek a Dunán. Kétszáz láncingesünk van kettőnknek.

A nagyúr lehunyta szemét, tudomásul.

- Veczelin grófé százhusz - mondta Radla úr, egy hártýára pillantva. - Aba úr ötszáz kabar íjászt jelentett, Csanád úr négy rótával jó. Bicske, Kurszán, Baracs, Ákos, Szalók uraké egyenként ötven legény s a vezetőkek. Ajtony úrtól még nincs hírünk.

A nagyúr felpillantott. A nagyasszony szemébe. Sarolt csendesen mondta:

- Jöni fog. Székelyeket hoz, meg marosvásári feketéket. Legalább háromszáz lesz biztos.

- Ezerötszáz eddig - mormogta a nagyúr. - S itt?

- Hétszázat számolt ma reggel a várnagy, aki kész - bökte ujját Radla úr a hártýára.

- Elég. Beszélj, gróf!

- Az udvarbíróval kijelöltem a szállásokat - szólt Veczelin. - A mi népünk közé kerülnek, szétosztva. A vendég urakat a gyepűnél várjuk. Túlerőt nem engedünk be. A vadászat törvénye szerint.

Ismét Radla úr következett:

- Őrletőink, s a kenyérsütők be vannak rendelve. A szénát holnap kezdik hordani a szálláshelyekre. A bort már kezdték is, a kövezett verembe. Ihászok, kondások parancsot kaptak válogatásra.

A nagyúr ismét felemelte zárt szemhéjait, s most Deodátóra.

- Legjobb a vártól délnyugatnak, uram - hajolt meg az olasz. - A tavalyi irtás szélétől a sziklagerinc hosszában, a forrásig. Háromnapi hajtás. Nagyvadra a bozótos, a barlangok körül.

A nagyúr szemöldökével hagyta helyben.

- Az üzenet van hátra - mondta tompán.

Radla úr felvette a hártýát, s olvasta: „Mivelhogy a nagy Isten segedelmével betegségünkben felgyógyultunk, s erőnk, egészségünk ismét teljes lett, hívjuk a hadnagy urakat atyafiságos indulattal ez őszidei első holdtöltére, nagyúri várunkba, Esztergámba. Részesüljenek örömünkben, jó vadúzással. Nemkülönböztetve ismerjék meg s fogadják jókedvükbe a mi fiunkat, Bajkot, ki a szent keresztségben Istvánnak neveztetett, s immár férfivá nőtt.

Úri vendégeinket s a vadászat törvénye szerinti kíséretüket mind jó szállás s mind emberséges enni-innivaló készen várja, s az mi atyafi szeretetünk.”

Radla úr felpillantott, s hozzátette:

„Mihály úrnak, a mi szerelmes öcsénknek, Koppány úrnak, a somogyi tartomány hadnagyának, nekünk kedves atyánkfiának, Bács, Szemere, Barsa, Kaplony uraknak, a Botondiak, Hubák, Ondiak, Kendiek hadnagyainak, Tonuz Aba úrnak, a besenyő had vezérének üzenjük.”

Csend szakadt a házra.

A nagyúr arca, mint a szürke-sárga viasz. Ökle görcsbe szorulva az inge alatt. Mintha tiltakozó szívét markolná.

Radla úr a hártýára mered.

A lovagok a csizmájuk orrát bámulják.

S a lehajtott fejek felett két szempár néz egymásba.

A nagyasszonyé, csillámló könnyeken keresztül, kéréssel s parancsolva. S az Istváné, megadással.

Aztán lecsukódik mind a kettő.

- A nagyúr parancsolt! - hallatszik Sarolt szava.

- Teljesítjük! - mormogják a körülállók.

István külön mondja, utánuk, apja mozdulatlan arcát nézve:

- Teljesítem!...

NEGYEDIK FEJEZET

1

Nagy messziről a közeledő vadászok zaja szüremlett át a sűrűn. Tisztás közepén szolgák rakták a máglyát, világítani a vacsorához. Mások sátrakat feszítettek a vendég uraknak, éjjeli szállásul, a tölgyek sok százados koronái alatt. Lassan sötétült, s a tűz lángjain reszkető csillagok gyűlése villant át.

Bennebb más tüzek izzása vöröslött a lombozaton keresztül, s az erdők illataiba nyáron forgatott pecsenyék gőzei keveredtek.

A nagy tűzrakás mellett, a kiáradó meleg hullámán túl hosszú, alacsony asztal s bőrökkel takart lócák. Az urak vacsorázóhelye. Felterítve s megrakva ezüsttálpú fatányérokkal, telt borosvedrekkkel, ékes ivókupákkal. Most még senki sem ül az asztalnál, de a kiszolgáló legénye mindeniknek ott áll már a helyénél; hogy majd a kést nyújtsa s a bort töltsse neki. Udvarbíró, várnagy izgatottan loholnak ide-oda, parancsokat osztva.

Már zeng az erdő az érkező vadászok kürtjeitől. Szövétnekek lobbannak meg a sötétben. Lódobogás, kurjongatás, kacagás, káromkodás mindenfelől.

Lovas ugrat ki a fák mögül. Karcsú alakja felragyog a tűzvilágban, amint nyergéből Hátrafordulva visszakacag valakire. Trillázó, csalogató kacagás, de hátborzongató is, mint a párduc-torok forró herrenése. Pillanat múlva a tűz mellett szökken le nyergéből Sarolt, odairamodó szolgának vetve a kantárszárat. Karjait fellökve nyújtóztatja gyönyörű testét, s a kacagása kéjes sóhajtásba hal. Férfi módra öltözött, tagjaihoz simuló zöld vadászruhába. Lábai a pici piros csizmácskákban, mint egy kisfiúé. Csak boszorkány teheti magát ilyen büvölő fiatallá.

Az erdő szélén ropogva dőltek szét a tiprott cserjék. Másik lovas jelent meg. Tűzfénytől vakítva rántotta vissza a torpanó mén száját. Széles fekete orcáján bosszús izgalom lángol, szemei fehérjükkal villámlanak. Hatalmas vállai, mint a bölény púpja, duzzadnak előreszegett nyaka fölé. Amint visszahőköl s hátraveti magát a nyeregben, óriás mellkasa félelmesen domborodik elő, s felbődül, mint a csalódott oroszlán, mely elől a zsákmány megugrott. A föld megdöndül, ahogy a lóról lerobban: Koppány úr.

- Itt vagyunk! - villannak Sarolt menyétfogai széthúzott vörös ajkai közül. - Jó rohanás volt, Koppány úr! Köszönöm!...

- Letértél a szarvasfutásról, nagyasszony! - hörken Koppány, még mindig pislogva a fénytől. - Már majdnem beértük!...

- Nem hallottad a kürtöt? - nevet Sarolt. - Vége a vadászatnak. A szarvas már szabadult.

Összehúzott szemhéjai alól nézi Koppány, s láz nyargal végig az erein.

- Gyönyörű szarvastehén volt... Akár a legszebb asszony!...

- Még rátalálhatsz... máskor! - villan Sarolt szeme, s az arca csupa kétértelmű rejtelem.

- Másokor! - mormog Koppány. - Mikor leszek még így, veled, nagyasszony?

- Mellettem lesz a helyed, Koppány úr! - int Sarolt az asztal felé lépve. - Az urak érkeznek. Jöjj!

De előrefutott, a tisztás szélére, ahol egymást bevárva gyülekeztek a nyeregből szálló vadászok. A nagyúr jött, Istvánnal a jobbján, elől. Mögötte az urak; csoportokba szakadozva.

Koppány leszegett fejfel indult Sarolt után. Most nem láthatta az arcát, amint az uráéba emelte, tele remegő aggodalommal.

A nagyúr homlokon csókolta feleségét, s kezük erősen összekulcsolódott.

- Jól, szívem - dünnyögte a fejedelem. - Kibírom. Ne félj!...

Rettenetes játék volt ez a három nap a halállal. Szemközt nézte a nagyúr, s minden erejét megfeszítve parancsolta el magától. A Rém engedett az embert felülmúló akaratnak. Megelégedett azzal, hogy csak olykor markoljon egyet-egyét a szívéen, mikor ritka pillanatokra egyedül maradtak Sarolttal. Csak hogy el ne felejtse: az övé már.

- Jó, jó! - sziszegte a Nagyúr. - Tudom. De most takarodj innen! Most még én parancsolok, én!

S parancsolt. Az arcának, hogy a kegyetlenül kémlelő szemek előtt ne sápadjon viasszá. Karjának, hogy a körülötte kérkedő izmok között elsőnek s legjobban feszítse az íjat, hajítsa a dárdát. Térdeinek, hogy szorításuk alatt szökkenjen, s lefelől röpjön a mén, elismerve urát. És a szájának, hogy víg s kemény szavakkal hazudja a visszanyert egészséget, megújult életkedvet s töretlen akaratot, minden úr felett úrként parancsolni.

Mégsem bírta volna egyedül. De az asszony hű lelke, tüzes szíve, büvölő akarata harcolt vele, érette, benne.

Sikerült.

Látta, hiába titkolták, a megzavarodást, a bosszús csalódást, a dühös hunyászkodást azoknak szemében, akik hullára gyűlnek ide, azt hitték.

Jól megfigyelte, hogy mérték s tagolták fel Istvánt is a szemük késével. Megállapította ennek eredményét: nem félnek tőle, azaz nem félnének... de őt, őt rettegve nézi még valamennyi. Ha ő nem volna, könnyen elbánnának a fiúval, azt hiszik. Koppány legalábbis azt, bizonyára. De nem baj. Végre meglátták, s tudják: ez az! S most már, amíg az ő hatalmas karja áll mögötte, felemelve kemény fenyegetéssel, egy se moccan.

Csak ezt akarta elérni ezzel a vadászattal, éppen csak ezt. Mert még nincs kész minden, s ezeknek azzal kell innen hazakullogni, hogy ő él, áll, s jaj annak, aki ellene rezzen! Nincs véleménykérés, utódjelölés, amire vártak. Éppen ezért csődítette őket ide, hogy tudják meg: nincs!... Vége a régi módnak. Most új törvény szegződött bikafejüknek: a nagyúr bemutatta utódját, s nincs tovább!... Most már csak a kard következik, ha nem tetszik nekik.

De mindez a barátság és vendégeskedés színe alatt történt, ahogy akarta. Tudja ő, hogy a gyepűn túl csapatokat hagytak ezek az erdőkben, jeladásra várakozva, s azok is tudják bizonyára, hogy jól fedezve nagyobb erő lapul körülöttük, mint amekkora látszik. De el kellett fogadniuk a meghívást, ha látni akarták, mire számíthatnak. Tanácskozást, gyűlést szerettek volna. Hogyne. Ez adja az alkalmat a szenvedélyek kirobbanására, ürügyet a támadásra, ha könnyűnek látszik a siker. De erre ugyan hiába vártak. Fejedelmi vendéglátó bőség, atyafi nyájasság, nagyszerű vadászszakmány, örömgyullasztó lakomák s gondtalan tréfaszó az, amit kaptak. Mókás visszaütéseken csorbultak ki a tán élesnek szánt szóvágások. Itt mindenki tudta a dolgát. S ott volt mindenütt a nagyasszony, aki előtt nem is lehetett volna kezdeni. Csupa édes búbáj volt mindenikhez, s ömlő szívesség.

Még csak a búcsúvacsora van hátra, s reggelre oszlik a vendégség. Most mindenki azt lesi, ez az utolsó alkalom kicsattantja-e a három fojtott nap villámain, vagy levezeti őket ártalmatlanul.

A nagyúr az asztal közepéhez készített heverőszéken foglalt helyet, háttal a tűznek. Sarolt rendezte így. Az arca homályban maradt, míg ő jól láthatta a túlfelől, vele szemben ülő Koppány ábrázatának minden rezdülését.

István apja jobbára került, míg balja felől Mihály úr elhízott, bortól piros képe kereklett.

Sarolt mellett, jobbról ült Koppány. Balján bátyja, Ajtony könyökölt, az erdélyi vajda. Rejtelmes, bálványarcú úr. Senki se láthatja a szemét, szinte csak két ferde, fekete vonal, az, ami mögött leselkedik, kiálló sárga pofacsontjainak gödréből. Vékony, lehajló fekete bajuszának szárai, mintha szót, mosolyt tiltanának, úgy örködnek szája körül.

Bajusztalan, széles, sima arcú ember ül Mihály úr mellett. Fénylő sötét koponyáján hátra-simított fekete üstök. Apró, villogó szemei ide-oda cikáznak, furcsa ellentétben mozdulatlan nagy testével. Ez Aba úr, keresztnevén Sámuel, a nagyúr veje. Koppányék csúf szókkal emlegetik, mi fűzte a nagyúrhoz a mindig elől harcoló, szilaj kabar törzsek hadnagyát, s mért lett újhítuvé.

Doboka fia Csanádot is ilyenképpen szokták csúfolni maguk között, a házasságára célozva. Ő a nagyúr egy unokahúgát kapta, a Lél törzs hadnagyságával együtt. Fiatal, öklelő természetű bika ez a Csanád; dühös a csúfolkodásért, ami a fülébe jutott. Most is vasvillaszemekkel méregeti Koppányékat, István mellől.

Koppánynak méltóságos, hallgatag, idegen köntösű úr a szomszédja. Vörös selyeming lángol rajta, melle tele súlyos aranylánccal, ékszerekkel. Haja, szakálla ősz. Tonuz Aba, a besenyő had vezére, aki nemrégén telepedett meg népével a Tiszánál, az Árpád s az Ond törzs gyepűközén. Koppány hívei, Bács, Kaplony, Barsa, Szemere urak vonták a barátságukba. Ők is most ott ülnek az asztal körül, elvegyítve az Árpád-nembeli Bicske, Szalók, Ákos, Kurszán, Baracs urak közé. A két bütüről Radla úr és Tarkács, a táltos néznek farkasszemet.

Csak az idegen lovagok hiányoznak. Egyrészt; mivel ott kell állaniok rejtett helyeiken, a tisztás körül, az erdőben felállított s készenlétben várakozó csapataiknál, másrészt, mivel a nagyúr azt akarta, hogy jelenlétük ne adjon okot nemkívánatos kirobbanásokra.

- Csak a magunk dolga ez most, magyariaké, hogy egymás szemébe nézzünk! - mondta nekik.

A nagyúr intett. Radla latinul mondta az asztali áldást. Utána keresztet vetett s leült. Sarolt és István is keresztet vetettek. Ajtony, Aba és Csanád urak is. A nagyúr csak a fejét hajtotta meg, s utána mind az árpádi hadnagyok. Mihály úr félénken pislogott Koppányra, s mikor az dacosan felszegte fejét, ügyetlenül utánozta ő is. A pogány urak meredten pillantottak maguk elé.

De nyomban felállott Tarkács. Magasra emelte a serleget. Ősz oroslánfejét az égre fordítva, éneklő hangon kiáltotta:

- Ég Ura, ki vagy Isten, apáink Istene, tisztesség néked!

A tűzhöz lépett, s tovább énekelt:

- Apáink Izei, tűzhelyünk védői, kik vagytok a lángban, éltetve s melegítve: részetek legyen benne!

Kiloccsantotta a bort a tűzre. Sigestő lángnyelv csapott magasra. A pogány urak mind felemelték kupáikat, s kiáltották: - Hűjj!...

Tarkács a helyére zökkent, s kupája nagyot koppant az asztalon a feszült csendben. Egy dermedt pillanatig két ellenséges lélek villant egymásba a szemekből. Radla úr tovább hányta a keresztet imádkozva.

A nagyúr azonban, mintha semmi se történt volna, meg szólalt:

- Ami a miénk, a tiétek is. Lakozzatok jól, atyámfiai!

A szolgák hordani kezdték a tálakat, s a lakoma megkezdődött.

Eleinte komor csendben folyt. Az urak elmerültek gondolataikba, s a remek ízű pecsenyék élvezetébe. A magyarok nagy békítője, a gyomor, lassanként oldani kezdte közöttük a feszülő húrokat. Tele szájjal nem lehet haragudni, s a jó bor inkább ölelkezésre készlet, mint öklelésre. Egyelőre legalább.

Döli fiatal ura mögött állott. István alig evett, s a kupához nem nyúlt egyszer sem. Magába nézve ült, mozdulatlan, komoly arccal, s csak néha pillantott át Koppány úrra. Szemében csodálat és töprengő zavar tükröződött. Gyönyörködni kellett ebben a büszke, erőtől feszülő nemes vadban. Ebben a magától értetődő s magáért való életerőben. De a lelke mégis zavartan torpant meg: csak ennyi, ilyen könnyű s egyszerű volna az egész? Látta vadat élvezve s lakomázva. Dühödt rohanásban s magas mulató kedvben. Itt is, ott is tomboló vihar volt ez az ember. De látta másképpen is. Prédára leső figyelésben, titkon meregetett karmokkal; apjával szemben. Látta a sóvár lángot anyja felé lobogni a szeméből. S érezte öntelt pillantását elsiklani magán. Három nap alatt tisztába jött vele egészen. És éppen ez zavarta meg. Ilyen hát a nagy puszták, korlátlan szelek, verő napfény szabad fia? Hatalmas egészség és semmi sápasztó gondolatlidérc. Ez az élete, ingyen, készen. Csak kinyújtja ragadozókörmeit az után, amit megkívánt, s asszony vagy fejedelemség: az övé. Legalábbis úgy hiszi, s nagy bátran ugrik neki. Ha ő megkérdené most Koppányt valami „miért” felől, mekkorát kacagna, s hogy megvetné érette! Neki nincs miért, titok és kétség. Van, él, mint az a hatalmas pogány isten, akiben önmaga mását imádja.

Itt, szemben azzal, a másik nagy földfia: az apja. Neki semmi se kész, mert mindent akar. Messzire néző, számító ész, önfékező készenlét, hideg szenvedély.

S az anyja!... Összeszorult István szíve... Mindig imádta s félt tőle... Nyilván látta most is veszedelmes játékát. Rendületlenül bizonyos volt felőle, hogy nincs hübb a világon, s nincs magát áldozóbb... Mit akar?... Koppány lángol érte, beleháborodott egészen. S ő gerjeszti ezt a veszett tüzet. Így akarja valami titkolt törbe csalni?...

Hiszen halálos ellenségeskedés ez hármuk között. Mosolygó atyafiság színe alatt, döfésre fent gyilok.

Érezte, tudta, hogy ez a bemutatás kihívás volt, mely Koppányt ugrásra akarja ingerelni ellene. De anyja akar elébe állani, harcolni érette, a maga módján. Most is odahajol hozzá, suttog neki, édes-gonoszul kacag, s Koppány arca piros láng...

Döli szemei eközben lángolva szegződtek valakire, s teste megdermedt a rázúduló indulattól.

A fák alól, a tisztás széléről kíváncsi, hallgatódzó csoportok kezdték nézegetni az urak lakomáját; ahogy azok mindjobban elmerültek étel-ital mámorában.

Szinte lépésenként kerültek közelebb, közelebb, amennyire a rend és illendőség engedte. Koppány úrék kíséretéből való tiszték, főlegények.

De ott, egy ember körül, Döli másokat is vett észre. Várbeli vitézeket, kiknek alakja, arca ismerős volt előtte, hajnali homályból, ahogy a barlangból lopakodtak kifelé, akkor, Tarkács

úrtól. Azóta, mert ura megtiltotta, hogy beszéljen, csak némán figyeli őket, s vigyázza, kikkel suttognak, barátkoznak. Véres Bulcsú énekét sokan megtanulták már tőlük, s Döli nemegyszer hallotta foszlányait az éjjeli őrszemek dúdolásában, Esztergám sáncain. Bulcsú izenete titkon gyűjtogatja a nagyúr vitézeinek véréét. Döli ezt maga érzi, látja a legjobban. Mind többen vannak, akik görbe szemmel nézik őt, hirtelen elharapják a szót, ha ő közékük toppan, s elhúzódnak tőle. Most, a vadászat alatt, bizonyára megtudták már Tarkács úrtól, hogy az úrfi és ő láttak, hallottak egyet-mást.

Az előbb ösztönösen érezte meg, hogy őt nézik. Ahogy odapillantott, meg is látta egyikük rámutató ujját. Az, akinek mutatták, előblépett a homályból, s Döli szinte eltántorodott a dühtől. Györ volt az.

A nagyurak sorsdöntő lakomájának asztala felett két kicsi ember sorsának villámai csaptak keresztül. Dölit most mellbe vágta valami, amire eddig soha nem gondolt, mikor ébren vagy álomban Bogárka körül röpdösött a vágya. Mire gondolt ő eddig, ezzel a latorral kapcsolatban? Arra az undok mozdulatra, ahogy Bogárkához kapott akkor. S ettől olyan szilaj harag markolja meg a torkát most is, hogy rögtön megölné. De akkor mégis a saját semmisége fáj neki, az, hogy az úr nem is törődött vele: lehet valaki másé is a lány. Őt meg se látta, s ha látta volna is, a katona úr göggyével köpött volna rá. Ez, ez gyűjtotta ki benne a régen, mindig lappangó elhatározást: lenni valakivé, egyenlővé lenni, megmutatni neki, megtanítani, fegyverrel!... De Györ úr nem törődik ezzel, nem is tud róla, nem is fog tudni egész addig... Ez volt a gondolata, máig.

Most azonban egy szempillantásban más lett minden. Az az arc, amelyik szembemered vele onnan, nem az úr göggyös, pökhendi, semmibevevő ábrázata... s nem a közönyös idegené... Hanem a vetélytársé!... Sőt: az alulmaradt vetélytársé!

Úgy megérezte ezt Döli romlatlan ösztöne, mintha szemtanúja lett volna mindennek. Csúnya forradás gyúlt ki s lüktetett kékvörösön azon az eltorzult ajakon. Döli élesen emlékezett most, hogy nem volt akkor ilyen hibája. Szinte hallotta a fogak dühödt csikorgását, s az ádáz szemek halált lövelltek feléje.

Mi történt? - nyilallott Dölibe a kérdés. - Mert történt valami Bogárka s e között, biztosan!... Hiszen, jaj, védtelenül hagyta!... S nagyobb volt a farkas étvágya szegény báránkjára, mint ahogy gondolta volna... Beő jutott eszébe a nyíllal s tarisznyával, és hogy elég lesz az Györ úrnak!... Igen, akkor is mardosta a gondolat, hogy Bogárka megejtésére készülnek... s most bizonyos lett... S ha aztán megrohanta a leányt, mint a dúvad?... De hiába rohanta meg! - öntötte el az igazság hirtelen. - Bogárka nem hagyta, megvédte magát!... Hiszen ez lángol Györ emberevő, gyilkos gyűlöletében feléje, ez!...

Föllélegzett, csodálatos könnyűség áradt el benne... Most már isten s ember előtt joggal hívhatja számadásra, hiszen el akarja őt emészteni ez az ember!...

Ezek pedig, itt Györ körül, akik rámutattak, szövetségben vannak vele az ő ifjú ura ellen. Azért is nem bánnák, ha ő elpusztulna, hogy ne legyen a fiatal fejedelemnek őrizője. Gyalázatos hálót szőnek, rosszabbat a nyílt lázadásnál. Csak a nagyúr halálát lesik, hogy levetve álarcukat, Koppányhoz álljanak.

Vagy talán még most, ma akarnak valamit? Miért szállingóznak, tömörödnek az asztal felé?

Ösztönösen hátrapillantott, a tűz mögé. Rakták, folyton rakták a máglyát a szolgák, a nagyasszony parancsából. Láng és füst függönyként takarták Koppányék elől a hátteret. Ahol Veczelin gróf áll, s a lovag urak mind, a láncingesekkel. Döli közelebb lépett urához, s a

mozdulatában elszánt kihívás volt. Győr látta ezt, s Döli is a farkasvigyorgást, mely ellenfele képén átvonaglott.

De most elhalt a lakoma zaj. Mindenki néma figyelemmel fordult Koppány úr felé, aki kezében telt kupával felállt, hogy köszöntse a vendéglátó nagyurat.

Egy zörrenés nem volt többet sehol. Döli úgy látta, hogy még a csillagok hunyorgása is megszűnt.

- Uram, szabad magyar nemzetségek hadnagya, nagyúr!

- Hallgatjuk, atyánkfia!

- Minden nemzetségek fejei, akik itt vannak, köszöntenek téged az én számmal! A mi eleink tisztességes szokása szerint vendégül láttál minket. Megelégtettél házad javaival: jó vadúzással, bő lakomákkal, atyafi indulattal. Köszönjük neked és a nagyasszonynak, aki a te házad ékessége s csillaga.

Az asszonyra pillantott, fellángoló szemmel. Sarolt búvölő mosollyal viszonzta s feje intésével köszönte a szép szavakat.

Az urak is mind odanéztek Saroltra; félig csukott szemek kel.

Koppány most lélegzetet vett, s folytatta:

- Akaratod szerint megismertük a fiadat is, nagyúr. Úgy láttad jónak, hogy csak most ismerjük meg, férfiként. Láttuk őt, ifjú öcsénket. S hisszük, még látni fogjuk, őseihez méltó tettekben, mellettünk, idősebb bátyái mellett.

Megállott, körülnézett. Hívei keményen bólintottak. A nagyúr vonalnyi szeme részén át meredt rá, s övéi dermedten ültek.

A szó, amire mindenki várt, ki volt mondva.

Koppány úrék bejelentették tiltakozásukat István fejedelemsége ellen.

- Ha tiszteli ősei törvényét, apja helyett apja lesz az, aki közülünk a legidősebb - hangzott Koppány szava a csendben. - De ne legyen még erre szüksége. Tartsa meg visszanyert erőidet atyáink istene, s éltesen téged, nagyúr!

A szemek összevillantak, a kupák csendültek, mindenki felállott s éljenzett.

- Köszönjük, Koppány úr! - felelt a fejedelem. - Teljék be rajtatok is minden jó, amit nekünk kívántatok, szívetek szerint. Mikor kerülünk az Idő patája alá, nem tudhatjuk. De az idősebbek talán hamarabb. Csak aki meg tudja ülni a hátát, azt fogadja el urának.

Koppány sötéten bólintott:

- Vagyunk, akik nem félünk tőle, nagyúr. Akik zivatart viszünk a hátán, tüzes mennyköveit nyargaló őseinknek!... Nagy csend lett ezekre a szavakra. S a csendben, mely mindenkinek a mellére feküdt, egyszerre felállt István. Szemébe nézett Koppánynak, s szilárd, csendes szóval mondta:

- A zivatarnak nincsen értelme.

Letáborozott a hazafelé vonuló Koppány úr esti pihenőre. Hajnalosan indult Esztergámból, s rövid déli nyugvástól eltekintve, egyet jött idáig, a délnyugatnak futó sziklagerinc alatt.

Már nem volt sietős az útja, de tövis szúrta az oldalát, nem hagyta szusszanni, kergette, üzte.

A tiszaiak: Barsa, Kaplony és a besenyő vezér mindjárt a vár alatt elváltak tőle. A pilisi hegyek szorosaiban tartanak a Duna-síknak, hogy a régi római város alatt átkeljenek a folyamon. Bács és Szemere jöttek vele idáig. Itt aztán eltért Szemere úr útja is, a Rába mentére, a Huba törzs szállása felé.

Mind tudták: az elhatalmasodó ős s a sarkába lopakodó tél a nagyúr pártfogói. Nem lesz itt harc új füig. Ígérkeztek azért, hogy készenlében maradnak. Koppány csapatához, zálogul, hagyott is mindenik a maga embereiből. S az első hírre felülnek, tudhatja. De mintha valami kedvetlenség vett volna erőt rajtuk, Koppány legalábbis úgy látta. Vagy csak képzelte?...

Ő maga Bács úrral maradt, a Botondiak hadnagyával s Tarkács táltossal.

Hárman ülnek most az esti tűz körül, mely felett szarvasszügyet forgat nyárson a legény, vacsorára. Az urak isznak addig is, amíg elkészül, s hallgatnak nagyokat.

Csak a had csörgése-zsongása hallatszik, ahogy vacsorához telepedik.

Tarkács komoran bámult a parázsba, s néha szétfújta róla a hamut. Töprengve vizsgálta benne a jövő jeleit. Látó nagy szemei kitágulva merengtek a piros tűzvirágok kelyhébe. Olykor gondolkozva csukta le vastag, fáradt szemhéjait, s a szája rebegett valamit hangtalanul. Az, amit látott s gondolt, sötét barázdákat szántott öreg homlokára.

Bács úr türelmetlenül mordult a legényre, hogy süsse már meg azt a húst, a teremtésit!...

Koppány leszegte busa fejét, térdeire könyökölt, s állát tenyereibe hajtotta. Hallgatta a szél zúgását fenn, a sziklahegy állkapcsának odvas, tört fogai közt. Az égen szürke felhők kergetőztek a bukdosó csonka holddal, s a rengeteg sejtő borzongással sóhajtozott.

- Megváltozik az idő! - szólalt felpillantva Bács úr.

A táltos felkapta fejét, mintha a másik a gondolataiba szólt volna bele. Tűnődve nézte, s halkán mordult rá:

- Attúl tartok, meg.

- Most már semmi se lesz tavaszig - forgatta Koppány fejében a száraz malomkerék ugyanazt, ezredikszor tán. - Túl korán volt vagy nagyon is későn ez az esztergámi séta?...

A nagyúr időt akart nyerni vele, biztos. Még vár valamire, még nem készült fel a végső ugrásra. Mi a célja, elég világosan megmutatta, de a döntő szó kimondatlan maradt. Nem felelt egyenesen az ő nyílt szavára. Csak az öklét mutatta meg...

Tán nekik kellett volna ütni?... Készültek ilyesmire, hogyne. S voltak, akik erre jöttek vele, egyenesen... Ezek, lehet, most gyávának ítélik őt... De nem, kezdeni nem lehetett. Talán ha megtámadják őket, s védekeznek, fordulhatott volna jól is... Az emberekben ficánkolt a kedv ott a lakománál. Gyűltek, tömörültek az asztalhoz. De ő nem adott jelt. Erős volt a maga fészkeben a nagyúr, túlságosan. Három nap alatt sokat megismert ő. Egész hadsereg várt ott, elrejtve, parancsra. S előre úgy volt rendezve minden, hogy ők verembe essenek, ha kardot húznak...

Meglátták vagy kiéreztek ezt mindenből az okosabb hadnagyok is. Az erő sejtése lehűtötte hevüket. S hiába, a nagyúr rettenetes önuralma is lenyűgözte őket...

- Még most is félelmes az az ember! - ismeri el magában Koppány. - Előbb a betegsége hírével vette ki kezükből a fegyvert, most meg azzal odázta el a döntést, hogy egészséges, nincs szükség utódjelölésre. Csak örömmre hívta őket efelett, s megmutatni a fiát... Hiszen kihívás volt ez is, hogyne! De amíg él, nincs mit válaszolni reá törvényesen. Csak készülni, tovább, mint ő is, a harcra... S Koppány készülni fog, még ha egyedül marad is!...

- Nem akarok harcot, nem! - hallja most Sarolt idegesen kérlelő suttogását, s még érzi illatos keze szorítását is, ahogy hozzáhajolva, riadtan kapott a karjához... Akkor történt ez, a lakoma végén, mikor az a fiú megszólalt. Egy pillanatig döbbenő csend volt. Az tette, a hallgató égföld és emberek, hogy azoknak a szavaknak súlya olyan óriássá nőtt hirtelen: „A zivatarnak nincsen értelme!”...

Koppány még most is megütődik rajta: mit is mondott ez a kölyökember?... Hogy mindaz, ami ő s az ő élete: semmi. Igen, ez volt a mélye, a titka... Valami ismeretlen erő áradt a fiatalember szeméből, az vágta mellbe Koppányt. Bármi volt, megbontotta a nagy bizonyosságot benne... Hát nem apja-anyja bábúja csupán? - hökken meg most is, újra a puszta oroszlánja.

Felelni se tudott hirtelenében. De valami megzörrent az asztalnál, s a csend megtörött. Ő a kardjához kapott. Érezte, hogy hívei is mind szablyát markolnak. A levegőben olyan feszültség volt, mint mennykőcsapás előtt. Azok is, ott túl, Aba, Csanád s a többiek, mind a nagyúrra néztek: mit akar. Az az arc egyszerre hamuszínű lett, aztán piros bíborba gyúlt, s megint elsápadt... Ekkor hajolt hozzá az asszony, karjához kapva: - Nem akarok harcot, nem!...

De a fiú felállott, s ott hagyta az asztalt. Megbánta talán, vagy úgy gondolta: nincs mit mondania többet. A nagyúr is lehiggadt, s asztalt bontott.

Búcsúztak. Erőltették az atyafiságot, tigrisszájjal, utoljára.

De ő nem tudott s nem akart hazudni többet. Mikor az asszonytól elköszönt, odasúgta neki:

- Harc lesz, nagyasszony, te is tudod...

Sohase felejtí el azt a tekintetet, az édes boszorkány esdeklő szavát:

- Nem!... Beszéljünk még erről... Csak ketten!... Semmit ne tégy addig!...

Ketten, velem!... Koppány szíve vadul dörömbölte ezt.

- Hol, mikor? - kérdezte elfulladva.

Egy pillanatig lehunyta szemét, s gondolkozott az asszony. Így még igézőbb volt.

- A forrásnál - rebegte aztán. - Ahonnan a szarvast üztük, ma... Oda jöjj... Két hét múlva, reggel...

S rámosolygott, mint hajnal a boldog mezőkre, a halál túlsó partján... Már ott is volt ura mellett, akit Aba támogatott el az asztaltól.

Ez, ez szurdalja most Koppányt... Higgyen neki? Mit higgyen, mit várjon?... Hiszen a nagyúr hazudott, azt végre is meglátta. Beteg az az ember, halál van a képére írva. Nem tudta eltitkolni a végén. S ki tudná jobban ezt, mint az asszony? De azt is, hogy akkor Koppány áll a fiával szemben! Ismeri az ősi törvényt: Koppány következik... de férjül is!... Igen, az ő férjéül!...

Felugrott. Az elképzelés tüzes sarkantyút vert oldalába. Az urak rácsodálkoztak:

- Mi lelt?...

- Semmi! - legyintett. Erőt vett magán, s lezökkent melléjük.

A sült elkészült. Hozzáláttak. Bács frecskelte a levet, úgy harapdált, dühös étvággyal. Tarkács elgondolkozva csak kószolgatta. Koppány szilajon tépdeste fogaival a húst, forgó szemekkel. De a gondolatai Saroltnál jártak.

Agyában egymást kergették a képek. Türelmetlenül maga zilálta szét őket; s rakosgatta egybe ismét, keresve a titkot, az értelmet... Az urát már feladta!... Igen, tudja, hogy vége... De a fiút akarja, ő is... Harc nélkül?... Hogy gondolja ezt?... Azt hiszi, szerelmes játékokkal ráveheti őt: álljon félre önként? Tudja, hogy akkor a törvény megszűnne, s ő szabad!... Ezt akarná?... De mit adna neki érte? Hiszen látja, ismeri a vágyát!... Vagy... Ó, ez a lehetőség!

Koppány kezéből kiesik a kés, forróság önti el, nagyot húz a kupából, s hanyatt vágja magát a fűvön. Az égre bámul, a feketén összeborult fellegekre. Szél bontja őket, s csillag tünde fénye lobban köztük...

Miért ne volna lehetséges, miért?... Miért ne szerethetné őt mindenkinél jobban, parancsolóbban?... Az ura holta után az övé akar lenni, harc nélkül, együtt állni vele a szabad magyarok felett!... Ez, ez az értelme esdeklő szemének, szavának!... A fia sorát is így rendezheti: harc nélkül következik majd, utána, utánuk!... Héjj, aki hét csillaga van!... Ha ezt akarná, s így lenne!... S miért ne?... Férfi ő, a legkülönb, s asszony az, a legforróbb, leggyönyörűbb!... Miért ne vágyna beteg ember veritékes tapadásából kemény karok szilaj szorításába?...

- Igyál! - ordít Bács úrra, aki álmosodva pillogott már.

Ugrik a legény, tölti a kupákat, Koppány emeli s hozzáveri Bácséhoz, hogy kiloccsan:

- Fenékig!... Arra, amit gondolok!...

Tarkács nézi, hogy jár le gégéjükön a bor egy cseppig, aztán csendesen böki oda:

- Hajából font hurokkal fogta keblére a turult Emese, a mi ősanyánk...

- De vezért szült tőle! - csattan Koppány értő kacaja. S csillogó, mámoros szemmel pillant reá.

Tarkács zord maradt. Rejtelmesen nézett vissza szeme fenekéből.

- Megfojtotta Emese a turult. Még ott, a kebelén, miután fogant tőle. Úgy rögélük.

...Nem mutatkoztak a lovag urak a vendégsereg bomlásakor se. Messziről, nagy félkörben követték láncingeseik élén a távozó csapatokat, egészen a gyepűig. Fő gondjuk az volt, a nagyúr parancsából, hogy a gyepűn belül egy idegen se maradjon, s hogy gyorsan takarodjék a hely.

Aba és Csanád urak kísérték a vendégeket a határig, s vettek tőlük búcsút a nagyúr nevében.

Ajtony úr pedig sorfalat állított nekik lovasaiból, az út két oldalán. Csupa tiszteletből.

Koppányék hunyorogva szemlélték ezeket a legényeket, s még a legutolsó közvitéz is a bajusza alá vigyorodott.

Hegyes báránysapkájú, gyapjas zekéjű, kicsi fekete emberek voltak Ajtony katonái. Boglyas, apró lovacskák sörényére hasalva pislogtak, s a hátukon bolond nagy íjak, puzdrák.

- Megannyi sündisznó! - vihogtak a somogyiak.

Azok állták egykedvűen, feltartott dárdákkal, melyek kétakkorára magasodtak, mint ők maguk lovastól.

A vadászat alatt nem nagyon látták őket, mert a szálláshelyek őrizetére voltak rendelve. Ott ténfergett a vendég urak néhány legénye is, a cókókra ügyelve. Azok mondták el a többieknek, kik s mik ezek a szőrgubancok. Székelyeknek hívják magukat. Fene sziklák közt élnek valahol, a legmesszibb hegyek zugain, Erdőelve sarkában. Arra büszkék, hogy Áttila maradvái. Csak pöktek az itteni vadak hallatára, ők, mondják, medvékkel táncolnak otthon. S folyton csúfolódtak egymással, lóhátról.

A vendégek kísérésére rendelték a várbeli legénység egy csapatát is, s köztük Dölit. Neki a főlegény parancsából előre kellett vágatnia, hogy egy tetőről mutassa a rövid utat Koppány úr csapatának. Ott állt, mozdulatlanul, kinyújtott dárdával mutatva az irányt.

Látta Koppány urat s Tarkács táltost elrobogni maga alatt. S egyszerre megrezzent kezében a dárda nyele. Győr arca villant fel hozzá a kíséretből. Vigyorgott átharapott torz szájával a lator, s még rikkantott is valamit. De a paták csattogása s a fegyvercsörgés elnyelte az értelmét.

Mikor az utolsó harcos is eltűnt a kanyarodóban, Döli fordult s leugratott a dombról, be az erdőnek, egy tisztáson át. Éppen, mikor a szélső fákhöz ért, nagyot csattant valami a dereka alatt. Visszarántotta lovát, s odapillantott. Rezgő tollú, hosszú nyíl vágódott magas nyeregfájába. Egy arasszal fennebb: halál.

Abban a szempillantásban a földön termett, habozás nélkül vetve magát az árny után, aki odatúl suhant tova az erdő homályába. Döli utánavágta a dárdát. De az éppen akkor egy törzs mögé ugrott, s a fegyver elsüvöltött mellette, egy másik fa derekában állva meg lóbálózva.

Csak tör maradt Dölinél, de ő nem bánt semmit, rohant előre, a fától fáig szökdelő gyilkos sarkában. Annak nem volt ideje megfordulni s íjat feszíteni. Nyakaszakadtából inalt lefelé egy meredeken. Döli látta már: a lovához igyekszik. Ott volt az kikötve az útkanyarodó mögött, amerre a had elvonult.

Megfeszítette izmait, s mint a párduc, szökött a menekülő nyakába, mielőtt az leért volna a lejtőn. Összekapaszkodva hemperegtek alá. Ott lenn Döli legyűrte, lihegve térdelte, gázolta s fojtogatta a rángó, rúgkapáló testet.

- Magas volt a nyeregfa, mi? - vicsorogta.

Az fűjt, köpködött, hörgött hányta magát a rettentő térdek s markok alatt, lila színűre válva.

- Ne ölj meg! - fuldokolta. - Mindent... - S nagy erőfeszítéssel ráemelte csúnyán összetört arcát.

Most megismerte Döli. Beő egyik ijásza volt, aki nyilazta a tölgyfát akkor...

Kicsit engedett a marka. Nem, nem öli meg. Sokat tud ez. Ki vele!

- Győr akarta?

- Az - intett kidagadt szemével az ember. - Engedd el... a torkomat... szólok...

- Csak igazat!... Különben tüstént beléd fojtom!...

Engedte, de csak annyira, hogy egy korty levegőt szippantson. Tovább térdelte, kegyetlenül.

- Győr úr... a leányért... másodszor is! - szakadt ki abból.

- Mi van a leánnyal? - dörrent rá Döli. - Igazat szólj, az anyád keservit, vagy véged!... - S újra megmarkolta a gégéjét.

A katona elkékült, s csak pillantani tudott, hogy igaz lesz.

- Él? - üvöltött Döli, s a szíve megrándult, gyökeréből.

- Nem tudom! - hörögte a nyomorult vért köhögve. - Elszökött... az öreg halásszal...

- Mikor?... Mér?... Hova?...

Minden szóra új szorítás.

Az ember elájult.

Döli maga is sokallta már. Megöli itt, esztelenül, dühében, s nem tudja meg...

Fölrázta, a földhöz ütögetve. A zúzott tagok fájdalma jajdulva kényszerítette életre a legényt. Bután nézett, aztán észbe kapott.

- Az öreg leütötte Györ urat... Biztosan a lányra ment, azér... A lányt elvitte a nádba... Kerestük a hínárosig, egész éjjel... Ott hiába, mondták a halászok... Eltűntek... Ott vesztek, biztos...

Döli az égre nézett. Sóhajtás szakadt a melléből. Forró hullám ömlött fel szívéből, s könnyben ugrott ki két szemén... Bogárka a kis szigetre szökött nagyapóval!... Él, várja őt!... S ő utána megy egyszer, nemsokára tán!...

A katona csak a könnyeket látta. Úgy vélte; a lányt gyászolja Döli. Reszketve várt. De az felállott ellenfeléről. Fegyvertelen úgyszólván. Íja összetörve, nyilai elszórva, törének csak üres tokja.

- Megbántam én! - nyöszörgött az íjász, nagy erőlködéssel emelkedve két könyökére. - Csak most meg ne ölj, soha többet!...

- Szembe akármikor - biccentett Döli. - De hátulról ne próbáld még egyszer! A nagy Isten védi az igazat, látod...

Nem öllek meg most, ha megmondod: vannak-e Koppány úrnak emberei a várbeliek közt, s mit akarnak?

- Amíg a nagyúr él, semmit, így tudom... De ha meghal, elfogják a fiatal urat. A nagyasszonyt Koppány úr fogná meg, úgy hallottam... A németeket törbe csalják, s leölik... Neked is véged akkor, tudd meg... Téged Györ úrnak adnak...

- Jó! - bólintott Döli. - Ott leszek. Mehetsz!

Próbálkozott a megtaposott féreg, de visszaesett erőtlenül.

- Nem tudok! - nyöszörgött. - Összetörtél...

Döli nézte kicsit, aztán a lovára pillantott. Felnyalábolta, feldobta a nyeregbe. Rákötözte a pányvával, s megcsapdosta a lovat:

- Gyí!

A paripa búsan kocogott gazdájával a had után.

- Ha a farkasok meg nem esznek, utoléred őket! - vigasztalta Döli.

Senkinek se szólt a várban erről az esetről. De ettől fogva nagyon határozott lett. Elvégezte, hogy maga lát utána gazdája védelmének. Voltak olyan legények, akiket hűségeseknek ismert hozzá. Ezekkel barátkozott eddig is. Most pedig eskü alatt kötött velük szövetséget; hogy szemük világánál jobban ügyelnek István úrra, s számon tartanak a várban minden moccanást.

...Halálosan fáradt volt a nagyúr a háromnapos szörnyű erőfeszítés után, s alig pihedett.

- A kard ki van húzva! - mormogta Sarolt fülébe. - Ha a tavasz kinyílik, minden eldől... De én... azt... nem érem meg...

- Bízzál, édes uram! - hajlik a mellére Sarolt. - Élnünk kell, amíg bevégezzük...

- Te majd bevégzed, Gyönyörű...

Sarolt csak a fejét ingatja, könnytől ragyogó szemmel.

- Elmentek? - kérdi a nagyúr, tekintetével.

- El, azok. A miénkek még itt maradnak, amíg beszélünk velük. Csak Ajtony indul.

Elsötétült a nagyúr arca:

- Ajtony!... S mér?

- Szólok vele, s aztán jelentem.

- Csak Tibold jőne már!... Ez hátravan még, Sarolt...

S ez a legnehezebb!...

- Igen. István se tudja még ezt az egyet... Azért...

- Engedelmes lesz vajon?

- Az a sorsa... El kell dobnia a szívét, megöldökölve...

- Hatalmas úr lesz, Sarolt. Amilyen nem volt még az Árpádok között...

- Tudom... De ha mi nem kellettünk Krisztusnak, vaj csak ezt az egy imámat hallgatná meg: hogy vegye fel az, akiért eldobja, s adja vissza neki, a magáéval!... Hiszen nem lehetetlen... Van tán ilyen csoda... Én éjjel-nappal, éjjel-nappal...

- Csak jőne már, csak jőne már Tibold!...

- Négy hónapja ment el, s most ősz van. Tudja, ha esni kezd, nincs út!... Sietni fog... Itt kell lennie hamar! - tördelte Sarolt, s megreszketett.

Ha István sorsára gondolt - s mikor nem gondolt erre? - sokszor kívánta: bár ne küldték volna Tiboldot, vagy bár sose jőne vissza... Aztán sóhajtott ismét: csak jőne már, ha meg kell lennie!... Csak jőne, mielőtt ez a szív itt megáll... s ő akkor...

...Ajtony úr nem állhatja a szűk, sötét kőszobát, amibe szállásolták. Járkál, mint oroslán a ketrecben. Alig várja, indulhasson.

Hada útra készen nyüzsög a vár alatt.

Egyéb is sarkantyúzza: országrészének sorsa forog kockán bolgár s görög között. De el kellett jönie ide, Saroltért. Utóvégre testvére, s gyermek- és ifjúkoruk emlékei kapcsolják hozzá ma is.

Áruló volt szerelmében, igaz, apjának árulója. S az ő nagy örökségének árulója is. Az Árpád-fiért. A nagyúrért. Ajtony lángolt akkor a dühtől, s ma se állhatja ezt az embert itt, se a fajtáját, a laposföldit.

De az idő sokat enyhített Sarolt iránti haragján. Az események rákényszerítették, hogy beérje Erdéllyel s a marosi tartománnyal. Hiszen azt is alig tarthatja már. Kicsi az ő népe a viharfűvő óriások között, s messze innen. Más világ, külön világ. Arccal keletnek s délnek, míg ezek itt nyugatra hunyorognak. Nagy határ a Duna, hiába. Soha tán nem lesz eggyé a magyar innen s túl rajta.

Neki nem segíthetnek ezek. Mindegy, csak tőle se várjanak semmit. Nem lehet. Maradjanak hát békében egymástól. Ez az egyetlen. Ezt viszi magával tanulságul...

Ami itt készül, abba ő nem szól bele. Nem lakhatnak jól egymás kanalával. Most itt volt. Jó. Kacagták Koppányék a székelyeit. De azért, ha arra került volna a sor, most másképpen emlegetnék.

Fene érti őket egyébként. Más emberek ezek, mint ők, ott a nagy hegyek közt. Mit tudnak ezek? Hújj; hajrá!... Enni, inni, vadat üzni, asszonyt ölelni, napon süttetni hasukat. S könnyűnek gondolják, mint a táncot, a némettel való dolgukat is. Ott, Erdélyben folyvást a pusztá életért kell verekedni. Mindent sziklából kell kivágni: kenyeret, sót, vasat, aranyat. Medvéről tépi gúnyját az erdélyi, s hideg szelekkel viaskodik. Őrlődik nagy malomkövek között, lesben, ravaszul, meghunyászkodva, a halállal bujócskázva örökön... Komoly dolog az élet, nem dáridó!...

Csak az Árpád-fi, a nagyúr néz messze itt, s akar merészet. Hatalmas urat szeretne növelni a fiából, amilyen még nem volt köztük, s nagy országot alkotni neki. Talán az ő részét, Erdélyt is, biztosan. Nagyeszű ez a beteg ember, hiszen csak az esze él még. És Sarolt furcsa kemény asszony, Gyula-vér, láng a lelke... Sokra viszik ketten, ha megérik... Jól megnézte a fiút is magának. Nincs igazuk Koppányéknak, hogy keresztülnéznek rajta. Erő, lélek, zord titok ez, csak alszik még, félig. Talán nem is ébred fel soha. S ha mégis: lássák!... De ő megy a magáéba. Neki menni kell. Sok volt máris...

Sarolt jó...

- Bátyám!... Köszönöm, hogy eljöttél!

- Hittál, jöttem. Pedig a föld égett alattam...

- S most?

- Megyek. Más az én gondom. Erdély, bolgár s görög közt...

- Tudod, hogy harc lesz itt. István örökségéért. Többért. A magyar életért, hogy lesz-e még, vagy nem.

- Én nem harcolok veletek, Sarolt.

Az asszony arca elsötétült.

- Ellenünk? - suttogta hullámozó kebelével.

- Ellenetek se. De ez a legtöbb, Sarolt.

- A legtöbb... ez a legtöbb... - rebegte az asszony, s a szeme nedves lett.

- Értsd meg. Még nem dőlt el: ki győz ott, keleten s délen? Sámuel cár, a bolgár, Baziliusz császárral tülekedik, élet-halálra. Tudod, hogy Sámuellel volt szövetségem. Van ma is, mert nincs felbontva. S győzhet, talán. De inkább a görög fog győzni. Rettenetes szomszéd lesz, s nektek is. Én Erdélyt, kicsi országomat, hogy tartsam? Kihez álljak? A győzteshez kell, idején, amíg lehet. Ezért...

- De István ellen soha, ugye? - fonódott a nyakába Sarolt.

Ajtony szeme eltűnt pillái alatt.

- Ő itt, s én ott. Ez legyen a kötés, Sarolt.

- A vérszerződés téged is köt! - mondta az asszony sápadó arccal, halkán.

- De csak egyenlők közt! - nyílt fel a rejtelmes szem. - Megmondom most neked: németet oda nem engedek, s nyugati papot. Nem én!... Bizánccal is megleszek inkább, nem kell neki, csak só, vas, arany; fenyőfa. S a papjai nem szólnak ország dolgába; hókuszpókusz az egyetlen gondjuk. Bizánc más ég s más föld, mint a nyugat. Megfizetem, ha kell, s békén hagy. De a németnek a vesém is kell, s a májam. A gondolásom, a hitem s mindenem. Ti elvettétek, meglássátok!... Nem mintha ennek a bika Koppánynak volna igaza. Nem úgy. Értsd meg. De István német fegyverrel jő, s ez mindennél rosszabb. Sarolt, Sarolt: hát elfelejtetted Apánkat? Kelet a mi Anyánk!...

- Nem, nem feledtem el, Ajtony! - hunyta le szemét Sarolt. - Éppen azért akarom, hogy István nálad is, ott is otthon legyen... Éppen az ellen, amitől félsz... Erdély nélkül mit ér az egész?... Melléje állj, Ajtony, ha én majd...

A vajda érdesen kacagott fel:

- Ismerlek, Sarolt, fehér menyét!... Surranó éjjeli tolvaj, te!... A fiadért a szememet is kilopná!... De még egyszer s örökre: ő itt, s én ott!... Egyenlők, érted? Gyula-vér többet nem hódol Árpád-vérnek!...

Sarolt elmosolyodott, kifehéredett szájjal:

- Értem... Az én árulásomra mondtad ezt... De Istvánban is Gyula-vér van, Ajtony! Atyánk unokája... Szeresd az én fiamat!... Hiszen neked nincs fiad!...

Már megbánt. Későn...

Ajtonyban égő seb nyilallt fel. Nincs fia, nincs!... Ez az ő igazi, egyetlen, rettentő s hiábavaló harca a sorssal!...

Keserően felkacagott, ellökte hűgát; s az ajtónak fordult.

Öreg székely harcos lépett be éppen akkor.

- Nyergelve van, nagyuram! - jelentette.

Sarolt döbbenve nézte, felkiáltott:

- Tompa!... Te volnál?...

Az öregnek megroggyant a térde. Sarolt köntöséhez hajolt, csókolta. A kezét is.

Véres szeme könnybe lábadt.

- Megösmertél, nagyasszonyom?... Hát megösmertél?...

- Itt voltál, s nem jöttél hozzám? - korholta szemrehányóan az asszony.

- Nem mertem... Hogy mertem vóna?... Mi vagyok én, s ki vagy te?... Hát rám ösmertél, annyi sok időre?... Áhítattal vigyorodott rá, szívéhez szorította az illatos kezeket, s csókolta ismét.

Sarolt lelkén édes emlékek borzongtak át. Sokszor járt a székely hegyek közt apjával, aki megbecsülte ezeket a kicsi embereket. S ő apja leánya volt. Megszerette a vad hegyeket s a vad, romlatlan székely népet.

Ajtony némán nézte őket.

- Emlékszel, öreg Tompa? - mosolygott a nagyasszony. - A Hargitában, hányszor?...

- Bátor leány voltál, nagyasszony, akár a legjobb férfi... S megszabadítottad a szegény ember tinóját a mándruc szájából!... Szerettél minket, árva székelyeket. Nálunk laktál, velünk ettél, segítségül voltál nekünk mindenben... Sok bajunkban jó szót tettél a nagyúrnál, Atyád-

uradnál... Fehér nagyasszony!... Így emlegetnek nálunk ma is téged, s visszavárnak mindig, mindig...

- Én se felejtelek el titeket, soha. Csak köztetek voltam boldog igazán...

- Visszajössz hozzánk valaha, nagyasszony, a te szép fiaddal?

Ajtony türelmetlenül dörrent közbe:

- Menjünk!

Sarolt búcsúra nyújtotta kezét, s halkan suttogta:

- Mondd meg, hogy várjanak. Hogy a fiam visszavisz. S örökre ott maradok köztetek...

...Haldokoltak az erdők. Egy részük lázvörösen viaskodott még az életért, más részük már sápadtan adta meg magát a halálnak. Ezüst dér szemfedője alatt feküdtek a fűvek.

Egy reggel megérkezett Tibold úr; a bajor lovag. Alig tudták a lóról leemelni, olyan fáradt volt a nyargalástól. De ő nem akart pihenni, egyenesen a nagyúrhoz vitette magát.

A nagyasszonyt találta nála, s Radla urat.

A beteg arca kigyúlt, s szívéhez kapott, mikor meglátta. Sarolt halk sikollyal ugrott fel mellőle. Radla úr izgatottan kapott a szakállához, s megráncigálta. Ez volt nála a belső feszülés jele.

- Mondd, hamar! - hördült rá a nagyúr Tiboldra.

- Jót hoztam, nagyuram! - krákolta tikkadtan a lovag, s erős, sárga lapátfogai kivigyorodtak gyér bajusza alól.

- Hála istennek! - hanyatlott Sarolt ura ágya szélére. S a nagyúr is felsóhajtott:

- Dicsértessék az Isten! - Sarolthoz fordult: - Istvánt, szívem!... S bort...

Felült. Kezét oldalához szorította, s kitágult szeme mereven csillogott.

A nagyasszony Istvánért futtatott s bort hozatott.

- Igyál, hogy beszélhess! S ülj le amoda! - intett a nagyúr

Tiboldnak.

A bajor meghajtotta magát. Felemelte, urára köszöntötte s kiitta a kupát fenéig. Leült a lócára, s vidámulan dörzsölgette zsibbadt combjait.

István érkezett. Meglepett, kérdő arccal köszöntötte Tiboldot:

- Hol jártál ilyen sokáig, s hogy vagy?

- Mindjárt megtudod; úrfi. Most már jól, köszönöm.

- Ide ülj! - intette Istvánt maga mellé a nagyúr.

Sarolt is odahúzódott, s mintha bátorítaná átölelte fia vállait.

Mintegy véletlenül, a nagyúr hideg keze is végigsimított István karján.

István körülpillantott. Minden szem rajta. Érezte, hogy döntő perc következik az életében. Azt hitte, már mindent tud, s íme, apja-anyja készítettek még valamit, régóta, titkon, az ő számára. Valami nagy, örvendetes és félelmes újság izgalma vibrált a rá szegzett tekintetekben, s betöltötte a levegőt is, mint megfeszített húr remegése. Kikerekedett szemmel meredt Tiboldra.

- Beszélhetsz! - intett annak a nagyúr.

- Előbb Henrik úrnál voltam, a bajorok hercegénél, parancsod szerint - kezdte a lovag. - Valódi szent, az a fiatalember, uram! Krisztusért és a Szent Szűzért él-hal. S epekedve várja az Úr visszajövetelét, az ezeredik évre...

- Az Úr visszajövetelét? - szakadt ki Istvánból a kérdés. Szíve meglódult, titkos gondolatainak visszhangjára.

- Sokan vannak ma, akik ebben hisznek - szólt közbe Radla úr. - Hogy a közeledő ezeredik esztendő fordulóján Krisztus urunk megjelenik közöttünk dicsőségében. Az minden hívőknek örvendezés, de ítélet napja a hitetlenekre...

- Ezért imádkozik a herceg éjjel-nappal! - zökkent vissza a beszédbe Tibold. - A Szent Szűzhöz és Szent Györgyhöz is, meg Szent Mórchoz, hogy segéljék Benedek fiait, ama barátokat: egy pogány népet se találjon az Úr a földön, mikor megérkezik a boldog angyalokkal...

István megütődve hallgatta. Egy pogány népet se!... Véres Bulcsú népét, Koppány magyarjait se!...

- Szent Benedek szerzetes fiai erre esküdtek - magyarázta Radla úr. - A pogányok megtérítésére, az ezeredik esztendő előtt. Boldogok, ha mártírhalt szenvedhetnek ezért. Szent György, akihez a herceg imádkozik, az Ottók pártfogója, Szent Móric pedig a barátok védője, a lelki katonák vezére.

Lelki katonák!... Ismét egy új szó, ami István gondolataiba robban... Katonák, akik Krisztusért halnak meg örömmel... Hirtelen felvillant előtte a magyar katona, íjat feszítve, nyeregből fordulva vágató lova hátán. Röpködő kesely üstök, izzadt, lángoló arc, ádáz szemek, csikorgó fogak, vad rikkantás; sívító halál... Ez a katona... Mámorban hal meg, s nem is érzi... Rohanás, gyilkolás, vér mámor, magyar szerelem!... Mintegy álomban hallja Tibold szavait:

- Igen. Lelki katonák. S a herceg az ő földi patrónusuk. Azt mondta nekem is: az Egyház a menyasszony, Krisztus a vőlegény. S én a vőlegény barátja vagyok, aki örvendő örül az ő jövetelén. Azért munkálok, hogy méltó nászajándékot segítek isteni lábai elé tenni a világbékét s minden népek testvériségét!

- Világbéke! Testvériség! - kiáltott fel István, s tág szemekkel figyelt saját hangja után, melyből az így soha nem hallott nagy szavak, mint döngő harangok ütése, verődtek vissza a szívéhez.

- Jól értettem? - fordult Tiboldhoz. - Világbéke s minden nép testvérisége?... És ezt ő mondja, a bajor herceg? Éppen ő?...

Tibold kétszer bólíntott:

- Tulajdon szájával, úrfi. Mi az én országom és népem? - szólt hozzám. - Német ország s német nép? Nem! Isten államának egy tartománya s Isten népének egy családja. Mert csak egy birodalom van: Isten Ország, égen és földön. Minden ember, aki Krisztusé, gyermek és testvér. Így mondta, s fejembe szedtem, hogy jól mondhassam itt el, úrfi.

- Nincs német ország s német nép? - dadogta István. - Testvércsaládok?

- Krisztusban! - mondta Radla.

- Mi történik a világban? - nézett István apjára, anyjára s a férfiakra, maga körül. - Aludtunk mi, s vérről, farkasokról álmodtunk?... Vagy azok álmodnak odakünn?... Világbéke! Testvériség? - Görcsösen ragadta meg anyja kezét.

Tibold folytatta:

- Krisztus helytartója, a pápa, lelki vezére, atyja az uralkodóknak - mondta a herceg. - Az ő áldásával lesz a fejedelem Krisztus vitézévé, hogy megtisztítsa előtte az utat. De minden hatalma csak erre a szolgálatra van... S tudd meg, István úrfi, mert neked izeni: testvérül kér és fogad téged ebben a szolgálatban!

- A bajor herceg... engem?...

- Magam vittem levelét a császárhoz, Rómába. Amelyben téged mint a világbirodalom legújabb testvérharcosát ajánlott neki.

- A császárnak? - István megrándult, s ámult zavarban csodálkozott a beszélőre.

Apja nagyot szusszant mellette, s anyja szorosabban fogta át megint.

- A szent római birodalom császáranak, Ottónak, ki e néven harmadik - hajolt meg tisztelettel Tibold. - És én láttam magam, és beszélt velem az Aventinuson.

Radla nem állhatta meg, a szakállába túrt, s csillanó szemmel bökkent közbe:

- Milyen volt?

- Fiatalabb még az úrfinál is, tán húszesztendős. Lángoló szemű s beszédű. Le kellett írjam előtte, milyen vagy, úrfi, hogy élsz, apróra. S azt mondta: szeretem az én magyar testvéremet, István urat; mondd meg neki! Jó, hogy az én másik testvérem, Henrik herceg, hozzám küldött. Még ma beszélek a szentatyával. S izenem István úrnak: bízzék bennem, megsegítem Isten Országáért vívandó harcában!

István megrendülve ugrott fel.

- Igaz ez?... Istenedre?...

- A boldog Szentháromságra s minden szentekre esküszöm, igaz!... S hogy nemcsak úgy mondta, íme halld: szavára már másnap fogadott engem a szentatya, Szilveszter pápa, ő maga!

- Az milyen? - nyitotta fel szemét a nagyúr.

- Egyszerű öregember, nagyuram. Csakolyan kámzsa volt rajta, mint akármelyik barátom. De a homloka fenséges, és a szeme keresztüllát az emberen, olyan.

- Ő volt a császár nevelője - szólt közbe Radla. - Gerbertnek hívták akkor. Nagy tudós.

- Imádkozom Magyarorszáért - azt mondta -, fiatal uratok jövőjéért s apjáért, hogy az Isten kegyelme gyógyítsa meg.

A nagyúr köszönve bólintott, s a nagyasszony könnybe boruló szemmel hajtotta meg fejét.

- Ez volt pedig a végső szava: Adalbert püspököt küldöm az én kedves fiamhoz, Istvánhoz, s ő mindeneket megmond, amit izenek.

- Az én barátom, testvérem! - kiáltott fel Radla lelkesülten. - Uram, a legszentebb s legjobb ember Adalbert, Prága sokat szenvedett püspöke! Mindennél több, hogy őt küldi, én mondom!

Istvánnak zúgott, zengett a lelke a hihetetlen hírhullámok csapkodásában. Tenyerébe hajtotta nehéz fejét, s percekig behunyt szemmel szédelgett a tüzes kavargásban. Egyszer csak felnézett Tibold szemébe:

- A császár, mondd, nem német?

- A nagyanyja francia volt, az anyja görög, ahogy hallottam. S a menyasszonya is bizánci. Ő maga majdnem mindig Rómában lakik. A németek zúgnak is rá, jól tudom, ezért. De ő nem a németek császára akar lenni, hanem az egész kereszténység kardja, Krisztus legelső lovagja.

István visszahajította fejét tenyerébe.

- Beszélte Adalbert püspökkel? S mikor jó? - kérdezte a nagyasszony.

- Igen, asszonyom. Őt meglátjátok magatok szemével. „Mielőtt a hó leesne, ott leszek” - ezt izeni. S még azt, hogy amit a pápa s a császár akar, azt Krisztus akarja.

- Csakhogy megértem! - pihegte a nagyúr.

- Egy egész világ vett a karjába téged! - simogatta Sarolt István haját.

Felemelte rá tekintetét a fiú:

- S mit adjak mindezért én? - kérdezte.

Egyszerre különös csend lett a szobában. Mind egymás szemébe néztek, István körül.

Radla szólt:

- Várd be a szent püspököt...

De mikor István nélkül maradtak Tibolddal, a nagyúr kérdően vetette fel fejét, s a nagyasszony izzó szemmel fordult a lovaghoz.

- Igen! - felelt az a tekintetekre. - A herceg kész reá. A császár kívánja. S a pápa rendeli. Ez lesz a kezesség köztük s közöttetek.

...Koppány nem volt már messze az erdő mélyén rejtőző forrástól. Éles fülei kihallották sustorgását a rengeteg zsongásából. Az ősz méla csendje s a híg kék levegőben szálldogáló halálszag különös ellentétben volt ezzel a vidám, szökkellő muzsikával.

Parancsot adott a kísérő csapatnak, hogy táborozzon le a tisztáson. Itt várják be érkezését; s csak ha tülkölne, törtessenek utána a forráshoz.

Maga is gyalog ment tovább, mert az őserdő bozótjában lábát törheti a ló.

Amint az ágakat hajtogatva maga előtt, eltűnt a sűrűben, hátulról nézve félelmesen hasonlított valami nehézkesen himbálózó medvéhez. A természethez való közelségnek, az erdővel való egységnek ez a képe megdöbbenő volt. Mintha ingerlő szag után nyomakodna, éhesen.

Sarolt a forrás mellé gördített szikladarabon ült. Titokzatosan mosolygott a közeledőre.

Koppány üdvözölte. Óvatosan tekingetett körül, s dörögve kérdezte:

- Egyedül vagy?

- Úgy, mint te - villantak az asszony fogai. - A kísérőim nincsenek közelebb, mint amennyiről meghallhatják, ha hívom őket.

Futó pillantást vetett a nyakláncán függő elefántcsont sípra.

Koppány bólított, s a lábai elé ült, a földre. Onnan nézett fel az arcába, s nem titkolta, amit érez. Lángolt a vágy a szemében.

- Beszéljünk még... csak ketten!... Ezt akartad, nagyasszony... De én nem vagyok a szó embere, tudod... Cifrán csak a németjeid hadarnak.

- Köszönöm, hogy eljöttél! - mondta Sarolt komolyan s mély tekintettel. - Tőled függ most, hogy mi lesz, egyedül.

- Mondottam: harc lesz, nagyasszony.
- S én, hogy ezt nem akarom. Az én uram...
- Tudom. Mindent tudok. Kitaláltam. Hazugság volt, hogy meggyógyult. A fiatokat akartátok megmutatni: lássuk, ki hág majd a nyakunkra...
- Nem így, Koppány...
- Nem, nem. Mert idő kell nektek valamiért. De a fiú elrontotta. Azzal a szóval. A beteg uraddal mi nem harcolunk, tudod. De a fiaddal leszámolunk majd!
- Ezt... Éppen ezt akartam megtudni. Hogy mit szólsz a fiamhoz, Koppány?
- Megmondom. Nem vezérnek való. Tétova ember. Benne van a keresztény nyavalya.
- Látod, megköszönöm neked, hogy megmondtad - suttogta Sarolt.

Koppány ámulatlan nézett rá. Az asszony szomorúan mosolygott.

- Sohase akartam, ez az igazság...

A férfi felugrott:

- Miért hazudsz nekem? - kiáltotta.

Sarolt ártatlan nagy szemekkel nézett rá vissza:

- Azt hittem... neked megmondhatom... A vadászat után... megértesz... De engem senki, senki, soha...

Pára fátyolozta be szeme csillagát, s lenyelt egy égető könnyet. Megvonaglott tőle, s kezébe rejtette arcát.

- Sarolt! - hördült Koppány, s maga se vette észre, hogy nevéen szólította, most először. - Lehet-e?... Ki vagy, ki vagy te, mondd?...

Az asszony rápillantott, s bólogatott, keserű szájjal:

- Tudom... Te is azt hiszed... Vad boszorkánynak hírelnek mindenütt...
- Mondták nekem, hogy titkos tudományod van, amit Erdélyből hoztál... Hogy ilyen fiatal s szép maradtál, félnek tőled...

Futó kis mosoly villant el Sarolt ajkain:

- De te senkitől se félsz. Tőlem se... Azért gondoltam éppen, mert olyan erős férfinak láttalak meg... Csak az erős tud érteni, Koppány...
- Beszélj, Sarolt!... Mi hát az igazság?
- Miért tagadnám: a nagyúr azért féltette, rejtegette a fiunkat, mert őt akarja maga után... Felesége vagyok, nem ellenkezhettem... S anya vagyok: én is féltettem, de éppen attól... Mindig tudtam, hogy nem arra termett... Más ő, egészen... S olyan fiatal!... S te meg akarod ölni, harcban!...
- Hát ezért? - hajolt hozzá Koppány, gyanakodva még.
- Igen. Ezért. Arra akartalak kérni, ne húzz kardot rá... Várj... A dolgoknak lehet más nyitja is...
- Világosan beszélj! Világosan! - dobbantott Koppány, mint egy türelmetlen mén.

- Istenem! - sóhajtott a sziklának dőlve. - A nagyúr felesége vagyok, Koppány... Hogy beszéljek világosabban?...

A nagy ember megremegett a sejtelemtől. Kezével elsimított a szeme előtt, mintha tudni szeretné, álmodik-e. S dadogva szólt:

- Mindenki tudja... hogy a nagyúr... nemsokára... S az ősi törvény szerint... te... Sarolt!... Akarsz velem a szabad és boldog magyarok felett állani?...

Kimondta, s várt, megfeszült idegekkel.

Az asszony lehunyta szemeit. Nekitámaszkodott a sziklának, s hátrahajtotta gyönyörű fejét.

Koppány megbűvölve nézte, s alig bírt magával, hogy rá ne rohanjon, s össze ne törje a karjai között.

Megrendülve látta, hogy a karcsú, büszke test hirtelen megrokskad, a karok tehetetlen gyöngeséggel hullanak alá, s megtört, könnyörgő özszemek néznek alázatosan az övéibe. Mintha remegő kisleány ölelné át most a sziklát, s kezdene zokogni, fejét a kőre hajtva.

Koppány bölényszívét egy pillanat alatt lefegyverezte az elbírhatatlan asszonysírás s ez a megadó s félő gyöngeség.

Esetlen részvétellel hajolt föléje, s rettenetes karjaival olyan vigyázva emelte fel, mintha attól félne, az érintés összetöri.

- Ne sírj, Sarolt... Ne sírj, no... Nyugodj meg... Légy jó s okos!...

Az asszony gyermeketegen fektette fejét vállára.

- Köszönöm, hogy jó vagy hozzám... Nehéz nekem... Hiszen él még az uram, s nem vagyok rossz... De úgy féltettem a fiamat tőled... Ígérd meg, hogy gondod lesz reá!

- Ha csakugyan nem akar mást, mint fiamat, úgy fogom tekinteni... éretted... S ha kigyógyul mellettem az idegen nyavalyából, nagyúr lehet utánam... Ígérem, Sarolt... De ígérd meg te is, hogy majd; akkor, ha elkövetkezik...

- Köszönöm, köszönöm! - rebegette Sarolt. - És ha Isten úgy végezte, meghajlok a törvény előtt... De kérésem van, Koppány.

- Kérj, amit akarsz! - dörmögte a férfi ziháló mellel, boldogan.

- Senki se sejtse addig. Úgyse tart már soká... És nem szabad találkozunk, érted?... És ha a látszat mást mutatna, ne gyanakodj... El kell aldatnom a nagyúr aggódását...

- Legyen úgy - bólított Koppány. - De Sarolt...

Látta az asszony a meglobbanó tekintetet. Szelíd erővel vont ki magát a karja alól, lesimította köntösét, s édes mosollyal kérdezte:

- Most már egészen értjük egymást, ugye?

- Még nem válhatunk el, Sarolt! - lépett eléje a férfi. - Ha csakugyan így van... add zálogát!...

Hirtelen odahajolt mosolygó piros szájára.

De Sarolt elkapta a fejét, s a kezét nyújtotta csókra.

- Te Koppány vagy - suttogta -, a legkülönb úr és vitéz!... Eljön az ideje...

Koppány torpanva hajolt a kezére... Éles, sivítő füttyentés hasított bele a rengeteg monoton zúgásába.

Az asszony búvölő tekintettel súgta:

- Embereim azonnal itt lesznek. Nem találhatnak velem. Isten veled, addig is!...

Gyöngéd erőszakkal vonta el kezét, búcsút intett, s eltűnt a fák között, Koppány sóvárgó szemei elől.

3

Porhivat kerget vijjogva a szél a Duna jegén. Bukfenceket hányva nyargalász a síkon, gúnyos kacagással rugdalja az összegubbaszkodott hegyek oldalát, tépázza az erdők zörgő ágait, s keserves üvöltésre csiklandja az éhtoportyánt.

Ember, állat dideregve bújik előle bundák alá, vackok gizgazába, ahova lehet. De nem nagyon lehet. A szélördög megtalálja a legkisebb nyílást is, mindenen keresztül, a sajgó csontig. Visszaköpött füsttel szemet-torkot marni, jeges üleppel elnyomni a tüzet, tetőt szaggatva álmat elkergetni ez a legkedvesebb mulatsága.

Csak a nagyúr háza dacol vele, fenn a sziklán. A Dunára nyíló terem oszlopközeire felrakták a súlyos fatáblákat. Ott sötét van és hideg. De a belső szobák vastag boronafalai meg se reccsennek a sivítő szélrohamok lökésétől. Nagy érc háromlábak izzó serpenyőiben piroslik az eleven parázsrakás, engesztelő meleget lehelve maga körül. Hajnaltól lefekvésig óránként cserélik azokat. Ha már az utolsó is hamuba roskad, bebújik a nagyúr a bundák alá, fejére húzza a hálókucsmát, s csak az orra hegyén érzi meg, hogy másnap van.

Mostanság azonban keveset alszik ő is, a nagyasszony is. Néznek a hunyó parázsba s aztán a sötétségbe. A sötétségben még többet látnak. Gondolatok elevenednek meg s váltakoznak szapora táncban előttük: múlt és jövő, emlékek és reménységek, szívszorító aggodalmak és biztató képzelések. S néha szó esik köztük, halk mormolással.

Adalbert püspökről a legtöbb ezen a télen.

Ki is hinné el, ha nem tudná, hogy nagyanyja Henrik király leánya volt, ő maga a cseh herceg fia, rokona a császárnak s a bajor hercegnek? Ők ehhez képest fogadták, mikor megérkezett volt. De a szent ember nem is vette észre a pompát. Kopottas szőrcsuhájában álldogált a tizenkét brenowi szerzetes között, akiket vele együtt űztek el a csehek, s most magával hozta őket. Csakolyan volt, mint azok közül egy. Idő telt belé, amíg egy másféle, belülről sugárzó méltóság s szépség föléje emelte mindenkinek itt, s még a nagyúr is meglátta az igazi képét külsőkre néző szemei mögött, benn, leghátul, a lelke mélyében.

Ez pedig úgy történt, hogy Adalbert püspök rátette vékony, hosszú ujjait a nagyúr beteg szívére, s imádkozott. Azóta nem kellene többé a javasok löttyei. A szent ember ujjából valami más gyógyító erő áradt. Mi volt ez, csak égre emelt arcának elváltozása sejtette. Radla a hit erejének mondja ezt, mellyel a szent férfiú teljes. Mintha angyalokkal beszélgetett volna, akik ragyogó szárnyaikon viszik könyörgését Isten trónusához. A nagyúr szíve fájása megszűnt tőle.

Nem ámitotta azért lehetetlenségekkel Adalbert, s éppen ez volt az, ami tisztelettel és békével töltötte el a beteget. Utálta már a hitető hazugságokat, mikkel a javasok maszlagolták, féltükben hízelkedve. Tisztában volt az állapotával. Ott belül zord, bizonyos szózat hangzott szüntelen.

- A világ elmúlik és annak kívánsága is - mondta Adalbert, komolyan nézve a szeme közé. - De aki Isten akaratát cselekszi, él örökké.

Tudja, hogy biztatás ez. Isten akarata az, hogy a fiút Krisztusnak adják. S ha végbevitték, jöhet a halál.

Adalbert előtt nem lehetett titkolódnia, s minek is? Belátott a szavak mögé.

- Ti elindítottátok őt, de nem oda megy, ahová gondoltátok. Amit most tehettek, ennyi: hagyjátok őt, hogy menjen az útján, amerre Krisztus vezérli. A régiek elmúltak, imé, újjá lett minden. De örvendjete, mert ebben van a ti megbocsáttatásotok is.

Ahogy ezen gondolkodik, eszébe jut a nagyúrnak valami kicsiség, s megértés gyúl ki az agyában. Beteg ember, hosszú, tétlen heverésben minden apróságon eltölti az időt. Szőrös, fekete hernyót figyelt heverőágyáról egyszer, amint falánkan ette a bokor leveleit. Látta aztán csillogó szálakat eresztetni s gubót szőni maga köré az ágacskák villájában. Sokáig mozduatlan volt az, mint a koporsó. De egyszer sötéten kezdett nedvesedni a csücske, s gyönyörű pillangó rágta ki magát a napfénybe, szivárványos szárnyakon lebbenve el.

Csoda az élet!... Ilyen különös, ragyogó szárnyak kezdenek bontakozni Istvánon is, mióta Adalbert itt van vele. Csak falánk hernyó lett volna mégis, ahogy ő akarta s képzelte, ehhez képest. És milyen sokáig ült a gubójában dermedten, zord tépelődésben önmagával. A rabság gubójában, amit ők szőttek neki. Érezte, hogy feszül benne a szárny, de nem tudta kibontani itt, közöttük. Léleknek hívják ezt a szárnyat ezek a Krisztus-emberek. Megvolt tán benne is, úgy lehet, és minden magyarban. De ebben a fiúban bomlott csak ki először. Most már próbálgatja, illegeti, lebbenti. Repülni fog, magasra, s milyen messze tőlük! Elveszítik szem elől, nem bírják követni az útját... A régiek elmúltak, igaz, s jól van így...

- A mi vérünk, de nem a mi fiunk többé! - mondta ki a sötétben.

Hallotta, hogy az asszony felfigyel, s mintha fojtott sírást rejtene a vánkosokba. Aztán szól is, rekedten:

- Így kellett lennie...

- De a kard, a kard, Sarolt! - emelkedik könyökére a nagyúr. - Ami lecsap nemsokára... Fel tudja-e fogni, ha mind az eget nézi? Vissza tud-e vágni, mint mi, régiek?

- A kard elé... én... valahogy...

- Mi?... Mit szóltál?... A szél...

- Istvánt onnan felülről védik már...

- Mi van ott?... Van valami, Gyönyörű?... Vagy árnítás csak?...

- Neki van - hallja az asszony suttogását. - Megnyitotta előtte a kapuját Adalbert.

- S nekünk?...

- Pihenni fogunk. Aludni. Együtt.

- Jó aludni - dűnnyögte a nagyúr. - Jó éjszakát!...

István a ház túlsó felében fekszik. De nem alszik ő sem. Nem is akar. Nincs ideje. Hiszen álm ez mind, ami nap nap után zuhog a lelkére.

...Ég a libicei vár. Adalbert püspök öccsei, nővérei vérükben fetrengenek. Rajtuk töltötték dühüket a gyilkosok, az átokért, amit a püspök fejükre mondott ott az oltár előtt. Pogány cseh urak, férj és sógorok rontottak a templomba, ahová a házasságtörő asszony menekült. Durván lökték félre a püspököt, aki testével takarta a nyomorultat. S összevágták a szemé előtt, a Boldogságos Szűz oltárképe alatt.

...Adalbert Róma felé tart. Vegye le róla a szentatya ezt a terhet, mentse fel keményszívű fajtája pásztorlása alól! Küldje idegenekhez, Krisztus szolgáira fenekedő pogányokhoz, ahol megtalálja szíve vágát, a mártírkoronát!

Felső-Itália egy városában fényes sokadalomba kerül. Birodalmi nap van. Hercegek, lovagok, püspökök környezik az ifjú császárt, Adalbert rokonát.

Ott van Majolus is, a clunyi apát. Krisztus visszajöveteléről szónokol, lángoló hévben.

Mielőtt bekövetkezne az ezredik év, megszületik az Antikrisztus Babilonban. Hasonlatos lesz alakra az Úrhoz, sőt még szebb lesz, hogy megcsalja a hiszékenyeket. Jeruzsálemben állítja fel parázna trónját, s építeni kezdi a romba dőlt zsidó templomot, Krisztus gyalázatára. De a nagy évforduló éjjelén Szent Mihály arkangyal zúdul le seregével az égből, megütközik vele, s ledöfi az Olajfák hegyén, ahol egykor Krisztust gyötörte a Sátán. Föld reng, ég hasad, kihányja halottait a tenger, és a hívők ujjongó zsolozsmái s a hitetlenek jajai közt leszáll a földre az Úr Krisztus a szent angyalokkal. Boldog második ezer év virrad az igazakra, az ő isteni uralma alatt. Megkötözve csikorgatja fogát a Bűn, míglen eljő az utolsó ítélet, s ég-föld felgöngyöltetik, hogy Isten legyen minden mindenkben.

Az ifjú Ottó rajongó szemekkel hallgatja a szónokot. Mellette okos szemű, finom koponyájú szerzetes elmélkedik. Gerbert az, volt nevelője, most Szilveszter pápa. E két férfiú lelkében vertek visszhangot tette hívóan, döntően a közeledő nagy évforduló parancsai.

Adalbert mind a kettőnek barátja, bizalmasa lett, ott az Aventinuson, ahol Leo apát kormányozta Szent Benedek kolostorát. Kicsi cellájába jött palotájából esténként a császár, s nemegyszer a pápa is! Ott súgta meg a Szentlélek, beszélgetésükbe szövődve, a legnagyobb tervet, mely valaha a földön, emberi lélekben felragyogott.

Egy ország, világbéke s testvériség fogadja az Urat, mikor megérkezik! Isten Országa, Civitas Dei!

A fiatal császár a hit hegyeket mozgató bizodalmaival mondta:

- Milyen ország lehet méltó Krisztushoz? Csak olyan, amelyikben tűz és víz kibékülnek, s nem emésztk el egymást. Ezt a csodát akarja végbevinni az Úr általam. Én egyesíteni fogom Németországot, Itáliát és Bizáncot.

A bölcs Szilveszter így szólt:

- De mi legyen az élet értelme Krisztus országában? Minthogy fegyvernek, öldöklésnek, amiben eddig az úri emberek látták azt, ott nincs helye. Csakis a római jogrend és a műveltség, melyek biztonságot s tartalmat adnak az életnek. És hogy szent erényekkel ékeskedjenek a lelkek, békén készülve a mennybe.

Adalbert pedig hozzátette:

- Vajon Úr lesz-e Krisztus csakugyan a földön, ha még lesznek népek, akik nem ismerik, s nem hódolnak neki, mikor eljő? Bizony egy pogány népet se találjon akkor! S milyen hadsereg méltó arra, hogy ezt végbe vigye? Mert a páncélosok csak a belső rendet fogják majd őrizni a keresztény országokban, s nem hódítanak többé. A csodát csak fegyvertelen katonák, lelki katonák vihetik végbe, akik a lélek kardjával, a hit pajzsával s a szeretet pányvájával mennek közénk. És szelíd örömmel hagyják kiontatni vérüket, ha kell, hogy megtermékenyüljön a pogány lélek ugara. Én erre adom magam Szent Benedek fiaival!

- Minden ország fölé, mely testvérül jó e szövetségbe, állítsunk olyan uralkodót, aki alkalmas a mi szemünkben, az Egyházában s a Birodalomában - indítványozta a császár.

- Te kardot adj nekik, mint Róma szent császára, s én koronát, mint Krisztus helytartója - bólíntott a pápa.

- Mi pedig előkészítjük az alkalmasokat - ajánlkozott Adalbert.

Így indult meg a szent készülődés Krisztus fogadtatására a földön.

...Milyen szűk kör volt Esztergám gyepűje, s milyen kicsi az egész magyar világ, amely felé olyan epedve nézett börtönéből István! Krisztus szent mágusa a szó bűvös pálcájával írt varázskört a levegőbe. És vaksi szemei felpattantak, s meglátták a nagy világot, melyben csak kicsi semmiség az ő magyar bánata, gyötrő sorsa.

Íme: a keresztény csehek megborzadva pogány véreik istentelen bosszúján, Krisztust tették úrrá egész földjükön.

Lengyel Boleszláv apostola lett népének, önálló érsekséget kap; s koronát.

Nagy Vladimír ott messze, a babonás orosz sztyeppék ködében keresztvíz alá tereli vad hordáit.

Harald a párás Dániában, Svéd Olaf az éjszaki fény honában borul Krisztus trónja elé, országostól.

Britannia és Norvégia, ahol eddig annyi mártírvér folyt hiába, csatlakoznak Isten Országához.

Franciaországot ajánlja fel Capet Róbert, a szász, a szentatyának, s a spanyol Leon, Kasztília, Aragónia, Navarra Krisztus nevében összefornak, hogy a szerecseneket visszaűzzék a forró Afrikába.

Mekkora világ, mennyi nép, nyelv, s micsoda távolságok! Langy kék tengerek s szürke, hideg óceánok, fenyőrengetegek s babérerdők, jégmezők s homoksivatagok, állati makogás s ékesszóló tudomány, iromba bálványok s ragyogó márványképek, földbe vájt lyukak s égre törő, büszke paloták, ember voltára alig eszmélő s emberségétől megcsömörlött tömegek felett ível át Krisztus Király két karja a keresztől!

Nemcsak a feje, a lelke szédült Istvánnak, mikor felderengett előtte ez a roppant világ, mely százféle nyelven zengte feléje, Adalbert ihletén át: Világbéke! Testvériség! Isten Országa!

Szívének ütődik a hihetetlen valóság: ennek a mindenségnek lelki atyja, a pápa s védőkardja, a császár fordultak feléje, látták meg a kicsi, gyűlölt s gyűlölködő magyarság viszonzatlan szerelmesét! Testvérkezet nyújt a bajor herceg, aki nem akar hódító németiséget, csak Isten német családját a világtestvériségben!

- Igen. Valamikor gyűlölettel gondolt mindenki a te népedre - bólíntott Adalbert. - De téged, a tigrisszívű prédálók sarjadékát választott ki Krisztus arra, hogy ezt most szeretetté változtasd! Nézd, segítő kezek emelkednek feléd, egy világ imádkozik műved sikeréért: Krisztus magyar népéért!

Felemelte a ragyogó magasba Istvánt ez a kép. Aztán rázuhant, s alávágtá a fekete mélységbe... Hol van, mivé semmisül ebben a magyar?... Nemcsak a Koppányok nevetséges berzenkedései, apjának ravasz kis karmolásai, de az ő minden álma is?

Egy láncszem, egy kapocs, egy szeg az óriási szerkezetben... S a császár és a herceg hiszi, akarja is tán, amit mond... De az egészből német császár, német lélek arca áll össze, mégis... Német Krisztus lesz az, aki eljő!...

- Száz év múlva senki se fog beszélni az én nyelvemen ebben a nagy családban - emelte szemét Adalbertre. - Idegen köntös alatt idegenül fog érezni a vér is.

- Tudja a császár s a pápa a te bajodat, ne félj. Értsd meg, hogy ezt izenték: nem német birodalom, hanem Isten világbirodalma. S benne a Boldogságos Szűz védelme alatt önálló Magyarország. Nem német missziói érsekség küld neked püspököket, ahogy még Piligrim akarta. Más világ van már: apostoli egyház fejeként magad válogatod, hívod s állítod őket munkába. Királyi kard s szent apostoli aranykorona lebegnek fejed felett, István.

...Hideg kőszobában, súlyos bőrök alatt a lélek reszket Istvánban. Lelkén sívít át a Duna jeges szele. Kardos, koronás csoda lebeg a magasban. De az ember didereg a mindenségben, egyedül.

S nem Isten tulajdon szava-e ez: „Nem jó az embernek egyedül lennie.”?

Fénykoronás lovagok léptetnek el előtte. S Adalbert magyaráz a szívében:

- Ez Szent György, a császár védőszentje. Lásd, páncélos lovagok kísérik kivont pallosokkal. Piros virágok szőnyegén menetelnek, s tűzlángot vetve csattogják a paták: Renovatio... Romani... Imperi...

- Ez Szent Móric, Benedek fiainak fegyvertelen seregével. Itt fehér virágok közt fehér bárány legel, s hallod az éneket: Íme az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit!

- Ez Szent Márton, a pannóniai, hazád szülötte. Te magad jössz utána megtért népeddel. Amelyik legelőt keresve lovainak jött ide Ázsiából. A zsendülő füvekből mi száll feléd? „Aki rajtam megy be, legelőt talál.”

Bólint. Ismeri ezeket az égi férfiakat. Elmennek előtte, ő maga is, mint egy idegen: a Kiválasztott, a Kötelesség lovagja, az Áldozat. Úgy legyen, úgy lesz.

De rettentő hideg van és sötét. S mint nagy, mozdulatlan kő, csügg a szíve.

...Veczelin bundásan jő-megy, tappog az éjszakában. Döli kíséri.

Az öröket vizsgálja, s messze kémlel, a feketén ágaskodó erdők felé.

A tél utolsó mérgét adja ki, s készen kell lenni, mire feleszmél a föld.

Készülnek is serényen. Sok új szállás verődött a vár alatt. Páncélosok, láncingesek szállásai. Zsoldon fogadták őket a nagy táncre, idegenből. Az Árpádok szállásföldjén is, köröskörül, nyilat kovácsoltatnak a hadnagyok.

A nagyúr rábízta a vezérséget Veczelinre, s ő tervet csinált. Csanád szállja meg Böszpörémet, Aba Fejérvárat. Ez a két sarkantyú Koppány felé. Ha jön, bele kell akadnia előbb valamelyikbe. Ő a zsoldos derékhaddal nyomul majd elő a gyepűtől. Az itteni lovas magyariak a két szárny lesznek, s a hadnagyok népe a nyugtalanító, portyázó előhad, körös-körül.

Szép ez, rendes, ha így lesz.

Mert a tél közékük feküdt, s mit csinál Koppány, arról csak bizonytalan hírek donganak idáig. Nagy vadúzések vannak állítólag Somogyban, Zalában s a Bakony déli csücskén. Úgy látszik, sok népet tart együtt, s így táplálja.

Ez a Döli folyton erősködik, nyughatatlankodik, hogy emberei vannak Koppánynak a várbeliek között is, magyariak, persze. Nem csodálná. A legény meg is mondta egyiket-másikat. Igaz-e, ki tudja? De ő szétosztotta őket egymástól, óvatosságból. Zavart csinálhatnának majd. De Veczelin bízik benne, hogy a döntő órában így is elég erős lesz. Ha Hermán gróf is megjön, ahogy kivette a nagyúr s Tibold némi szavából, akkor éppen.

Jó volna túllenni rajta szerencsésen. Új földeket jelentene az neki is. Koppány tartományának északnyugati csücske alkalmasan találná az övéhez.

S aztán letehetné a páncélt, darabig. Szántana, vetne, építene. Baromfajzást művelne. Terebélyesedne. Nemzene szőke fiakat. Valamikor unokákat is ringatna térdein. S méhsert inna, ingujjban. Ez az élet.

De addig vágni kell, s ő vágni fogja, ahogy esküdte.

Havat vágott szeme közé a szél, bömbölve. Erre felrezzent álmodozásából, s továbttappogott az öröket mustrálni.

...Istvánt bizsergető fuvallat csapta meg az erdők felől.

Az ég még szürke volt, a föld szennyesfehér, s a Dunán nagy jégtáblák úsztak lefelé. De eső esett, nem hó. S szaga volt már mindennek. Föld, fák kérge alatt moccant a tavasz. Névtelen vágy feszítette, amit a hosszú téli éjszakák zsúfoltak belé.

Minden íze követelődött s veszekedett: ember vagy!

Fenn, a lélek világos sodrában már csitulva hullámozottak a nagy hivatás letisztult vizei.

Lenn, az ösztönök sűrű, mély áramlásában tompán dübörögtek a céltalanul hánykódó, forró habok.

S szíve a kettő között kalimpált, fájó ürességgel.

Gyónásba tördelte végre egy reggel gyötrődését Adalbert atya fülébe.

A szent ember hosszasan fürkészte a szeme mélyét, s értően bólogatott.

- Eljött az ideje - mondta csendesen -, hogy megtudd ezt is. Élettárs után vágyol, mint minden fiatal. Nem bűn, fiam. De a te dolgod egészen más, mint akárkié. Nem kaphatsz az után, akit a hús és vér talán megkívánna. Hittel kell elfogadnod azt, akit az Úr rendelt. Ebben is oda kell vetned magadat, kegyelemre.

- Senkit nem ismerek... akit rendelt volna...

- Előbb meg kellett érned rá. Mert csak ha vállaltad sorsodat, kaphatsz támogatót a hozzád illő asszonyban.

- Apám s anyám akarnak valakit?

- Tudják s akarják. Krisztusért, az országért.

- De én magamért, magamnak keresem!... Szabadon, mindketten, szívből...

- Ez az. Ezért kellett mindmáig várnom, amíg magad szólalsz meg. Isten megadhatja, úgy is. De látod, az a fő, hogy rá kell bíznod, mint Ábrahám Izsákot.

- Hagyd most! - kiáltott István keserű szájjal. S szinte futva menekült.

Éjjel zivatar nyargalt el a vár felett. Beledörgött István nyugtalan, lázas álmaiba.

Cikázó fényeket vetett a férfi titkos vergődésének ágyára. Hánykódva viaskodott a fiatalember a vér páráiból kacagó Asszonnal. Száz arca volt, ezé, azé, akiket úgy látott valahol, hogy tán észre se vette akkor. Most mind ismerősként hajlott, lengett, mosolygott rá, kínálta magát. Deodátó fogai villogtak a homályból, s éhes szeme. Nem, nem! Másra akart gondolni, nem olcsóra, állatra. Az álom makacs kényszerítésével mondogatta: Ott van, ott, a fal mögött!... S döngette ökleivel az öntudat zárt kapuját...

Végtelen megkönnyebbüléssel lélegzett fel. Az Asszony jött feléje. Más. Igazi. Kék égben lebegett, s fény sugározta körül. Édesen fakadt titokzatos ajka, hozzá hajlott, s mellére tette

rózsaszírom-tenyerét. István egy pillanatra úgy érezte, hogy két szív ver a mellében, s egy nagy dobbanással össze forr.

Torkában lüktetett még, amikor hirtelen felült.

A zivatar elmosta az utolsó hófoltokat is. Kéken tündöklött a végtelen ég, s a nap odalótte csiklandó, gyenge nyilát a mellére.

- Ha igazán te voltál itt - emelte István szemét a nap felé -, neked adom Magyarországot!...

És Adalberthez menve, csendesen mondta:

- Teljesedjék az Úr akarata.

- Hiszen tudtam én, hogy aki égi jelt adott, végbeviszi ezt is - mondta Adalbert. - De magadnak kellett döntenem ebben is.

- Milyen jelről beszélsz, Atyám?

- Hallgass ide. Tizenöt évvel ezelőtt történt, hogy vendége voltam az akkori bajor hercegnek, unokaöcsémnek. Két fia s két leánykája volt. A legkisebb, aranyos csöppség, egyszer csak otthagya játékát, s hozzám tipegve, a térdeimre könyökölt. Nagy komolyan nézett rám, s azt kérdezte: - Miért hívtál?... - Nem hívtalak, kicsikém - válaszoltam én, szőszke fűrtjeibe simítva. - De igen! - erősítette a leányka -, hívtál, azt mondtad: Gyere, mert messzire kell mennünk. És még a kezeddal is arra mutattál, ahonnan a nap jön. - Akkor meghökkenem rajta, később elfeledtem. Csak akkor értettem meg, hogy égi jel volt, mikor most apád Henrik herceghez küldte Tiboldot, és a herceg hozzám fordult tanácsért.

István megrendülve kérdezte:

- Az a kis leányka?... S ő tud-e róla?...

- Ma már az Úr jegyese. Novícia.

- Hogy gondolod akkor?

- Vannak esetek, mikor a szentatya megengedi. A tiétek ilyen, mert Krisztusért történik. Nagy dolog, hogy az a szűz kész eljönni hozzád, István. Elhagyja érted övéit, a boldog szent életet, a kolostort, mely a mennyország kapuja. S gondold el: szíve reszketését kell legyűrnöd. Mert Regensburgban iszonyat a magyar név.

Akarod, hogy elmenjek érte, s elhozzam neked zálogul, hogy higgy küldőimnek igaz szándékában?

- Hogy hívják azt a szüzet?

- Gizella a neve.

- Hozd el...

Este, mikor Adalbert elmondta a dolgot, István anyjára nézett, s szólt:

- Imádkozz, anyám, ha tudsz. Nem érettem. Magadért. Hogy sohase kelljen rajtam sírnod.

- Ez az egy imám maradt már csak, fiam - lehelte a nagyasszony nedves szemmel.

A nagyúr némán vetette kezét fia fejére.

Mielőtt Adalbert püspök elindult volna Regensburgba, tanácskozott a nagyúrral, a nagyasszonnyal és az udvari emberekkel.

- Csak püspök teheti, mondottad - intett a nagyúr. - Ilyen alkalom hát nem lesz egyhamar. Igaz, a szabadok nem fogják elismerni, soha, önként. De hiszen mit törődök én már velük? S ha meghallják, annál hamarabb megtörténik a leszámolás.

Kitűzték hát István bérálását a legközelebbi vasárnapra.

Adalbert az egész várnép jelenlétében kente fel a Szentlélek lovagjává. Szertartás után a nagyúrhoz s nagyasszonyhoz fordulva, ünnepélyesen mondta:

- Íme, megszületett a Lélek zsengeje a magyarok között!

Azután a lovagok, hozzá járulván, kardjaikkal érintették István vállát, s beiktatták Krisztus vitézei közé.

Majd fél térdre ereszkedtek előtte, s két tenyerükre fektetve kardjukat, felajánlották neki mint uruknak.

István alakja felmagasodott a térdelők felett, s a templom hajóján ámuló hódolat zsongott végig.

Mert még sohase látták ilyenek. Mintha másodszor született volna, a szemük előtt.

Homloka világított, szemében elszánt fény égett, kemény arcán megkövült a kötelesség zord s szent parancsa.

És Adalbert püspök szava ércesen zengett végig a templomon:

- Íme, új törvény van felettetek mától fogva. Nem emeltétek pajzsra ezt az ifjút, mint atyáit. Nem ember választotta őt uratokul. Isten akaratából lett alkalmassá, az Egyház kezessége mellett. Adjatok tisztességet az Úr választottjának!

A templom hosszában térdre hullt minden lélek. S a nagyasszony is térdre borult, fejét mellére ejtve. Meghajtotta homlokát fia előtt a nagyúr is.

A kórusban a brenowi szerzetesek Isten dicsőségéről éne keltek.

ÖTÖDIK FEJEZET

1

Végre az öltöztetőasszony és a nyoszolyólányok egyedül hagyták Gizellát a zöld ágakkal s virágláncokkal díszített ágyasházban.

Az egész világ kerengett vele, s feje tele volt egészen ennek a furcsa, szorongató, izgalmas napnak eseményeivel.

Mindegyre hitetlenkedve nézett végig magán, s hol nevetett, hol könnyekre fakadt. Csakugyan ő maga ez?

Nehéz elhinni, hogy itt van, de azt is, hogy nemrég még a novíciák szűzi ruhájában térdepelt a regensburgi Szent Pál-kolostor amaz oltára előtt, mely felett az égi fénytől földre sújtott Saulus képe áll.

Jaj!... Miért dobban bele megint a szíve, ahogy arra a képre gondol?

Nénje, Brigitta, az apácák fejedelemasszonya, akinek méltóságát és szentségét alázatosan irigyelte, mindig dicsérte őt, hogy olyan buzgóságosan térdepel az előtt a kép előtt, s alig lehet fölrázni imádságából.

Úgy is volt. De gyakran belefelejtkezett az imádságba, mert az ifjú Saulus arca olyan különös módon elbűvölte. A mester úgy örökítette meg, ahogy vad fekete ábrázatán derengeni kezd az égi fény, s megcsillan a látomásra táguló szemeiben. Ettől a képtől megválni, ez volt a legnehezebb. Zokogva vett búcsút tőle. Szívébe temette, s úgy hozta el magával, magában... Tehet-e róla, hogy ma, mikor a herceget meglátta, akaratlanul, ellenállhatatlanul, mégiscsak az az arc s azok a szemek kápráztak fel előtte?...

De nem szabad erre gondolnia. Nem ezért jött. Kötelesség parancsolta ide, nagy, szent küldetés... S most!...

Hirtelen végigpillantott magán újra, s hideglelősen kacagott. Ó, ezek a bolondos leányok!... Úgy öltöztették fel, mint valami pogány tündért!

Lenge fátylakba, teletűzdelve égő virágokkal. Ez a sok színes pántlika, mintha mind bűvös kígyócska lenne, kezét-lábát megkötözi varázslatával... És miket énekeltek itt neki öltöztetés közben, s miket sugdostak a füleibe?... Hála a Szent Szűznek, alig értett belőle valamit. Mert a hosszú utazás alatt is csak nagyon keveset tudott megtanulni ebből a barbár nyelvből, mely mintha csupa e meg ő betűből állana. Hanem a szemek, mozdulatok, a hangok muzsikája annál világosabban beszéltek neki: milyen boldognak tartják őt, amiért a fiatal herceg párja lehet.

De ne még, egy kicsit!... Szeretne előbb végiggondolni még egyszer azon a sok mindenben, amit érkezése óta látott. Rendet teremteni a tarka zűrzavarban, ami majd szétfeszíti lüktető halántékait.

De hol is kezdje?

Színes kavargás forгатagzik szemei előtt, s fülei megtelnek sohase hallott, különös muzsikával.

...Hermán gróf léptet előtte lován, ahogy a kikötőből jönnek. Félelmes, nagy híru dárdát emel. A császár nászajándéka az, István hercegnek. Szent fegyver, Krisztus keresztszegével van ékesítve. Nagy Ottó hordozta egykor. Augsburgnál, a magyarok ellen. Utóda most a béke s hűség jeléül küldte ugyanazon magyarok urának.

Ahogy ezt a gróf, ékes szavakban magyarázva, átnyújtja Istvánnak, miért rebben meg Gizella szeme a fátyol alatt?... István keze megrándult, jól látta, mikor a dárdához ért. S megsápadt az öreg fejedelem arca is. A keresztyén lovagok kigyúlt arccal lökték ég felé pallosaikat, s kiáltásukban, szemükben valami vad elragadtatás lángolt a dárdá láttára. S ahogy István körülpillantott rajtuk, egyszerre elnémultak. A magyarok nem értették, nyilván, hogy mi az. De most maga az ifjú herceg fordult feléjük, s felmutatva a fegyvert, rövid, lüktető szavakat kiáltott feléjük, az ő nyelvükön. A félelmes sötét képű katonák egyszerre, süvöltve villantották az égnek kardjukat, s rettentően hujjogtak. De nem mind, Gizella olyan különös tisztasággal látott akkor mindent, ezt is, a szívével valahogy... Igen, voltak, akik döbrent gyűlölettel látták azt a dárdát, s vadul morogtak, zúgtak... De mindez olyan gyorsan történt. Pillanatok voltak csak, melyeket feledtetett a fogadtatás csillogó pompája.

Mikor ő nyeregből szállt, zshivajgott, kacarászott, ujjongott a tömeg. Asszonyok, lányok, gyermekek virágzáport ontottak reá. Most mosolyog, hogy a lovagok pajzsaikkal fogták fel a virágzuhatagot, mintha attól féltek volna, hogy a barbár koszorúk agyonütik őt. Szilajság volt, igaz, a kedveskedésben is. Hölgyei, akik elszánták magukat, hogy itt éljenek vele a titokzatos Keleten, megsápadtak a látványtól, s titkon imát rebegtek, keresztet vetve.

De ő már nem félt. Az öreg fejedelem arca hajolt feléje, s homlokon csókolta. Gizella azonnal tiszteletet érzett iránta, s megszerette. Méltóságos, szomorú arc volt, s rá barátságosan nézett. De még most is megremeg egy kicsit, amint a fejedelemasszony karjait érzi vállal körül, s zöld szemei villannak előtte. Mintha párduc szorította volna magához. Gyönyörű asszony... de ha haragszik, rettenetes lehet. Reá bizonyára nem. Miért is? Ő kezét csókolta neki, s akkor az asszony mosolygott, s megcsókolta mind a két orcáját.

Biztos, hogy mindenki jó s kedves akart lenni hozzá. Nem akarták megijeszteni azok a furcsa süvegű, köntösű, befont hajú emberek sem, akik az öreg fejedelem engedelmével bolondosan ugrándoztak, s vonítva énekeltek előtte, miközben fiatal nyírfát ültettek a kapu elé, vérrel és tejjel locsolva.

...Mi volt még?... Mi volt még?... Nem, nem... még sok minden történt... Csakhogy hiába, összefut az egész... Nem bírja már távol tartani egymástól... Minden örvénylik, lángol, zeng és összeforr annak a sötét fiatalembernek szálfá alakjává... Akinek kezét az öreg fejedelem összefogta az övével!... Az övével, mely olyan szánalmasan parányi volt abban a nagy, kemény körmű kézben, s azt hitte, rögtön összezúzza... Behunyja a szemét, s egész teste végigremeg, amint újra átérzi az érintését. Az a kéz gyöngéd volt, s nyugtató. Bizonyára olyan csodálkozva pillanthatott a herceg arcába, mint valami buta madárka, mert István szánalommal nézett le reá. Igen, szánalommal... egy kis megvetéssel is, talán... És álom ez, vagy csoda?... Az oltárkép s István arca?...

Érthetetlen szúrást érez. Nem nyerte meg István tetszését.

De miért is nyerte volna?

Nem ezért jött. Nem ez a fontos.

Mi is történt még, istenem?

Az esküvő... Hiába, az esküvő... Az történt, természetesen.

Milyen jó, hogy az áldott Radla atya, Adalbert püspök barátja s az ő jövődó gyóntatója bátorító szavakat suttogott, s biztatva nézett reá, mikor ott térdelt vőlegényével az oltár előtt.

Vőlegényével, ő!... Hiszen boldogan hitte már, hogy egészen s örökre csak Krisztus menyasszonya marad. S mindig ott térdepelhet az oltárkép előtt, amelyen...

Összeborzadt. Forróság ömlött végig rajta, a sarkáig. Aztán fagy nyargalta át. Fölugrott. Kerengeni kezdett a szobában, kezeit tördelve.

Ijedtség tört ki rajta, névtelen, szorongató félelem. Menekülni!... De hova?... Mindjárt jó. A férje. Férje van. Egy férfi tulajdona lett!... Mi lesz, jaj?...

Keblére szorította kezeit.

...István!... Szent neve van... Nem akarhat rosszat...

...És mindegy neki, bizonyára. Csak a munkájában vár tőle segítséget. S ő csakis ezért, ezért...

Nyugtalanul állt meg, a függöny felé neszelve.

...Ha!... Jön valaki!... De nem. Csak a szíve kopog. Bolondul ver... Gondolni kell valamire... Imádkozni!...

Könnyek törtek elő a szemeiből s végigperegtek a keblén illatozó rózsákon. Térdre esett. - Ó, Istennek szent Anyja, adj erőt, hogy tudjak arra gondolni, amiért ide küldtél!...

...Mi ez?...

Odakünn, a ház előtt dünyögő sípok, tompán pergő dobok szólaltak meg, s halk, zümmögő énekszó indult.

Gizella fölugrott térdeiről, riadtan szédelgett az ablakhoz, s félrehúzza a kárpitot, kitekintett.

Egyszerre elfelejtett mindent, s megbűvölve tapadt a látványra.

Tűz égett a terecskén. Körülötte keresztbe tett lábakkal fekete képű síposok ültek, és sípoltak, derekukból hajladozva a zene monoton ütemére. Két dobos olykor-olykor ráperdített a kifeszített bőrre, forró és harcias ritmust vegyítve a siránkozó dallamba. Guggoló körben fiatal leányok ültek a zenészek mögött, a tűz rózsákat festett barna arcukba, s szemeik ragyogtak, mint az ékkövek. Jobbra-balra hajladoztak ők is, zümmögve dúdolták az érthetetlen szöveget, mikor pedig a dobok közbeperdültek, hirtelen fölegyenesedtek mindnyájan, s egyet fordulva maguk körül, fejük felett tapsoltak kezeikkel.

A homályba vesző háttér zsúfolva volt katonákkal s néppel. Néma csendben gyönyörködtek.

- Ilyent még nem láttál, ugye? - szólalt meg István hangja Gizella mögött. Keze megérintette a nyakát, amint előrehajolva; csodálkozó szemekkel nézett ki a függöny mögül.

Eltántorodott, s fölsikoltott. Szembefordult Istvánnal, elszorult szívvel suttogta:

- Nem is hallottam, hogy bejöttél.

- Mi úgy járunk, mint a párduc. Meglepjük azokat, akik nem várnak...

- Mi az ott künn? - rebegette Gizella a függönybe kapaszkodva. S visszafordult.

- Játék - mondta István, melléje lépve. - Lakodalmas játék. Nincs benne semmi rossz. Így akarják megmutatni, hogy jót kívánnak nekünk.

- Mi... Mit dalolnak? - kérdezte, inkább a szemével Gizella, s a hangja elhalt összeszoruló torkában.

- Talán maguk se tudják... Régi varázsszavakat, melyeket messze Keletről hoztak őseink. El akarják űzni tőlünk a rosszat, s megáldanak. A sípokban a menyasszony siratja leányságát, s apja-anyja, leánybarátai búsulnak, hogy el kell válniuk tőle. A dobpergés a vőlegény vidám, parancsoló szava, melyre föláll a menyasszony, s most már tapsol, mert örvend, hogy asszony lesz. A tűz az igaz szerelem, melyben füstté, korommá ég és elszáll minden rossz. Csak a boldogság marad, forrón és ragyogón. Együgyű játék, Gizella.

- Milyen szép, ahogy megmagyaráztad! - lehelte könnyült sóhajjal, sápadt, keskeny arcát halvány mosollyal fordítva feléje. Szalmasárga haja aranyként csillámlott a tűz rávetődő fényében, s fekete szemei világítottak.

- Örvendek, hogy tetszik neked - mormolta István, s komolyan, hosszasan nézte, míg ismét remegni kezdett. - Remélem, megszereted ezt a népet s országot...

Gizella gyorsan, élénken kezdett beszélni, magát bátorítva:

- Nagyanyám, az öreg Judit hercegné, sokat beszélt rólatok. Ő, tudod, magyar anyától született, akit az öregapám, Arnulf herceg vett feleségül; mikor itt élt, számkivetésben. Olyan asszonyt te még nem láttál...

- Gyere, üljünk le, s mondj róla valamit - fogta kézen István, maga mellé húzva az ablak melletti lócára. Csodálkozva érezte, hogy a keze forrón reszket az övében. - Fél tőlem. Értem - gondolta.

Gizella csendesen elhúzta kezét, s a földre nézve, sebesen beszélt:

- Először is ezer ránc van az arcán. Pedig látszik, hogy nagyon szép volt. A legfurcsább, hogy a haja sűrű maradt és fekete, nem találhatsz benne egyetlen fehér szálát sem. Szemei sem homályosodtak meg, csillogók ma is, s a hangja mély, tiszta. Mikor Adalbert nagybátyám rólad beszélt, s előadta, miről van szó, Brunó bátyám, az augsburgi püspök keresztet vetett magára, s felkiáltott: - Isten őrizzen meg attól!... - Érted, ő még mindig úgy gondolkozik rólatok...

- Tudom - intett István. - Mondd csak bátran...

- Őszintén szólva, a néném is sírva fakadt, hogy a kolostorból akarnak elhurcolni, holott már Krisztusnak jegyezték el.

- Nem csoda, Gizella...

- De a nagyanyám, heves szokása szerint, összeszidta őket. Azt mondta, igazán, hogy a magyar a legkülönb nép a világon, s egy kicsi német kisasszony táncra perdülhet örömeiben, ha egy magyar királyfi tiszteli meg... Ilyen bolondos ő...

- Tiszta bolondság! - mordult István.

Gizella meghökkent.

- Úgy értettem, hogy ilyen kedves... Lennék csak ilyen fiatal, mint te, kiáltott reám, tüstént addig szaladnék, amíg csak oda nem érek... Miért vagy kedvetlen, István?... Nem, nem untatlak tovább...

- Mondj valamit még Henrik bátyádról is, a hercegről.

- Ne gondold, hogy megfélekeztem róla. De ha rá gondolok, sírnom kell... Apám-anyám volt ő nekem. Mindenem. Igazi szent. Ha nem kellett volna uralkodóvá lennie, boldogan szolgálná az oltárt. Mi mind a négyen lemondunk már a világról... S engem is azért adott a kolostorba, mert nagyon szeretett... De mégis ő határozott úgy, hogy jöjjenek...

Elhallgatott, várakozással s szorongással pillantva fel.

- Megmondta, miért? - szakadt ki Istvánból, hallgatás után, rekedten.

- Hogy segítek neked a munkádban, Krisztusért... S hogy ő boldog lenne, ha ketten...

- Ha ketten? - nézett fel István.

- Együtt halnánk itt meg... elnyerve a mártírok koronáját - suttogta Gizella. - De ha súlyosabb megpróbáltatás várna rám, mondta, ha egy hosszú életet kellene... akkor is az Úr akarata...

- Köszönöm - állott fel István. - Ennyit akartam tudni... Feláldoztad magad, Krisztusért... Megkönnyítem...

- Ezt ő mondta!... - rebbent fel Gizella. - Mit akarsz?

- Egy kérésem volna csak.

- Uram vagy. Engedelmeskedem.

- Nem. Csak kérni akarlak. Apám, tudod, beteg. Ő szeretné. Azért. Mutasd, egy kicsit, mintha...

- Mindent, amit akarsz - hajolt a sötétben arcához Gizella.

- Nem érted... nem értheted meg... Ma is apáca vagy te... Ez a házasság... Mi nem is vagyunk házasok... És csak azt akartam kérni, mutasd apám előtt, mintha igazán azok volnánk... Nem él sokáig...

Gizella szédülten kapaszkodott a falhoz.

- Hogy mondhatod ezt? - jajdult fel. - Az Úr szolgálja adott össze minket. Örökre a feleséged vagyok, s te a férjem, az uram... Én engedelmes leszek, István... Engedelmes...

- Kész a mártírhálálra! - csattant fel István kínlódva.

- Arra is - lehelte reszketve Gizella. - Mit vétettem?... Mivel bántottalak meg?...

- Nem bántottál. S nem tehetsz róla... Én hát megyek... Feküdj le, Gizella. Pihenj, s felejtse el, amit kértem...

- István! - Olyan különös volt ez a tört hang. - Most már értem...

- Mit? - fordult meg a férfi.

- A küldetésemet... hogy miért lesz olyan borzasztó nehéz... Ó, Krisztusom, hát ezt kell elhordanom? - Keservesen felsírt, karjaira borulva a lócán.

- Ne félj. Mondtam, megkönnyítem. Csak mások előtt kell tettetned. Egyedül nem látsz többet... Minthogy gyűlölsz...

- Gyűlöllek? - sikoltott fel Gizella, s megragadta a karját, hozzálépve. - Hát ezt gondolod?... Akkor... te nem tudod, mit beszélsz... Hiszen a te gyűlöleted a kereszt, amit rám mért az Úr... Te gyűlölsz engem... Mert én... én...

Fekete köd szakadt szét István szemei előtt. Megrendülve, ámulva, fölremegő sejtelemmel érezte a forró könnyeket leperegni Gizella arcát simogató kezén, a sötétben.

S most magához karolta. Érezte, hogy puhán simul hozzá egész testével, s fáradt-boldogan hajtja vállára fejét.

- Gizella!... Hát nem?... Hát igazán?... Hát akarsz az enyém lenni, magamért, egészen?...

- Én nem tudom... - zokogta Gizella. - Én semmit se tudok már, István... De azt érzem, hogy jó itt, nálad... Csak itt jó... Élve, halva...

- Nem volt hát álom csak! - kiáltotta István, szorosabban ölelve magához. - A Boldogságos Szűz elhozta nekem a szívedet is, a harcba, a munkába, ami kettőnkre vár!

- A kép... a kép! - suttogta Gizella. - Te aludtál a szívemben már akkor is...

Lassan derengeni kezdett a hajnal.

Fölrezzentek. A kelő nap sugarai bíborba borították a szobát. Pirosan lángoltak komoly arcukon, s fölgyújtották az érintetlen fehér vánkosoakat, mint titokzatos áldozati máglyát.

István nagyot lélegzett, szembefordult a nappal, s kitárta karjait.

- Neked ígértem, Boldog Anya!... Legyen tiéd minden: életem, országom, népem, gyermekeim...

Gizella, arcán és szemeiben a nap ragyogásával, felemelt fejjel, karjait szelíden leengedve lépett hozzá:

- Itt vagyok.

2

Ottó császár nem adhatott volna többet mondó ajándékot Istvánnak, akit testvéréül fogadott a Civitas Deiben. Az augsburgi győztes ereklés dárdája, melynek felemelésére lelt egykor Véres Bulcsú kalandja s vele a régi magyar dicsőség fült gyalázatba, a német törzsek egységének lett szimbólumává. Frank, bajor, szász akkor fogott össze először, feledve az egymást rontó torzsalkodást. S akkor forrt össze az emberrel a német föld is, első ízben, örökre emlékezetes módon. Kiáradó folyók, utat záró hegyek, lóbuktató erdők harcoltak a páncélosok szövetségében a barbár vezérek, Bulcsú és Lél ellen. Rettenetes bosszút állott Germánia ötven esztendő folyton vacogtató rémületéért. Azóta, ha német ember meglátta ezt a szent jelvényt, tüstént feledte, milyen törzsbeli: a vér közösségének misztikus hatalma hozta lázba. Ezért tört ki az akaratlan lelkesedés István német lovagjaiból is, mikor Hermán gróf azt a dárdát felmutatta.

Egyébként azt sem kell feledni, hogy egyedül Bulcsú leverése tette lehetővé Nagy Ottónak azt, amire voltaképpen vágyott. Csak ezután fordíthatta arcát Itália felé, hogy a római impérium újjáteremtésének álma a valóság peremén jelenhessék meg. Ez meg viszont a magyar nagyúrnak lett szerencsájévé: meglapulhatott, s felkészülhetett a jövőre. Nagy és sokrétű múlt kódét kavarta meg hát most a híres dárda nyele.

Igaz, ezúttal a béke és a szövetségi hűség jeléül szánta a küldője.

De azért, ahogy Gizella is észrevette, megrándult István keze, mikor utánanyúlt, s megsápadt a nagyúr orcája is. És a gyűlöletes emlékezés zúgása morajlott végig azokon a magyarokon, akik nem tudtak feledni.

Akkor, az első pillanatban Istvánon is átnyargalt a tiltakozó magyar vér lázadása. De a császár szép gondolatának meglátása azonnal fölibe kerekedett. Aki kiadta kezéből a német dicsőség jelét, s éppen az övébe, az hitet tett ezzel a világbéke és testvériség új valósága mellett.

Ezt kiáltotta akkor a vitézek felé, s ahogy fellökte jobbjaival, a mozdulatában benne volt az is: jaj annak, aki ezt a békét megtöri. Erre rántottak kardot s hujjogtak körülötte a katonák.

De a zúgolódók szemében mindez csak egyet jelentett: az idegenek harcát a szabad magyarok ellen. Semmi se hirdethette volna nekik világosabban, mint ez a jelenet, hogy a fiatal Árpád-fi eladta magát, s maga áll a gyűlölt ellenség élére.

Néhány nap múlva már Koppány hadait zúdította meg a dárda szele.

- Igazad volt! - csikorogta a vezér Tarkácsnak. - Megcsalt az az asszony, gyalázatosan... Hazug könnyeivel, kígyóhitegetésével csak időt akart nyerni. S én, ostoba barom, belementem. Ládd-é, megházasította fiát a német apácával, s nászmenetül hozta reánk a bajor disznócsordát! A császárt nyerte meg maguk mellé, az egész világot!...

- Ne ordíts! - csitította a táltos. - Gondolkoztam én ezen. Magát csalta meg. Aki némethez kapaszkodik, ebül jár. Mit kaptak ők a császártól? Egy rozsdás nyelet.

- Mire gondolsz?

- Hát arra, ami van, Koppány. Páncélosokat remélt az asszony, sereget, mindent. Mert fél tőlünk. Félt az igaz magyaroktól. Azt hitte, ha egy szoknyát - ki tudja, milyen utolsót - idedobnak a fiának, hogy egy országot kapjanak érte zsákmányul, mindjárt fegyverrel is jönnek; elfoglalni. Eb a német, Koppány. Csak a dárdáját küldte a császár. Győzzön a fiú azzal, ha tud. Az ősei gyalázatának jelével. No, a császár hatalmának jelével is. Mert ez annyi, ugye, mintha ő maga lenne itt; minden seregével?... Csak semmivel fizette ki a kölyköt, mondom.

- Akkor hát...

- Tépd ki a markából, s verd keresztül a hasán te!

- Én kezdem?

- S miért ne? Arcul csapta a törvényt, semmis módon kiáltatta ki hadnaggyá azt a Bajkot az apja. Vele állsz szembe most már, s mire várj?

- A nagyúr él még, nekünk - mordult Koppány. - Éppen, mert semmis, mit számít a kölyök s a hadnagysága? Hiszen ha támadna, ha jőne az idegenjeivel!... Minden magyar a miénk lenne akkor. Magad biztattál ezzel.

Tarkács semmit se szólt erre, de másnap azt mondta:

- Át kell adja a nagyúr a vezéri kardot neked. A hadnagyok jóváhagyják. Mert beteg ember nem parancsolhat tovább. Asszonyi ravaszság, hitegetés, császári csúfolkodás folyik körülötte, s nem akadályozhatja meg, mert beteg, no. Ezt mindenki belátja, s ha ő maga elküldi neked a kardot...

- Ő maga?... Megháborodtál, nyilván! Hát nem a fiáért teszi mindezt?

- De. Azt mondom én is, éppen. Mindent megtesz a fia fejéért, ezt is, ha az a te kezében lesz. S ha az asszony is kéri, mikor a te sátorodban őrzik... őt is...

- Mi... mit gondoltál ki? - ugrott fel Koppány, megsejtve a táltos gondolatát.

- Halálos játékot. Tigrisnek valót. Méltó feleletet a dárdára. Az asszonynak is, aki megbolondított... ahogy előre mondtam... De ehhez merni kell, Koppány!

- Merni?... Hadd hallom!...

Alkonyatkor kürtszó hívta a hadnagyokat a vezéri sátorba. Sötét lett, mire oszoltak. De nem pihenni. Parancsok csattantak. Róták zörrentek. Csapatok suhantak tova az éjszakában.

Mikor a nap felkelt, Csanád úr Böszpörém bástyájáról látta; hogy keletről s délről had hullámzik a láthatáron. De csak a távolban bukkant fel s feketéllett kígyózó vonala. Néha előőrsök nyargalásztak közelebb, mintha csalogatnák, ingerelnék, hogy kirobbanjon rájuk. Aztán tovatűntek. De nyugatnak, az erdők felé egy másik menet hosszú csíkja vonult.

Csanád úr megzavarodott. Az ő feladata a hadi út védelme volt. Minthogy komoly sereg csak ott nyomulhatna elő, Esztergámnak. De a hadi úttól távol maradt minden mozdulás. Az erdőségen át tán, kerülővel?... Vadászni, kisebb csapat; igen. De támadó lovas sereg, főhad?... Marhaság!... Mit akarnak akkor, itt az orra előtt, ezek a darazsak?... Lekötni a figyelmét, világos... Takar valamit ez a játék. De mit?...

Ette a méreg, hiába. Végre is csak arra jutott, hogy a hadi utat elállja s tisztán tartja. Ez a dolga, semmi egyéb. Azonban mégis futárokat indított Esztergamba, hogy mozdul az ellenség, vigyázzanak.

Napokig tartó játék kezdődött a vár körül. Csanád ki-kiröpített egy-egy őrjáratot, hogy a környéket vigyázza. De ezek elől nyíllövésnyi távolon túl szétrebbentek a felbukkanók. A had éle fel-feltűnt s elenyészett megint. Egyik éjjel tábortüzek fénye verődött az égre, a tó felől. De más éjszaka sötét maradt minden, a világ végéig. Negyedik napra virradólag több száz lovasból álló zászló nyomult előre. A készenlétben álló vári róták lassan eléjük trappoltak. De azok hátat adtak megint, s eliszkoltak a fenébe. A vár körül s most már az erdők felől is, csend.

Aznap visszaérkeztek az Abához menesztett futárok is. Ott semmi jele a mozgásnak, Fejérvár környékén. Csak itt készülhet hát valami, amivel őt akarják lekötni vagy kicsalogatni a bitangok. Esztergámot mért féltse?... Amíg ő áll, nem jut oda derék sereg, ismételve magában. Figyelmeztette Veczelint, a hírvivők megelőznek bármi komoly támadást. Egyebet mit tegyen? S a gyepút ott fenn jól védik úgyszólván.

A mozgolódás ötödik napján, délután, három lovas nyargalt Csanád őrszemei felé. Vezetőjük feltartotta jobb karját, jeléül, hogy követelek.

Csanád elé kísérték őket, a várba.

- Mit akartok? - dörrent rájuk az úr.

- Én, Beke - lépett elé a szóvivő -, Koppány úr nevével s szájával köszöntelek, Csanád úr. Azt izeni a vezér: nyisd meg a kaput hada előtt holnap reggel.

Csanád kiveresedett, s ordított:

- Karóba húzatlak a bástyán, pimasz! Hadd lássa a küldötök: ez a felelet.

Beke nyájasan helyeselt:

- Tudtam, uram. De van egyéb is. Amit nem ösmersz. Azér ordítasz a tisztességes emberre. Esztergamból izeni ezt neked Koppány úr.

- Miféle marhaság ez? - dühöngött Csanád. - Kölyök vagyok én, hogy mesélj?

- Nem mese ez, uram. Parancs ez. Nekem, hogy megmondjam, neked, hogy szót fogadj. Mert ha nem: tégedet húzat karóba Koppány úr holnap este. Mégpedig István úr s a nagyasszony szemeláttára. Megmondtam.

- Vessétek ki a kapun! - üvöltött Csanád a legényeire. - Lódulj, vagy kettéhasítlak, pizsok fajzat!

De mindjárt lehült, ahogy kilódították a szemteleneket.

- Mi a fene ez? - hökkent meg. - Ismernek engem, nem lehet gyermekmese csak.

Hamar szalasztott egy tisztet utánuk, hogy vegye ki belőlük, mintha csak maga szeretné tudni.

- Erősködtek, uram, hogy igaz - jelentette a tiszt idő múlva. - Márminthogy Koppány úr maga izente. De még akkor hagyta meg, mikor a Bakonyon keresztül Esztergámnak indult. Hogy most jöjjenek, s mondják meg neked. Hatodnapja ma, hogy így parancsolt. Ezek azt mondják, holnap itt lesz, István úrral s a nagyasszonnyal. És hogy akkor már ő lesz a nagyról...

- Hogy az ördögbe vitt volna hadat oda? - mordult Csanád. - Aludtunk tán mink, hallod-é? S azok ott?...

- Azt mondják, uram: nem vitt Koppány úr hadat. Csak kisebb erővel ment. A nagya itt áll, előttünk. Nyavalya érti.

- Akármi ez, ma nem alszunk - hörkent Csanád. - Egy róta vágtasson előre a hadi úton, s ügyelje, nehogy onnan essék a nyakunkba valaki, s kétfelől nyomjanak meg. Indulj már!...

Virradtig járta maga is a falat. De egész éjszaka csend volt és sötétség.

...Az ifjú házasságok künn ültek a sziklán, a Duna felett.

Csillagok szikráztak a fekete égen, s körülölelte őket a rejtő éjszaka. Csak a Duna mormolt ott lenn, magában dohogva.

- Látod, itt vergődtem én annyiszor! - mondta István halkán, s magához ölelte felesége hozzásimuló derekát. - Néztem s hallgattam a folyót, mely tóletek jön. S gyűlöltem, Gizella. Éhes foglalókat hoz, halált s német Krisztust - ezt gondoltam. De lám, téged hozott, nekem.

Az asszony férje mellére fektette fejét, s a sötétben felnézett rá, szemét keresve.

- Most már nem gyűlölöd? - kérdezte szerelmesen.

- Senki se tudja - rázta fejét István, felelve közben -, de te tudd s vállald...

- Mindent, veled...

- Azzal küszködtem én mindig, hogy két Krisztus van tán. S valamelyik hazugság, mégis. Radla egyszer felolvasta nekem a Mennyei Jelenésekből ezt a sort: Íme győzött a Juda Oroszlánja, a megöletett Bárány. Oroszlán és bárány: ez az, amit sehogy se érttem. De most már, hogy itt vagy, tudom, miként lehet. A férfi és az asszony szívében, együtt. Bennem és benned. Eddig egyik se volt, enélkül. De most általam oroszlán s áltad bárány. Az enyém a harc, és a harc sebeket üt. De tiéd a gyógyítás: te bekötözöd. Én az igazság pálcáját tartom, s az igazságnak nincs szíve. Te az irgalom fátyla vagy: megelőzhetsz, takarhatsz, megbocsáthatsz. Nekem parancsolnom kell majd, követelni, erőszakolni. Te rábeszélhetsz, kérlelhetsz, széppé teheted a jót. Virágfüzér te, a pallos élén. Ketten egy. Így gondolom most. Akarod?...

Csak forróbban ölelte át Gizella a nyakát, néma válaszul.

A boldog megértés úgy szakadt rá, mint súlyos májusi zápor, illattal s ígérettel teli. Szent volt neki a küldetés eddig is, de félelmes és rideg. S szűzi vére parancsoló fellobogását e percig titkos árulásként rettegte szíve mélyén. De most küldetés és szerelem összeolvadt, s igazzá vált a férfi lelkének ebben a szépséges kitarulásában. Most már a kínhalál is csak gazdagíthatná boldogságát, s akármi keserves robot pora se lepheti be a ragyogását soha.

- Mondj valamit, amiben segíthetek neked, igazán!

- Apám földeket adott az idegen lovagoknak, akik kardjukat ajánlották fel neki. Sok, sok földet, irtatlan, töretlen gyepek között, a szabad törzsek szállásai között. Mert lásd, a magyar

csak akkor volt egy, ha nyargalni, ölni lehetett. Akkor is csak néhány törzs állt össze, többnyire. De máskor egymástól is tartva, féltékenyen elkülönültek, s halálos pusztákat hagytak egymás között, a gyeptű körül. Az ország nagyobbik része ilyen ma is. Apám így ékelődött közéjük, ezekre a pusztaságokra, az idegenekkel. De mi másként fogjuk folytatni. Váratat s templomokat építünk rajtuk, új magyar életet telepítünk oda. Céltalan kóborokat, földteleneket, jobb életet keresőket, minden törzsből. Embereket nevelünk belőlük. Miért műveljük a földet csak idegen rabok, cselédnépek s foglalók? A föld csak ahhoz hű, aki megmunkálja, s nem ahhoz, aki csak ölni, rabolni röppen ki róla, s emészteni száll vissza, kurta heverésre. Azt akarom, tanulja meg a magyar is, hogy kell bánni vele, szeretni s kiérdemelni áldásait. És mondd: miért álljon a magyar csak száját tátva, mikor az idegen mester templomot; várat, palotát épít? Építsen a magyar kéz is, váljék mesterré; hogy tudja, miért él. Aztán sokszor gondoltam: miért ne tudna a magyar is arcot faragni, szentképet írni, szép betűkkel bölcs s áldott tanításokat hártára örökíteni? Hát a mi oltáraink előtt s kolostorainkban mindig csak idegen papok imádkozzanak és tanítsanak? Magyarok is legyenek papokká, szerzetesekké. Tanuljanak lelki dolgokat ők is, ne maradjanak állatok. Legyenek ők a mi népünk vigasztalói, akik belőle valók, s tudják, mi fáj neki. S vajon a mi asszonyaink, leányaink nem tudnának-e olyan munkákat művelni, mint az idegenek? És nekik nincs-e lelkük, akár azoknak? Nem válhatnak közülök is Krisztus jegyesei, akik a harcolókért s dolgozókért ártatlan tisztaságban imádkozzanak? Mondd: ez a mi kettőnk népe nem kiálthatja egyszer bele a nagy világba a maga lelkét, tulajdon életét s igazát?...

- Igen, igen - suttogta az asszony megindultan -, amit te akarsz, hiszel és cselekedni fogsz, az Krisztus akarata, a te... a mi népünkkel. S én veled imádkozom és küzdök érte, ha megengeded...

István lehajolt, s forró örömmel csókolta meg a száját ezekért a szavakért.

- Adalbert atya feltárta előttem a világot - mondta később. - Minden nép Krisztushoz siet most, a nagy esztendő küszöbén. Mi is megyünk. De azt akarom, hogy az egész világ segítsen benne, ne csak a német pártfogoljon. Jöjjenek igazi lelki katonák ide olaszok, franciák, csehek, lengyelek közül is, mert csak így lehet, hogy magyar lelket építsenek. Itthon pedig meg kell változnia a világnak. Mert csak akkor leszek boldog, ha szabad magyar urak, a legjobbak, legvitézesebbek lesznek büszkéek arra, hogy rájuk bízom a váraimat, s végezhetik megyéim kormányzását. Ország tanácsát fogják ezek alkotni segítségemre, s főurai lesznek a magyaroknak, mellettem. Nem egy törzsnek, hanem minden magyarnak, az egésznek. Megtanulunk minden jót az idegenektől, s megbecsüljük érte, magunk között. De minket magunkért kell tisztelnie a világnak, s reszkessen, aki nem tisztel!... Lásd, mindent elmondtam neked most, s könnyű volt, igazán. Eddig, mióta, csak hánykódtak bennem ezek, s zavarosan gomolyogtak. Ma kijött, így, az egész. Mert van már, aki megértse és segítsen benne... De addig még harc lesz...

- Győzni fogsz! - sűgta az asszony nagy bizonyossággal. - Azért születtek ezek benned, hogy győzz és megvalósítsd!...

István nagyot lélegezve nézett az égre. Aztán asszonya ajkai közé csókolta:

- Köszönöm.

Összeölelkezve mentek be a házba, álmaik vizén lebegve, tovább álmodni. Észre se vették Dölit, aki mozdulatlan-éberén állt a küszöbön, s ragyogó szemmel tárt ajtót nekik.

Róluk gondolkozott, és isten bocsássza meg neki, Bogárkáról s magáról is, mikor egyszerre csak arra rezzent fel, hogy messze délnyugaton vörösen lángol az ég az erdők felett.

Még magához se térhetett döbbenetéből, mikor új tűzfény csapott fel, dél felől, közelebről.

- A gazdaságok égnek! - nyargalt át rajta a rémület. - A nagyúr falui az erdő irtásaiban s az állatok istállóiban!

Rohant Veczelin úrért.

Veczelin már értesült Csanád hírnökeiktől, hogy a mozgolódás megkezdődött, s arról is, hogy a Bakony felé volt valami érthetetlen szivárgás.

Ő, ellenkezőleg, úgy magyarázta, hogy ez az utóbbi a csel, a támadás Csanád s a hadi út ellen irányul majd. Azért vigyázókat küldött oda, messzi előre; s a Nyírkő őrségét is megkettőzte. De onnan semmit se jelentenek.

A várban már csak a legszükségesebb testőrséget tartotta. A had csataképpen várakozott a síkon. Középen a zsoldosereg, a két szárnyon a magyar lovasság. Hunt, Pázmán, Deodátó, Tibold és Hermán most már kint aludtak, csapataiknál.

De a szárnyakról két nap óta aggasztó híreket kap. Szökdösnek a legények az erdők felé, délnyugatnak. És ha ez szórványos is, a könnyűlovasságban van valami nyugtalanság, fegyelmetlenség. Ennek a Dölinek, úgy látszik, mégis volt valami igaza. A méreg elhatolt közéjük.

Szemeit dörzsölve, elharapott szitkokkal pillogott az éjszakai tüzekre. Ezek a szökevények gyújtják-e a majorságokat s hajtják el a csordákat, vagy alólról jött volna csakugyan valami ellenséges kihívás? Ördög tudhatja. Lehet akármelyik. De nagy haderő csak az úton jöhetne, ez a való igazság.

- Hajnalig várni kell - mormogta. - Akkor riasztó rótát küldök. Most már úgyse segíthetünk azon, ami ott hamvad.

Azért a palota őreit végigjárta most is. Helyükön álltak, s Döli nem talált köztük férgest.

Veczelin szeretett volna szólni a nagyasszonnyal. Vagy Istvánnal. Vagy mind a kettővel. Igen nagy súly nehezedett most az ő csontos vállaira, társtalanul.

De a nagyasszonnyal már három nap óta egy-két szót, ha válthat nagy sietve. A nagyúr állapota végleg rosszra fordult. Ha nem is mondta így a nagyasszony, ő kivette a szeméből, színéből, ideges rándulásaiból. És tudta, hogy Radla szinte lesben áll a halotti szentségekkel. Reménykedik, hogy hátha mégis hívatná a nagyúr? Tán megtörik kemény félpogány lelke a vég előtt, s ő valahogy átsegítheti az idvezültek paradicsomába!... Ejtett is el valami effélét, emlékszik.

A nagyasszony arra kérte Veczelint: kétszerte vigyázzon s legyen résen most, hogy őt a beteg foglalja le egészen. Percre se hagyhatja magára. És hogy Istvánt se zaklassa, amíg lehet.

Mit tegyen hát?... Tán mégis keltse fel a herceget a fiatal felesége mellől? Vagy még hagyja ma?... Hej, csak ezzel a vad, kiszámíthatatlan barbár támadással végezhetne már! De az isten tudja csak, hogy fog sikerülni!

Dörmögve próbálta nyugtatni magát, hogy Koppány messze van még. Szét kell ugratni ezeket a bitang gyújtogatókat, s erre elég lesz néhány megbízható lovas róta is.

S mihelyt beszélhet Istvánnal, indulni, indulni!...

De még alig pirkadt, mikor véres fejű pásztor vágatott be a várba.

Amit hírül hozott, hihetetlen volt. Veczelin nem tudta, miféle csel ez, vagy csak rémlátás?... Esküdözött a pásztor, s nem volt tréfa a vágás se a koponyáján. A kendő alól, amit rákötött,

vastag, alvadt csomó mögül most is vér szivárgott. Csak ilyen koponya maradhatott egyben ekkora csapástól. Nyavalyatörős hebegéssel bökdöste ki, miből menekült.

- A fejedelmi faluk égtek le az éjszaka, azok hát! S porrá tették a szép gazdaságokat. Csordát, ménest, nyáját, kondát, mindent elhajtottak. Hogy törhettek át a gyepűn? Hát csakis úgy, hogy az örök átengedték őket. Ahol nem, ott meg elnyomták az ellenállókat. De árulók vannak, uram, árulók! Vári emberek vezették ránk őket, azok a gazemberek! Megismertük, de nem is titkolták, röhögve estek nekünk a hóhérok... Mi had jár az erdőkben, teremtöm!... Sereg az, uram, a vadcsapásokon nyomakodik előre... Még ma kijuthatnak a vári síkra, még ma!...

De amit ezután mondott, arra ordított fel Veczelin:

- Hazudsz, ember, vagy a szemed káprázott!

- Ebbe a nyomba üssön belém az isten haragja, ha nem igaz, uram!... Koppány úr; ő maga van ott a dúlókkal!...

Még jól meg is táncoltatta a lovát a tüzek fényében, hogy jól lássuk, csakugyan ő az. Akiket futni hagytak a sebükkel, mint lám, engem is, azoknak utánakiáltotta: Koppányt láttátok, hé, ne felejtsetek!...

Délig még vagy öt-hat menekülő erősítette meg ezt a bolondító hírt Veczelin előtt.

Nem tudta, nem is akarta feltételezni Koppányról ezt az örülséget. Mert Csanád hírei mégis azt mutatták, nagy erő van Böszpörém előtt. De akkor megosztott sereggel hogy mer erre törni s tán Esztergámot megtámadni ez a veszett bika?... A síkra ki nem bújhatik, ez biztos. Bárha a fő ereje volna itt, ami képtelenség, lennebb, nyugatról oldalba kerülhetné az ő hadát. De ez neki volna baj, hátában a Lél törzs hadnagyaival. Vagy tán az erdőbe akarja őt csalni maga után? Lesből lenyilazni?... Ostobaság! Tudja, hogy a páncélos nem mehet a fák közt... A hadi útra tör ki mégis?... Nem lehet. A Nyírkőről korán észrevennék. Valahol, valami kanyarodónál átlóphatja magát egy kis csapat, talán. De órákig vonuló had semmiképpen... Átvágni a hadi utat, s keletről kerülve jöni a várnak, a hegyeken?... Ötven ember, ha eljuthat így, idáig. - Jó-jó! - dohogott önmagára türelmetlenül. - De mért van hát itt ő maga, miért? A vezér csak a főhaddal lehet, azt nem bízhatja másra... Fene ezekbe a gaz ázsiaiakba! Nem törődnek a tisztességes lovagi harc szabályaival! Alávaló, rejtelmes, vadállati cselekhez folyamodnak örökké!... S ő mit tegyen most?...

Felcsörtetett a palotába. Kérette a nagyszonyt, mert sürgős, hiába.

Sarolton átvirrasztott éjszakák sápadtsága. Szemeiben halálos bánat. Csak félig hallgatja Veczelint. Lelke visszafigyel, a haldokló nagyúr szobája felé, a vastag függönyökön túl. Erőlteti magát, hogy megértse, miről van szó. Végre szaggatottan szól:

- Ma még... csak ma még, Veczelin!... Ma állj még magad helyt érettünk!... A várra rá nem törhet holnapig... És a síkon nem mer megtámadni... Ne adj neki teret, Veczelin!... Nyomuljatok előre, nyíllövésen innen, az erdőig. Ha nem tud kitörni, láncot formálni, rohanni, csak bolondjába nyilazhat rátok. És a gyalog láncingesek, Veczelin!... Ők visszanyomhatják a fák közt, ha csakugyan...

- Igaz! - lobbant Veczelin szeme elismeréssel. - Jól mondod, nagyszony. Ez a helyes... S István úr?...

- Hagyd még ma, Veczelin... Csak ma még, legalább... az asszonya mellett... Látod, én se hívtam ide még, pedig...

Valami zaj hallatszott, hátul. Megrezzent, intett, s eltűnt a függöny mögött.

- Katona ez, vezér! - vágott utána a fejével Veczelin. - Bújába, bajába is meglátta, mit lehet s mit kell. Úgy legyen, ma... Holnap?... Holnap meglátjuk.

Tanácsot tartott a lovagokkal, s alkonyat előtt megmozdult a sereg, hadirendben. Háromezer lépést ment előre a nehéz derékhad, s a két lovasszárny félkörben a hadi úttól a nyugati sík bejárójáig terült szét. A vár s a harc vonal között, középen a hátvéd, rótákba tagolva.

Járőrök lopakodtak előre a völgynyílásokon, délnyugatnak. Csillaggyúlásra egy kivételével valamennyi vissza is tért. Az erdőség messzire csendes, az ellenség visszavonult, vagy lapul valahol, a felégetett majorok mögött. Csak Döli őrzőjét várta hiába Veczelin úr.

A vár tökéletes biztonságban pihent az éjszaka szárnyai alatt. Csak megbízható, kicsi testőrség maradt a fejedelmi ház körül. Madársereg, ha lecsaphatna oda a levegőből. Ebben nyugodott meg a vezér.

Így gondolta Döli is. Előre megkérte Veczelin urat, hogy éjszakára visszatérhessen a testőrségbe. Mindenkit ismert, aki ott maradt, emberei voltak, esküdt bajtársai.

Még a nap jól fent járt, mikor a járőrrel behatolt a sűrűbe. Ő ismerte itt legjobban a járást, ifjú urával keresztül-kasul barangolta rég a környéket. Ezért nem nélkülözhetette Veczelin úr Döli kémlelését, ha biztosat akart tudni.

Annak a csapásnak vette útját, melyen Koppányék vonultak el a vadászat után, mikor ő mutatta nekik az utat. Ezt ismeri nyilván legjobban az ellenség is. A majorok és pásztorszállások felé vezet, melyeket az éjjel felégettek.

Még volt itt egy hely, melyet jól ismert Döli. A remete János atya barlangtemploma, éppen félúton az erdőszél s az első major között, a hegyoldalban.

Ha ezt a barlangot elérhetik, még mielőtt a nap lemegy, onnan messze beláthatnak a völgyek nyílásaiba.

Csend volt mindenütt. Rejtelmes, furcsa csend, melyben csak saját vére pattogását hallja a figyelő füle.

Fennebecske, a sziklát takaró fák között, ott van a barlang, kiugró lapos homokkő pad hátterében. Oda egyedül kúszik föl Döli, hogy zajtalanabb s észrevétlenebb legyen. Társai, lovát kantáron tartva, megvárják lenn, s aztán fordulnak vissza.

Még csak ezt a néhány bokrot kell félrehajtani, s meglátja a barlangot. A szelíd, kicsi János atya bizonyosan most is ott térdepel gyarlón összerótt keresztje előtt, s imádkozik báránykáiért. Talán észre se vette, nem is tudja, mi történik körülötte a gyilkos világban. El van merülve, úgy látszik, a mennyország titkaiban, mert egy moccanása se hallszik.

Döli elhárította az ágakat, s bepillantott. Hiába, elkiáltotta magát, hördülve a rémülettől s a keserű dühtől.

János atya ott függött a barlang előtt, a maga ácsolta keresztén, kifacsart karjainál fogva felkötözve, mezítelenül. Ahogy a karokat hátrafesztették, a fej felfelé billent s úgy maradt, hátraesve a keresztfa oszlopának tetejére. Ritka ősz fürtjeibe fekete vér tapadt a koponyáját bezúzó baromi csapás nyomán.

Előbb leütötték, s aztán pogány gúnnal felhúzták a keresztre, letépvé róla csuháját.

Döli egy szökkenéssel ott termett, s a felháborodástól reszketve nézett fel a halottra, hátravetve fejét.

Valami surrant, s ő a torkához kapott, vérbe boruló szemekkel. De a pányva hurka már összeszorult a nyakán, s a föld kicsúszott talpa alól. Döndülve vágódott el a sziklán, a fullasztó, faggyas kötél gyilkos szorításától ájultan. Csengő fülei még hallottak valami röhögést, ordítózást, de aztán minden összefolyt.

Nem tarthatott sokáig, mert még mindig piros volt az ég, mikor magához tért. A nyaka fáj, keservesen, s bedagadt torka nyilallott, ahogy nyelt egyet. Egész teste tüzes lüktetés az esés zúzódasától. Lábai összekötözve, s hátracsavart kezei a pányva végéhez gúzsolva.

Miért nem ölték meg? Ez volt az első, csodálkozó gondolata.

- Élsz, komám? - rikkantott valaki.

Háttal állt a lángoló égnek, arcát nem láthatta Döli. Koppány embere, biztos.

Nem válaszolt.

- Ügyesen dobtam, he? - nyerített az ember. - Nyállal is lehetett vóna. Lökdöstek a többiek, hogy ereszem beléd. De nem addig a! Györ úr erősen kikötötte, hogy élve adjunk a kezébe. No, ekkora szerencsét!... Hogy egyenest a markunkba futottál!... Hát ezért csináltam így, csikós módra. Mer az voltam én, csikós, Koppány úrnál. Bulcsú-maradék, rab... most szabad vitéz már!... No!...

Hozzárúgott.

Döli összecsikorította a fogait. Túrt. Hallgatott.

- Nem szólsz... Tán megnémultál?... Jó!... Elmentek a hírrel Györ úrhoz. Nincs messze innen, csak az első hamurakásnál. Maga jó érted bizonyosan, néhány jó fiúval, akik értenek a nyúzáshoz... Hát csak készülődj a táncra, komám!... - Kiment.

Döli most, hogy a barlang nyílása felszabadult, egyenesen odalátott János atya keresztjére. Az utolsó visszfény verődött rá az égről. A vértanú nagy, megtört szemei a búcsúzó fénybe néztek. Arca nyugodt volt, az imádság komoly öröme rajta. Döli megilletődve nézett fel reá.

Ahogy a világosság kialudt, körös-körül rázendítettek az erdő éjszakai muzsikusai. Mit törődtek azok az emberek gyalázatosságaival? Vagy nagyon is törődnek, villant Döli lelkébe borzongatóan, s János atyát dicsőítik, aki a madaraknak is jótévője volt.

Most meghal ő is, nemsokára. De ez a gondolat nem borzolja meg a gerincét. A szétrombolt szent hely s ez a szent halott itt egyszerre különös csendet leheltek a szívébe. Valami édes irigységet is. A kicsi öreg Uráért halhatott meg, s milyen dicsőség neki, hogy keresztben függhet ő is, éppen úgy... István úr is Krisztushoz állott, s így a Döli helye is csak ott lehet mellette. Talán mert hű volt urához, most befogadják őt is abba a túlsó hazába, melyről János atya annyi gyönyörűségest tudott mondani. Majd várni fogja ott István urat, s aztán továbbszolgálja örökké... És egyszer tán Bogárka is megérkezhetik oda. Kérelmezni fogja, s tán könyörülnek. Ott legalább nem szakíthatják el őket egymástól. S milyen szép lenne, ha Bogárka meg az ifjú nagyasszonyt szolgálhatná, majd ha az is felkerül.

Csak jöjjön már az a hóhér, s végezzen hamar.

Jön is már. Siető lépések roppannak felfelé, a meredeken. Brummogó beszéd. Valaki távozik, s egy másik belép a barlangba. A homályban csak folt az arca.

- Elküldtem! - lihegi kihagyó szusszal. A hangja ismerősnek tetszik valahonnan.

Kés villan a kezében. A kötél nyisszantva hull szét Döli lábairól. Az ember fordítja, s a kezeit szabadítja fel.

- Eredj! - mordul reá. - De sebesen. Győr úr elindult, s alig előzhettem. Nem öltél meg akkor... Azért...

Döli megérti, hogy az íjász. Feltápáskodik, kezét nyújtja.

- Gyere velem István úrhoz. Ott az igazság, neked is.

- Menj csak. Ma éjjel Koppány úr beszélget István úrral.

Döli csak karon ragadja, s értetlenül bámul rá.

- Ostoba németekre bízta magát! - kaccan az íjász. - Most már mindegy, úgyse segíthetsz. Idecsődítette a várból a hadat, erre a tréfára, az a német gebe. De Koppány úr még ma hajnalban átment a hadi úton, s a hegyeken át most már ott van a várban, elszánt legényekkel.

Rémület nyilallt Döli szívébe. Fordult, s rohant le a csapásra, ahol társai maradtak a lovakkal. Ott is találta őket, a csizmájuk talpa kiállt a lapuk közül, ahová behányták őket. De a lovakat elvitték.

Mikor ér ő oda a hadhoz, gyalog, sötétben!

S mi lesz István úrral addig?

- Krisztus, segíts! S te, kicsi szent, aki ott vagy már, világíts orcáddal! - kiáltott fel az égre.

S nekiiramodott, zúzott inaival. Órák teltek bele, mire tépetten, félőrülten Veczelin elé esett.

A vezér felbődült, mint a taglózott bika, mikor megértette, mit hebeg.

Vagy száz emberrel s a lovagokkal vágattak a vár felé, ahogy összeszedhette őket hirtelen.

A vár titokzatosan lapulva hallgatott a sötétségben.

3

A nagyúr éjfél körül, csendesen halt meg Sarolt karjai közt.

Este magánál volt még, s Istvánról és Gizelláról beszélt megnyugodva.

- Nemhiába imádkoztál, Gyönyörű! - simogatta a ráhajló fejet.

Az asszony föllélegezve intett. Bizonyos volt már fölöle ő is. Nem hatalmi szerződés, nem. Szívbeli, örök egyesülés. István nem azt kapta a társában, amire ő szorongva gondolt. Egészen mást. Sokkal többet. Mindent...

- Végre, cselekedhetik! - mormolta a nagyúr.

- Akarod látni? - kérdezte Sarolt.

A fejedelem kis mozdulattal nemet intett. Sarolt is erre gondolt. Minek?... Ők mindent megmondtak már. Elvégezték. Elég lesz fölriasztani a megtalált boldogság rövid álmából akkor is, ha már kötelesség. Hiszen, úgy lehet, azonnal kardot kell kötnie.

Tört, apró szócskákat kivéve, ők se beszéltek többet egymással.

Aztán lassan hűlni kezdett a kéz a kezében. Halkuló, távolodó koppanásokkal osont el az élet, s egyszer, gyöngé hördülés után, időtlen csend...

Sarolt mellében zsibbadó hideg terjedt szét. Jégdarab függött már csak odabenn, értelmetlenül. Nincs egyéb, csak az utolsó kötelesség.

Reggelig még egyedül akar maradni vele. Elsuttogni neki, megértetni, hogy mit s mért izen Koppánynak.

És reggel Istvánt győzni meg, hogy a vérontást elkerülni csak így lehet. Csalás?... A vérszopó tigrist verembe édesgetni?... Az. De a hűség csalása. Meg kell próbálnia. Koppány gyújtogat, öl máris. Itt settenkedik az erdőben, prédájára lesve. Eléje kell menni, neki, egyedül... A kard elé magát, valahogy...

Lenn valami fojtott dobogás... Elnyomott zaj...

A súlyos kárpitokon túl, a nagy teremben, igen, ott... sikkantást szorítanak valakibe, s mintha zsákot dobnának félre...

Fölugrott, kisiklott a függönyön át, visszahúzta. Átszaladt az előszobán, félrerántotta az ajtószőnyeget, s dermedten állt meg az ebédlőpalota küszöbén. A szőnyeg kicsúszott erőtlen kezéből, suhanva csapódott helyére.

Az éjjeli mécses bizonytalan fényében három férfi csillanó, meztelen kardokkal. S a vénasszony széttárt karokkal elnyúlva a falmelletti csergés pad előtt.

- Koppány! - sikoltott Sarolt az előlépő férfira. - Itt?...

Mellében valami rendítő zuhogás s az agyában sebes villám cikázik...

- Felébred a nagyúr!... - szakad ki a száján, mintha parancs kényszerítené. S kezével kapkod a föltoluló gondolat felé, hogy megragadja.

Koppány farkasfogait villogtatta dühös morgással.

- Egy lépést, Sarolt, és nem ébred fel többet. Azt hitted, megcsalhatsz? Számadásra jöttem.

- Az örök!... - dadogta Sarolt.

- Többen meghaltak miattad - vigyorgott Koppány. - De vannak, akik jobban szeretnek élni. Azt hiszed, mindenki a tiéd, aki körülötted lebzsel?... S az ostoba németjeid!... Ládd-é, hosszú orránál fogva ráncigáltam el innen azt a Veczelint, minden barmával... S én itt vagyok, a hegyekből, ahonnan nem is álmodtátok... Csak merni kell, Sarolt!... - Kifelé intett: - Nézz csak oda!... A mécses ég... Ott párzanak, a fiad s a nőténye!...

- Te! - szisszent Sarolt. - Megtiltom!...

- Meg?... Farkasok őrzik a szeretkező báránycsordát!... Az én legényeim... Mire neszelnek azok?...

Sarolt a falhoz tántorodott. Forgott vele a világ.

- Mit akarsz? - dadogta.

- Engem nem lehet büntetlenül megcsalni!

- Nem... nem csaltalak meg - suttogta az asszony. - Megmagyarázom... De nem itt... A nagyúr... minden pillanatban... szólíthat... kijöhet... - Hirtelen közel lépett hozzá, s az arcába lehelte: - Mindent el akarsz rontani, Koppány?...

- Hallgass, átkozott boszorkány! - sutorogta a férfi. - Többször nem!... Mindent tudok... Semmit se magyarázz!... Eladtad az országot hitvány bérért: a fiad árnyékhatalmáért. A szabadságunkat, a bőrünket, te... te...

- Nem igaz... nem igaz!... Hogy magyarázzam meg?...

- Nincs időm. Velem jössz. Visszük a fiadat is. Vagy a fejét, ha nem akar jőni. Azt pedig - intett a függöny mögé - rákényszerítjük, hogy adja ide a kardot... Nem fogja megtagadni, különben...

- Megölnöd?

- Nem nyúlok beteg emberhez, ha nem muszáj. Majd megízenem, hogy nálam vagytok vendégségben, s ha elküldi a kardot, viszont fog látni. S ha nem, akkor is... de csak a fejeteket... Megérti, ugye?

Sarolt lehunyta a szemét. Most látott mindent. Rettenetesen kínlódott... Egy gondolatot!... Egy gondolatot!...

- Gyere! - hördült Koppány, elrántva a függönnytől. - Ne merj kiáltani. Az utolsó lesz! - Nekiszzegezte a kardot.

- Csak egy pillantást adj nekem... négyszemközt, Koppány... Esküszöm, mindent megérintesz... Borzasztó tévedés ez... Elrontod, amit... - S hirtelen a füléhez hajolva, forró hangon súgta bele: - Amit kettőnknek építettem! Nem érted?... Ezek előtt nem lehet! - Kitágult boszorkányszemekkel nézett a szemébe; s széthúzódtak piros ajkai.

A kézszorításra, mely a szavaknak vérlobbantó értelmet adott, megtántorodott a vad bölény.

- S az urad, Sarolt?...

Az asszony futó pillantást vetett a függönyre. Minden vére a szívének zúdult, s kővé vált az arca. Megrázkódott, s mosolygott már.

- Megmondom... altatót adtam... S hogy higgy nekem, mindent!...

Koppány lendülő karral fordult társainak:

- Ki!

Azok morogva takarodtak.

Vadul vetette magát az asszonyra, s felkapva, mint a pelyhet, a csergés pad felé dobant. Szemein vérköddel, belebotlott a vénasszony holttestébe, s amint megtántorodott, a fehér menyét kisiklott a derekát törő szorításból.

- Várj!... Nem itt!... Lehetetlen!...

- Ne játszódj velem, te! - lihegte az óriás. - Most!...

Sarolt térdre esett s átfogta a lábait:

- Hallgass rám!... Ez rettenetes... Holttest van itt!

- Úgy? Akkor hát... - Fölrántotta a földről, s kifelé húzta, a lépcsőnek.

- Te nem tudod... mit akarok... mondani! - kapaszkodott kétségbeesetten Sarolt mindenbe. - Csak egy napot kérek... Csak holnap estig várj!...

- Mire? - torpant meg Koppány.

- Hogy nagyúr légy... s én az asszonyod! - Kimondta, elfülő torokkal.

Koppány sötét arccal mordult:

- Nem játszunk!...

- Esküszöm, hogy nem... Komoly vagyok, mint a halál... Az életemre, Koppány: ha egy napot engedsz, holnap este előtt megtudod: a nagyúr nem él!

- Te!... Ezt, te!... Ostoba!... Ha megölnéd, nem lehetnél az asszonyom, s én nem lehetnék nagyúr. Fejedelmet csak harcban lehet megölni, s csak én!...

De mégis elengedte a karját. A gondolat megütötte. S az asszony szája kísérteties mosolyra húzódtott.

- Bizánci volt az anyám - sziszegte az arcába. - Erdélyből jöttem én... Tudok olyan italt keverni... Nem hagy nyomot... Soha senki se tudja meg... Halálos beteg úgyis. Itt mindenki várja, hogy akármelyik pillanatban...

Hirtelen a nyakára fonódott, szenvedélyesen tapadt hozzá egész testével.

- Vak vagy te?... Nem érzed?... Egy nap is sok már nekem... Én úgy, úgy...

Magához rántotta Koppány szilaj öleléssel... Aztán hirtelen maga elé taszította. Már-már kialvó gyanú lobbant szédülő agyában.

- S a fiad, Sarolt?

Az asszony lehunyta a szemét. Villámgyorsan gondolkozott.

- Te nem láttad a feleségét - kacagott fel halkán, gonoszul.

- Nem is vagyok kíváncsi rá! - rándított a vállán Koppány gyanútlanul.

Nem vette észre az elvillanó mosolyt, mely végigvonaglott Sarolt száján.

- Ez az!... Ha láttad volna, nem kételkednél bennem... Az ugyan nem nyerte meg Istvánt az idegenbarátságnak! Lángol a dühtől, hogy megcsúfolták a németek. Nem lesz jobb katonád ellenük, mint ő!...

- Hogy... miért?...

- Ezt tartogattam én neked, s szinte elrontottad, látod! - suttogta Sarolt édes szemrehányással törleszkedve hozzá. - Szívesen lemond a fejedelemségről, ha megengeded, hogy ő vezethessen hadat a bajor hercegre!...

- Sarolt... ez...

- Igen, igen!... Mondtam neked előre, emlékszel?... Bele kellett egyeznem ebbe a házasságba, mert a nagyúr csak így remélt segítséget ellened... mert rettenetesen fél tőled... miattam is... De a sors nekünk segített, Koppány!... Az idegen asszony csúf, csúf, csúf, mint az éjszaka, vén, púpos, kancsal, dadog... Csak fátyol alatt mert mutatkozni, s István gyűlöli!... Elzárta mindenki elől, sereggel akarja hazavinni, a nagyúr halála után!... Ó, Koppány!...

Kimerülten, lihegve dőlt hozzá, s görcsösen kapaszkodott meg a karjában.

- Sarolt!... Ha hihetem... ha igaz!...

- Hol a sereged?... Bizonyítékot kapsz! - Pihegő keblét odaszorította Koppány dörömbölő mellére.

- Böszpörémet zárja körül hajnalban egy része. Hogy hátba ne kaphasson Csanád. A más része előrenyargal a hadi úton, erre. S én a magammal hozottakkal szintén a hadi útra térek, lennebb. Addig nyargalok vissza, amíg találkozunk. Holnap, alkonyattájt, úgy gondoltam. S azt hittem; viszlek... Ott vártam volna be a nagyúr választát...

- Ide hallgass!... István fog odamenni hozzád az udvari emberekkel, s viszi a kardot... Gyászszó fog előtte nyargalni. Ez lesz a jel, ebből tudhatod, hogy a nagyúr halott... S hogy jöhet az én fejedelmem!...

- Add zálogát! Add!... A forrásnál ígérted!...

- Menj, hogy jöhess!... Menj, hogy könnyebb legyen... nekem!...

- Add zálogát!...

Sarolt kebléből felsírt valami. Vagy felkacagott? Ki tudná megkülönböztetni a halál borzongását a kéj remegésétől?

Odaadta a száját...

Rázkódva meredt utána, s a falhoz tántorodott. Keze tétován tapogatott, lecsúszott, s ő egy jajdulással összeesett.

Valaki karjaira emelte, szölongatta, csókolta a szemeit.

- Anyám! - hallotta István hangját.

Végtelen fáradtsággal nyitotta fel ólomnehéz szemhéjait.

Szürkült a hajnal.

Fülei lassanként befogadják a lentről beszűrődő zsvajt, az izgatott futkosás, kiáltozás, düh és öröm lármáját.

Veczelin csörtet fel a lépcsőn.

- Későn jöttünk... A testőrök egy része halott, más része hiányzik... De ellenség sehol... Mi volt itt?...

Sarolt már a padon fekszik, s görcsösen öleli magához a feléje hajló István nyakát.

- Koppány járt itt - didergi. - Elküldtem...

István s Veczelin értelmetlenül bámulnak reá.

- S apám? - szakad ki a kiáltás Istvánból.

Sarolt lassan felemelkedik. Istvánhoz dől. A kezéért tapogat.

- Menjünk be hozzá - rebegi. - A kardjáért...

HATODIK FEJEZET

1

Reggelre a palotaterembe vitték a nagyurat.

Alacsony, széles nyugágyon pihent, fejedelmi díszébe öltöztetve.

Megbékült arcára a nagyúri zászló vet árnyékot. A vezéri kardot bársonnyal takart mellére fektették.

Fejénél a nagyasszony, István és Gizella állottak. Két oldalán a lovagok, jobbról Veczelin, Hunt és Deodátó, balról Pázmán, Tibold és Hermán. Lábánál, elől Radla apátúr tartja a keresztet, környékezve a tizenkét brenowi szerzetestől, akiket Adalbert püspök itt hagyott, hogy segítsenek Istvánnak a szent térítésben. Mögöttük, egy csoportban az udvarispán, a várnagy s a vári tisztek.

Távolabb, a terem két oldalán és végén a testőrök, továbbá minden csapatból válogatott magyar vitézek, zsoldos páncélosok és láncingesek.

A had odalenn maradt a vár alatt, csatarendben, de most arccal a palota felé fordulva az egész. A zászlók meghajtva, bárdok, kopják, dárdák, kardok hegye a földnek szegezve. Csak a lovak tüszögése, kapálása hangzik a nagy emberi csendességben.

Fenn a teremben is csend és fojtó melegség.

A nagyasszony arca fehér márványkő. Szemei halott ura arcán, mozdulatlanul.

István tekintetében a tett acélja villog, az emberek felett, a távolba.

Gizella lehajtott fejjel, összetett kezekkel imádkozik.

Radla úr a nagy aranykereszt nyelén kulcsolva kezeit, imát mond a halottért s az élőkért is.

Felzendül szívet facsaró mély döngéssel a brenowiak gyászsoltárja.

Utána, egy pillanatig, lélegzet nélküli hallgatás.

Ekkor Radla úr felemeli fejét, s körülhordozva a gyülekezeten, megszólal:

- Szerelmes feleim, a nagy Isten ímé maga elé hívá az ő fáradott szolgáját, a mi hatalmas földi urunkat. Nyugodjék csendesen, s tegyen irgalmat lelkével, a Mindenható. Őt az egész magyar nemzet s minden baráti méltóképpen fogják végső útjára kísérni. De tudjátok ti valahányan, hogy pogány pártütés s árulás borítá tűzbe a mi hazánkat, éppen most. Azért, amíg ezt a mi új nagyurunk, Isten segedelmével s a ti fegyveretekkel el nem tapossa, a temetéssel várni kell. De hiszem az örök Igazságot, nem sokáig.

István elé lépett, s megcsókolva a keresztet, két kezével feléje nyújtotta.

- Isten Fia vezessen téged, nagyúr, a győzelemre, s az ő angyalai járjanak tábort körülötted, ámen.

Minden szem a fiatal fejedelmen. Kinyújtja hosszú, kemény karját, jobbjá átveszi a keresztet, felemeli hozzá arcát, s megcsókolja. Aztán leengedi, feszült karral tartja maga előtt, s szilárdan szól:

- Úgy legyen.

A lovagok a halott nagyúr melléről lassan felemelik a vezéri kardot. Veczelin kihúzza tokjából, s István elé lép vele. Mögötte a többi a fonott aranyövre csatolt hüvelyt hozza. Mind fél térdre ereszkednek uruk előtt, s míg derekára kötik, Veczelin két kezével emelve a pengét, Istvánnak adja.

- Vedd fel, nagyúr, ezt a kardot, mely atyád kezéből kihullott. S vezess vele minket, a te népedet, diadalra.

István arcán tűz csap át. A keresztet baljába véve, melléhez szorítja, jobbjára a kardért kap, megmarkolja s fellöki a magasba, egyenesen, mint égre szökő lángot.

Hirtelen mindenki fölé sudárodik, az emberek bővölt szeme előtt egy pillantásra érik meg és szökken a tett mozdulatába a gondolatok s szándékok rejtett gyümölcse.

Szó se kell ide. Magát magyarázza a lendület büszke természetessége, s mindent megértet az őserő hatalmas áradása.

A terem egyetlen mámoros kiáltás. A kardok süvöltve villámlanak ki hüvelyükből.

Odakünn, a síkon, megharsannak a kürtök, felröppennek a zászlók, s minden fegyver az égnek zörren. A had dörgésének viharos hulláma csapódik a terembe.

A magyarok ifjú nagyura letérdel apja halottasága mellett, s megcsókolja kihűlt kezét. Hosszú percig néz még a méltóságos arcba, könnytelen fájdalommal, néma ígérettel. Aztán feláll, s anyját öleli át.

A nagyasszony az ő erős, tetteire induló fia vállára fekteti fejét. Meglett. A cselvetést elháríthatta tőle, de a kardot mégis fel kell emelnie. István szemében azonban magasabb hatalom sugárzik minden fegyvernél. Útján hadak fognak kikelni a földből, mert a magyar szív megérzi, hogy most igazi ura hívja. Megnyugvást érez, bizonyosságot.

- Gondolj rám megbékülve, nagyúr! - búcsúzik égő szemmel. - Mi, akik elmúltunk, hittel nézünk utánad.

István erősen szorítja magához, s csak annyit tud mondani:

- Anyám... anyám!

Az ifjú nagyasszony következik most. De egy könny sem ég búcsúzó szemében. Csak biztatás és hívó szerelem. Forró csók közben suttogja:

- A győzelemből várlak...

István megindul, s utána, a halottnak tisztelegve még egyszer, kizúdul az udvar. A két asszony egymást öelve néz utánuk, lassan imbolyogva az ablak felé, ahonnan látni lehet a síkon álló hadat.

Hatalmas hujjogás dörög végig a seregen, mikor István megjelenik ifjú fenségében. A magyar szív egyszerre urára ismert, s az idegen méltó vezérére. Aki tán ingadozó volt még tegnap, s a túlsó félre kacsintott, most, itt, ebben a fejével összeforrt testben mind az övé lett.

Vezénylő pengék villannak, parancsszavak csattannak, s az előhad indul is már, a Nyírkőnek, a hadi útra nyargalva. Legelől fekete gyászzászló repül, ígéret szerint. Utánuk a két szárnyat alkotandó lovasság porzik el. Most lép ki, hosszú nyelvű bárdjait vállra vetve, a láncinges gyalogzászlóalj. Tompa dobogása felhallszik a terembe.

Sisakos, páncélos vitéz robog előre. Az ereklyés szent dárdát emeli. Mögötte az aranykeresztet viszi, két kürtös között, a nagyúr lovas hírnöke.

Apja hőszerű fejedelmi lován léptet István, a nagyúr. A mén fejét és szügyét csillogó vért borítja. Szerszámzata messzire ragyog.

A nagyúr ezüstoffényű sisakot, mellvértet, lábszárvédő vasat hord. Hátán arannyal szőtt piros mente. Azt nem láthatja ellenség. Jobbján Veczelin trappol, s körötte a lovagok, valamennyien talpig páncélban, lovastól. Kétoldalt s hátul a testőrség, köztük Döli, ura háta megett.

A páncélos vitézek robajló négyszöge zárja a derékhadat.

Már a völgytoroknál hömpölyögnek, mikor utánuk ereszkedik az utóhad is, könnyűlovakok, vezetékek, szekerek.

A fölvert por hullámzó függőnyt borít a két asszony meghomályosodó szeme elé.

Koppány napkeltekor érte el embereivel a keleti hegyek karéján át a hadi utat, messze a Nyírkő alatt. Alig szusszant, vágatott tovább azonnal, hogy dél múltára beérje a dülő csapatot, melyet az erdőségből a Böszpörémnek forduló könyökhöz rendelt. Tág völgyteknőre nyílik ott az út, táborozásra alkalmasan. Úgy számította, hogy mire ő odaérkezik, nemcsak a dülőknak, de a Böszpörém alól felparancsolt hadnak is ott kell már lennie.

Amíg Csanádot ijeszti s fárasztja odalenn a várat záró gyűrű, ő ezzel a haddal várja be a nagyúr válaszát. Igen, úgy volt, hogy ebbe a völgybe hozza foglyait, az asszonyt s a fiút. Nem kételkedett benne, hogy a nagyúr a vezéri kardot küldi válaszul, felesége és fia életéért. Ha aztán az a kard nála van, bevonulhat Esztergámba. Az Árpád törzs hadnagyai ilyen fordulatra biztosan melléje állanak, s együtt vethetik magukat a lovagok zsoldosaira, már ha utolérhetik őket.

De hírnökei azóta ott vannak a Botondiak; Ondiak, Hubák és a besenyő vezér szállásain is, hogy mindenfelől nyomuljanak Fejérvárnak, Aba ellen.

Tarkács figyelmeztette, s ő magától is gondolt arra, hogyne, ha netán zsoldosait küldi utána a nagyúr, kardhozó küldöttség helyett. Azért választotta éppen ezt a völgyet találkozóhelyül. Itt feltarthatják csapatai a nehéz katonaság támadását addig, míg ő foglyaival elnyargalhat a Böszpörémet záró sereg védelme alatt Somogyba. Akkor lassú, visszacsapkodó húzódással az egész had egyesülve a tó mögé kerülhet, s addig felvonulnak a szövetségesek is. Ez rosszabb volna, no. Hosszú, pusztító háborút jelentene. De éppen ezért meggondolja a nagyúr is. Ha kezdené is tán első dühében, majd tárgyalásokba ereszkedne. Az asszonyt már úgyse adná vissza, kihúzná a dolgot a nagyúr haláláig. Hát ha éppen kard ki kard, lehet úgy is!... Nyavalygásra nincs több idő, se hazug békére. Most már az erő dönt csak.

Így volt. Így számította. Okosan, láthatja akárki... De ez az éjszakai fordulat nagyot változtatott a dolgon... Mióta onnan nyargal, többször is felborzongott benne, hogy Tarkács, aki Böszpörémnél maradt, dühösen hurrogta volna az ő engedékenységet, visszahúzódsát... De nincs igaza!... Ő most már hisz az asszonynak, aki azt a csókot adta!... Az a csók hódolat volt az ő férfiúságának hatalma előtt!... S az ész is ernyedten engedett. Sarolt belátta, hogy céltalan minden küzdelem a beteg emberért. Az éretlen fiúért is. Őt választotta, a forró, erős életet! Így menti a fiát is, bölcsen. Nem csoda, ha bírhatatlan nyűg már a nyakán az a gyógyíthatatlan ember!... Végtére jó tett annak is, s csak az új hit szájalja bűnnek, amit Sarolt akar. A régiek feláldozták az öreg vezért. Az élet élni akar, s igaza van. Hát még, ha az egész nemzet akar élni!... Így az ész is, a vér is siettek Koppányt nyugtatni, hogy jól cselekedett.

A gyászlobogó, ha csakugyan feltűnik ma, nem lehet hazugság. Egy egész vár és had előtt nem lehet ilyent hazudni. A nagyúr halott akkor, s az asszony igaz, és hű Koppányhoz...

Erőltetett nyargalással kora délután ott volt a völgyben. A dülő csapatok vígan táboroztak. A böszpörémi had éppen csak hogy érkezhettek, mert még rótákban állott. A zoltánok akkor nyargalásztak, hogy kijelöljék a szálláshelyeket. Ámultan csődültek a tisztek Koppány köré, hogy foglyok nélkül érkezett. Gyorsan magyarázott. S talán vele született óvatosság volt ez, vagy csak a pompa kedvéért tette, de úgy parancsolt, hogy várjanak a letáborozással, sőt az egész had álljon fel harcvonalban, tisztességgel fogadni a nagyúr halálát jelentő zászló s a vezéri kard érkezését. Mert úgy mondta, természetesen, hogy a nagyúr meghalt már az éjjel, s magától meglesz minden, amit akartak. A nagyasszony küldi a kardot, István által.

A csodahír villámgyorsan futott szét a seregben, s a nyomában valahogy az is, hogy temetésre és lakodalomra mennek Esztergámba. Mikor Koppány elnyargalt előttük tisztjeivel, vad örömmel hujjogott neki az egész.

Nyomban lovas járőrök nyargaltak vissza, hogy megügyeljék s vezessék ide az érkező esztergámi küldöttséget.

Koppány az egész nagy lovas karéj közepén állott fel a főemberekkel, néhány-lépésre az arcvonal előtt. Ott nyújtogatta a nyakát Győr is.

Neki, őszintén szólva, nem tetszett ez a békés megoldás. Nem feledhette a lábba veszett Bogárkával történt kudarcát, s alig várta, hogy elemészthesse Dölit.

Az íjász eltűnt, s ebből tudta, hogy az szabadította ki körmei közül a gyűlölt embert, íme harmadszor is. Igaz, mikor olyan csúful összetapodva került eléje az a nyomorú íjász a Döli marcongasából, még alaposan össze is rugdalta a kárvallásért, s azóta görbe szemmel nézett rá a katona. De fene gondolta, hogy így áll bosszút, s nem Dölin, hanem rajta, mikor végre alkalma került. Most már, ha béke lesz és Koppány úr fiává fogadja István úrfiát, azt a Dölit megvédi tőle a gazdája, biztosan. Nehezebb lesz beleakaszzkodni. De azért majd, valahogy!...

Az esztergámi előhad portyái megpillantották Koppány első járőrét, víg-gyanútlanul kocogva, szembe az úton. Szétrebbentek az erdőbe, s csak néhány lovas lépkedett tovább a gyászzászlóval.

Amazok, cseppet se bús pofával, süvegüket rázva kurjantottak eléjük.

A zászlóvivők megálltak. A járőr vidoran rúgta oda. Pányvák suhantak a fák alól, s a fickók nagyot nyekkentek a földön. Sietve kötözték őket lovaikra, s vágattak velük vissza, a közeledő hadhoz.

A többi járőr rosszabbul járt. Azokat irgalmatlanul lenyilazták.

Veczelin kivallatta a pányvától s az ámulattól félholt foglyokat. Lovas hírnökök által azonnal megállást parancsolt a had élének. Jelentette Istvánnak, hol és miként várja őket Koppány.

- Óra múlva rajtuk lehetünk, uram. Meglepetés lesz ugyan Koppánynak, de amint ezek vallják, elég erős az ő hada is. Az első zavarodás után élet-halálra fog viaskodni. Itt az idő, Krisztus nevében. Néhány óráig még fenn a nap: addig végezni kell vele!

A nagyúr keményen bólintott. Ma még nem volt szava az indulás óta. Sötétén fénylő vas az arca; s messzire nézett, túl a mán.

Veczelin sebesen osztogatta parancsait a lovagoknak s a hozzá nyargaló tiszteknek.

Az előhad oszoljon karéjba az út két felén, s kerülje oldalba, hátba a völgyet, az erdőben. Csak akkor segítsen, ha már felbomlott az ellenség, és futás kezdődik. A könnyűlovasság oszlopban

rontson ki a völgy torkán. Az eleje neki a vezéri deréknak. A többi szárnyakra terülve, az ellenséges karéj két szélét rohamozza meg. A láncinges gyalogság törjön a középnek, s ha a lovasokat szétszórták, elsőnek fogja fel Koppány rohamát, akit a két szárny megnyargalása úgyszólván előrelök. Fő, hogy a gyalogok a lovak alá bújjanak, inat vágjanak, sügyet hasítsanak, bárdal zúzzák a lovasok térde kalácsát. Ha a támadó már megtorlódott, széledjenek kétfelé, s a gyengült rohamot engedjék rá a páncélosok négyszögére.

A nagyúr innen kezdve ennek a vas négyszögnek közepén jön Veczelinnel, a lovagokkal és a testőrséggel. Itt viszik most már előtte a dárdát s a keresztet is. Hozzá csak akkor férhetne ellenség, ha a páncélosok falát is benyomná elől. Akkor következnek ők, hogy megvédjék.

- Krisztus, Boldogságos Szűzanya s Szent Márton, segítsetek!... Előre!...

De Koppány felneszelt az útról hömpölygő robogásra. Ösztöne még a megértés villanása előtt ráhorkant a veszélyre, s elbődült:

- Támadás! Hújj!...

Mire ezt a karéj két szárnyán továbbrikoltották a zoltánok, fölbukkant a gyászszászoló a völgy nyílásában, s ez pár pillanatnyi zavart, torpanást okozott.

Koppány azonban kardját villantva vetette magát a völgybe omló lovasságra, háta mögé ordítva:

- Hújj, Bulcsúért!... Hújj, hújj!...

Utánazúdult az egész közép, nyílfelhőt röpítve maga előtt.

Szilaj roppanással csattant össze a két lovasság. A felszaggatott gyepen rögtön porfelhő gomolyodott köréjük, csak a kardok, csákányok villogtak belőle, s hujjogás, ordítás, duhogás, hörgés viharzott.

A szárnyakon, melyek helyzetüknél fogva később kaptak észbe, a fejedelmi lovasság rohamai vad sikerrel zilálták szét az ellenállást. Iszonyatos vérengzés közben lökték a rongyokra szakadozó sorokat az erdőnek. Eszeveszett futás kezdődött. De hiába. A sűrűből már a megkerülő előhad nyilazott, lóról szállva, a menekülőkre. Fejszéssel döntött fák recsegése, jajgatás, üvöltés visszhangzott messzire a rengetegben. A szárnyak egy-egy lelkét veszített, véres foszlánya menekült csak a vadaknak terített bő asztaltól. Hullák és tehetetlen sebesültek várják az éhesen csattogó fogakat mindenfelé.

A közép, Koppány vezérlete alatt, keserű hősiességgel verekedett. A lovas rohamot itt ők szórták s taposták vérbe. Csakhogy a szárnyakról forduló róták kétfelől szakadtak rájuk, s elől beleütöttek a láncingesek tömör ékébe. Villámgyorsan buktak ezek az ágaskodó lovak hasa alá, s a bárdnyelek hegyes végét nyársként forgatták az állatok beleiben. Szaporán villogtak a széles, lapos ínvágó kések, pillanatok alatt vonagló halomban fetrengtek a kint nyerítő paripák. Már a következő sorok súlyos bárdjai csapkodtak a kengyelbe akadt, zuhanó lovasok koponyájára, nyakába; mellébe, mint a jégeső.

Koppány mégis áttörte magát a legjavával, s a láncingesek tömege szédült előtte. Nagyot fújt a vezér, s kitörölte szeméből a csorgó verítéket, freckelő vért. A kardja markolatig, a karja vállig vörösen ázott. Haragos oroslánarca, mint ott a lemenő napé. Szétnézett, egyetlen szemfordulásból, a völgyön. S látta, hogy elveszett.

Mögötte még a had egy elszánt maradéka, hullahegyeken törtetve nyomába. De a jajongó erdőkben szétverve, megsemmisítve a szárnyak. A győztes róták hátulról s jobbról-balról robnak rá.

Előrepillant s felordít. A páncélosok zárt, még véreztelen négyszöge áll ott, szörnyű kopjait feszítve. Középen az a dárda s az a kereszt!... Ott bújik a kölyök nagyúr, akit az az átkozott csókos boszorkány dobott eléje gyalázatos szószegéssel. Hej, Sarolt!... Hogy az ég, föld s pokol minden villáma, átka s gyötrése tépje szét azt a hazug szívedet!...

...Meghalni, meghalni most, büntetésül az ostoba hitért!... S haljon meg a magyar szabadság is, amit így szembeköptek, s elárultak gazul!...

...De drágán adni oda, de úgy, hogy véres könnyekkel emlegesse, valamíg magyar rab fog nyögni a német vassarka alatt!...

...Néhány száz lépés csak, de egy veszett roham betörheti még azt a páncélfalat, és a jól kisújtott kard elérheti ott a kereszt alatt Sarolt fiát!... Csak azt... csak azt még!... S keserű lesz akkor Saroltnak a győzelem, és a németnek hiábavaló!...

- Ide, ide, körém!... Hújj!

Még száz és száz fekete lángú szív dobban körülötte, s a roham olyan rettentő, hogy meginog és behorpad alatta a páncélosok első sora. Tört kopják hullanak recsegve, s farára roskad a bezúzott vértű lomha ló. Buzogánytól sújtott gazdája otrombán dőndül hátra, s már rajta táncol Koppány szilaj ménje, rúg és harap az is, urát segítve.

De lám, megérezte a görény német! - lobban Koppány szeme. A négyszög kettéválk keresztben, s a kétharmada lassan hátrál, közepén a dárdával és kereszttel. Odadobta Veczelin a páncélosok egyharmadát; hogy menekülhessen Istvánnal.

- Hújj, hújj!... Győzünk! - ordítja Koppány, lovába vágja a sarkantyút, s átugrik a vastömbökön, neki az utolsó sornak.

De már kevesen követik. A körülró rohamok lekötik, elszakítják s felőrlik mögötte a vakmerő dandárt.

Százan ha átfúrják magukat a páncélosok széteső falán vele. De ott vannak egy kurta futamodásra a megkisebbedett négyszög előtt. Érthetetlen valami történik ekkor.

Veczelin maga is elképed. Mert a nagyúr fellöki kardját, s parancsot kiált:

- Utat!...

A négyszög kétfelé nyílik. Közepén, a dárda s a kereszt között fedetlenül áll fehér ménjén István, a nagyúr.

Koppány utolsó ugrásra szorítja a lovat, kardját csapásra emelve, s ordításától tüdeje szakad.

Abban a pillanatban szökken István lova is.

- Uram! - rikoltja Veczelin - a kardod!... - Mert iszonyodva látja, hogy István egy csattanással hüvelyébe löki a szablyát, s fegyvertelenül rohan.

Mereven néz előre, Koppány szeme közé. Egy szót szól hátra csak:

- Krisztus!

Felemelve viszi fejét, túlnézve a halálon, Istenre bízva a döntést, a gyilkos elé.

Rémület zúg fel a testőrség között, s a lovagok kiáltoznak, tehetetlenül.

Veczelin nehéz lova lépésekkel robog Istváné mögött. Hiába minden! A leghosszabb pallos se védheti ki már!

De Koppány lángoló arca is megsápad. Zsibbadni érzi csapásra emelt karját. Szemei elmerednek... Mi ez? Fegyvertelenül jó?... Maga akarja?... S kire néz?

- Eh! Keresztény nyavalya! - rikolt fel a másik pillanatban. - Hújj!

De ez a megrebbenés Isten döntése volt.

Koppány kardja a villámként István elépattanó Döli pengéjén csúszik el. Mire visszarántaná, rázuhan Veczelin két marokra fogott pallosa, s reccsenő koponyával fordul le a nyeregből, a nagyúr lába elé.

Döli süvegén is elcsúszik ugyanakkor egy hevesen odasújtott kard lapos tévesztése. Fordultában iszonyú erővel vág Győr képébe, s örökre kettévágja a múltat s a jövőt.

Koppány eleste megtörte az utolsó ellenállást is.

A vert had foncsikái szerteszét röpültek az erdőkbe.

Fegyverét elhanyagolva, lova nyakára feküdve iramlik egy-egy őrjögő a hadi úton, Böszpörém felé.

A győztes ott áll a halottakkal, sebességgel borított völgy közepén, hű katonái ujjongó gyűrűjében.

Akiben még van lélek a roncsoltak közül, az is elharapja kínját, s feléje fordul. Döbbenve, aki ellene volt, s áhítattal, aki érette szenved.

Csodáról száll a hír, szájról szájra.

Krisztusra bízta a nagyúr, s ő döntött: István úr feje felett dicső Szent Márton rohant lándzsájával Koppánynak, s a veszett pogány karja elzsibbadt, szíve kővé dermedt.

Veczelin úr maga is mondja, s hiszi is, hogy nem emberi erő lódította előre vértezett lovát, s a pallosa úgy vágott alá, mintha karját az égből ragadta volna meg egy lendítő kéz.

Döli egyáltalában nem tudja, hogy történt, csak annyi bizonyos, hogy minden becsületes vitéznek Krisztust kell imádni, s a Boldogságos Szüzet... Ő csillagot látott a nagyúr homlokán, s azt hiszi, attól vakult el a pogány.

Az, akiről most borzongó csodálattal suttog mindenki, maga elé néz, a véres földre, ahol Koppány fekszik, egy köpenyegre kiterítve.

Elmerülve mélyed a holt tigris arcába, melyre odakövült a rémült ámulás s a reménytelen düh.

...Az első volt, aki az utamra feküdt, ezzel a keserű csodálkozással. S nem az utolsó. Krisztus oroszlánjának véren s tűzön át kell utat nyitnia a Bárány előtt.

Ó, Gizella, nyújtsd ide virágkezedet!...

2

Visszafordult a nagyúr.

A harc eldőlt. Ami hátravan, az már csak a tűz szétszóródott paraszának eltaposása.

Sietett, hogy halott apjának megadhassa a végső tisztességet. És hogy anyja, felesége ne várják sokáig, szorongva.

Veczelin azonban eltökélte, hogy a győzelmet nem hagyja kizsákmányolatlan. A lovasság a páncélosok kétharmadával indult üldözésre.

Döli is elkérezkedett urától, hogy velük mehessen. Szédelegve jött ki előle. Nem is hihetett el hirtelen ekkora boldogságot!

Koppány menekülő hadának roncsai hamarabb elvéreztek, semhogy elérhették volna Böszpörém síkját. A csata híre hihetetlen gyorsasággal terjedt szét mindenfelé. Az Árpád-törzsi hadnagyok, akik Veczelin hívására már útban voltak, minden oldalról megszorították s megsemmisítették a menekülőket.

A böszpörémi síkra már a Veczelin hadával egyesült Árpád-róták zúdultak le a Csanádot szorongató seregre. Már maga ez a meglepetés végzetes volt, hiszen ott Koppány diadalmenetét várták.

Csanád is látva, mi történik, kirohant a várból egész erejével. Vérbe köpülték a somogyi és zalai hadat, s foszlányait belefojtották a Balaton nádasába. Ott veszték Véres Bulcsú maradvái is, akiket Koppány felszabadított, szinte az utolsó szálig.

Hullákból s lódögökből emelkedett szép nagy halom tetején feküdt Tarkács táltos, sebekkel borítva. Elnyílt szemei a fekete madárseregre tágultak, mely lakomára gyülekezve kerengett a harcmező felett. Nem kell többé jósolnia a röptükből, vijjogásukból. A sors beteljesedett.

Aba már kardot se vont Fejérvárnál. A hír megelőzte.

A Botondiak nem is moccantak. A Hubák visszakanyarodtak szépen. A tiszaiak indultak volt, de jóval innen a Dunán meghallották, mi történt, s óvatosan húzódtak gyepeik mögé.

Valamennyien szidták Koppányt, éktelenül, hogy bódult fejjel mindent elveszített. Most már lapulni kell, s behódolni az új nagyúrnak. Fordul-e, s merre a kerék még, azt csak idők múltán láthatják majd.

Messze Erdélyben, Gyulafehérvár bástyáján Ajtony úr néz a nyugati érchegyek gerincére. Megtudta ő is elég hamar. Hogyne, mikor bórzsákban küldte meg neki István öcs a Koppány fejét? Ejnye no, különb legény, mint gondoltam. Kinyílt mégis a gubójából. Sarolt fia, az. Fenyegetés is lehetne ez a fej, ha meggondoljuk. Figyelmeztetés, mindenképpen... Meglátjuk, öcsém... Egyelőre győzött a görög császár a bolgáron, s még jókor álltam melléje. Úgy. Erdély az enyém, a szövetsége árnyékában...

Döli, már mint egy lovas róta tisztje, robbant le a halászfaluba, a böszpörémi csata harmadnapján.

Amit érzett s gondolt, attól bolondul szökkent alatta a ló, türelmetlen sarkantyúja alatt.

Halotti csend fogadta. A kunyhók, a part elhagyatva. Erdőbe menekült a halásznép a nagy embervihar elől.

Míg legényei lekantároztak, Boncs apó kunyhójához loholt.

Hiszen tudta, hogyne, nem kapja ott őket, még ha élnek is. Mégis, mikor odaért, úgy elnehezült a szíve, hogy szédülve dőlt a mállott falnak, s szeme előtt elsötétülve kerengett a világ.

Idő telt bele, amíg annyira összeszedhette magát, hogy támolyogva körüljárja rogyasztó emlékeinek szomorú tanyáját.

A nádtető beroskadt a télen, a szelek kitepték az ajtót, a sárból vert falak ki-be düledeztek.

Belépett. Penészes, dohos sötétség. A tűzhely beszakadva. Régi kormának esőtől nyúlós pizska, mint a bezúzott koponya alvadt vére. Bogárka egykori fekvőhelyének nádcsomója rothadtan málladozik. Utálatos kígyó tekerőzik a sarokban, a redves gaz között.

Keserű könnyet nyelt le égő torkán, és kitántorodott.

- És azóta ilyen se jutott nekik! - gondolta gyötrődve. - Miattam, csakis miattam!... Amit akartam, Isten csodájára, elértem... De az ára?...

...Merjen-e a végére járni, egészen?... Mit fog találni, ha bejuthat valahogy a kis szigetre?... Tíz hosszú hónap, majd egy esztendő után!... A csontjaikat talán?...

A kunyhók felé pillantott, a rongyos kis falura, ahol ők ketten születtek, játszottak, felnőttek, szerettek, álmodtak... A keserves mindennapi robot partjára... A nádasokra s a nagy tó vizére, körös-körül, ami most is az ő szerelmükről zsong-zúg...

Rendítő hála öntötte el testét-lelkét. A csoda, a hihetetlen döbbsent most belé hirtelen... Neki adta, neki, a falut, a partot, a halászóterületet az ő nagyura!... Lakodalmi ajándékul, hűségéért, ha Krisztus kegyelméből megtalálja kedvesét... Ezt mondta, így, ő maga, a nagyúr!... Neki, egy senkinek, rongyos halászlegénynek; akit a porból emelt fel, s tett testőrző vitézévé, tisztjévé!...

Hej, Bogárka, ha élsz még, s megérted ezt a csodát!...

Láz nyargalt át rajta, futni kezdett, nyargalni a kunyhók körül, a parton, a zsombikok közt. Szalasztotta a legényeit is; csónakot keresni, csónakot!...

Azokat bizony elhordták. Nem is a halászok; hanem a menekülő katonák.

Bizonyosan azokon vágta neki a tónak, hogy a túlsó partra juthassanak.

Estefelé járt, mikorra maga fedezett fel egy rossz, foldozott lélekvesztőt valamelyik kunyhó mögött, a gazban. Fenekére volt fordítva rég, tán lócának használták a fájós lábú öregek. Akadt valami tört nyelű evező is a kacatok közt.

Istenkísértés. Az.

De ő levitette mégis a nád közé, s beleült.

- Itt szálljatok reggelig, s várjatok rám! - parancsolt a fejüket vakaró katonákra.

Nekifeküdt, befúrta magát a nádasok közé. Mit akart ezzel a teknővel s fakanállal?... Arra törtetni, közelebb, közelebb!... Eljutni hozzá, vagy a poraihoz!... Türelmetlen, pattanó szíve dehogyis hallgatott volna okoskodásokra, hogy várjon, amíg tisztességes csónakot szereznek valahonnan!... Meddig?... Napokig tán?... Lángolva, lihegve erőlködött, hogy előrejusson...

A bögük útjáig végre, sok-sok tévelygés, farolás, veszedelmes billenés után elvergődött. Este volt már akkor, sötét, csillagos ég borult fölője.

Itt már nem gázolhat át élve!

Felállt szétvetett, reszkető lábaira a csónakban, s szája elé körített tenyerei közül kiáltozni kezdett a suhogó sűrűség felé.

Boncsot kiáltotta, aztán Bogárkát, ismét Boncsot s megint Bogárkát, Bogárkát.

Kifulladt tüdővel roskadt vissza.

Messze vannak, ha ugyan ott vannak, túl a hínáros sűrűsége... Meghallhatják-e?

Felriasztott vízimadarak sápítózva surrogtak ki a nádból.

Az ő kiáltozása rebtentette meg őket... vagy...?

Ismét felállt, s két ujját szájába dugva, éleset füttyentett.

Aztán feszülten figyelt... A bögük útján mintha evező küszködne!...

Elszánt csapásokkal odalódította magát a nádfüggöny elé.

A szél mozgatja csak, vagy...?

Valaki leskelődik ott, igen... De a sötétben nem látja őt jól, s fél tőle!...

Most eszébe jutott az ő kedves jelük, a nádirigó trillája.

A szívét öntötte bele, úgy fuvolázta, szakadtából.

A nádat széthajtotta valaki.

Az este árnyainál is sötétebb gubanc bújt elő s valaki dörmögve kérdezte:

- Döli?...

- Döli, Döli, Döli! - ordított fel, s szinte belevetette magát a hínárba.

De a nád közül csónak lendült melléje s bozontos szörnyeteg kapott utána, maga mellé rántva. Ő volt, Boncs apó, víziördögge fajulva, valami hajdani ingféle foszlányaival az ágyéka körül.

Csak nyöszörgött, makogott, mellét döngette. Tapogatta, szagolta, nyalogatta Dölit, akár egy gazdájára talált kóbor eb.

- Bogárka! - rázta meg Döli az öreget, hogy észre térjen. - Él?...

S lerogyott a csónakba szíve rémülten kérdező ütésétől.

De Boncs apó kísértetiesen kacagott, s szörnyű fejével igent ütött, sebesen, tízszer is.

Döli szinte megfojtotta, olyant roppantott a bordáin, elbírhatatlan örömeiben. Ragadta a korhadtt evezőt, mely veszedelmesen recscent a markában, s neki a bögük útjának!

Az öreg vinnyogva sírt a háta megett, olykor nagyokat csapott mancsával a hátába, s majd fellökte a rozoga csónakot, mert előrehajolva, orra előtt hadonászott, s csak nyelte a könnyeit bugyborékolva, mintha elfelejtett volna beszélni.

Dölinek most keményen meg kellett feszíteni a figyelmét, hogy át tudjon törni a kígyóhajú tündérek leshelyein. De az öreget elhagyta az esze, ismét és ismét odabökte neki a mancsát, két ujját tartva fel, vonító kacagással.

Csak mire nagy bajjal a szigethez értek, villant meg Döli fejében annak a két ujjnak mondanivalója. De akkor már ugrott is, s rohant be a bokrosba, ahol a törpe mocsári fák rejtekén kicsi tűz pislákol.

Térdre esett, boldogságos jajdulással.

Gallyakból s nádkévékből összehányt idomtalan kalyiba alól két drága kar rúgkapáló, bögicsélő fekete porontyot tartott eléje. Sikoltott Bogárka, az öröm késszúrásával húséges szívében.

...A bokrok között pirosan kacagott be a hajnal. Döli karjaiban tartotta az álomba szédült Bogárkát, akinek pillái alól még most is szivárogtak a könnyek, feloldva keblének boldog görcsét. Ott szuszogott, két markocskára fogva az áldott kútfőt, a bimbóról lefordult pici tejes szájjal, a fiúcska. Anyja meg őt fogta magához, álmában is védelmezve.

Boncs apó a lábuknál kuporogva, szaporán pislogott, s torkát illegette, emberi szóért. Nehezen eredt meg aztán, és sokáig lökdöste ki magából, mint a forró kút a köveket, a bennszorult mondanivalót.

De végtére mégis Döli elé kerültek a szörnyű nélkülözések és félelmek, a meztelen életért éhséggel, télrel, dúvadakkal vívott küzdelem emlékdarabjai.

Bogárka hősiességének gyermekvárása s a szülés gyötrelmei ebben az állati vacokban.

Döli szóvalán áhítással gyönyörködött asszonyában. Szép volt Bogárka ebben az elvadult meztelenségében is, mint a vízitündér. Szél, nap, víz, paskoló természet sötéten ragyogó bronzá kalapálták, hibátalan, őszerejű asszonyszoborrá, melyen búbájosan lüktetett át az anyaság édes szelídsége.

Bogárka még sokáig hitetlenkedve tapogatta Dölit, mint egy látomást. Nem győzött betelni vitézi szépségével, s nem akarta megérteni, hogy mivé lettek, hogy övék a falu, s minden körülötte. Mikor Döli a nagyúrról beszélt, s vele kapcsolta történetének minden mozzanatát, Bogárka egészen úgy hallgatta, mint a mesére csodálkozó gyermek. Ha nem is mondta, szívében azt tartotta mégis, hogy Döli sok viszontagságában vigasztalásul álmodta azt az égbeli nagyurat.

- Most már mehetnek a táltoshoz! - bökte ki Boncs minden mese egyetlen való igazát, s ez volt az első egészen értelmes mondat, amit kiejtett a száján.

De Döli rosszállólag csóválta a fejét.

- Hol van az már, bapó?... Radla úr fog esketni minket, Krisztus Urunk papja, csodatemplomban, a nagyúr várában.

...Böszpörém piaca a győzelem után zsákmányt kótyavetyélő katonanéppel telt meg. Fegyvert, nyeret, lószerszámot, köntöst, ékszereket csereberéltek, adtak-vettek a vitézek. Nagy sereg lovat, vágómarhát is hajtottak fel, s szekereket, sátrakat halmoztak össze a vásárra. Az áldomást mindjárt itták is, a hevenyében felhúzott lacikonyhákban, víg ordítózás közt.

Estig engedte a vásárt Csanád úr. Akkor majd kitakarítják őket a láncingesek, hogy éjszakai garázdaság ne történhessék.

Csomó hitvány talyiga s gyatra gebe került eladásra a piac egy zugában. Szegényebb aljanép alkudozott rájuk. Egy bütykös-redves öreg pásztor is köztük, nagy rongyos szűrben. Senki se ismerte volna meg benne Beő apót, aki minap még úri gúnyában, kardosan s paripán feszített Koppány úr seregében.

Ahogy az üldöző had ráomlott a seregre, s Csanád úr is kicsapott a várból, mint a mennykő, látta ő azonnal: veszett ügy ez. Különben is hátraparancsolták a szekerekhez, nem került a harcba. A vad futás kezdetén mindjárt lehányta magáról az úri bőrt egy szekér árnyékában, s felkapta ezeket a rongyokat, amiket a katonának beöltöző Bulcsú-fíúk hagytak a szekereken. Éppen ideje volt eloldalogni, félre az öldöklés sodrából.

Most hosszas nyöszörgés, alkudozás után megvette ezt a koszos gebét s nyikorgó taligát.

Alkonyattájban lelépott vele a csatamezőre.

Éppen akkor hányták Csanád úr rabjai a napközben ásott nagy gödrökbe a gondosan kifosztott hullákat. Eltart ez vagy két napig is, olyan töméntelen a dög.

Beő csendesen s biztosan baktatott el a mező szélén, gebéje zabláját ráncigálva, távolabbi, bokros mart felé, ahova még hajnali szürkületben húzta be őket, miután bőrét kockáztató, hosszú keresgélés után rájuk talált.

Ott feküdtek a gallyak alatt mind a ketten, az ő két nagy ordas fia.

Bulcsú maradvái, akiket a disznók mellől bekunyorált valahogy, Győr úr bolond vágyát szolgálva, szabad vitéznek. S most itt hevernek, né, összevágva, törve; holtan.

Mozdulatlan arccal szemlélte őket sokáig. Ragyaverte fekete képén csak jó sokára rándult egy keserű görcs. Hördült, s utánuk hajolt.

Pattanó erekkel homlokán, kinnal emelte s nyögve fektette a taligába, egyiket a másik mellé.

Fújva támaszkodott a keréknek, s szennyes ingujjával végigmázolta verejtékező homlokát, dülledt, véres szemeit.

Cammogott aztán, késével ágakat vagdalt, rakta, s beborította őket egészen. Felzökkent a deszkára, a gyepelőszárral megcsapdosta a gebe sovány farát.

Nyikordult a két kenetlen otromba kerék, borzongató siratással. Eldöcögött az erdők felé.

Egész éjjel hajtotta a lovat, hol a deszkáról, hol gyalog, a csapásokon, melyeket csak ő ismert. Hazafelé, a Bakonyba, elhagyott pásztorszállására.

Néha elbóbiskolt, s arra neszelt fel, hogy áll a gebe is, térdére lógatva búfejét. Irtózatost káromkodott, s elverte rajta minden gyötrelmét, ami a belső részeit marcangolta.

Délelőtt hevesen sütött a nap. Beő meg-megállott, hátrapillantott a fiúkra: jól vannak-e? Visszatakargatta a szétrázott lombokat, kihúzott egy gallyat közüle, elcsapkodta a szemük-szájuk körül döngő zöld legyeket.

A bűz megtekerte az orrát. Fölvöltött, öklével vagdosott a rogyadozó ló bordái közé: - Fuss, az anyád!...

Kora délután zivatar szakadt le, omló záporosó, nagy dörgés-lobogással. Tépte a rengeteg haját, visított, bömbölt.

Beő megállította a taligát. Kitakarta a fiúkat. Biztatta őket:

- Feredjetek, lelköm!

Bólogatva szemlélte, hogy a felhők könnyei tisztára mossák őket a vér, por szennyétől.

Jólesett neki is. A megháborodott levegőég mintha az ő gyászát ontotta volna ki.

Napáldozásra hazaért. Éppen az utolsó idejében, mert a gebe, mikor kivonszolta a rudak közül, amik még tartották valahogy, hasra esett, s elnézést kérő pillantással alázatosan kiadta páráját.

Beő ott hagyta, nem törődött többet vele.

A disznókat megették Koppány úrék, nagy hiába. A kondáslegények egy szálíg katonának álltak. Kunyhóik, a Beőével egyformán, pusztán állottak, vagyis rogyadoztak. Ami kevés állat maradt még, azt kicsapták az erdőbe, éljenek, ahogy tudnak.

Lám, rőfögve csörtet elő jöttére egy szennyes kan s vagy három sovány koca.

Szimatolva állták körül a taligát, s felvisítottak.

- Még tik is - mordult rájuk az öreg, s elrugdalta őket.

De azok ott ténferegtek továbbra is a közelében, panaszos hördülésekkel.

Csak éppen a szűrét hányta le Beő, s fejszét hozott elő kunyhójából. Mindjárt nekiesett a fiatalabb fáknak, rakást vágott belőlük; lecsapdosva eleven lombjaikat. Aztán száraz ágakat, avart, gízgázt hordott össze nagy boglyába.

A rúdaira esett taligából szép óvatosan lehúzta a fiúkat, s elfektette őket, alájuk halmozott rőzse- s avarágyra.

Nekiesett a taligának, lihegve verte szét az egészet forgácsá.

Azt is odarakosgatta értően a fiúk alá s köré. Beborította őket a boglyával, magasan. Mikor ez megvolt; fölējük építette a farakást hosszában, keresztben, s beboltozta, mint egy tornyot.

Öreg este lett, mire a máglya elkészült.

Beő szusszant kicsit, nézegette a sötétben, aztán tüzet csiholt; összemarkolt lángcsóvát dugott be az avarágyba. Pici kék nyelvek ugráltak szét sebesen a gaz között, aranyszikrák pattogtak a forgácsból, s vörös lobbanással gyúltak ki a száraz ágak sziszegő kígyói. Beő táplálta, amíg sírni kezdtek a frissen vágott dorongok is, s a tűz éhesen harapott belējük. A máglya lángba borult, ragyogó piros mentébe takarta a fiúkat, s dohogva, bömbölve kezdett énekelni, kukra löve sebesen forgó tűzoszlopát a feketén hallgató faórfások fölé.

Az öreg bort loccsantott kulacsából a láng közé.

- No, nyargaljatok, fiaim, a piros táltoson!... Boldog mezőkre, a Tejúton át!...

Nagyot húzott maga is a kulacsból. Kissé távolabb a földre kuporodott, s nézte, mereven csillogó szemekkel, fiai távozását.

Mikor került oda az a másik, nem vette észre. Egyszer csak ott ült szemben, az itatóvályú szélén. Feje búbján lobot vetett a fehér láng, vértelen arca halálfejként világított, madárkarmai a koboz húrját tépték s vonított:

*Az mi fényös napunk véribé fulladott,
Égről lehulltanak az mi csillagaink.
Fekete üngébe az halál befogott,
Magyari népöm te, jaj, már végöd vagyon...*

Beő felszökött. Szilaj düh rázta meg a csontjait. Véres szemekkel pillantott maga körül. Végre, hangot adott valaki az ő gégemarkoló kínjának!...

Szeme a kanra villant, amely ott nyöszörgött a kunyhó sarka mellett, földbe túrva fejét. A kocák hozzábúttak, reszkető bőrrel.

Beő rohant, s szétrúgta őket veszett káromkodással.

A kan mély hörgéssel lódult meg. Beő már a hátán volt, nyomta le ágaskodó fejét, oldalát szorította, s öklével verte a máglyának. Őrjöngve kezdett nyargalni az állat a kegyetlen kényszer alatt. A tűz előtt visítva megtorpant, fordult, de a térdek s öklök nem ismertek irgalmat: vissza! Négyeszer-ötször ismétlődött ez, Beő üvöltözése közt, míg a megbolondított pára saját szédületétől lökve, veszett körfutásba fogott a lángoló, forró büzt okádó máglya körül...

A kobzos fehérjükre fordult szemekkel vijjogott:

*Erdők: induljatok; hegyek: omoljatok,
Nagy vérhabot hányó vizek: áradjatok!
Föld, az te hátadot rázd meg talpok alatt,
Az mi fiainkért tik bosszút álljatok!...*

Beő kése villant, s arcába hasított, jobbról-balról, jobbról-balról. Vér ömlött le a nyakán, mellén, ingujján. Úgy siratta fiait, ősi igaz módon, vérkönnyekkel. Aztán a kifulladás kannak esett, nekihajtotta a máglyának, csapkodta a kést hátába, nyakába, s üvöltötte ő is:

Az mi fiainkért!... Tik... bosszút... álljatok!

Végsőt hördülve esett térdeire a kan, s kifordult alóla.

Beő arccal a tűzre borulva feküdt, kését az esés lendületével vágva maga előtt a parázsba, a penge tövéig.

A máglya robogva omlott össze, csillagesőt köpve a fekete égre.

Riadt madarak csapkodtak a fák ágai közt.

Kiöltött nyelvvel, kullogva indultak vackaikról a farkasok.

3

Halott ura lábánál ül a nagyasszony, s várakozó arccal tekint a hadi út idevillanó szalagjára.

Mintha távoli csillagról nézne vissza, mintha minden nagyon régen történt volna, ott messze lenn, valahol.

Lelke előtt lepergett életének képei suhannak.

Apja lábai előtt ül játszadozva s hallja kedveskedő mormogását:

- Menyétke... Kicsi menyét... Fehér menyét...

Szövegetik ketten a nagy álmot, napkeleti birodalomról...

Az Árpád-fi délceg alakja villan, s ő szíven találva rebben meg a tekintete alatt...

Fiát dajkálja, s a jóslat kínja, édessége csurran kebeléből...

Mosolygó párviadalok, halálos játékok, őrlő gondok közt nőnek a gyanútlan ifjú sas szárnyai, s csapkodnak, töredeznek a börtön rácsain...

Halálmadár lebben meg a vár felett... S megmozdul az erdő, hogy összezúzza a titkait sóvárgó férfigyermeket...

Sarolt játszik az ugrani kész tigrissel, csalogatja tőle, magára...

Homályos, bozotos magyar erdőbe besüt a nagyvilág napja, fia szemébe. Ébred, lát, kibomlik rejlő Lelke, homlokán felgyúl a hivatás fénye, s ők ketten, mint a dél fogyó árnyéka, hanyatlanak el mellőle...

Egyedül áll s zord magányosságban, néma harangként csüng a szíve... De most megkondul, mert fehér galambszárny ütődik hozzá... s megtelik zengésével a világ...

Szörnyű éjszaka!... Gyűlöletes álm!...

Megrázkódik. Nem igaz!... A valóság más. A valóság jön, győzelmesen!...

- Ma vége lesz mindennek, ami volt! - szólal meg.

Gizellának mondja ezt, aki mellette ül, fejét az ő vállára hajtva. De a szemei neki is odafüggesztve, az útra.

Ahogy az ifjú nagyasszony mozdul a hangra, Sarolt odasimogat hozzá:

- A régi nap lement. S jól van...

- Anyám! - Gizella szava édes vigasztalással ütődik Sarolt szívéhez. - Mi tiszteljük a múltat. S téged nagyon fogunk szeretni...

- Köszönöm neked, leányom, amit István benned, tőled nyert - öleli magához Sarolt. - Csak őt szeresd. Minket felejts el. Az élet a tiétek... Egy kérésem van még...

- Parancs, anyám...

- Nem felejtette el, hiszem. Mondtam egyszer, s olyan csodálkozva nézett. De ha visszajött, mondd meg neki újra... Hagyjon pihenni egy darabig az én uram mellett, itt... Aztán vigyen haza, apámhoz, Erdélybe...

- De lelkem anyám, mikor lesz még az?

- Gyulafehérvárra, leányom - mosolygott Sarolt. - Oda vigyen. A hegyek virrasszanak felettem. Közöttük nőttek. A szél hozza nekem a székely fenyvesek szagát. Alattuk voltam boldog... Itt nem kell tudja senki, csak ti... Az asszonyházban egy bronzláda van. Sima. Jel, betű nincs rajta. Ne is legyen...

- Ha így akarod éppen, majd, akkor István megkéri Ajtony urat...

- Az úr nem kér a szolgától - rázza fejét Sarolt. - A szolga csak engedelmeskedik. Erdély a tiétek.

- Csak hozza Isten győztesen!...

- Győztesen jön! - int Sarolt bizonyossággal.

Nem dobban nagyot a szíve, csak édes nyugalom ömlik el rajta. Olyan szépségesen természetes az, amit lát. Egyik kezével gyöngéden felemeli Gizella lehajtott arcát, a másikkal kimutat, az útra.

Gizella boldog megrendüléssel sikolt s az ablakba fut.

Feláll Sarolt is, odalép ura oldalához, egyenesen, lángoló szemmel néz Gizella feje felett, oda... S halkan jelenti urának:

- Zúgás támadt, s fegyverek csillognak a bukó nap fényében... Messze elől vágat a zoltán... Alakja nő... Feketén válik ki a sárga ragyogásból... Magasra tartott jobbájában a császár dárdája... Aranyos nyele idevillog... Fekete, kialudt nap van odatűzve a hegyébe... Mintha az égen lebegne, felénk... Fekete, véres fej... Koppány feje, uram...

...Már látszik az aranykeresztet hordozó herold... Mögötte, most, a lovagok között... Fehér mén, ezüstvértzet... Magas, egyenes, mint a fenyő... Már az arcát is látom... Csak én... Világít az arca, fölragyogó csillag... A nagyúr megérkezett...

Csendesen nyúlt a kis asztalka felé. Aranyserleget vett a kezébe. Titokzatos fényű, fekete ékkövek szikráztak rajta. A halotthoz hajolt, s régi szerelmes mosolyával súgta neki:

- Megígértem, hogy megkeverem.

Lehunyt szemmel itta ki. Odasimult urához, mint máskor, s mellére hajtotta fejét. Elhidegülő tagjaiban édes békességgel kúszott szívére a boldog álom.

Gizella megbűvölten állt az ablakban. Szíve mint ünnepi harang, zengett a Győztes elé. Az elsötétült ég óriási boltján csak egyetlen csillagarc ragyogott.

Vége